

Міністерство внутрішніх справ України
ДНІПРОПЕТРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ**

*Матеріали
науково-практичного семінару*

29 травня 2020 року

Дніпро
2020

УДК 343.1

*Рекомендовано до друку
Вченою радою ФПФОДР
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
(протокол № 8 від 28.05.2020)*

Редакційна колегія:

Пиріг Ігор Володимирович – доктор юридичних наук, доцент, професор кафедри криміналістики, судової експертизи та психіатрії Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ (голова засідання науково-практичного семінару);

Ковбаса Володимир Миколайович – кандидат юридичних наук, перший проректор Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ;

Коротаєв Володимир Миколайович – кандидат юридичних наук, директор Дніпропетровського науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС;

Обшалов Сергій Володимирович – кандидат юридичних наук, доцент, декан факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ;

Чаплинський Костянтин Олександрович – доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри криміналістики, судової експертизи та психіатрії Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ;

Єфімов Микола Миколайович – кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри криміналістики, судової експертизи та психіатрії Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ.

А 43 Актуальні проблеми експертного забезпечення досудового розслідування : матеріали наук.-практ. семінару (Дніпро, 29 травня 2020 р.). Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2020. 372 с.

Збірник містить матеріали науково-практичного семінару, в якому взяли участь науковці, викладачі, курсанти, здобувачі закладів вищої освіти та працівники наукових установ України, а також практичні працівники правоохоронних органів. Тематика публікацій охоплює теоретичні та практичні проблеми криміналістики та судової експертизи.

Матеріали семінару можуть бути використані у науково-дослідній роботі та у навчальному процесі спеціалізованих закладів вищої освіти, а також у законотворчості та правоохоронній діяльності.

Коротаєв Володимир Миколайович,
кандидат юридичних наук,
директор Дніпропетровського науково-
дослідного експертно-криміналістичного
центру МВС

Кірін Роман Станіславович,
доктор юридичних наук, доцент,
судовий експерт Дніпропетровського
науково-дослідного експертно-
криміналістичного центру МВС

ПЕРСПЕКТИВИ ПІДГОТОВКИ СУДОВИХ ЕКСПЕРТІВ-ПРАВНИКІВ

Питання кадрового забезпечення судово-експертної діяльності завжди було актуальним не тільки для практики експертних проваджень, а й для наукових досліджень в цій сфері. Серед новітніх доробків вітчизняних та зарубіжних вчених відмітимо праці Н. І. Клименко і В. К. Стринжа [1], О.О. Садченка [2], В.М. Шерстюк [3], Н.П. Майліс [4], О.Р. Россінської [5], П. І. Репешка [6], В. М. Бараняк [7], І. В. Пирога [8], С.Г. Гаспарян [9] та багатьох інших.

Чинний Закон України «Про судову експертизу» [10, ст. 10] (далі – закон про СЕ) висуває низку вимог до осіб, які можуть бути судовими експертами державних спеціалізованих установ (далі – ДСУ), у тому числі й до їх підготовки. Зокрема, ці фахівці повинні: 1) мати відповідну вищу освіту, освітньо-кваліфікаційний рівень (далі – ОКР) не нижче спеціаліста; 2) пройти відповідну підготовку; 3) отримати кваліфікацію судового експерта з певної спеціальності.

Подібна редакція вимог, хоча і може бути предметом критики та більш ґрунтовного аналізу, все ж уявляється, що законодавчі поняття «відповідна вища освіта» та «відповідна підготовка» мають безпосередній зв'язок із «певною спеціальністю» судової експертизи.

По-перше, звернемо увагу на вимогу закону про СЕ мати «ОКР не нижче спеціаліста», адже чинна редакція Закону України «Про вищу освіту» [11, ст. 5] (далі – закон про ВО) передбачає здійснення підготовки фахівців з вищою освітою за відповідними освітніми чи науковими програмами на таких рівнях вищої освіти (далі – РВО): 1) початковий рівень (короткий цикл) вищої освіти; 2) перший (бакалаврський) рівень; 3) другий (магістерський) рівень; 4) третій (освітньо-науковий/освітньо-творчий) рівень; 5) науковий рівень.

В свою чергу, здобуття вищої освіти на кожному РВО передбачає успішне виконання особою відповідної освітньої або наукової програми,

що є підставою для присудження відповідного ступеня вищої освіти: 1) молодший бакалавр; 2) бакалавр; 3) магістр; 4) доктор філософії/доктор мистецтва; 5) доктор наук.

З урахуванням приписів підпунктів 1 та 2 пункту 2 розділу XV «Прикінцеві та перехідні положення» закону про ВО, якими встановлено, що: 1) освітня діяльність за ОКР спеціаліста, яка провадиться закладами вищої освіти і започаткована до набрання чинності цим законом, продовжується у межах строку навчання за певною освітньо-професійною програмою з видачею державного документа про вищу освіту встановленого зразка - диплома спеціаліста; останній прийом на здобуття ОКР спеціаліста проводиться у 2016 р.; 2) вища освіта за освітньо-кваліфікаційним рівнем спеціаліста (повна вища освіта) після набрання чинності цим законом прирівнюється до вищої освіти ступеня магістра; зазначена вимога закону про СЕ [10, ч.ч. 2, 3 ст. 10] повинна мати, на нашу думку, наступну редакцію: «... які мають відповідну вищу освіту другого (магістерського) рівня та яким присуджено ступінь вищої освіти «магістр» ...».

По-друге, згадана відповідність спеціальності вищої освіти зі спеціальністю судової експертизи вимагає кореспонденції переліків, встановлених у двох нормативно-правових актів підзаконного характеру – освітнього [12] та судово-експертного (для системи Експертної служби МВС) [13] законодавства. Таку відповідність було встановлено наказом Експертної служби МВС від 13.04.2018 № 12-ЕС-н «Про затвердження Переліку рекомендованого фаху (галузей знань і спеціальностей) кандидатів, які претендують на посади судових експертів», проте і в цьому випадку залишається потенціал для подальшого узгодження зазначених переліків з урахуванням особливостей застосування приписів освітнього законодавства [14].

По-третє, в аспекті очікуваного прийняття проекту Концепції розвитку юридичної освіти, яка, серед іншого, передбачає встановлення, що: а) здобуття вищої юридичної освіти відбувається за єдиною спеціальністю – 081 «Право»; б) ступінь магістра за спеціальністю 081 «Право» здобувається на основі повної загальної середньої освіти; рекомендувати наступне коло питань в сфері кадрового забезпечення Експертної служби МВС для обговорення та урахування при реформуванні відповідного блоку судово-експертного законодавства:

1. Вважати пріоритетними, при формуванні кадрового складу судових експертів Експертної служби МВС для проведення експертних проваджень, які передбачають наявність необхідних юридичних знань, галузі знань - 26 «Цивільна безпека» (спеціальність 262 «Правоохоронна діяльність») та 08 «Право» (спеціальність 081 «Право»).

2. Розглянути спроможність закладів вищої освіти МВС щодо збільшення прийому абітурієнтів на профільні спеціалізовані освітні програми вищої або післядипломної освіти за спеціалізацією «Судова

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

експертиза», акредитації останніх, а також створення філій профільних кафедр при територіальних підрозділах Експертної служби МВС.

3. Провести обговорення доцільності введення посади «помічник судового експерта», як це передбачено для низки інших юридичних професій – судді (ст. 157 Закону України «Про судоустрій і статус суддів»), прокурорів і слідчих («Положення про порядок стажування в органах прокуратури України», затверджене наказом Генерального прокурора України від 30.12.2009 № 80), адвоката (ст. 16 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», нотаріуса (ст. 13 Закону України «Про нотаріат») з можливістю обіймати цю посаду фахівцем, що має відповідну вищу освіту першого (бакалаврського) рівня та якому присуджено ступінь вищої освіти «бакалавр».

Список використаних джерел:

1. Клименко Н.И., Стринжа В.К. К вопросу о подготовке экспертов // Криминалистика и судебная экспертиза. Вып. 39. – К.: Вища школа, 1989. – С.25-28.

2. Садченко О.О. Проблеми підготовки експертів / О.О. Садченко // Теорія та практика судової експертизи і криміналістики : зб. матер. міжн. наук.-практ. конф. — Харків : Право, 2002. — Вип. 2. — С. 102—104.

3. Шерстюк В.М. Підготовка та діяльність судових експертів: організаційно-правові питання // Теорія та практика судової експертизи і криміналістики. Випуск 3. Збірник науково-практичних матеріалів (до 80-річчя заснування Харківського НДІ судових експертиз) / Ред. кол.: А.П. Заєць, М.Л. Цимбал, В.Ю. Шепітько та ін. – Х.: Право, 2003. – С.57-60.

4. Майлис Н.П. О единых подходах при подготовке экспертных кадров различных ведомств // Актуальні проблеми криміналістики: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції. – Х.: Гриф, 2003. – С. 239-242.

5. Россинская Е.Р. Современное состояние и перспективы подготовки судебных экспертов // Теория и практика судебной экспертизы. – 2006. - № 1. – С. 50-54.

6. Репешко П. І. Механізми кадрового забезпечення судово-експертної діяльності в Україні / П. І. Репешко // Економіка та держава : Науково-практичний журнал. - 2011/2. - № 8. - С. 138-140.

7. Бараняк В. М. Проблеми підготовки судових експертів у вищих навчальних закладах України / В. М. Бараняк // Вісник Національного університету "Львівська політехніка". – 2014. – № 801 : Юридичні науки. – С. 229–233.

8. Пиріг І. В. Теоретико-прикладні проблеми експертного забезпечення досудового розслідування : монографія. Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ ; Ліра ЛТД, 2015. – 432 с.

9. Гаспарян С. Г. Адміністративно-правові засади кадрового

забезпечення судово-експертних установ України [Текст] : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Гаспарян Серафима Геннадіївна ; Харків. НДІ суд. експертиз ім. М. С. Бокаріуса. - Харків, 2019. - 20 с.

10. Про судову експертизу : Закон України від 25 лютого 1994 р. № 4038-ХІІ. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12>

11. Про вищу освіту : Закон України від 1 липня 2014 р. № 1556-VII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>

12. Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти : постанова Кабінету Міністрів України від 29.04.2015 № 266. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/266-2015-%D0%BF>

13. Про затвердження Положення про Експертно-кваліфікаційну комісію МВС та атестацію судових експертів Експертної служби МВС : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 08.02.2017 № 102 // Офіційний вісник України від 11.04.2017 — 2017 р., № 29, стор. 114, ст. 863.

14. Про особливості запровадження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2015 року № 266 : наказ Міністерства освіти і науки України від 06.11.2015 № 1151 (у редакції наказу Міністерства освіти і науки України від 12.04.2016 № 419). URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1460-15>

Пиріг Ігор Володимирович,
доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри криміналістики,
судової та психіатрії
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ПРОБЛЕМИ ЗАКОНОДАВЧОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СУДОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

Проблеми вдосконалення законодавства, що регламентує проведення експертизи неодноразово обговорювались вченими-криміналістами. Нами зверталась увага на недосконалість Законе України «Про судову експертизу». Починаючи з преамбули, у якій зазначається, що: «цей закон визначає правові, організаційні і фінансові основи судово-експертної діяльності ...», хоча у назві мова йде про «судову експертизу». Зрозуміло, що різниця у поняттях «судова експертиза» і «судово-експертна діяльність» досить суттєві, тому Закон повинен мати назву «Про судово-експертну діяльність». У загальних положеннях Закону потрібно

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

обов'язково роз'яснити зміст основних термінів, що складають основу судово-експертної діяльності: «спеціальні знання», «судово-експертна діяльність», «державна судово-експертна діяльність», «судова експертиза». Також, на нашу думку, потрібно надати визначення понять: «судово-експертний заклад», «керівник судово-експертного закладу», «предмет, об'єкти судової експертизи», «зразки для дослідження». Також підлягають визначенню і детальному опису види та порядок проведення різного виду експертиз: первинної, повторної, додаткової, комплексної, комісійної [1, с. 59]. Існуючі на сьогодні недоліки Закону України «Про судову експертизу» було відмічене Е. Б. Сімаковою-Єфремян, яка зазначає, що серед науковців і практиків на сьогодні не існує єдиної позиції щодо термінологічного апарату судової експертизи, зокрема, визначення поняття судової експертизи, норм щодо первинної, додаткової, повторної, комісійної та комплексної судових експертиз; підстав для проведення судової експертизи, гарантій діяльності судового експерта тощо. Для цього авторкою запропоновано внести суттєві зміни до ст. 1 «Поняття судової експертизи», ст. 7 «Суб'єкти судово-експертної діяльності» та інших, з чим ми безумовно погоджуємось [2, с. 119-126].

Однією з суттєвих проблем правового характеру, є норма ст. 7 Закону України «Про судову експертизу» щодо проведення криміналістичних експертиз виключно державними спеціалізованими установами. Зважаючи на невизначеність законодавства судова практика допускає до розгляду у судах висновки експертів, наданих у формі актів або довідок. Наприклад, такі незалежні організації, як Незалежний інститут судових експертиз або Судова незалежна експертиза України пропонують послуги щодо проведення трасологічної, почеркознавчої, технічної експертизи документів, які є традиційними криміналістичними експертизами і, згідно чинного законодавства, не можуть ними проводитись. Ми пропонуємо видалити зазначену норму та дозволити проведення всіх експертиз, крім судово-медичних та судово-психіатричних недержавним експертним установам і приватним експертам. З розвитком змагальної системи судового провадження заборона на виконання вказаних експертиз певною мірою обмежує права сторони захисту щодо обрання судових експертів.

Зважаючи на існуючі недоліки зазначеного Закону України «Про судову експертизу», було розроблено проект Закону України «Про судово-експертну діяльність в Україні» [3]. Поданий на розгляд Верховної Ради України 30.03.2017 р. даний законопроект був знятий з розгляду 29.08.2019 р. за невідомими, на наш погляд, причинами. Вважаємо цей законопроект значно досконалішим за чинний закон та наголошуємо на необхідності його прийняття з наступних підстав.

По-перше, в країні триває судова реформа, а судова-експертиза є однією із складових судової системи. По-друге, практика проведення судових експертиз, запити тих, для кого проводиться судова експертиза вийшли за межі чинного законодавства, і більше регулюються підзаконними актами, рішеннями судів та поясненнями органів виконавчої влади. Тривалий час в Україні основна кількість проведення судових експертиз припадала на державні судово-експертні установи Міністерства юстиції України, Міністерства внутрішніх справ та Міністерства охорони здоров'я. Однак останнє десятиліття розвивається професійна діяльність експертів, що не є працівниками державних експертних установ. Створились приватні компанії, які об'єднали в собі експертів та фахівців з відповідних галузей знань. На даний час важливо в законодавчій площині врахувати зміни, які відбулися в роботі судових експертів за останні роки та забезпечити розвиток судово-експертної діяльності.

У законопроекті «Про судово-експертну діяльність в Україні» враховано зауваження та побажання науковців, починаючи з назви самого Закону, що відповідає його преамбулі: «цей Закон регулює суспільні відносини щодо здійснення судово-експертної діяльності в Україні, визначає правові, організаційні і фінансові основи судово-експертної діяльності». Ст. 1 Закону, як того і вимагають правила законотворення, містить роз'яснення термінів, включаючи і поняття «спеціальні знання», як ключового для визначення поняття «експертиза». Однак, на нашу думку, серед термінів на вистачає таких, що вживаються у тексті самого законопроекту і є важливими для тлумачення, а саме: «експертна установа», «керівник експертної установи». Позитивним у розглядуваному законопроекті є регламентація термінів проведення експертизи, що узгоджуються з основними термінами кримінального провадження, а також визначення видів експертиз: первинної, додаткової, повторної, комісійної та комплексної. Також позитивним у законопроекті є відсутність заборони проведення криміналістичних експертиз виключно державними спеціалізованими установами, про що неодноразово наголошувалось науковцями [4, с. 135; 2, с. 124].

Прийняття Закону дозволить: встановити єдині термінологічні визначення понятійного апарату, що використовується у судово-експертній діяльності; забезпечити системний підхід до організації діяльності усіх суб'єктів цієї сфери; визначити правовий статус та межі повноважень суб'єктів судово-експертної діяльності; врегулювати питання матеріального та соціального забезпечення судових експертів.

Незважаючи на зняття з розгляду Верховної Ради України законопроекту «Про судово-експертну діяльність», позитивні зрушення у законодавчому забезпеченні проведення експертизи останнім часом помітні. 17 жовтня 2019 року набрав чинності закон, який запроваджує певні зміни у порядку здійснення кримінального провадження, у тому числі й проведення експертизи [4]. Цим законом фактично ліквідовано

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

монополію державних судово-експертних установ на проведення експертизи у кримінальному провадженні. Сторони кримінального провадження отримали право на самостійне залучення експерта для проведення експертизи без звернення до слідчого судді. При цьому доказова сила висновку, складеного експертом за замовленням сторони кримінального провадження має таку ж доказову силу, як і висновок експерта, залученого на підставі ухвали слідчого судді.

Проблемним є питання наявності дублювання окремих законодавчих актів, насамперед, КПК України та Закону «Про судову експертизу». Ми погоджуємось з думкою В. В. Арешонкова, що у КПК України повинні бути зазначено та розтлумачено основні поняття, що безпосередньо відносяться до кримінально-процесуального права. Це такі поняття, як суб'єкти кримінального процесу: спеціаліст та експерт, їх права та обов'язки; висновки експерта та спеціаліста, як джерела доказів, їх зміст; підстави призначення експертизи та порядок залучення експерта; порядок отримання зразків для експертизи. Всі інші питання, пов'язані безпосередньо з судово-експертною діяльністю, тобто організацією проведення експертизи повинні регламентуватись Законом України «Про судову експертизу», іншими законами та підзаконними актами [5, с. 198].

Список використаних джерел:

1. Пиріг І. В. Сучасні проблеми експертного забезпечення досудового розслідування. Актуальні питання судової експертизи і криміналістики : збірник матеріалів міжнарод. наук.-практ. конф., присвяченої 150-річчю з дня народження Засл. проф. М. С. Бокаріуса (Харків, 18-19 квіт. 2019 р.). Харків : ХНДІСЕ, 2019. С. 58-60.

2. Сімакова-Єфремян Е. Б. Про необхідність удосконалення законодавства щодо здійснення судово-експертної діяльності в Україні. Теорія і практика судової експертизи та криміналістики: збірник наукових праць. Вип. 19. № 1. Х.: Право, 2019. С. 118-129.

3. Про судово-експертну діяльність в Україні : проекту Закону України. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=61469.

4. Пиріг І. В. Проблемні питання використання спеціальних знань на досудовому розслідуванні : Актуальні питання судової експертології, криміналістики та кримінального процесу : мат. міжн. наук.-практ. конф. (м. Київ, 5.11.2019 р.) / за заг.ред. О. Г. Рувіна, Н. В. Нестор; уклад. О. І. Жеребко, А. О. Полтавський, О. В. Юдіна. К.: КНДІСЕ Мінюста України, 2019. С. 433-437.

5. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення окремих положень кримінального процесуального законодавства: Закон України від 04.10.2019 № 187-IX. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2019, № 50, ст. 352. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/187-IX>.

6. Арешонков В. В. Нормативно-правове забезпечення техніко-криміналістичних досліджень. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ: Науковий журнал. 2020. № 1 (104). С. 194-199.

Степанюк Руслан Леонтійович,
доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри криміналістики та
судової експертології
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Шевцов Сергій Олександрович,
кандидат педагогічних наук,
перший заступник директора
Харківського науково-дослідного
експертно-криміналістичного центру
МВС України

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ ПРАЦІВНИКІВ ПІДРОЗДІЛІВ КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОРГАНІВ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ

Якісне застосування сучасних досягнень науки і техніки з метою виявлення, вилучення та дослідження слідів кримінальних правопорушень є запорукою успіху в доказуванні у кримінальному провадженні. Сьогодні в діяльності органів Національної поліції функції спеціалістів-криміналістів на місці події та при проведенні інших слідчих (розшукових) дій у переважній більшості випадків виконують працівники підрозділів техніко-криміналістичного забезпечення, що відносяться до структури органів досудового розслідування. Зважаючи на це, слід приділяти суттєву увагу належній підготовці працівників цих підрозділів, їхньому технічному оснащенню та вдосконаленню форм і методів роботи.

Разом з цим, у даній сфері існує значна кількість проблем, що пов'язано з недостатністю досвіду діяльності зазначених вище підрозділів і фактичною відсутністю системи фахової підготовки їхніх працівників. В Україні до 2015 року тривалий час функціонувала система, коли в якості спеціалістів-криміналістів виступали фахівці Експертної служби МВС України, тобто особи, які мають рівень підготовки судового експерта. Отже, якість виконання ними функцій спеціаліста не викликала значних зауважень, але поставали питання щодо їхньої неупередженості в подальшому під час проведення судових експертиз. З метою забезпечення незалежності судових експертів і було диференційовано експертно-

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

криміналістичні підрозділи Експертної служби МВС та підрозділи техніко-криміналістичного забезпечення слідчих дій Національної поліції.

Фахова підготовка спеціалістів-криміналістів з числа працівників Експертної служби МВС традиційно здійснювалась і здійснюється в ДНДЕКЦ МВС та обласних НДЕКЦ МВС. Напрацьований досвід у цій сфері може бути корисним і для підготовки поліцейських інспекторів-криміналістів.

Аналіз відомчої нормативної бази МВС України та Національної поліції, рівня науково-методичного та матеріально-технічного оснащення відповідних підрозділів, організаційних засад їхньої діяльності дає підстави стверджувати, що вже зараз є реальні можливості запровадження системної підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації інспекторів-криміналістів органів поліції на базі ДНДЕКЦ, НДЕКЦ МВС.

Так, відповідно до Положення про організацію службової підготовки працівників Національної поліції України, затв. Наказом МВС України від 26.01.2016 року № 50 у даній системі передбачено такий різновид службової підготовки, як функціональна підготовка, яка може проводитись у різних формах (навчальні заняття, навчальні збори, дистанційна підготовка, самостійне навчання). Якщо розширити поняття функціональної підготовки не тільки на сферу нормативно-правового забезпечення службової діяльності, як це зроблено зараз, а на якість здійснення поліцейським своїх професійних функцій в цілому, то можна вести мову про те, що відповідні працівники поліції будуть одержувати та вдосконалювати теоретичні знання та практичні навички саме щодо своїх професійних обов'язків. Зокрема, інспектори-криміналісти навчатимуться застосуванню техніко-криміналістичних засобів, прийомів і методів у своїй повсякденній службовій діяльності.

Крім того, у відомчому наказі доцільно розширити сферу закладів і установ, на базі яких можуть проводитись заходи зі службової підготовки працівників поліції. Крім закладів поліції, до них доцільно також віднести інші заклади та установи системи МВС України, у тому числі відомчі заклади вищої освіти, ДНДЕКЦ, НДЕКЦ МВС тощо. Це надасть можливість підвищити рівень навчання шляхом залучення найбільш кваліфікованого персоналу та використання сучасної лабораторної бази.

З метою апробації можливостей впровадження нових форм і методів навчання інспекторів-криміналістів на базі Харківського НДЕКЦ МВС було проведено тренінг з інспекторами-криміналістами Головного управління Національної поліції в Харківській області за темою «Слідча дія: огляд вогнепальної зброї та вибухонебезпечних матеріалів», в ході якого розглянуто та відпрацьовано процес комплексного огляду зазначених предметів. Під час тренінгу інспектори-криміналісти навчилися правильно оглядати, виявляти та вилучати не тільки безпосередньо зброю

та вибухові речовини та пристрої, а і сліди їх застосування, дактилоскопічні, біологічні та інші сліди-нашарування, що зустрічаються на відповідному місці події. Також в ході тренінгу було обговорено проблемні питання, які виникають у практичній діяльності за цим напрямом, що дозволило вдосконалити організаційні та методичні підходи до майбутніх тренінгів. За умови вдосконалення нормативної бази та підходів щодо організації службової підготовки працівників поліції проведення подібних тренінгів може бути ефективним способом поточного навчання інспекторів-криміналістів органів поліції.

Підсумовуючи викладене відзначимо, що система фахової підготовки працівників підрозділів криміналістичного забезпечення Національної поліції потребує суттєвого вдосконалення з метою забезпечення їх якісного та своєчасного навчання застосуванню сучасних криміналістичних засобів, прийомів і методів під час проведення огляду місця події та інших слідчих (розшукових) дій.

Одним із варіантів вирішення цієї проблеми видається розширення сфери службової підготовки працівників поліції, зокрема, у галузі функціональної підготовки шляхом надання можливості проводити заняття не тільки в органах і установах поліції, а і в спеціалізованих закладах системи МВС України, наприклад, відомчих закладах вищої освіти та установах Експертної служби МВС України.

Однією з перспективних форм навчання даної категорії працівників є проведення тренінгів з найбільш актуальних аспектів службової діяльності інспекторів-криміналістів на базі ДНДЕКЦ, НДЕКЦ МВС. За допомогою тренінгу є можливість у короткі строки та з невеликими матеріальними витратами ознайомити зазначених фахівців із правилами та прийомами роботи з певними об'єктами на місці події, відпрацювати відповідні практичні навички під керівництвом досвідчених судових експертів.

Чаплинська Юлія Анатоліївна,
доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри кримінально-
правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ОСНОВНІ НАПРЯМИ РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ОРГАНІВ ПРОКУРАТУРИ УКРАЇНИ

Оптимальна організація системи органів прокуратури є найважливішою умовою її ефективного функціонування. Як і будь-який інший орган державної влади, прокуратура являє собою певну організацію, тобто стійку систему спільно працюючих індивідів на основі ієрархії

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

рангів та займаних посад. Органи прокуратури на сьогодні представлені розгалуженою мережею не тільки самих прокуратур різних рівнів та предметної компетенції, а й наукових і освітніх установ, інших організацій, які є юридичними особами, організаційно між собою взаємопов'язаних і взаємообумовлених єдністю вирішуваних завдань щодо забезпечення режиму законності і правопорядку в державі. Організаційна система органів прокуратури та її єдність неодноразово ставала «наріжним каменем» процесу проведення низки реорганізаційних дій у її межах. Досвід розвитку цієї державної інституції показує, що даний процес не втрачає своєї динаміки й сьогодні. На сьогодні потрібен науково обґрунтований організаційний системно-функціональний підхід до процесу трансформаційних процесів в органах прокуратури, який надасть змогу вдосконалити діяльність її структурних підрозділів шляхом оптимізації їх завдань та функцій, структури й чисельності, фінансового, матеріально-технічного, організаційно-правового та кадрового забезпечення.

На сьогодні, враховуючи всі трансформаційні процеси, систему прокуратури України становлять: 1) Генеральна прокуратура України – організовує та координує діяльність усіх органів прокуратури для забезпечення ефективного виконання функцій прокуратури; 2) регіональні прокуратури, до яких належать прокуратури областей, АРК, міст Києва й Севастополя. Зокрема в структурі регіональної прокуратури утворюються підрозділи – управління та відділи; 3) місцеві прокуратури, перелік і територіальна юрисдикція яких визначається в Додатку до Закону України «Про прокуратуру».

З викладеного можемо говорити про ієрархію й спеціалізацію в системі органів прокуратури. За ієрархією можемо побачити чітку субординацію та підпорядкування в діяльності, а спеціалізовані прокуратури – діють за предметно-галузевим принципом і в окремих сферах життєдіяльності. Використання вертикальних і горизонтальних зв'язків структурних елементів прокуратури визначають лінійно-функціональний тип побудови її організаційної структури. Передбачений законодавством централізм і самостійність прокурорської системи, забезпечення нею єдності й законності на всій території країни об'єктивно диктують особливий характер організації та структурування прокуратури. В основі побудови системи органів прокуратури лежать жорстка ієрархія та визначеність об'єму прокурорських повноважень, імперативний порядок взаємовідносин усіх ланок прокуратури, процесуальна і службова дисципліна, гарантом яких виступає Генеральний прокурор України, поєднання єдиноначальності з колегіальністю.

Характер же взаємозв'язків органів прокуратури між собою, по вертикалі та всередині власної структури по горизонталі, дають підстави

для віднесення прокурорської системи за структурною побудовою до лінійно-функціонального типу. Це означає, що в структурах цього типу ланки нижчого рівня перебувають у безпосередньому (лінійному) підпорядкуванні керівника вищого рівня. Водночас кожен працівник прокуратури підлеглий і підзвітний лише одному керівникові та, відповідно, пов'язаний із вищими за рівнем органами прокуратури лише через нього. Лінійний керівник згідно з принципом єдиноначальництва несе відповідальність за весь обсяг діяльності ввірених йому органів, підрозділів і працівників [1, с. 6–8]. Лінійна структура досить ефективна, оскільки ґрунтується на чітких і простих взаємозв'язках підлеглості. За таким принципом у прокуратурі будуються взаємовідносини, розподіляються повноваження, компетенція та функції.

Важливим організаційно-структурним рішенням стало утворення спеціалізованих прокуратур для забезпечення законності в специфічних сферах правових відносин, що мають особливу важливість для функціонування суспільства й держави, а також вимагають нестандартних заходів забезпечення організаційно-структурного характеру (САП).

В Законі України «Про прокуратуру» в переліку засад діяльності прокуратури зазначено, що діяльність прокуратури ґрунтується принципі територіальності. Зміст цього положення означає, що побудова системи органів прокуратури відображає адміністративно-територіальний устрій України. Така побудова зумовлена реалізацією покладених на прокуратуру завдань і функцій на всій території України та доступності її для всього населення.

Варто відмітити ту обставину, що попри принцип територіальності, спрямований на оптимізацію системи органів прокуратури, об'єднання кількох прокуратур міськрайонного рівня в одну місцеву прокуратуру, яка поширює юрисдикцію в середньому на 5–7 адміністративно-територіальних одиниць рівня міста та/або району, негативно впливає на їх доступність для громадян. Унаслідок цього, з огляду на проблеми транспортної інфраструктури, територіальна віддаленість місцевої прокуратури для мешканців населених пунктів, які вона охоплює, іноді становить 70–100 км. Крім того, це ставить під загрозу належне виконання покладених на прокуратуру функцій, передусім у сфері кримінального провадження, яке передбачає тісну й повсякденну взаємодію прокурорів зі слідчими та слідчими суддями, здійснення координаційної діяльності тощо. За таких умов практично неможливо буде забезпечити оперативний розгляд і погодження прокурорами процесуальних клопотань слідчих, участь прокурорів у процесуальних діях та судових засіданнях, надання вказівок і доручень органам досудового розслідування та контроль за їх виконанням. У цьому вбачається деяка загроза порушення засади територіальності діяльності прокуратури [2, с. 26]. Відтак, доцільно переглянути територіальну підвідомчість окремих місцевих прокуратур.

Всі трансформаційні процеси не можуть бути реалізовані без чіткої

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

мети й розуміння правового статусу органів прокуратури. Правове регулювання як самої структурної побудови, так і функціонування зазначених органів потребує значних змін та удосконалення, приведення їх до стандартів та вимог європейської спільноти. Президент, Уряд, Парламент, представники органів прокуратури, які є активними учасниками, тією чи іншою мірою, реорганізаційних та реформаційних процесів, повинні розробити таку концепцію інституційної, функціональної та адміністративної реформи, яка значно оптимізує роботу та структуру органів прокуратури, а також забезпечить підвищення рівня кваліфікації прокурорів та рівномірне навантаження на кожного окремого прокурора, та створить сприятливі умови для взаємодії населення з органами прокуратури.

Отже, оптимізацію системи органів прокуратури необхідно здійснювати шляхом: критичного перегляду структури та штатів органів прокуратури; дотримання тієї позиції, що процес реформування має відображати вимоги сформованих світовою практикою засад функціонування органів прокуратури та правосуддя; чіткого визначення функціональних обов'язків і повноважень усіх структурних підрозділів органів прокуратури; усунення дублювання та паралелізму в роботі окремих структурних підрозділів органів прокуратури; наукового забезпечення діяльності органів прокуратури; визначення оптимальної та обґрунтованої штатної чисельності співробітників органів прокуратури та рівня їх матеріально-фінансового забезпечення; поступового запровадження диференційованих нормативів штатної чисельності та навантаження залежно від характеру покладених завдань на співробітників органів прокуратури; запровадження механізму забезпечення реалізації норм соціального захисту співробітників органів прокуратури; вироблення та закріплення гарантій професійної діяльності органів прокуратури; підвищення рівня довіри до органів прокуратури, зниження рівня корупції в її структурних підрозділах.

Водночас не має порушуватися єдність системи прокуратури України, яка забезпечується: єдиними засадами організації та діяльності прокуратури; єдиним статусом прокурорів; єдиним порядком організаційного забезпечення діяльності прокурорів; фінансуванням прокуратури виключно з Державного бюджету України; вирішенням питань внутрішньої діяльності прокуратури органами прокурорського самоврядування [3].

Оптимізація системи органів прокуратури та більш чітка регламентація їх діяльності сприятиме подальшому розвитку правосуддя в державі. Удосконалення ж організаційної структури полягає в перегляді штатних розкладів і укрупнення окремих прокуратур, що, на нашу думку, сприятиме поліпшенню діяльності досліджуваних. Проте, оптимізація – це

не просто бездумне та механічне скорочення особового складу та структурних елементів системи. Це, насамперед, перерозподіл обсягу повноважень між конкретними, чітко визначеними структурними елементами, а також між різними рівнями таких структур. До того ж, очевидним є той факт, що в епоху електронних технологій частина функцій, які сьогодні виконують співробітники органів прокуратури, повинна перейти у сферу електронних повноважень. Оптимізація органів прокуратури має, зокрема, виражатися через усунення термінологічних неточностей, колізій, прогалин і невизначеностей. А властивості прокуратури не повинні дублювати властивості інших правозастосовних органів.

Список використаних джерел:

1. Організація роботи та управління в органах прокуратури: навчальний посібник у запитаннях і відповідях / За загальною редакцією Якимчука М. К. та Європіної І. В. Київ : Національна академія прокуратури України. 2009. 207 с.
2. Лапкін А. В. Закон України «Про прокуратуру». Науково-практичний коментар. Х. : Право, 2015. 680 с.
3. Закон України «Про прокуратуру» : закон від 14.10.2014 №1697-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. №2-3. Ст. 12.

Чаплинський Костянтин Олександрович,
доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри криміналістики,
судової медицини та психіатрії
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
Чередник Катерина Олегівна,
кандидат юридичних наук,
начальник відділу державної експертизи
Головного управління Держгеокадастру у
Дніпропетровській області

SOME ASPECTS OF OVERCOMING OF COUNTERACTION TO INVESTIGATION OF FRAUDS COMMITTED ON THE REAL ESTATE MARKET BY CRIMINAL GROUPS

The formation of the real estate market in Ukraine is characterized by uneven development of its segments, the imperfection of the legislative framework, and low solvency of citizens. At the same time, large volumes of cash that are rotated on it attract a large number of diverse fraudsters and criminals. In no way does it want to improve the safety of its citizens when carrying out transactions of real estate objects and the state. In addition, a large

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

circle of citizens, without sufficient legal knowledge and experience and in need of appropriate services, unwittingly entrust various commercial structures and individuals whose professional status is not defined. The real estate market has been chosen as an area of criminal activity and organized crime groups.

In recent years, there has been rapid development of real estate. However, the so-called «criminal business» is active on the real estate market. The very criminal aspects of real estate are part of a more general problem – the problem of organized crime. This is primarily due to the fact that criminal activities in this area are usually committed by persistent criminal groups that have sufficiently complete information about persons forced by virtue of many circumstances to change their living conditions. Crime with immovable property is the most dangerous, since the groups of persons who commit them are the most stable, and they have all the features of organized criminal groups: internal structuring, hierarchy, clear division of functions. The real threat is the latent victimization of the population, when victims of crime massively do not turn to law enforcement agencies in connection with the loss of trust in them [1, p. 590]. At the same time, the reason for the refusal to cooperate with law enforcement bodies is the fact of the use of threats and violent acts against the participants in the criminal process. In this case, violence can be carried out both in mental form and in physical. Sometimes organized criminal groups even resort to deprivation of life of individuals who interfere with the activities of an organized group (law enforcement officers, government representatives), witnesses and victims.

The above stipulates the need for the development of tactical operations aimed at overcoming the counteraction to the investigation of fraud committed on the real estate market by criminal gangs. Instead, in cases of property fraud, the tasks facing investigators, employees of operational units and other persons interacting with them can not be solved without systematic approach, which consists in the establishment of a complex of investigators (investigators who are effectively operating in complex investigatory situations) actions, operational search activities, organizational actions, as well as the use of assistance from specialists in various fields.

However, it should be borne in mind that not every set of investigators and other actions can be recognized as a tactical operation. In the functional sense, the combination of investigative actions, operational search and other measures in a tactical operation is based on the possibility of solving as a result of such association certain tasks of investigation, which due to volume or content can not be solved by the use of separate tactical methods, investigative actions and so on [2, p. 251].

From this it follows that one of the tasks of the said tactical operation is to ensure the safety of the participants in the criminal process. In the context of this issue, it should be noted that in determining the number of persons who are

unlawfully influenced, it should be taken into account that the encroachment on them is carried out in order: to prevent the beginning of their promotion of justice; to force the cessation of assistance; from revenge for the rendered (completed) assistance. Accordingly, the reasons for the incidents are: the intention and even the potential ability of a person to promote justice; assistance provided; Accomplished assistance. It is these factors, and not the actual presence of a person of a criminal-procedural status, is the cause of unlawful influence (having a procedural status, a person can take a passive position, in addition, the promotion of justice can be carried out outside the criminal justice) [3, c. 52].

In general, the assistance from interested parties to justice can be carried out in the following forms: 1) reports to the law enforcement and judicial authorities about the committed, committed, or prepared crime, in the form of applications for these actions; giving explanations in the process of operational and investigative activities; 2) the detention of persons who have committed crimes for delivery to their authorities and the termination of the possibility of committing new crimes; 3) participation in the preparation and conduct of operational-search activities; 4) giving explanations and indications in the course of criminal proceedings; 5) implementation of criminal-procedural functions of protection, prosecution, maintenance of civil action and protection against him; 6) criminal procedure of victims, close relatives of victims of criminal offenses and their representatives, as well as legal representatives of witnesses – activity that is not a criminal procedure, but in its content and direction, contributes to the implementation of justice; 7) the activities of persons involved as translators, perceptions, experts and experts in accordance with the criminal-procedural law [4, p. 77].

Therefore, the definition of an optimal line of behavior by officials of a law enforcement agency when applying security measures involves the need to take into account the situation. In addition, in practice, in the process of combating crime, various options for the use of one and the same security tool in different production situations are implemented, which allows us to talk about the functional multivariable security tools [5, p. 116].

Under the tactic of ensuring the security of persons in criminal proceedings, B.V. Shyr understands: the most optimal system of measures; the totality of tactical methods of security; optimal forensic safety recommendations; structural dependence of security measures. At the same time, he observes that a certain tendency in the development and application of measures to ensure the safety of participants in the criminal process is that some criminalistic methods become the rules of the criminal procedure law [6, p. 11].

Questions on the protection of individuals have long been discussed both in the scientific environment and discussed at the legislative level. Thus, in 1993 the Parliament adopted the law «On ensuring the safety of persons involved in criminal proceedings». The said law regulates the rights and obligations of persons in need of protection, as well as the rights and obligations of bodies

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

providing security, defined security measures and application mechanisms. However, the question of the practical implementation of some measures is still unclear. For example, Article 9 of the Law of Ukraine «On ensuring the safety of persons involved in criminal proceedings», defining as a measure the issuance of special means of personal protection, for some reason, does not detail which funds are allowed and the order of their issuance. Offering in article 11 of the same law of replacement of documents and change of appearance, the legislator did not reveal at all how he sees everything and what should be the mechanism of implementation of this norm.

Little attention is paid to the financing and logistics of security measures, although this question often becomes an obstacle to the practical application of most measures. Having registered in the law the possibility of financing at the expense of persons taken under protection, the legislator practically put on them the decision of this issue.

Unfortunately, the current CPC of Ukraine does not contain any norms that would establish a clear procedure for the actions of those who carry out criminal proceedings regarding the implementation of security measures, but merely admit the fact of their application. Therefore, following the procedural requirements and norms of the said Law, one should rely on the tactical provision of this process. Consequently, the normative base established in Ukraine covers a wide range of issues concerning the security of persons in need of protection. Meanwhile, this direction needs some improvement and development in terms of practical application of the said legislation.

Список використаних джерел:

1. Дикий О.В. До питання вивчення злочинності на сучасному ринку житлової нерухомості в Україні // Актуальні проблеми держави і права. 2012. С. 586-592.

2. Шевчук В.М. Тактична операція як різновид тактико-криміналістичних комплексів // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція. 2013. № 5. С. 248-252.

3. Журавлев С.Ю. Противодействие деятельности по раскрытию и расследованию преступлений и тактика его преодоления: Автореф. дис... канд. юрид. наук. / Нижегородская высшая школа. Нижний Новгород, 1992. 18 с.

4. Брусницын Л.Б. Международно-правовые и конституционные основы обеспечения безопасности лиц, содействующих уголовному правосудию / Л.Б. Брусницын // Государство и право. 1996. № 3. С. 100-109.

5. Зеленецкий В.С. Обеспечение безопасности субъектов уголовного процесса / В. С. Зеленецкий, Н .В. Куркин. Х.: КримАрт, 2000. 404 с.

6. Щур Б.В. Тактика усунення протидії розслідуванню злочинів, що вчиняються організованими злочинними групами. Автореф. дис... канд.

юрид. наук : спец. 12.00.09 / Б.В. Щур. Харків: Національна юридична академія юридична академія імені Ярослава Мудрого», 2005. 20 с.

Шинкаренко Ігор Ростиславович,
кандидат юридичних наук, професор,
професор кафедри права,
Національного аерокосмічного
університету ім. М. Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»
Шинкаренко Ірина Ігорівна,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри ОРД та розкриття
злочинів Харківського національного
університету внутрішніх справ

ПРОФАЙЛІНГ ЯК МЕТОД УБЕЗПЕЧЕННЯ ОБ'ЄКТІВ АВІАЦІЙНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ

Фахівці у галузі безпеки об'єктів авіаційної інфраструктури та її конкретних об'єктів мають постійно міняти систему забезпечення, щоб уникнути формування загроз їх нормальній діяльності. При формуванні відповідної організаційно-тактичної моделі безпеки об'єктів авіаційної інфраструктури необхідно враховувати сучасні тенденції терористичної та загально кримінальної злочинності та інноваційні методи превенції.

Як свідчить світова практика від побудови багаторівневої системи безпеки, яка б не булаб вразливою до «людського фактору».

В той же час вивчення аналітичних матеріалів практики діяльності служб безпеки об'єктів авіаційного транспорту та їх співставлення з думками науковців [1-4], показало прогалини в організації безпеки об'єктів інфраструктури авіаційного транспорту, а саме:

– недостатня розробленість правових основ та наявність прогалин чинного законодавства, що регламентує функціонування ефективної системи безпеки об'єктів інфраструктури авіаційного транспорту в цілому та протидії окремим злочинам на оперативному та стратегічному рівнях (фірма-об'єкт-зона-держава);

– відсутність комплексного підходу забезпечення життєдіяльності складових частин системи безпеки у сфері авіаційного транспорту (кадрове, фінансове, матеріальне, технічне, інформаційне забезпечення; підготовку сил і засобів системи до їх застосування згідно з призначенням);

– недоліки управління структурами безпеки об'єктів інфраструктури авіаційного транспорту координації їх діяльності з іншими державними та недержавними установами й організаціями [5, с.101];

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

– пониження ролі попереджувально-прогностичної функції системи забезпечення безпеки об'єктів інфраструктури авіаційного транспорту завдяки:

- використання технічних засобів;
- використання оперативно-розшукових заходів;
- використання здобутків прикладної психології.

Подолання означених недоліків можливе за рахунок системного підходу до аналізу криміногенної обстановки в цілому у авіаційній галузі так і на її окремих об'єктах.

При чому це повинно торкатися не тільки терористичних загроз, а й загроз від осіб які імовірно можуть вчиняти кримінальні та інші правопорушення проти громадської безпеки та порядку, проти безпеки руху та експлуатації транспорту. В основу такої превентивної діяльності має бути покладено інформацію отриману з оперативних та відкритих джерел, а також аналіз моделі поведінки людей (профайлінг), що знаходяться на об'єктах та прилеглий території інфраструктури авіаційного транспорту.

Спочатку термін «профайлінг» (профілювання) вживався в контексті складання пошукового психологічного портрета (профілю) невідомої особи за слідами на місці злочину. Першопроходцями у напрямку використання профайлінгу у протидії безпековим загрозам були представники західної школи: Брент Тьорві, Девід Кантер, Джессіка Вудхемс, Джон Дуглас, Ейдон Саммонс, Енн Буржесс, Ентоні Біча, Керол Хартман, Роберт Ресслер, Рональд Холмс, Стівен Холмс, Шеннон Веттор [6-7].

Аналіз досвіду використання профайлінгу дозволяє наголосити, що:

- спочатку профайлінг використовувався для формування профілей серійних злочинців;
- внаступному профайлінг розглядався як систему встановлення ймовірнісної причетності певного суб'єкта до планування протиправних дій;
- в останнє десятиліття профайлінг сформувався у технологію запобігання протиправним діям за допомогою виявлення потенційно небезпечних осіб і ситуацій з використанням методів прикладної психології;

Як свідчить світовий досвід у галузі міжнародних авіасполучень, на об'єктах авіаційної інфраструктури повинні бути створені підрозділи психологів, що здійснюють моніторинг осіб методами профайлінгу, які знаходяться мають постійно знаходитися психологи, які б були серед пасажирів.

В цьому випадку вони зможуть виявляти підозрілих осіб, враховуючи їх поведінку. При чому використання профайлінгу повинно

здійснюватися не тільки на об'єктах авіаційної інфраструктури, алей прилежних територіях та транспортному сполученні до установ авіаційної інфраструктури.

Однак ефективність такої діяльності залежить від існування спеціальних методик вивчення поведінки людей, встановлювати підозрілі ознаки і встановлювати причинно-наслідкові зв'язки системно з використанням інноваційних методів аналізу отриманих даних підходити до вирішення виникаючих проблем.

Другою умовою ефективного використання профайлінгу на наш погляд є відсутність кваліфікованих фахівців – психологів, що спеціалізуються на відповідних профілях поведінки імовірних правопорушників.

Досвід застосування методу профайлінгу за кордоном підтверджують його практичну корисність при підготовці співробітників поліції, тому багаторічний успішний досвід може бути використаний в професійній підготовці співробітників оперативно-розшукових та оперативно-пошукових підрозділів, співробітників поліції громадської безпеки, психологів з одного боку та працівників служб безпеки установ та організацій, що працюють на об'єктах авіаційної інфраструктури з другого. В той же час основами профайлінгу повинні володіти представники прикордонної служби.

Так, у США Управління транспортної безпеки розробило програму, в межах якої 3000 таємних агентів-спостерігачів пересуваються по американським аеропортам, вивчаючи міміку, жести і вираз обличчя людей у пошуках терористів [8]. Безпосередньо межі аеродрому охороняються системами відеоспостереження, електронними датчиками сигналізації, які реагують на несанкціоноване проникнення на режимну територію

Так служба авіаційної поліції Чикагського аероузла в загальній зоні має декілька тисяч відеокамер. Така кількість засобів дозволяє моніторити поведінку фізичних осіб і переміщення транспортних засобів, які мають на це дозвіл.

За результатами негласних заходів та накопичення поведінкової інформації у США складено списки неблагонадійних пасажирів. Таких списків два. В першому – ті, кого підозрюють в терористичній діяльності. Цим особам заборонено продавати авіаквитки. В другому списку ті, чия діяльність викликає у правоохоронних органів підозру. Як правило, в таких випадках проводиться додатково перевірка багажу. Існує також перелік категорій людей, на поведінку яких рекомендовано звернути особливо увагу. До цих категорій належать пасажирів, що купують квитки в останній момент, чи розраховуються готівкою або купують квитки в один кінець.

Таким чином ефективність убезпечення об'єктів авіаційної інфраструктури залежить не тільки від використання технічних засобів

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

але наявністю у працівників поліції, прикордонного контролю та служби авіаційної безпеки спеціальних навичок з психологічного профайлінгу.

На наш погляд підґрунтям таких навичок і знань повинен стати цикл навчальних курсів при підготовці працівників поліції та працівників у галузі безпеки об'єктів авіаційної інфраструктури.

Вивчення означених дисциплін повинно сприяти формуванню заступних навичок та умінь:

- визначати зв'язок психологічних особливостей людини з його зовнішніми (фізичними) даними;
- правильно будувати спілкування з громадянами, в тому числі з представниками різних соціальних груп, національностей та конфесій;
- використовувати технічні засоби з метою виявлення речовин і предметів заборонених для перевезення;
- застосовувати емоційно-вольову регуляцію для зняття емоційної напруги і мобілізації сил для виконання службового завдання,

Окрім того володіти навичками:

- позитивного спілкування в процесі професійної діяльності, вибудовування соціальних і професійних взаємодій з урахуванням етнокультурних і конфесійних відмінностей;
- встановлення психологічного контакту, візуальної психодіагностики та психологічного впливу, правильної поведінки в ситуації підвищеної напруги і небезпеки;
- управління емоційно-вольовою сферою;
- отримання розшукової інформації для виявлення осіб, підозрюваних в причетності до терористичної та екстремістської діяльності;
- розпізнання особистості по словесним портретом і її динамічних характеристик.

З означеного, умовою створення ефективної моделі забезпечення об'єктів інфраструктури авіаційного транспорту є формування у працівників служби авіаційної безпеки та поліції навичок та знань щодо використання методу профайлінгу.

Список використаних джерел:

1. Дубинський О. Суб'єкти здійснення державного контролю за додержанням законодавства на транспорті в Україні. *Підприємство господарство і право*. №10. 2018. С. 131-135.
2. Москаленко С.І. Проблеми забезпечення авіаційної безпеки в Україні. *Порівняльне аналітичне право*. №6. 2017. С.249-251.
3. Калюжний Р.А., Сопілко І.М. Організаційно-правове забезпечення безпеки польотів на авіаційному транспорті. *Юридичний вісник*. № 3(28). 2013. С. 10-15.

4. Шинкаренко І. Р., Спіцина Г. О. Актуальні проблеми забезпечення об'єктів авіаційного транспорту в умовах сьогодення. *Актуальні проблеми забезпечення публічного порядку та безпеки в сучасних умовах: вітчизняний та міжнародний досвід : матер. II міжнар. наук.-практ. конф.* (м. Дніпро, 25.10.2019). Дніпро : ДДУВС, 2019. С. 98-100.

5. Шинкаренко І.Р., Спіцина Г.О. Напрями формування наукового підґрунтя безпеки об'єктів інфраструктури авіаційного транспорту. *Міжнародна та національна безпека: теоретичні і прикладні аспекти : матер. IV Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 13 бер. 2020 р.). Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2020. С. 100-102*

6. Holmes R. M. *Profiling Violent Crimes: An Investigative Tool* / R. M. Holmes, S. T. Holmes. – Thousand Oaks: Sage Publications Inc., 2009. – 319 p.

7. Rossi D. *Crimescene behavioral analysis: Another tool for the law enforcement investigator.* – *Police Chief*, 1982. – Vol. 57 – P. 152.

8. Камінський В.В. Боротьба з повітряним тероризмом має починатися с землі. *Наука і техніка Повітряних Сил Збройних Сил України*, 2014, № 1(14). С. 16-23.

Щербаковський Михайло Григорович,
доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри кримінального процесу,
криміналістики та експертології
Харківського національного університету
внутрішніх справ

ТАКТИКА ОЗНАЙОМЛЕННЯ ПІДОЗРЮВАНОВОГО З ВИСНОВКОМ ЕКСПЕРТА

Відповідно до сучасних наукових підходів у кримінально-процесуальному доказуванні виокремлюються два зовнішніх структурних елементи, що являють собою єдиний нерозривний процес – отримання доказів та використання доказів [1, с. 70]. Серед різних форм та напрямів використання доказів важливу роль відіграє висновок експерта не тільки як джерело доказів у встановленні обставин вчиненого правопорушення, але й як засіб тактичного впливу. З цією метою, експертний висновок може бути ефективно використаний під час допиту для викриття особи у вчиненні злочину в ситуації, коли підозрюваний заперечує свою вину. Пред'явлення доказів, зокрема висновку експерта, під час допиту підозрюваних та обвинувачених є одним з результативних тактичних прийомів, спрямованих на викриття неправди [2, с. 117–135]. Якщо підозрюваний не визнає себе винним і дає неправдиві показання, які

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

результати експертного дослідження їх спростовують, то ознайомлення підозрюваного з висновком експерта набуває викривальний характер.

Ефективність використання висновку експерта під час допиту підозрюваного значною мірою визначається ретельною підготовкою до його пред'явлення. Підготовка включає визначення оптимальної тактики ознайомлення підозрюваного з висновком враховуючи інші зібрані докази. Мета ознайомлення підозрюваного з висновком експерта буде досягнута, якщо це буде здійснено тактично грамотно. Навпаки, тактично неправильно пред'явлений висновок може втратити свою викривальну силу, особливо якщо слідчий немає інших доказів.

Тактично правильне використання висновку експерта під час допиту означає, що його необхідно пред'явити в найбільш сприятливий момент з метою спростування неправдивих свідчень підозрюваного. Момент ознайомлення підозрюваного з висновком визначається слідчим залежно від слідчої ситуації і характеру наявних у справі доказів, але у всякому разі до закінчення кримінального провадження й викриття матеріалів стороні захисту (ст. 290 КПК України) та випереджаючи надання матеріалів досудового розслідування за клопотанням сторони захисту (ст. 221 КПК України).

Особливість тактики ознайомлення підозрюваного з висновком експерта проявляється як при підготовці так й під час допиту, в процесі якого використовуються прийоми, що дозволяють підозрюваному сприйняти, зрозуміти суть умовиводів експерта, доказове значення висновку, переконатися в неправильно зайнятій позиції.

Аналіз слідчої практики свідчить, що в ході підготовки до допиту, на якому передбачається ознайомлення підозрюваного з результатами експертного дослідження, необхідна попередня консультація слідчого у експерта, який проводив експертизу. Консультація потрібна для того, щоб слідчий з'ясував особливості механізму утворення об'єктів дослідження та їх властивості, пов'язані з обставинами злочину, правильно визначив послідовність запитань щодо об'єктів, уточнив їх формулювання, визначив момент пред'явлення висновку в процесі допиту, підготувався до відповідей на можливі запитання підозрюваного. На підставі консультації у експерта та з урахуванням інших доказів слідчому слід вибрати найбільш раціональні тактичні прийоми допиту. Нарешті, така консультація необхідна і для того, щоб сам слідчий краще розібрався в особливостях і результатах проведеного експертного дослідження, зміг за потреби роз'яснити їх суть підозрюваному.

У криміналістиці розроблені загальні тактичні правила допиту, в процесі якого підозрюваний дає неправдиві свідчення. Тактичні прийоми спрямовані на викриття неправди за допомогою пред'явлення доказів. Пропонуються два основних способи пред'явлення доказів

підозрюваному, який не визнає себе винним: несподіване пред'явлення доказів на початку допиту задля забезпечення фактору раптовості; пред'явлення доказів після попереднього встановлення обставин, пов'язаних з ними [3, с. 103]. Вказані рекомендації можуть бути поширені і на ситуацію ознайомлення підозрюваного з висновком експерта.

Наприклад, якщо в результаті експертного дослідження підозрюваний ідентифікований за власними особистими ознаками (відбитками пальців на знарядді злочину, почерку в підробленому документі, біологічними слідами на тілі потерпілого, зовнішності на відеозаписі та ін.), то висновок експерта, як вагомий, безсумнівний доказ участі підозрюваного в скоєнні злочину слід пред'явити відразу щоб запобігти подальші неправдиві свідчення допитуваного. Якщо ототоженні об'єкти, якими користувався або володів підозрюваний (взуття за відбитками на місці події, одяг по волокнам на одязі потерпілого, автомобіль по осколках скла, рушниця по стріляним гільзах і т.і.), то спочатку необхідно поставити питання для з'ясування всіх ланок ланцюжка, який пов'язує підозрюваного з об'єктами, а потім ознайомити з результатами їх дослідження. Такого ж алгоритму постановки питань слід дотримуватися в ситуації, якщо на тілі підозрюваного, його одязі та інших предметах, які безсумнівно йому належать, експертним шляхом встановлено наявність слідів матеріальної обстановки місця події (грунт, рослини, фарба та інші об'єкти) або одягу, виділень потерпілого.

Друга з розглянутих конфліктних ситуацій допиту є найбільш складною та відповідальною. Перш ніж ознайомити підозрюваного з експертним висновком, як зазначено вище, його необхідно ретельно допитати про всі обставини, пов'язані з об'єктами дослідження. З'ясування цих обставин слід робити обережно, так, щоб допитуваний не здогадався про наявні в розпорядженні слідчого докази. Тільки після того, коли вся інформація буде надана слідчому підозрюваний може ознайомиться з результати експертного дослідження, які повністю спростовують його показання, на яких він наполягає. Важливе значення до моменту ознайомлення підозрюваного з висновком експерта має правильна постановка питань, які задаються в певній послідовності: одне повинно впливати з іншого, більш загального, і бути логічним продовженням попереднього.

У слідчій практиці мають місце випадки, коли підозрюваний клопоче про те, щоб експерт сам роз'яснив йому висновок і відповів на виниклі питання. У кримінально-процесуальному законі немає вказівки, що робити в цьому випадку. На нашу думку, задля реалізації підозрюваним своїх прав згідно із ст. 42 КПК України слід надати йому можливість з дозволу слідчого брати участь у допиті експерта (зазначимо, що такий допит згідно ст.ст. 95, 224 КПК України не забороняється) і задавати питання, що відносяться до предмету експертизи. Позитивне вирішення цього питання впливає з принципу повноти та неупередженості розслідування (ст. 2

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

КПК України), обов'язку слідчого всебічно, повно і неупереджено дослідити обставини кримінального провадження (ст. 9 КПК України).

На закінчення слід ще раз зазначити, що висновок експерта не тільки джерело об'єктивних фактичних даних, а й потужний засіб для використання в тактичних цілях, зокрема для виявлення неправдивих свідчень підозрюваного. Крім того, використання висновку під час допиту доводить необхідність більш тісної взаємодії слідчого і експерта як до призначення експертизи, так і після отримання висновку. Така взаємодія до і в процесі допиту, коли слідчий знайомить підозрюваного з результатами експертного дослідження, підвищує не тільки ефективність залучення експерта, а й сприяє більш якісному проведенню допиту, успішному викриттю злочинця.

Список використаних джерел

1. Погорецький М.А. Нова концепція кримінального процесуального доказування. *Вісник кримінального судочинства*. 2015. № 3. С. 63–79.
2. Соловьев А.Б. Процессуальные, психологические и тактические основы допроса на предварительном следствии. Москва: Юрлитинформ, 2002. 192 с.
3. Коновалова В.Е. Допрос: тактика и психология: пособие. Харьков: Консум, 1999. 157 с.

Юсупов Володимир Васильович,
доктор юридичних наук,
старший науковий співробітник,
професор кафедри криміналістичного
забезпечення та судової експертології
навчально-наукового № 2 НАВС

ОТРИМАННЯ ЗРАЗКІВ ДЛЯ ЕКСПЕРТИЗИ У КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ ПРО КОРУПЦІЙНІ ЗЛОЧИНИ

Нині в Україні здійснюються послідовні кроки до масштабних антикорупційних реформ, спрямованих на створення нової інституційної системи запобігання, виявлення та припинення корупції, що надало системного характеру зусиллям органів державної влади з протидії корупції та призвело до деякого покращення результатів антикорупційної роботи. Було реалізовано низку рекомендацій міжнародних організацій, зокрема посилення правового, інституційного, фінансового та кадрового зміцнення антикорупційних структур, міжнародного співробітництва й

оптимізації взаємодії з міжнародними організаціями з метою більш ефективної боротьби з корупцією.

На виконання цієї стратегії та на вимогу суспільства створено нові спеціалізовані антикорупційні правоохоронні й судові органи, такі як: Національне антикорупційне бюро України, Спеціалізована антикорупційна прокуратура, Вищий антикорупційний суд України, а також Національне агентство з питань запобігання корупції.

Однак за результатами їхньої діяльності суттєвих зрушень у протидії та запобіганні корупції не відбулося. Суб'єкти корупційних діянь продовжують активно використовувати недоліки антикорупційного законодавства та соціально-правового контролю, наполегливо шукають шляхи уникнення юридичної відповідальності за вчинені правопорушення.

Аналіз статистичних даних щодо кримінальних проваджень про найбільш поширений корупційний злочин – прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою (ст. 368 КК України) показує, що починаючи з 2015 р., кількість направлення кримінальних проваджень з обвинувальним актом до суду – зменшується, при зростанні корупційної злочинності. Зокрема, у 2015 р. обліковано 947 кримінальних правопорушення щодо одержання неправомірної вигоди службовою особою, у 2016 р. – 1035, у 2017 р. – 1420, у 2018 р. – 2189, у 2019 р. – 1744, у I кварталі 2020 р. – 699. З обвинувальним актом до суду направлено: у 2015 р. – 400 кримінальних проваджень (42,2 % від всіх зареєстрованих у цьому році), у 2016 р. – 376 (36,3 %), у 2017 р. – 317 (22,3 %), у 2018 р. – 429 (19,6 %), у 2019 р. – 343 (19,7 %), за I квартал 2020 р. – 13 (2,0 %) [1]. Більшість кримінальних проваджень за ст. 368 КК України у період 2015–2019 рр. було закрито.

Результати розгляду судами кримінальних проваджень про корупційні злочини засвідчують необхідність удосконалення досудового розслідування, передусім шляхом використання спеціальних знань у кримінальних провадженнях, ефективного впровадження їх форм у практичну діяльність правоохоронних органів. Основним завданням використання спеціальних знань під час розслідування корупційних злочинів є сприяння слідчому у дослідженні різних предметів і документів, що здійснюється, насамперед, шляхом проведення судових експертиз.

Відомо, що необхідною умовою призначення і проведення судових експертиз у кримінальних провадженнях є зразки для порівняльного дослідження.

Відповідно до ст. 245 КПК України, у разі необхідності отримання зразків для проведення експертизи їх відбирає сторона кримінального провадження, яка звернулася за проведенням експертизи або за клопотанням якої експертиза призначена слідчим суддею. У разі, якщо проведення експертизи доручене судом, відібрання зразків для її проведення суд або за його дорученням здійснює залучений спеціаліст.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Порядок відібрання зразків з речей і документів встановлено згідно з положеннями про тимчасовий доступ до речей і документів (ст. 160–166 КПК України).

Відбирання біологічних зразків в особи здійснюється за правилами, передбаченими ст. 241 КПК України. У разі відмови особи добровільно надати біологічні зразки слідчий суддя, суд за клопотанням сторони кримінального провадження, що розглядають у порядку, передбаченому ст. 160–166 КПК України, має право дозволити слідчому, прокурору (або зобов'язати їх, якщо клопотання було подано стороною захисту) здійснити відбирання біологічних зразків примусово.

Частина 1 ст. 274 КПК України передбачає негласне отримання зразків, необхідних для порівняльного дослідження, що може бути здійснене лише у випадку, якщо їх отримання неможливе без завдання значної шкоди для кримінального провадження.

Під час розслідування корупційних злочинів до відбору зразків слідчий залучає спеціаліста. Доцільним при цьому є залучення експерта – фахівця у певному виді судової експертизи, для якої, відповідно, відбирають порівняльні зразки.

Практика протидії корупційним злочинам засвідчує, що найчастіше залучаються як спеціалісти експерти державних експертних установ. Залежно від виду корупційного злочину, об'єктів, які підлягають вилученню, та завдань, поставлених під час призначення судової експертизи, як спеціаліста можуть залучати експертів у галузях: трасології, балістики, почеркознавства, технічної експертизи документів, матеріалів, речовин і виробів, економіки, товарознавства, автотоварознавства, комп'ютерних технологій, психології, судової медицини та психіатрії тощо.

За участю спеціалістів певного фаху слідчий може кваліфіковано провести відбір порівняльних зразків для проведення експертизи, наприклад: експериментальні зразки почерку, підписів, відбитків печаток, штампів тощо. Зокрема, під час відібрання зразків вогнепальної зброї, боєприпасів (в натурі) слідчий може залучити спеціалістів-зброєзнавців або експертів-балістів, які володіють знаннями щодо конструктивних особливостей вогнепальної зброї та боєприпасів, правил безпеки та поводження з нею, порядку їх описання в протоколі отримання зразків для експертизи.

Слідчий, приймаючи рішення про відбір зразків, надає змогу спеціалісту ознайомитися з матеріалами провадження. Він з'ясовує, які властивості й ознаки об'єктів, що перевіряють, повинні знайти в них відображення. Ураховуючи це, спеціаліст рекомендує слідчому, які та скільки зразків слід вилучити; які повинні бути умови вилучення; які матеріали, інструменти, інші технічні засоби для цього можуть знадобитися. Зокрема, отримуючи зразки для судово-почеркознавчої експертизи документів, підготовлених відповідним посадовцем, спеціаліст

забезпечує відібрання вільних, умовно вільних та експериментальних зразків почерку (цифрових записів, підпису) службової особи.

Під час розслідування корупційних злочинів щодо викрадення, привласнення, вимагання вогнепальної зброї, бойових припасів шляхом зловживання службовим становищем, відбираючи зразки для експертизи зброї та слідів і обставин її використання, спеціаліст проводить розрядження та правильне упакування зброї, патронів, шроту, порівняльних матеріалів. На упаковках або прикріплених до них бирках спеціаліст виконує індивідуальні позначки (найменування, кількість, місця виявлення). На предметах із пошкодженнями мають бути орієнтувальні позначки (зовнішній, внутрішній бік, верх, низ тощо).

Отже, важливою умовою збирання доказів та їх використання у процесі доказування по корупційним злочинам є отримання зразків для подальшого проведення судових експертиз. Висновки експертів слугують надійною доказовою базою вчинення службовою або іншою особою корупційного злочину. Під час отримання зразків у кримінальних провадженнях про корупційні злочини слідчий використовує допомогу спеціаліста, який: визначає їх кількість і якість; з'ясовує умови, за яких повинні бути отримані зразки; безпосередньо бере участь у їх відібранні; проводить попереднє дослідження отриманих зразків; здійснює їх упакування; допомагає кваліфіковано зафіксувати в протоколі слідчої (розшукової) дії порядок відбору зразків; консультує слідчого з питань, пов'язаних із формулюванням завдання експерту.

Список використаних джерел:

1. Звітність Офісу Генерального прокурора про кримінальні правопорушення в Україні за 2015-2020 рр. Офіційний сайт. URL : <https://old.gp.gov.ua/ua/statinfo.html>

Аксьонов Василь Васильович,
директор Черкаського НДЕКЦ МВС
Кожевніков Валерій Вікторович,
заступник завідувача відділу
Черкаського НДЕКЦ МВС

ВИЯВЛЕННЯ ОЗНАК ІНСЦЕНУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ ПІД ЧАС ОГЛЯДУ МІСЦЯ ПОДІЇ

Очевидно, що належне виконання завдань досудового розслідування гарантує зменшення рівня злочинності; збільшення довіри громадськості до органів, що здійснюють досудове розслідування; появи в суспільстві стану захищеності, впевненості в тому, що кожна особа, яка вчинила злочин буде притягнута до відповідальності в міру своєї вини, а особа яка

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

його не вчиняла, не зазнає безпідставного притягнення до кримінальної відповідальності.

Однак, в умовах сьогодення ще існують певні проблеми правового та організаційного характеру на стадії досудового розслідування. В результаті цього зустрічаються випадки, коли злочини, у тому числі й тяжкі, залишаються нерозкритими, а злочинці - безкарними, що викликає почуття законного обурення з боку широкої громадськості.

Одним із шляхів вирішення цієї проблеми є підвищення рівня майстерності як слідчих так і криміналістів. Проведення з ними різноманітних круглих столів, семінар-нарад, тренінгів та інших теоретичних та практичних занять можливе внаслідок тісної взаємодії із підрозділами Експертної служби МВС [1].

Окремою темою під час таких занять слід розглядати особливості розпізнавання на місці події можливих способів маскування злочинів, які застосовують правопорушники.

Як відомо, саме місце події виступає для слідчого як інформаційний комплекс - матеріалізоване джерело інформації про механізм події злочину, особистості злочинця і потерпілого, динаміці їх взаємодії і мотивах поведінки [2]. Адже огляд місця події – це насамперед огляд місця скоєння певного злочину, криміналістичну характеристику якого слідчий повинен знати. Криміналіст в свою чергу теж має добре розумітися в алгоритмах проведення огляду по конкретних злочинах, іншими словами «читати сліди».

Залежно від характеру та розташування слідів та інших речових доказів на місці події, учасники огляду приходять до висновку про те, що:

- 1) злочин вчинено в цьому ж місці, де проводиться огляд (на предметах залишені його явні сліди);
- 2) злочин вчинено в цьому ж місці, але обстановка зазнала явних змін;
- 3) злочин скоєно в одному місці, а його сліди виявлені в іншому місці;
- 4) сліди злочину інсценовані.

У більшості випадків саме інсценування використовується як один із способів приховування злочину.

Таким чином, інсценування визначають як «сукупність дій, спрямованих на приховання винуватості певної особи у вчиненні даного злочину шляхом створення помилкової видимості іншої події»[3].

Разом з цим, інсценування злочину є «створення обстановки, що не відповідає практично тому, що сталось на цьому місці події, що може доповнюватися поведінкою і помилковими повідомленнями, як виконавця інсценівки, так і пов'язаних з ним осіб»[4].

З іншої сторони, інсценування, як правило, включають систему дій злочинця, направлену на попередження виникнення слідів, їх знищення, фальсифікації, приховування чи маскування, які виникли в результаті вбивства, чи створенню нових слідів, що підтверджують версію суб'єктів приховування [5].

Скоєння любого злочину, у т.ч. й особливо тяжкого, може відбуватися як раптово, так і в результаті заздалегідь обдуманого наміру. В обох випадках, але частіше в останньому, злочинець може здійснювати дії з приховування злочину.

Метою приховування злочинів є:

- приховування безпосередньо події злочину;
- приховування злочинного характеру події;
- приховування участі в скоєному та умислу злочинця.

Так, злочинець, ретельно сховавши труп, пояснює його зникнення від'їздом, намагається приховати сам факт смерті потерпілого. Вбивця, який знищує свої сліди, змінює обстановку, намагається приховати свою участь у вбивстві. Особа, яка інсценує вбивство за уявними мотивами, намагається приховати свою зацікавленість, справжні мотиви і мету скоєння даного злочину. Злочинець, який наніс смертельні ушкодження потерпілому за допомогою тупого предмету, скидає труп з висоти на землю, намагаючись приховати злочин.

Інсценування ж класифікуються за суб'єктами (за допомогою учасників злочину чи інших осіб), за місцем скоєння злочину (безпосередньо на місці злочину чи в іншому місці), за часом (до скоєння злочину; під час чи після скоєння злочину, за метою та об'єктом (приховування та інсценування злочину чи некримінальної події, а також з іншою метою чи інсценування окремих елементів), за змістом (інсценування матеріальних слідів на місці події, у т.ч. з відпрацюванням та реалізацією варіанта дезінформації внаслідок поведінки і повідомлення видуманих відомостей [1].

Ретельне проведення огляду місця скоєння злочину, фіксація та вилучення усіх без виключення слідів та речових доказів, дасть змогу слідчому в подальшому співставляти їх із тими чи іншими показами свідків чи потерпілих.

Нерідко саме плутанина в показах та результати проведених судових експертиз в подальшому дають підґрунтя для встановлення факту приховування злочину шляхом інсценування матеріальних слідів, із створення в обстановці моделі того чи іншого злочину, із підготовкою варіанта дезінформації і повідомлення вигаданих відомостей, а в подальшому підготовкою пояснень та лінії поведінки для реальності створеної події.

Підсумовуючи викладене, слід зазначити, що встановити факт інсценування злочину можливо лише шляхом накопичення інформації про подію, аналізу виявленої слідової інформації, співставлення її з версіями,

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

які висувають потерпілі чи свідки (вони ж насправді – ті, хто скоїли чи є співучасниками скоєння злочину).

Виявлення ж елементів інсценування, використовуючи ефективну роботу із судово-експертного та техніко-криміналістичного забезпечення розкриття та розслідування злочинів, дасть можливість слідчому в подальшому відшукати інші його складові та довести його у процесуальному порядку і таким чином встановити істину у кримінальному провадженні, забезпечити припинення злочинцями спроб інсценування інших злочинів та з'ясувати причини й умови, що сприяли інсценуванню злочинів.

Список використаних джерел:

1. Аксьонов В.В., Кожевніков В.В. До проблеми встановлення факту інсценування злочинів. *Криміналістичний вісник*. 2017. №1(27). С. 117-123.
2. Єникеев М. І. Юридична психологія. Короткі навчальні курси юридичних наук. 2003. 256 с.
3. Карагодін В.М. Детальніше про спосіб приховання злочину та співвідношення його з інсценуванням. *Подолання протидії попереднього розслідування*. Свердловськ, 1992.
4. Руководство по расследованию убийств / отв. ред. С.И. Гусев. Москва : Юрид. лит., 1977. 246 с.
5. Криминалистика: учебник для вузов / под ред. А.Ф. Волынского. Москва : Закон и право, ЮНИТИ-ДАНА. 1999. 615 с.

Александрова Олена Миколаївна,
завідувач сектору почеркознавчих досліджень відділу почеркознавчих досліджень, технічного дослідження документів та обліку лабораторії криміналістичних видів досліджень Дніпропетровського НДЕКЦ МВС

ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОВНОТИ ТА ДОСТОВІРНОСТІ ЗРАЗКІВ ДЛЯ СУДОВОЇ ПОЧЕРКОЗНАВЧОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

Теза про те, що ефективність судового почеркознавчого дослідження знаходиться у безпосередній залежності від якості, кількості та достовірності наданих експерту зразків для порівняльного дослідження навряд чи викличе у будь-кого сумніви.

Однак, за останні роки все частіше експерти - почеркознавці стикаються з проблемою невміння або небажання слідчого та осіб, які

беруть участь у справі, належним чином збирати порівняльні матеріали, необхідні для проведення судової почеркознавчої експертизи.

Недоліки, що пов'язані з підготовкою порівняльного матеріалу, призводять, у кращому випадку, до висновку в формі НВП (неможливо вирішити питання), а в гіршому – до такого експертного висновку, який не буде відповідати дійсності. Подібна ситуація при проведенні розслідування, влаштовує, як мінімум, одну зі сторін, яка намагається активно або пасивно впливати на обсяг і якість наданих зразків почерку та підпису. Таким чином виникає ряд проблем, пов'язаних із збиранням та оцінкою порівняльних матеріалів.

Вочевидь, що подібні проблеми актуальні не тільки і не стільки для самого експерта, скільки для суду та тієї сторони, яка зацікавлена у достовірному встановленні обставин справи.

Розглянемо проблеми, що пов'язані зі зразками почерку і підпису, які надаються для почеркознавчого дослідження, котрі найбільш часто зустрічаються в експертній практиці.

Безконтрольність процедури надання вільних зразків почерку та підпису. У методичних рекомендаціях безпосередньо вказується, що особливо ретельно повинно перевірятися достовірність порівняльного матеріалу, наданого учасниками судового процесу, але така перевірка на сьогоднішній день являє собою досить формальну процедуру. Ініціаторами проведення експертизи перевірка вільних зразків зводиться максимум до вимоги про наявність дат і відбитків печатки на документах (квитанціях, договорах, наказах тощо), а не належність підписів чи рукописних записів певної особи.

Подібний підхід привів до поширення наступної негативної практики. Кожному з нас регулярно доводиться заповнювати і підписувати договори купівлі-продажу, дрібної побутової техніки, отримувати у магазинах чек після оплати банківською картою, оформляти абонементи у фітнес-центри тощо. Усі ці та багато інших процедур супроводжуються оформленням двох примірників документів, другий (який залишається у клієнта) у переважній більшості випадків особою не підписується.

У такій ситуації при призначенні судової експертизи особа, від імені якого виконаний підпис або рукописний запис, найчастіше вдається до пошуку документів, які не підписувалися та мають відбитки печаток і датованих до початку кримінального провадження. Знайдені документи можуть бути заповнені і підписані родичами, друзями, колегами та надаються ініціаторам проведення експертизи в якості вільних зразків почерку та підпису іншої особи.

Напевно, що перевірка вільних зразків не може проводитися формально, а повинна полягати як мінімум:

- у запиті другого примірника договору, акту, квитанції або іншого документа, який оформлюється в декількох примірниках;
- у незалежному від передбачуваного виконавця запиті документів з

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

місце роботи (у разі, якщо діяльність передбачуваного виконавця не пов'язана з виконанням управлінських функцій, які дозволяють зробити який-небудь вплив на процес збирання документів-зразків);

- в обов'язковому запиті документів з державних органів (процедури складання документів, в яких передбачають власноручне заповнення і підписання).

При цьому варто звернути увагу, що перевірка зразків не звільняє експерта від обов'язкової процедури порівняння всіх зразків між собою на предмет виконання їх однією особою, а лише створює необхідні умови для того, щоб зразки цієї особи хоча б були присутні в порівняльному матеріалі. Наведемо приклад із власної практики.

Деякому боржнику «Б» прийшло повідомлення про винесення судового рішення, в копії якого було вказано на необхідність оплати боргу за розпискою, складеною в письмовій форм. «Б» склав і підписав двосторінкову заяву про перегляд заочного рішення. Під час подальшого судового розгляду від «Б» були отримані експериментальні зразки підпису. На судовому засіданні замість «Б» був присутній представник, який і підписував всі процесуальні документи за справою. Перерахований обсяг порівняльного матеріалу і розписка були надані експерту на дослідження. У зв'язку із відсутністю вільних і неспівставності експериментальних (за транскрипцією) зразків, експертом були запитані вільні зразки почерку і підпису «Б». Надійшли вільні зразки, які містили ознаки навмисного спотворення або виконання іншою особою (особами), не тією хто виконував підписи у заяві про перегляд заочного рішення. Неспівставні варіанти підпису в експериментальних зразках, очевидно, заздалегідь були промірковані «Б», який не з'являвся на засідання з метою обмеження обсягу умовно-вільних зразків (розписок про явку в судове засідання тощо). Установити факт виконання підпису самим «Б» вдалося, по суті, тільки завдяки умовно-вільним зразкам підпису в заяві про скасування заочного рішення.

Варто відзначити, що якби в розпорядженні експерта не було б усіх зразків (вільних, умовно-вільних та експериментальних), то ми не змогли б встановити дані обставини і, очевидно, прийшли б до висновку в формі НВП (неможливо вирішити питання), який, напевно, влаштував би «Б».

Нескладно уявити собі ситуацію, в якій судовий експерт приходить до висновку про те, що підпис в досліджуваному документі виконаний, наприклад, «не Іваном Івановичем, зразки якого надані на дослідження» (адже в суд були надані зразки не Івана Івановича, а іншої особи, але експерт не володіє даною інформацією).

Застарілі визначення і правила оцінки умовно-вільних зразків почерку та підпису. При розгляді умовно-вільних зразків, слід зазначити, що в методичній літературі на теперішній час прийнято поняття терміна

«умовно-вільні зразки», як «рукописи або підписи, які виконані після виникнення справи, (різні пояснення, протоколи допитів, заяви, скарги та інші документи), але не спеціально для експертизи».

З позицій сучасних методик і практики некоректно стверджувати, що умовно-вільний зразок, це документ, виконаний після виникнення справи і наявний тільки в процесуальних документах.

Зловмисники можуть бути інформовані про можливості судової почеркознавчої експертизи та деяких процесуальних і методичних правилах оцінки зразків. Вони заздалегідь готують документи із зразками почерку і підписів, надають їх спеціально для проведення експертизи.

Так, слідуючи встановленим правилам оцінки зразків, слід визнати вільними зразками, наприклад, договори складені між тими ж контрагентами, через деякий час після складання оспорюваного договору; довіреності, оформлені у того ж нотаріуса, що оформляв оспорюваний заповіт.

Такі зразки інколи надходять для дослідження. Очевидно, що якщо складання оспорюваного документа, супроводжувалося, наприклад, наслідуванням підпису іншої особи або автопідлогу то наступні «вільні зразки» між тими ж особами складаються аналогічним чином, а оцінювати їх, відповідно до методики, слід саме як вільні.

Очевидно, що під умовно-вільними зразками почерку або підпису слід розуміти почеркові реалізації в документах, які, так чи інакше, можуть бути пов'язані з оспорюваним документом і обставинами справи, що розглядається.

Дійсно, що оцінка достовірності - юридична прерогатива, що виходить за межі компетенції судового експерта, який, лише, проводить порівняння наданих зразків на предмет виконання їх однією особою. Даний етап обов'язково повинен здійснюватися незалежно від того, які зразки були представлені експерту.

Безконтрольність процедури відбору експериментальних зразків почерку та підпису. У зв'язку з тим, що мова зайшла про відбір зразків при розслідуванні кримінальних проваджень слід проаналізувати проблемні моменти отримання експериментальних зразків.

У протоколах відбору експериментальних зразків практично ніколи не фіксуються відомості про те, як насправді, відбираються зразки почерку і підпису. А власний досвід участі в судових засіданнях підтверджує тезу про те, що дані не відображаються, тому що цю процедуру ніхто не контролює. Процедура виконання експериментальних зразків часто являє собою процес, коли виконавець у кутку залу виконує підписи і записи так, як він сам забажає. На дослідження експерту приходять зразки з надрукованим заголовком: «Зразки почерку і підпису, виконані сидячи в швидкому темпі», які містять явні ознаки сповільненості. Спосіб утримання пишучого приладу (якими і між якими пальцями була затиснута ручка) не фіксується, невідомо якою рукою виконавець тримав пишучий

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

прилад. Сторони далеко не завжди цікавляться даною процедурою (в нашій практиці були випадки, коли хтось із сторін в кінці засідання покидав зал, не дочекавшись завершення процедури відбору зразків).

У протоколі відібрання зразків для проведення експертизи обов'язково повинні бути відображені відомості про такі обставини:

- реальний темп виконання зразків;
- якою рукою виконавець тримав пишучий прилад (включаючи відомості про спосіб утримання пишучого приладу і звичної до письма руки);
- поза виконавця в момент відібрання зразків підписів (рукописних записів);
- зоровий контроль виконавця при виконанні зразків (очі відкриті або примружені, окуляри, контактні лінзи).

Відсутність базових документів у порівняльному матеріалі. Незалежно від дати виконання документу, що підлягає дослідженню, і виду оспорюваних в ньому реквізитів (записи різного об'єму і змісту, підписи) в якості бази (обов'язкових, але не достатніх документів) в матеріали, що направляються експерту-почеркознавцю необхідно включати:

- 1) копію сторінок паспорта громадянина України (або відповідний документ іноземного громадянина);
- 2) заяви про видачу (заміну) паспорта громадянина України;
- 3) документи, що містять відомості про особу (в тому числі, про стан здоров'я передбачуваного виконавця);
- 4) вільні та експериментальні зразки почерку і підпису (незалежно від того, які з цих реквізитів присутні або відсутні в оспорюваному документі).

Документи №№ 1,2 (паспорт та заява на видачу/заміну паспорта), як показує практика, важливі для оцінки випадків, коли наслідування підпису здійснюється із загальнодоступних документів, і в інших важливих для почеркознавчого дослідження цілях.

Документи, що містять відомості про особу передбачуваного виконавця, і зразки важливі для перевірки обов'язкових діагностичних версій (наслідування, автопідлогу тощо).

На жаль, під час досудового розслідування, часто виникає ситуація, коли сторони не мають інформації про необхідний обсяг порівняльного матеріалу або не зацікавлені в передачі зразків, а ініціатор проведення експертизи при цьому не проявляє наполегливості. У таких випадках і виникають повідомлення про неможливість відповіді на поставлені перед експертом запитання або експертні помилки.

На окрему увагу заслуговує «**боязливість**» виконавців надавати і виконувати зразки для порівняльного дослідження. Це багатоаспектна і

гостра проблема, якої ми, в силу складності тематики та обмеженого обсягу, зможемо приділити лише наприкінці заключної частини статті.

Виконання іншого варіанту власного підпису (спрощеного; ускладненого; варіанту, яке існувало до заміжжя, до зміни прізвища; розробка нового варіанту підпису спеціально для суду), як спроба свідомого зміни власного почерку

Ствердження про те, що від якості, кількості зразків залежить не тільки висновок експерта, а й значною мірою результат справи, до цих пір актуальна. І тут, очевидно, є певний фронт роботи для експертного співтовариства (уточнення термінів, коригування методичних правил та ін.). Однак, здебільшого результативність роботи експерта залежить від виконання ініціатором проведення експертизи хоча б тих коротких рекомендацій, які були викладені вище.

Список використаних джерел:

1. Методика судово-почеркознавчої експертизи / [Меленевська З. С., Ковальов К. М., Шпакович Н. Г.] // ДНДЕКЦ МВС України. – К., 2008. – 34 с. – (р/код 1.1.54 у Реєстрі методик проведення експертиз).

2. Методика дослідження підписів [Меленевська З. С., Ковальов К. М., Шпакович Н. Г.] // ДНДЕКЦ МВС України. – К., 2009. – 21 с. – (р/код 1.1.53 у Реєстрі методик проведення експертиз).

3. Методика ідентифікаційного дослідження рукописних текстів виконаних незмінним почерком [Меленевська З. С., Ковальов К. М., Шпакович Н. Г.] // ДНДЕКЦ МВС України. – К., 2009. – 85 с. – (р/код 1.1.52 у Реєстрі методик проведення експертиз).

4. З.С. Меленевська, Н.Г., Шпакович «Альбом загальних і окремих ознак почерку» / посібник - К: ДНДЕКЦ МВС України, 2011.

Bidniak Hanna,

Candidat of Law Sciences, Docent,
Senior lecturer Criminalistics
and Premedical training
Department Dnipropetrovsk State
University of Internal Affairs

REVIEW OF DOCUMENTS BY EMPLOYEES OF THE NATIONAL POLICE OF UKRAINE DURING THE IMPLEMENTATION OF OFFICIAL DUTIES

In combating crime, the police, along with the latest advances in science and technology, can take legal action, including checking documents. In the performance of their duties, police officers are confronted with various documents, executed in different ways, on different forms. In order for employees to be able to make full use of the information they contain,

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

knowledge in a particular field is required. However, it is not always possible to immediately verify the information contained in the submitted documents, for various reasons (lack of data in the accounting base, lack of time required for verification, technical complications of the accounting base, etc.). In such cases, knowledge of the rules of making forms and filling in the details of documents become even more important. The basis for enshrining in the current legislation is the verification of identity documents as a preventive police measure. Among the reasons for which police officers check documents is the need to identify a person who looks like a wanted, missing person who has committed an offense, owns things that require permission to use, and so on.

A survey of police officers found that in their activities they mostly review the following documents: driver's license, vehicle registration certificate, passport of a citizen of Ukraine, foreign passport of a citizen of Ukraine, passport of a citizen of another country, medical certificate, power of attorney, pension certificate, participant certificate hostilities, etc. Thus, employees of the National Police are more often confronted with documents made on standard forms made at state-owned printing companies or at private printing houses by state order.

Therefore, the review of any document begins with the study of the form of the document and the correctness of filling in its details.

A document form is a printed standard form of any document that is filled in separately with specific data. Details are mandatory elements that must be contained in the document to be recognized as valid [2, c. 380].

When checking the document form, you should pay attention to its cover, paper from which the pages are made, printed text, main and background images (protective grid, stylized patterns, portraits), graph lines, microtext and other protective elements (watermarks, microfibers, elements applied with a special paint).

It should be noted that only printing forms are used in the production of document forms. The main forms are flat, letterpress and gravure printing. Other special technologies are also used (rainbow printing, Orel printing, laser engraving, etc.). But there must be a combination of two or more types of printing [3, c.146].

Among the modern ways of forging document forms can be divided into two groups: the use of copying and duplicating equipment and the use of printing. In the first case, various types of printers are used, access to which is free and does not require special skills in use, or large material costs for purchase. The use of such technologies allows you to produce any number of copies in a short period of time. However, it should be noted that the forms of documents made in this way, in the presence of certain knowledge, it is easy to distinguish from the real on certain grounds.

Thus, the inkjet printer applies images that are distinguished by the presence of dots, "blots" of different colors.

When making a document with a laser printer, the image is formed due to magnetic powder (toner), which has a characteristic luster and eventually crumbles.

Today, the use of sublimation printing is widespread, which differs from other methods by applying the image with a dye, brought by the action of high temperatures to the gaseous state. The result is a smooth color transition, without raster dots.

The second group of ways to forge a document form is to use certain types of printing, which are available in private printing houses. Most often it is flat and letterpress, but with the naked eye it is difficult to distinguish even a specialist. In such cases, you should pay attention to other signs. Thus, in the forged forms of documents or there are no security elements at all, or some of them are imitated. Distinguish the document made in this way, you can use different lighting modes, namely UV and IR emitters.

If the form of the document is valid, ie corresponds to the established sample, its requisites can be subject to changes. Depending on the type of form, the details in the documents can be entered in the following ways - handwritten text by various writing instruments, using copying and duplicating equipment (inkjet, laser, sublimation printers). Ways to make changes to the details remain the same: correction, addition, cleaning, etching, rinsing, installation. In modern life, they can be used in combination with computer processing, which significantly complicates the detection of changes in the document.

When inspecting the document, the police officer can use a variety of techniques (portable microscopes, magnifiers, illuminators) and research methods that do not damage or change it. An important fact is the proper handling of them. It is inadmissible to make any changes in the documents by strokes, underlining, other marks; damage to sheets of documents, etc.

In this regard, VV Biryukov notes that when working with documents it is impossible to allow the influence of water or solvents, to leave them under direct sunlight, not to allow high and low temperatures on it, not to make any inscriptions, not to allow inflection and other interference both in the content of the document and in the material carrier (disks, diskettes, etc.). Compliance with these requirements ensures the safety of traces, which can be further investigated as objects of forensic examination.

Thus, scientific and technological progress contributes to the use of more advanced methods of falsification of documents, which greatly complicates the process of their detection. However, a comprehensive study of these features in its entirety allows police officers to professionally review documents and make full use of the information contained in them.

References:

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

1. Закон України «Про національну поліцію» – 02.07.2015 № 580-VIII. Закон України «Про Національну поліцію» [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/580-19>
2. Методика технічної експертизи документів (загальна частина) / ДНДЕКЦ МВС України. Київ 2007 . 36 с.
3. Криміналістична техніка: Навч. Посібник/ Кол. авторів; За ред. А.В. Кофанова. К.: 2006. 456 с.
4. Криміналістичне документознавство: практ. Посіб. / В.В. Бірюков, В.В. Коваленко, Т.П. Бірюкова, К.М. Ковальов; за заг. Ред. В.В. Бірюкова. К.: Вид. ПАЛИВОДА А.В., 2007. 332 с. Бібліогр.: 323-330.
5. Кримінальний процесуальний кодекс України. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Кримінального процесуального кодексу України». Х. Одиссей, 2012. 360 с.
6. Шепитько В.Ю. Криміналістика: Курс лекцій. Издание второе, переработанное и дополненное. Х.: ООО «Одиссей», 2005. 368 с.

Вінцук Вікторія Володимирівна,
кандидат юридичних наук, доцент,
кафедри кримінального процесу,
криміналістики та експертології
факультету № 6 Харківського
національного університету
внутрішніх справ

ПРАКТИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ СУЧАСНОЇ КЛАСИФІКАЦІЇ ОРГАНІЗОВАНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ

Проблема організованої злочинності в Україні носить комплексний характер та зумовлена, насамперед, зміною політичної та економічної систем в державі, що відбулися після здобуття незалежності та відбуваються до теперішнього часу. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти організованої злочинності від 21 липня 1997 р. визначає організовану злочинність як групову діяльність трьох чи більше осіб, яка характеризується ієрархічними зв'язками чи особистими відносинами, що дають можливість їх керівникам дістати прибуток або контролювати території і ринки, внутрішні і зовнішні, за допомогою насильства, залякування чи корупції як для продовження злочинної діяльності, так і для проникнення в легальну економіку [1, с. 70].

Аналізуючи дане визначення і дефініції організованої злочинності, сформульовані у фаховій літературі [2, с. 30–31; 3, с. 47; 4, с. 144; 5, с.

140; 6, с. 92; 7, с. 251; 8, с. 13; 9, с. 241; 10, с. 23; 11, с. 9], можна відзначити, що практично в кожній з них тією чи іншою мірою, прямо чи побічно вказується на неможливість її існування без стійких, високоорганізованих злочинних співтовариств, що сформувалися для здійснення постійної злочинної діяльності у вигляді промислу з метою наживи.

Враховуючи внутрішні характеристики організованої злочинності, особливості її виникнення та розвитку, а також наявний досвід боротьби з нею, можна безспідставно стверджувати, що вона є соціальним негативним явищем. Розвиток організованої злочинності з моменту створення незалежної України призвів до проникнення її в усі сфери суспільного життя і спочатку організована злочинність мала переважно загальнокримінальну спрямованість, то на теперішній час її майже неконтрольована прогресуюча еволюція призвела до інтеграції даного виду злочинності, як в політичну, так й в економічну сфери. Стрімка зміна відносин власності, приватизація, масова поява шахрайських фінансових пірамід, хвиля їх банкрутств, незаконний гральний бізнес, економічний спад в умовах зростаючого безробіття та ін., не тільки поглиблюють соціальне розшарування населення, а й загостряють міжособну боротьбу за сфери впливу між конкуруючими угрупованнями, відновлять небезпечний симбіоз економічної і масової, загальнокримінальної злочинності. Цей шлях держава переживала у 1990–1993 рр., які стали періодом нестримного перманентного зростання кримінальних правопорушень. Реалії сьогодення визначають, що особливу загрозу для суспільства становить організована злочинність, яка давно набула транснаціонального характеру. Характерну небезпеку організована злочинність становить для країн, які йдуть шляхом економічних перебудов і зазнають серйозних кризових явищ. Саме в тих умовах, коли держава недостатньо може впливати на регулювання законних та інших соціально-економічних відносин, організована злочинність намагається встановити над цими відносинами свій контроль. У такому становищі перебуває й Україна [12, с. 169].

Калиновська Я.О. визначила, що сьогодні в Україні організовану злочинність можна диференціювати наступним чином: 1) в залежності від виду злочинної діяльності: – вчиняють лише злочини загальнокримінальної спрямованості; – вчиняють з однаковою часткою злочини як загальнокримінальної спрямованості, так й інші види злочинів (економічні, екологічні тощо); – вчиняють злочини загальнокримінальної спрямованості лише як продовження чи закінчення «основних» злочинів іншої направленості; 2) в залежності від мети вчинення злочину: – вчиняють злочини виключно заради отримання прибутку; – вчиняють злочини через інші мотиви – помста, розпалення національної ворожнечі; 3) в залежності рівня вчинення злочинної діяльності: – вчиняють злочини виключно на професійному рівні та заказні; – вчиняють злочини як на

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

професійній основі так і без попередньої підготовки та навичок; – вчиняють виключно побутові злочини; 4) в залежності від використання під час вчинення злочинної діяльності різного роду зброї: – використовують вогнепальну зброю та вибухові речовини; – використовують виключно холодну зброю; – не використовують зброю; 5) за кількісним показником: – у кількості до 3 осіб; – у кількості від 3 до 10 осіб; – у кількості від 10 до 20 осіб; – у кількості більше 20 осіб; 6) за розгалуженістю: – одноцентрові (існує лише 1 угруповання); – 2 та більше угруповань, що входять до складу одного; 7) за характером відносин між членами злочинних груп та організацій: – злочинні групи та організації, що створені на підставі родинних стосунків; – злочинні групи та організації, що створені на підставі ідеологічних, расових, етнічних чи інших спільних поглядів; – злочинні групи та організації, що створені у зв'язку із знайомством чи проведенням спільного часу в місцях із обмеженим колом осіб (місця позбавлення волі, зона проведення Антитерористичної операції тощо); 8) за наявністю та рівнем корумпованих зв'язків: – злочинні групи та організації, що мають добре налагоджені корумповані зв'язки або членами таких груп є високопосадовці; – злочинні групи та організації, що не мають постійних налагоджених корумпованих зв'язків та використовують лише одноразові знайомства; – злочинні групи та організації, що не мають зовсім корумпованих зв'язків[13, с. 167-168].

Проте я би визначила вище перелічене як класифікацію й додала ще один критерій класифікації злочинних угруповань визнаний науковцями - наявність легального прикриття діяльності злочинних угруповань, а саме: 1) злочинні угруповання, які не мають легального прикриття; 2) злочинні угруповання, які мають легальне прикриття. Перші, у свою чергу, можуть бути поділені на: – злочинні угруповання, які діють без застосування будь-якого прикриття своєї злочинної діяльності; – злочинні угруповання, що діють із використанням фіктивних комерційних структур.

Визначальною ознакою другого виду угруповань є створення легального суб'єкта підприємництва, яким частково здійснюється його статутна діяльність, для надання діяльності злочинного угруповання вигляду правомірності, а також отримання додаткових можливостей для легалізації отримуваних злочинним шляхом грошових коштів та іншого майна або використання зі злочинною метою вже діючих підприємств, установ та організацій незалежно від форм їх власності. Цей вид злочинних угруповань доцільно поділити на декілька підвидів, які відрізняються фактично лише різновидом використовуваної злочинним угрупованням легальної структури. Такими підвидами є: а) злочинні угруповання, які згуртувалися на легальних підприємствах, в установах та організаціях незалежно від форм їх власності та в подальшому використовують у злочинній діяльності їхні можливості та діють під

їхнім прикриттям; б) злочинні угруповання, які діють під прикриттям фінансової установи; в) злочинні угруповання, які діють під прикриттям торговельно-посередницької установи; г) злочинні угруповання, які діють під прикриттям охоронної або приватної детективної структури; д) злочинні угруповання, які діють під прикриттям розважального закладу або закладу шоу-бізнесу; е) злочинні угруповання, які діють під прикриттям громадської організації [14, с. 114–115].

Отже, сучасна класифікація організованих злочинних угруповань має неоціненне практичне значення. Віднесення виявленого злочинного угруповання до певного виду за кримінально-правовими ознаками дозволить організувати цілеспрямоване документування його злочинної діяльності з використанням методик, зорієнтованих на найбільш повне збирання та процесуальне закріплення доказів.

Список використаних джерел:

1. Міжнародні правові акти та законодавство окремих країн про корупцію / [упоряд. М. І. Камлик та інші]. – К. : Школяр, 1999. – 480 с.
2. Водько Н. П. Уголовно-правовая борьба с организованной преступностью : научно-практическое пособие / Н. П. Водько. – М. : Юриспруденция, 2000. – С. 30–31.
3. Дедекаев С. В. Організована злочинність в ринкових умовах / Економічна безпека України // С. В. Дедекаев. – Вісник Львівського інституту внутрішніх справ. – 1995. – Вип. 1. – С. 44–47.
4. Коновалова В. О. Організована злочинність : проблеми методики розслідування / Вісник Академії правових наук України // В. О. Коновалова. – 1996. – № 6. – С. 137–145.
5. Корж В. П. Організована злочинність : кримінально-правові проблеми / Проблеми методології сучасного правознавства. Матеріали міжнародної науково-теоретичної конференції (Київ, 21 квітня 1996 року) // В. П. Корж. – К., 1996. – С. 140–142.
6. Криводед А. І. О понятии криминалистического изучения организованных преступных групп / Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених // А. І. Криводед. – 1996. – Вип.1. – С. 90–92.
7. Литвак О. М. Державний вплив на злочинність : кримінологічно-правове дослідження : монографія / О. М. Литвак. – К. : Юрінком Інтер, 2000. – 280 с.
8. Мельник М. К. Корупція і організована злочинність як чинники, що реально загрожують національній безпеці України / Вісник Львівського інституту внутрішніх справ // М. К. Мельник. – 1995. – Вип. 1. – С. 10–13.
9. Нехлюдов И. Е. Государственная программа борьбы с организованной преступностью / Актуальные проблемы государства и права. Сб. научных трудов // И. Е. Нехлюдов. – 1995. – Вып. 2. – С. 241–243.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

10. Организованная преступность : монографія / Под ред. А. И. Долговой, С. В. Дьякова. – М. : Юрид. лит., 1989. – 352 с.

11. Основы борьбы с организованной преступностью : учебное пособие / под ред. В. С. Овчинского, В. Е. Эминова, Н. П. Яблокова. – М. : ИНФРА-М, 1996. – 400 с.

12. Вінчук В.В. Історичний нарис правового та організаційного регулювання протидії організованим злочинності спеціальними підрозділами за часів незалежності України. Сучасні проблеми правового, економічного та соціального розвитку держави : тези доп. VI Міжнар. наук.- практ. конф. (м. Харків, 1 груд. 2017 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. – Харків, 2017. – 440 с. с. 169-170

13. Калиновська Я. О. Сучасні види організованої злочинності загальнокримінальної спрямованості. Форум права: електрон. наук. фахове вид. 2017. № 5. С. 164–168. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2017_5_25 . pdf DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.1202284> с. 167-168

14. Организованная преступность / Под ред. А. И. Долговой, С. В. Дьякова. – М. : Криминологическая ассоциация, 1993. – 408 с.

Воробей Олена Вячеславівна,
професор кафедри криміналістичного
забезпечення та судових експертиз
навчально-наукового інституту № 2
Національної академії внутрішніх справ
кандидат юридичних наук, доцент,
Косьміна Анна Володимирівна,
здобувач вищої освіти
за ступенем «бакалавр», курсант
навчально-наукового інституту № 2
Національної академії внутрішніх справ

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ СУДОВО-ПОЧЕРКОЗНАВЧОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ПІДПИСІВ, ВИКОНАНИХ З НАСЛІДУВАННЯМ ПІДПISУ ІНШОЇ ОСОБИ

Із поняттям документу як джерела доказу тісно пов'язано питання про його реквізити. Одним з обов'язкових реквізитів у документах є підпис. Як відомо, підпис – це графічне накреслення, яке позначає особу його виконавця і виконується ним з метою посвідчення фактів, подій, тощо. Тобто, підпис – це своєрідний посвідчувальний знак особи, від імені якої він виконується.

Підписи займають більшу частину із загального обсягу об'єктів почеркознавчої експертизи. Експертна практика свідчить про те, що саме підпис є найскладнішим почерковим об'єктом, що зумовлено обмеженим об'ємом почеркової інформації, яка міститься у підписі, варіаційністю ознак у зразках, складністю однозначної оцінки виявлених збігів і розбіжностей ознак тощо. За інформативністю підписи значно поступаються текстам, а можливості традиційної методики щодо їх дослідження обмежені [1, с. 3].

Підпис є особливим почерковим об'єктом, для виконання якого в більшості випадків виробляється специфічний функціонально-динамічний комплекс навичок (явище психофізіологічної природи, сутність якого складає система навичок, призначених для цільової реалізації визначених дій (діяльності) [2, с. 80]).

Даний вид почерку формується, як правило, вже на базі засвоєної письмово-рухової навички. Спочатку роль ведучого способу виконання підпису відіграє позначення прізвища цієї особи, а далі в цей образ виконавець підпису свідомо вносить зміни. З одного боку, з метою індивідуалізації, а з іншого – для пристосування до швидкого, безперервного виконання, бо підпис розрахований на просту реалізацію. Звідси характерним для підписних почерків високого та середнього ступеню виробленості, стає, зазвичай, у середній частині, перехід на безбуквенні елементи (циклічні штрихи, що завершуються розчерком) [3, с. 126]. З роками і практикою формується так званий підписний почерк – індивідуальна та динамічно стійка програма графічної техніки письма, в основі якої лежить спосіб виконання підписів, що реалізується за допомогою системи рухів.

На окрему увагу заслуговують підписи, виконані з наслідуванням підпису іншої особи, як найбільш складні об'єкти криміналістичного дослідження. При проведенні експертизи таких підписів важливо пам'ятати, що можливості дослідження залежать від цілого ряду умов, найважливішими серед яких є наступні:

- конструктивна складність рухів, що відобразилася у недостовірному підписі;
- обсяг графічного матеріалу, який міститься у ньому;
- вид наслідування;
- розвиток письмово-рухових навичок наслідувача;
- співвідношення почеркових характеристик у недостовірному підписі та у почерку наслідувача.

Доведено, що чим складніше підпис за своєю будовою і чим більший він за обсягом, тим важче його відтворити, і навпаки.

Між видом наслідування (наявність або відсутність оригіналу підпису при наслідуванні, наявність попереднього тренування та його тривалість) і його успішністю також є певна залежність: наявність або

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

відсутність оригіналу підпису істотно впливає на досягнення кінцевої мети - виконання недостовірного підпису з більшою подібністю з оригіналом.

Як свідчить експертна практика, значно важче або практично неможливо ідентифікувати виконавця недостовірного підпису по об'єктах, що є конструктивно простими, короткими, або виконаними мало виробленими рухами з чітко вираженими ознаками порушення координації.

Ще слід зазначити, що останнім часом в експертній практиці стали частіше з'являтися такі несправжні підписи, які отримали у експертів назву як «компетентне наслідування». Подібні підписи виконуються не просто особами, що володіють хорошими навичками (висока ступінь виробленості, висока координація і система досконалості рухів), але при цьому наслідувач досить обізнаний про методи аналізу, до яких вдаються експерти-почеркознавці. Зрозуміло, що зазначені почеркові об'єкти вимагають вкрай високої пильності з боку експерта, який проводить дослідження. Відповідно, кількість і якість порівняльного матеріалу (зразків) вимагає також дуже уважного ставлення експерта. Тому важливість достовірності зразків при вирішенні задачі при компетентному наслідуванні значно посилюється, особливо на фоні випадків підміни порівняльного матеріалу [3, с. 129].

Потрібно також звернути увагу на суттєві недоліки під час проведення дослідження підписів, виконаних з наслідуванням, що можуть призводити до помилкових висновків. Нерідко у зазначених підписах спостерігається зовнішня схожість (збіги транскрипції, загальних ознак, найбільш яскравих окремих ознак), певне зниження координації рухів, уповільнення темпу письма і стійкі розбіжності окремих ознак. Основним завданням експерта за таких умов є визначення ознак наслідування.

Звичайно, найскладніше вирішувати завдання почеркознавчої експертизи у випадку малого обсягу графічної інформації, зумовленого коротким записом (підписом). У такому випадку оцінка ознак ускладнена через неможливість прослідкувати стійкість ознаки, її варіаційність. Іноді експерти невірно визначають інформативність почеркового матеріалу у об'єкті. При цьому вони просто обмежуються фразою: «Підписи прості, короткі, а тому не містять достатньої кількості почеркового матеріалу». Хоча у багатьох випадках завдання можна було вирішити. З огляду на складність виявлення індивідуального комплексу ознак дослідження слід проводити не лише щодо окремих букв і ознак, але й за формою рухів у зв'язках між буквами, тобто використовувати так звані інтегративні ознаки [4, с. 120].

Наприкінці потрібно ще раз підкреслити велике значення порівняльних зразків при дослідженні підписів, виконаних з наслідуванням підпису іншої особи. Обов'язковою вимогою є наявність достатньої

кількості зразків і головне — їх достовірність, адже наявність недостовірних зразків може призвести до грубої експертної помилки.

Список використаних джерел

1. Воробей О.В., Меленевська З.С. Криміналістичне дослідження підписів. – Київ : Пульсари, 2006. 84 с.
2. Словарь основных терминов судебно-почерковедческой экспертизы / В.Ф. Орлова и др. М.: РФЦСЭ, 2003. Словарь основных терминов судебно-почерковедческой экспертизы / В. Ф. Орлова [и др.]. - 2-е изд., перераб. и доп. - М. : РФЦСЭ, 2003. - 84 с.
3. Козочкин В.М., Рыбалкин Н.А. Судебно-почерковедческая экспертиза подписей, выполненных с подражанием подписям другого лица. Известия Тульского государственного университета, 2016. С. 125-130.
4. Меленевська З.С., Свобода Є.Ю., Антонюк П.Є. Причини експертних помилок під час вирішення ідентифікаційних завдань у межах судово-почеркознавчих досліджень. *Криміналістичний вісник*. № 1 (25), 2016. С. 115-121.

Герасимчук Сергій Сергійович,
кандидат юридичних наук,
керуючий адвокатським бюро,
м. Дніпро

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАТЬ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПРОТИ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ

Розглядаючи питання щодо використання спеціальних знань при розслідуванні кримінальних правопорушень проти громадського порядку, вважаємо за необхідне нагадати, що саме розуміється під терміном «спеціальні знання». Дослідженню проблем цієї категорії приділяється значна увага в юридичній літературі.

Так, на думку Є. І. Зуєва, спеціальними є професійні, що відповідають сучасному рівню розвитку, пізнання (виключаючи галузі процесуального та матеріального права) у науці, техніці, мистецтві або ремеслі, використання яких у боротьбі зі злочинністю сприяє виявленню доказової та оперативної-розшукової інформації, а також які сприяють розробці технічних засобів і тактичних прийомів виявлення і фіксації слідів або інших ознак злочинних діянь [1, с. 67].

Зокрема Б. В. Романюк надає таке тлумачення: «спеціальні знання — це сукупність науково обґрунтованих відомостей окремого (спеціального виду), якими володіють особи — спеціалісти в рамках будь-якої професії в різних галузях науки, техніки, мистецтва та ремесла і відповідно до норм

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

кримінально-процесуального законодавства використовують їх для успішного вирішення завдань кримінального судочинства» [7, с. 23]. А вже Г. І. Грамович вказує, що «спеціальними в кримінально-процесуальному значенні будуть систематизовані наукові знання, вміння та навички в окремій галузі людської діяльності (виключаючи знання в галузі матеріального і процесуального права), одержані в результаті цілеспрямованої професійної підготовки та досвіду роботи, що використовуються з метою збирання доказової та орієнтуючої інформації про злочинне діяння, а також сприяють розробці технічних засобів і прийомів роботи з доказами та встановлення вагомих обставин, що мають значення для справи» [2, с. 12].

І. М. Сорокотягин, визначаючи спеціальні знання як міжгалузевий інститут права, надає таке визначення: спеціальні пізнання – це знання, що відображають сучасний рівень розвитку певної галузі науки, техніки, мистецтва та ремесла, отримані в результаті спеціальної підготовки чи професійного досвіду, що не є загальнодоступними та загальновідомими і використовуються з метою встановлення істини по справі у випадку та у порядку, встановленому законом (кримінально-процесуальним, цивільно-процесуальним правом, адміністративно-процесуальним тощо) [8, с. 19].

Досить просто і водночас повно вищенаведене поняття визначили В. С. Кузьмічов та І. В. Пиріг, які під спеціальними знаннями розуміють «сукупність теоретичних знань і практичних умінь та навичок у галузі науки, техніки, мистецтва чи ремесла, набутих у результаті спеціальної теоретичної підготовки або професійного досвіду роботи, що використовуються з метою розкриття, розслідування та запобігання злочинів» [3, с. 26]. Проте найбільш вдалим, на наш погляд, що відображає саме юридичний характер поняття спеціальних знань, залишається визначення В. К. Лисиченка та В. В. Циркаля: «...це незагальновідомі в судочинстві наукові, технічні та практичні знання, набуті в результаті професійного навчання чи роботи за певною спеціальністю особою, залученою як спеціаліст чи експерт з метою допомоги слідчому чи суду в з'ясуванні обставин справи або надання висновків з питань, для вирішення яких потрібне їх використання» [5, с. 31].

Звичайно, використання спеціальних знань при розслідуванні хуліганства потрібно розглядати крізь призму їх оперування ними тими чи іншими суб'єктами при проведенні відповідних слідчих (розшукових) дій. У кримінально-процесуальному законодавстві України суб'єктами використання спеціальних знань, про що наголошує І. В. Пиріг, чітко визначені їх безпосередні носії – слідчий, спеціаліст, експерт [6, с. 15].

Підводячи підсумок, зазначимо, що на основі дослідження судово-слідчої практики нами було встановлено, що при розслідуванні кримінальних правопорушень проти громадського порядку можуть

застосовуватися різні спеціальні знання, зокрема: безпосередньо слідчим під час досудового розслідування; участь спеціаліста під час проведення слідчих (розшукових) дій; призначення та проведення судових експертиз.

Список використаних джерел:

1. Зуев Е. И. Совершенствование использования специальных познаний следственными аппаратами органов внутренних дел. Повышение эффективности использования криминалистических методов и средств расследования преступлений : Труды Академии МВД СССР. М., 1985. С. 65–78.

2. Грамович Г. И. Тактика использования специальных знаний в раскрытии и расследовании преступлений : учеб. пособ. Минск : МВШ МВД СССР, 1987. 66 с.

3. Кузьмічов В. С., Пиріг І. В. Використання спеціальних знань при розслідуванні розкрадань вантажів на транспорті : монографія / Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ. Дніпропетровськ : Ліра ЛТД, 2008. 168 с.

5. Лисиченко В. К., Циркаль В. В. Использование специальных знаний в следственной и судебной практике. Киев, 1987.

6. Пиріг І. В. Теорія і практика використання спеціальних знань при розслідуванні розкрадань вантажів на залізничному транспорті : дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук. : 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза». Київ, 2006. 205 с.

7. Романюк Б. В. Сучасні теоретичні та правові проблеми використання спеціальних знань у досудовому слідстві : монографія. Київ: Національна академія внутрішніх справ України, 2002. 196 с.

8. Сорокотягин И. Н. Криминалистические проблемы использования специальных познаний в расследовании преступлений : автореф. дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.09. Екатеринбург, 1992. 30 с.

Єфімов Микола Миколайович,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри криміналістики,
судової медицини та психіатрії
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

**ДО ПИТАННЯ ПРИЗНАЧЕННЯ ЕКСПЕРТИЗИ ПРИ
РОЗСЛІДУВАННІ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ МОРАЛЬНОСТІ**

Ефективність розслідування кримінальних правопорушень характеризується якістю проведення відповідних процесуальних дій. Але для проведення окремих з них виникає необхідність у залученні спеціалістів, тобто осіб з відповідними спеціальними знаннями. Особливо

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

це стосується проведення експертиз. Адже вони проводяться у спеціальних установах конкретними експертами. В той же час, необхідно розуміти, що для оптимального проведення експертизи необхідно як максимально правильно вилучення та пакування необхідних для цього об'єктів, так і найбільш точна постановка питань, що слід вирішити експертам. Під час розслідування злочинів проти моральності дані моменти також мають свою актуальність. Оскільки кількість об'єктів, які можуть вилучатися та направлятися на відповідні експертизи, в зазначених кримінальних провадженнях досить значна. Крім того, необхідно систематизувати питання, що можуть ставитися експерту.

Після вилучення об'єктів під час проведення окремих слідчих (розшукових) дій, уповноважена особа призначає відповідні експертизи. Так, законодавець в ч. 1 ст. 242 КПК України передбачає, що експертиза проводиться експертом для з'ясування обставин, що мають значення для кримінального провадження, необхідні спеціальні знання [2]. Вказані процесуальні дії під час розслідування злочинів проти моральності можуть призначатися як на початковому, так і на подальшому етапах розслідування.

В свою чергу, В. О. Лазарєв визначив перелік судових експертиз, що можуть призначатися при розслідуванні окремих злочинів проти моральності. Автор запропонував поділяти їх на дві основні групи, які призначаються для: 1) ідентифікації злочинця (сутенера), знарядь злочину, транспортних засобів; 2) дослідження учасників злочину. Обов'язкові експертизи проводяться для встановлення обставин, прямо зазначених у ч. 1. ст. 91 КПК України або таких, що зумовлені складними технічними, фізичними, хімічними явищами чи їх сукупністю [4, с. 152]. А інші вчені запропонували визначати наступні групи експертиз: а) ідентифікації злочинця, знарядь злочину, транспортних засобів (дактилоскопічна; судово-біологічна (імунологічна, цитологічна, одорологічна, експертиза волосся, молекулярно-генетична); трасологічна та ін.); б) дослідження учасників злочину (судово-хімічна, судово-медична) [1, с. 304].

На основі аналізу матеріалів кримінальних проваджень нами визначено перелік судових експертиз, які здебільшого призначаються при розслідуванні злочинів проти моральності, зокрема:

- судово-медична – 79%;
- судово-біологічна – 81 %;
- судово-психіатрична – 62 %;
- трасологічна – 31 %;
- судово-хімічна – 12 %;
- судово-балістична – 1 %;
- експертиза холодної зброї – 1 %.

Результати судово-медичної експертизи є важливим джерелом

інформації, яку слідство отримує під час розслідування злочинів проти моральності. Але для найбільш повного її отримання потрібно дотримуватись певних рекомендацій. Насамперед, перед експертом потрібно поставити вичерпний перелік питань, пов'язаних із встановленням окремих аспектів стану потерпілого. Судово-медична експертиза живих осіб при розслідуванні досліджуваних кримінальних правопорушень може вирішувати широке коло питань, зокрема про: характер і ступінь тяжкості тілесних ушкоджень; давність і механізм утворення ушкоджень; рід і вид знарядь, якими вони заподіяні. Велика їх кількість пояснюється тим, що під час вчинення злочинів проти моральності внаслідок фізичного контакту осіб, які задіяні під час вчинення суспільно-небезпечного діяння. Вказана експертиза має важливе доказове значення при розслідуванні зазначеної категорії справ, оскільки її результати можуть викрити неправдиві показання підозрюваного.

Судово-біологічну експертизу об'єктів, вилучених під час проведення окремих слідчих (розшукових) дій доцільно призначати для встановлення виду досліджуваної речовини, групових і типових ознак крові, волосся, слини, сперми, сечі та інших об'єктів. Крім того, за допомогою судово-біологічної експертизи можна вирішити багато спірних питань під час розслідування.

Зокрема, К. Ю. Береза визначає, що при розслідуванні окремих злочинів проти моральності призначають не тільки судово-медичну, біологічну, а й інші види експертиз, у тому числі й дослідження мікрооб'єктів, для чого здійснюють судово-медичний огляд підозрюваного. На тілі особи, одязі, взутті, предметах, що знаходилися при ньому, можуть залишитися сліди з місця події – кров, інші виділення потерпілого, частки ґрунту, фарба, тканини, волокна [1, с. 305].

Стосовно питань, які можуть ставитися під час призначення судово-біологічної експертизи, то, наприклад, у випадках дослідження доказів зі слідами, що схожі на кров, перед експертом необхідно ставити наступні питання:

- чи міститься у сліді кров;
- належить кров людині чи тварині;
- чи може кров належати певній особі;
- належить кров чоловіку чи жінці;
- який механізм утворення слідів крові на речових доказах;
- яке регіональне походження крові (з якої вона частини тіла);
- як давно утворився слід;
- яка кількість рідкої крові, що створила сліди на речових доказах тощо [2, с. 79].

По аналогії можна визначити питання для дослідження будь-якої речовини біологічного походження, вилученої під час проведення окремих слідчих (розшукових) дій, зокрема:

- чи міститься у сліді біологічна речовина;

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

- яка речовина міститься у сліді;
- чи належить речовина людині;
- належить речовина чоловіку чи жінці;
- чи може речовина належати підозрюваному;
- який механізм утворення слідів речовини на доказах;
- як давно утворився слід;
- яка кількість речовини, що створила сліди на речових доказах.

Стосовно судово-психіатричної експертизи слід зазначити, що вона призначається для визначення психічного стану підозрюваного, потерпілого чи свідків за наявності даних, які викликають сумнів щодо їх осудності. Ми підтримуємо позицію І. Д. Спіріної, яка визначає, що вказана експертиза не вирішує питання про осудність, а дає лише свій висновок, що стосується психічного стану особи. Питання про осудність або неосудність вирішується слідчими органами і судом [5, с. 42].

Підсумовуючи, необхідно зазначити, що експертизи під час розслідування злочинів проти моральності мають важливе значення для доказування вини підозрюваних осіб. Для правильного та оптимального вилучення об'єктів, які необхідно направляти на експертне дослідження, під час проведення окремих слідчих (розшукових) дій доцільно залучати: експертів НДЕКЦ або судово-медичних експертів Бюро СМЕ – для вилучення матеріальних слідів біологічного походження; працівників патрульної поліції – для забезпечення охорони місця події; працівників оперативних підрозділів. На основі аналізу матеріалів кримінальних проваджень було визначено перелік судових експертиз, які найбільш часто призначаються при розслідуванні злочинів проти моральності: судово-медична; судово-біологічна; судово-психіатрична.

Список використаних джерел:

1. Береза К.Ю. Організаційно-тактичні аспекти використання спеціальних знань при розслідуванні злочинів, пов'язаних зі створенням або утриманням місць розпусти і звідництвом. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2015. № 4. С. 303-309.
2. Кисин М. В. Следы крови : пособие / М. В. Кисин, А. К. Туманов. М., изд. ВНИИ МВД СССР, 1972. 88 с.
3. Кримінальний процесуальний Кодекс України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
4. Лазарєв В.О. Використання спеціальних знань при розслідуванні втягнення неповнолітнього в заняття проституцією і сутенерства. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2017. Випуск 6. С. 149-153.
5. Спіріна І.Д. Судово-психіатрична експертиза : навчальний посібник / 2-е вид., перероб. та доп. Дніпропетровськ : ДЮІ МВС України, Арт-Пресс, 2000. 148 с.

Жеребко Олександр Іванович,
кандидат юридичних наук,
завідувач відділу нормативно-методичної
діяльності та стандартизації лабораторії
організації наукової, методичної
діяльності, нормативного забезпечення та
міжнародного співробітництва Київського
науково-дослідного інституту судових
експертиз Міністерства юстиції України

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ПРОВЕДЕННЯ ЕКСПЕРТИЗИ

Аналіз законодавчих норм, положень відомчих нормативних документів, інструкцій, які встановлюють й докладно регламентують порядок і правила судово-експертної діяльності, можливості та порядок і правила використання її результатів, дає можливість отримання відповідей на питання щодо мети, принципів, завдань судово-експертної діяльності. Проте сьогодні ще не всі питання нормативно-правового регулювання судово-експертної діяльності вирішені. Підтвердженням тому є активне обговорення цих питань як науковцями, так і практиками на сторінках наукових та науково-практичних видань. Обговорюють питання про співвідношення принципу незалежності експерта з існуванням відомчих експертних служб, про статус спеціаліста в судочинстві, повноваження керівника експертної установи, обов'язкове призначення експертизи, підстави для кримінальної відповідальності експерта, призначення експертизи до порушення кримінальної справи, процесуальні та методичні питання комплексної, комісійної, додаткової, повторної експертизи та інше [1, с. 118]. Більшість публікацій науковців та практичних співробітників експертних установ і підрозділів останніх років присвячена питанням експертної практики в умовах оновленого законодавства, стан якого не завжди відповідає потребам судово-слідчої практики.

Реформування кримінально-процесуального законодавства – це потреба, що назріла давно і вимагає скорішого розв'язання. Метою реформування повинно бути забезпечення належного захисту суб'єктивних прав і прав та інтересів особи, які охороняються законом. Це повною мірою стосується і тієї частини законодавства, норми якої регулюють діяльність судових експертів та порядок використання результатів експертизи в інтересах встановлення істини у справі. Важливим у цьому розумінні є розвиток інституту судової експертизи в кримінальному процесі, тому що розслідування кримінальних справ і розгляд їх в суді сьогодні не можна уявити без використання досягнень різних галузей наукових знань. Діяльність експертів і спеціалістів в кримінальному процесі не тільки полегшує роботу судово-слідчих органів,

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

але й забезпечує правильність та об'єктивність процесуальних рішень, дає змогу більш ефективно здійснювати боротьбу зі злочинністю.

Сучасне кримінально-процесуальне законодавство України поки ще не має завершеної і такої, що відповідає вимогам сьогодення правової основи. Робота над процесуальним законодавством в державі розтягнулася на тривалі роки, а окремі з діючих норм безнадійно застарілі й потребують негайного реформування. Деякі із статей КПК не здатні забезпечити повною мірою проголошений Конституцією України пріоритет прав особи, гарантії судового захисту прав і свобод людини та громадянина. Можливо тому діяльність органів досудового слідства та судів не в усьому задовольняє суспільство та його громадян. Без негайних змін процесуальних процедур, спрямованих на підвищення ефективності й покращення організації кримінального процесу, серйозних змін до кращого – очікувати не варто. Подібне становище має місце й в сусідніх державах, які входили до колишнього СРСР [2, с. 124].

В нашій державі порядок призначення й проведення судової експертизи під час розслідування злочинів регламентується ст.ст. 69-70, 101-102, 242-245, 332 КПК, Законом України «Про судову експертизу» від 25 лютого 1994 р. № 4038-ХІІ, Інструкцією про призначення та проведення судових експертиз, затвердженою наказом Міністерства Юстиції України 08.10.98 р. № 53/5, Законом України від 15.01.2020 № 460-ІХ, іншими відомчими нормативними актами, а також рекомендаціями Постанови Пленуму Верховного Суду України «Про судову експертизу в кримінальних і цивільних справах» від 30.05.97 № 8.

Безумовно, головним процесуальним регулятором, який встановлює порядок призначення та проведення судових експертиз у кримінальному судочинстві України, є Кримінально-процесуальний кодекс України [3]. Статтею 242 КПК визначено підстави проведення експертизи. Зокрема, експертиза проводиться експертною установою, експертом або експертами, яких залучають сторони кримінального провадження або слідчий суддя за клопотанням сторони захисту у випадках та порядку, передбачених статтею 244 КПК України, якщо для з'ясування обставин, що мають значення для кримінального провадження, необхідні спеціальні знання. Слідчий або прокурор зобов'язані забезпечити проведення експертизи щодо: 1) встановлення причин смерті; 2) встановлення тяжкості та характеру тілесних ушкоджень; 3) визначення психічного стану підозрюваного за наявності відомостей, які викликають сумнів щодо його осудності, обмеженої осудності; 4) встановлення віку особи, якщо це необхідно для вирішення питання про можливість притягнення її до кримінальної відповідальності, а іншим способом неможливо отримати ці відомості; 5) визначення розміру матеріальних збитків, якщо потерпілий не може їх визначити та не надав документ, що підтверджує розмір такої

шкоди, розміру шкоди немайнового характеру, шкоди довкіллю, заподіяного кримінальним правопорушенням.

Основним законом, що визначає правові, організаційні і фінансові основи судово-експертної діяльності, є Закон України «Про судову експертизу» [4]. Головна мета цього закону – забезпечити правосуддя України незалежною, кваліфікованою і об'єктивною експертизою, орієнтованою на максимальне використання досягнень науки і техніки. Цей закон встановлює основні принципи здійснення судово-експертної діяльності – законність, незалежність, об'єктивність, повнота дослідження.

У відповідності до ст. 8 ЗУ «Про судову експертизу» методики проведення судових експертиз, крім судово-медичних та судово-психіатричних підлягають атестації та державній реєстрації в порядку, який визначається Кабінетом Міністрів України. До речі, у законодавстві відсутня норма, яка б регулювала обрання експертом методики проведення експертизи. Експерт обирає методику проведення експертизи за власним переконанням.

Заборонено залучати до виконання обов'язків судового експерта осіб, які визнані у встановленому законом порядку недієздатними, а також осіб, які мають судимість. Інші обставини, що забороняють участь особи, як експерта у судочинстві передбачаються процесуальним законодавством.

Стаття 12 ЗУ «Про судову експертизу» передбачає, незалежно від виду судочинства, низку обов'язків судового експерта, а саме: провести повне дослідження і дати обґрунтований та об'єктивний письмовий висновок; на вимогу органу дізнання, слідчого, прокурора, судді, суду дати роз'яснення щодо даного ним висновку; заявляти самовідвід за наявності передбачених законодавством підстав, які виключають його участь у справі.

Права судового експерта, так само, незалежно від виду судочинства, передбачено ст. 13 ЗУ «Про судову експертизу»: ознайомлюватися з матеріалами справи, які стосуються предмета судової експертизи, і подавати клопотання про надання додаткових матеріалів; вказувати у висновку експерта на виявлені під час проведення судової експертизи факти, які мають значення для справи і з приводу яких йому не були поставлені питання; з дозволу особи або органу, які призначили судову експертизу, бути присутнім під час проведення слідчих чи судових дій і заявляти клопотання, що стосуються предмета судової експертизи; подавати скарги на дії особи, у провадженні якої перебуває справа, якщо ці дії порушують права судового експерта; одержувати винагороду за проведення судової експертизи, якщо її виконання не є службовим завданням; проводити на договірних засадах експертні дослідження з питань, що становлять інтерес для юридичних і фізичних осіб, з урахуванням обмежень, передбачених законом. З метою належного виконання Закону України «Про судову експертизу» та забезпечення єдиного підходу при проведенні судових експертиз і підвищення якості їх

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

проведення була затверджена Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень.

Список використаних джерел:

1. Криміналістика: підруч. для студ. вищ. навч. закл. / К.О. Чаплинський та ін. Дніпропетровськ: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2016. 380 с.

2. Кореневский Ю.В., Токарева М.Е. Использование результатов оперативно-розыскной деятельности в доказывании по уголовным делам : методич. пособие. М.: Юрлитинформ, 2000. 144 с.

3. Смушок А.И. Использование криминалистической экспертизы лакокрасочных материалов и лакокрасочных покрытий в уголовном судопроизводстве // Криминалістика і судовба експертиза: республіканський міжведомствений збірник наукових і науково-методических робіт. 1981. № 23. С. 123-125.

3. Кримінальний процесуальний кодекс від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI. Дата оновлення: 28.04.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>. (дата звернення: 10.05.2020).

4. Про судову експертизу : Закон України від 25 лютого 1994 р. № 4038-XII. Дата оновлення: 20.03.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12/sp:head>. (дата звернення: 10.05.2020).

Завдов'єва Ірина Геннадіївна,

завідувач відділу

економічних досліджень

Харківського науково-дослідного

експертно-криміналістичного

центру МВС України

Дяченко Олена Миколаївна,

завідувач сектору контролю якості

та метрологічного забезпечення

Харківського науково-дослідного

експертно-криміналістичного

центру МВС України

ЕКСПЕРТНІ ПОМИЛКИ: КЛАСИФІКАЦІЯ, ПРИЧИНИ ТА УМОВИ ВИНИКНЕННЯ

Експертна помилка - це судження експерта або його дії, що не відповідають об'єктивній дійсності і тому не призводять до досягнення мети експертного дослідження, є результатом добросовісної помилки [1].

Остання обставина відрізняє експертну помилку від завідомо неправдивого висновку, тобто злочину проти правосуддя.

Інформацію, що міститься в матеріалах кримінального провадження і фрагментарно відображає дійсність, слід диференціювати як достовірну, явно неправдиву і ймовірну [2]. Наявність у наданих судовому експерту матеріалах суперечливих між собою фактичних даних про певні факти, явища і обставини події – явище досить розповсюджене при призначенні і проведенні експертиз. Як правило, це стосується показань свідків, які у ієрархії об'єктивності і достовірності вихідних даних для судової експертизи повинні займати одне із останніх місць.

Достовірною можна вважати таку інформацію, істинність якої з точки зору компетенції судового експерта сумнівів не викликає. Явно недостовірною є інформація, в якій істина відсутня повністю, вона неспроможна з точки зору компетенції експерта. Імовірнісна – це інформація, яка з точки зору компетенції судового експерта породжує певні сумніви в її істинності. Іншими словами, імовірнісну інформацію ні до достовірної, ні до явно недостовірної віднести не можна до проведення її верифікації – встановлення рівня сумнівів у її достовірності.

Оцінка рівня істинності чи неістинності кожного фрагменту інформації (верифікація) здійснюється за допомогою спеціальних експертних знань і правил формальної логіки. При цьому на першому етапі судовим експертом, з точки зору його компетенції, оцінюється можливість існування у конкретній ситуації тих явищ, подій і обставин з їх якісними і кількісними характеристиками, які містяться у інформації. На другому етапі оцінки кожен фрагмент інформації порівнюється з усією інформацією, яка вже визнана істинною чи спроможною з точки зору компетенції експерта. Частка сумнівів у істинності, яка є близькою до нуля, свідчить про близькість ймовірнісної інформації до достовірної і її слід віднести до спроможної. По мірі збільшення частки сумніву у достовірності від 0 до 1 ймовірнісна інформація віддаляється від рівня достовірної аж до недостовірної, неспроможної з точки зору компетенції судового експерта.

Наявність у наданих на дослідження матеріалах недостовірної і ймовірнісної інформації з самого початку виконання судової експертизи вимагає від експерта на стадії попереднього дослідження дуже відповідальної роботи, пов'язаної з оцінкою достовірності інформації, з встановленням явно недостовірної інформації і з верифікацією ймовірнісної інформації. Значна частка явно недостовірної інформації значно ускладнює вирішення експертного завдання, яке на кінцевих стадіях дослідження може бути вирішене не інакше, ніж на підставі тільки достовірної і спроможної з точки зору компетенції експерта інформації. Зміст недостовірної інформації у наданих на дослідження матеріалах, її джерела, а також підстави вважати її неспроможною обов'язково

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

зазначаються у висновку судового експерта при вирішенні тих питань, для яких ця інформація була б суттєвою.

Для верифікації отриманого судовим експертом результату дослідження необхідно його підтвердження усіма без винятку фактичними даними як матеріалів кримінального провадження, так і вже отриманими в ході проведення експертизи. Наявність хоча б одного факту, що суперечить отриманому експертом результату, є підставою для його перегляду і більш детальної її перевірки. Вирішення експертних завдань повинно здійснюватися за стадійним послідовним принципом (стадії: попереднього, роздільного, порівняльного дослідження й оцінка отриманих результатів) або стадійним багаторівневим принципом. Послідовний стадійний принцип дослідження характерний для простих за своєю суттю ситуаційних завдань.

Діалектико-матеріалістичному методу пізнання та комплексному підходу притаманний циклічний (багаторівневий) принцип дослідження, суть якого для експертних досліджень полягає в тому, що експерт циклічно, неодноразово досліджує та вивчає об'єкти, їх властивості, послідовно заглиблюючи й деталізуючи дослідження. Проведення судової експертизи, при цьому, можна представити у вигляді спіралі, кожний виток якої є повним закінченим експертним дослідженням тільки з різним ступенем глибини дослідження ознак і наближення до кінцевого результату. Кількість рівнів при проведенні експертиз не обмежується, а залежить від специфіки об'єктів дослідження і складності поставлених завдань. Для складних експертиз характерні два – три рівні дослідження. Із зазначеного слідує, що послідовний стадійний принцип дослідження є окремим випадком циклічного (багаторівневого) з одним рівнем дослідження.

Отже, критерієм істинності отриманого судовим експертом результату є відсутність фактичних даних із числа наявних у наданих матеріалах чи отриманих у результаті дослідження хоча б про один достовірний або спроможний (з точки зору компетенції експерта) факт, явище чи обставину, які б суперечили зробленому експертом висновку чи піддавали його сумніву.

Авторами розглянуто і систематизовано різні підходи до класифікації помилок, з'ясовано причини та умови їх виникнення, запропоновано загальні напрями вдосконалення процесу дослідження та оцінки його результатів із метою підвищення доказового значення висновку судового експерта [3].

Більш детального аналізу потребують критерії оптимізації функціонування системи управління якістю. Він полягатиме в мінімізації експертних помилок, зокрема через забезпечення необхідних для виконання досліджень компетентності, професійності та майстерності

персоналу; застосуванні новітніх та перевірених методів і методик дослідження; використанні приладової бази, що забезпечуватиме необхідну точність та достовірність результатів, контроль за якістю проведення досліджень.

Список використаних джерел:

1. Белкин Р.С. Курс криминалистики в 3 т. Т. 3. Криминалистические средства, приемы и рекомендации / Р.С. Белкин. – М.: Юристъ, 1997. – 480 с.

2. Сокол Э.Н. Судебная железнодорожно-транспортная экспертиза: исходная информация и её верификация /Э.Н. Сокол// Залізничний транспорт України. – 2010. – № 2. - С. 21 – 27.

3. І. Г. Завдов'єва, В. О. Горбенко, О. М. Дяченко, Н. О. Черкашина. Помилка та її значення в судово-експертній діяльності // Криміналістичний вісник. – 2018. - № 30, - С. 31-39.

Заєць Інеса Сергіївна,
кандидат юридичних наук,
науковий співробітник відділу
організації наукової діяльності та
захисту прав інтелектуальної власності
Національної академії внутрішніх справ

**ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАТЬ ПРИ ПРОВЕДЕННІ
АВТОРОЗНАВЧОЇ ЕКСПЕРТИЗИ У КРИМІНАЛЬНОМУ
ПРОВАДЖЕННІ**

Залучення експерта та проведення експертизи є однією з основних форм застосування спеціальних знань під час досудового розслідування кримінальних правопорушень, а висновок експерта – одним із важливих процесуальних джерел доказів у кримінальному провадженні, тому своєчасне залучення експерта стороною обвинувачення сприяє правильному визначенню подальших напрямів досудового розслідування та певною мірою впливає на результативність проведення інших процесуальних дій у кримінальному провадженні [1, с. 66].

Рішення про необхідність проведення експертизи може бути прийнято слідчим, прокурором уже під час проведення початкових слідчих (розшукових) дій, насамперед у ході огляду місця події: виявляючи й вилучаючи різні сліди, слідчий висуває версії щодо розслідуваної події, визначає можливості та перспективи їх експертного дослідження [2, с. 452].

У процесі визначення видів експертиз, які потрібно провести у кримінальному провадженні, слідчий, прокурор повинні враховувати обставини справи та комплекс завдань, які вирішує судова експертиза.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Наукову основу судово-авторознавчої експертизи становить система знань про умови і закономірності мовної поведінки людини, визначають індивідуальність письмової мови, її динамічну стійкість та методи дослідження авторства [3, с. 82].

Незважаючи на те що питання про авторство конкретного тексту має давню історію і розглядалось у рамках класичної філології, текстології, критики тексту, судового мовознавства [4, с. 41], судової лінгвістики [5, с. 12], теорія і методологія судової авторознавчої експертизи потребує розробки. Ця потреба визначається сучасними викликами - появою нових об'єктів авторознавчої експертизи (текстів веб-комунікації [6, с. 29], найменувань як об'єктів авторських прав [7, с. 50], графіті з вербальної складової тощо), інтеграцією і диференціацією спеціальних знань у сучасній філології, необхідністю розмежування судової лінгвістичної і судової авторознавчої експертизи тощо.

Моніторинг сайтів експертних організацій, що пропонують послуги з атрибуції тексту, показав, що часто поняття «авторознавча експертиза» в класі мовознавчих експертиз трактується невірно: авторознавчу експертизу включають до складу лінгвістичної експертизи, тим самим нівелюючи специфіку авторознавчо-мовних творів; відбувається і підміна компетенцій, коли авторознавча експертиза включається до складу психолого-лінгвістичної судової експертизи» [8, с. 125].

Судова авторознавча експертиза призначається у випадках, коли необхідні спеціальні знання в галузі дослідження писемного та усного мовлення для встановлення факту авторства тексту або його спростування, для встановлення образних характеристик автора анонімного або псевдонімного документа, а також для встановлення текстової подібності документів.

Особливе значення в структурі лінгвістичних знань фахівця у сфері авторознавчої експертизи набуває функціональна стилістика, яка вивчає закономірності мови у різних сферах спілкування, що відповідають тим чи іншим різновидам людської діяльності [9, с. 118]. Знання стилістики визначає підхід фахівця до дослідження тексту у типовій комунікативній ситуації, дозволяє виявити типові стильові риси і типові мовні засоби, адекватні типовій ситуації спілкування. Можливості вирішення ідентифікаційних завдань судової авторознавчої експертизи залежать від функціонально-стилістичної приналежності тексту як об'єкта дослідження (від максимальних для текстів художнього, художньо-публіцистичного стилю до мінімальних для текстів офіційно-ділового стилю). Аналіз судово-експертної практики показав, що фахівці далеко не завжди визначають стилістичну приналежність мовного твору, що надійшов на дослідження, обмежуючись загальним, розпливчастим описом («продукт мовної діяльності», «мова комунікантів, що містить лінгвістичні та

психологічні характеристики, розглядається як один з видів діяльності людини ») або жанровою характеристикою «розмови», не враховуючи її функціонально-стилістичну маркірованість.

Підкреслимо, що загальнофілологічних знань основ стилістики недостатньо для кваліфікованого дослідження специфічних юридичних текстів, наприклад текстів протоколу допиту, які все частіше стають об'єктом судово-експертного дослідження в цивільному і кримінальному процесі.

Лінгвістичний аналіз (і ширше - філологічний аналіз) - найважливіший структурант спеціальних знань експерта-авторознавця. Основна частина авторознавчого дослідження - виявлення комплексу релевантних ознак - базується на виявленні і дослідженні текстових одиниць лексико-фразеологічного, морфологічного, синтаксичного (рідше морфемного і фонетичного) рівнів, з обов'язковим поділом загальних жанрово-стилістичних та індивідуально- авторських ознак. При цьому основне поняття «ідіо-стиль», що з'явилося на стику стилістики та лінгвістичного (філологічного) аналізу, отримує в судовій авторознавчій експертизі інше, пов'язане з експертологією, наповнення.

Моніторинг судово-експертної практики свідчить про те, що на практиці не завжди правильно диференціюються мовознавчі експертизи і виникають труднощі у визначенні кола і характеру спеціальних знань, необхідних для дослідження залучених до судового розгляду мовних творів, і, як наслідок, доручає проведення судової авторознавчої експертизи філологам, іншим науковцям. Аналіз складених такими фахівцями висновків засвідчує недостатність академічного філологічного знання (часто глибокого, детального знання окремих сфер літературної творчості, певного пласту мови, мовного узусу) [8, с. 127].

Таким чином, судова експертологія і судове мовознавство - це надбудова над базисними знаннями філолога, в структурі яких останнім часом відбуваються зміни у зв'язку з появою нових об'єктів лінгвістичного дослідження. Для запобігання процесуальним, гносеологічним, операційним помилкам експертів необхідна додаткова підготовка відповідних фахівців-філологів.

Список використаних джерел:

1. Місюра Л.Ю. Залучення експерта та проведення експертизи у кримінальному провадженні у сфері довілля. *Право і безпека*. 2018. № 4 (71). С. 66-71.
2. Пиріг І. В. Кримінально-процесуальна регламентація призначення та проведення експертизи. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2011. № 4. С. 449–458.
3. Вул С.М., Кузниченко Л.В. Автороведческая и лингвистическая экспертизы письменной речи. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики* : зб. наук.-практ. матеріалів. Випуск 5. Харків : Право, 2005. С. 81-86.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

4. Галяшина Е. И. Основы судебного речеведения. М. : Стенси, 2003. 236 с.
5. Coulthard M., Johnson A., Wright D. An introduction to forensic linguistics: Language in evidence. London and New York, 2016. 254 p.
6. Boutwell S. R. Authorship attribution of short messages using multimodal features. Master's thesis. USA, CA, Monterey : Naval Postgraduate School, 2011. 163 p.
7. Соколова Т. П. Нейминговая экспертиза: организация и производство. М.: Юрлитинформ, 2016. 208 с.
8. Соколова Т.П. Роль специальных знаний в судебной автороведческой экспертизе. *Вестник университета имени О.Е. Кутафина*. 7/2018. С. 123-132. DOI: 10.17803/2311-5998.2018.47.7.123-132.
9. Жеребило Т. В. Словарь лингвистических терминов. Назрань, 2010. 486 с.

Зарубей Вікторія Володимирівна,
кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри досудового
розслідування Навчально-наукового
інституту № 1 Національної
академії внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ РІШЕНЬ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ З ПИТАНЬ ПРОВЕДЕННЯ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ, ПОВ'ЯЗАНИХ З ВТРУЧАННЯМ У ПРИВАТНЕ СПІЛКУВАННЯ

Оцінка якості вітчизняного кримінального процесуального законодавства в частині регламентації НСРД, пов'язаних з втручанням у приватне спілкування важливою є відповідність чинного КПК вимогам ЄСПЛ щодо законності, пропорційності та необхідності втручання уповноважених державних органів у права та основоположні свободи громадян, а також єдність правозастосовної, в тому числі й судової практики. Обов'язковою умовою є те, щоб підходи до застосування положень законодавства були однаковими на всій території України та надавали можливість орієнтуватися не лише на законодавство, а й на практику судів у вирішенні питань щодо провадження НСРД, пов'язаних з втручанням у приватне спілкування.

Не зупиняючись більш детально на розгляді міжнародно-правових документів у сфері захисту прав і свобод людини в кримінальному провадженні, розгляньмо проблемні засади застосування практики ЄСПЛ з

питань проведення НСРД, пов'язаних з втручанням у приватне спілкування.

Так, у рішенні від 12 березня 2009 р. у справі «Сергій Волосюк проти України» (Sergey Volosyuk v. Ukraine) (заява № 1291/03) ЄСПЛ розкрив основні вимоги права на повагу до приватного і сімейного життя і кореспонденції, що гарантоване ст. 8 Конвенції, зокрема: «Суд зазначає, що сторони не заперечували того, що перевірка кореспонденції заявника, яку здійснювали посадові особи установи, де його тримали під вартою, становила втручання у право заявника на повагу до своєї кореспонденції, гарантоване пунктом 1 статті 8 Конвенції» [1; 2; 3, с. 162–163].

Принцип верховенства права в рішеннях ЄСПЛ щодо України стосується вимог «якості» закону та юридичної визначеності вимагає дотримання вимог «якості» закону, яким передбачається втручання у права особи та в основоположні свободи. Так, у рішенні від 10 грудня 2009 р. у справі «Михайлюк та Петров проти України» (Mikhaulyuk and Petrov v. Ukraine) (заява № 11932/02) зазначено: Суд нагадує, що вираз «згідно із законом» насамперед вимагає, щоб оскаржуване втручання мало певну підставу в національному законодавстві; він також стосується якості відповідного законодавства і вимагає, щоб воно було доступне відповідній особі, яка, крім того, повинна передбачати його наслідки для себе, а також це законодавство повинно відповідати принципу верховенства права (рішення у справі «Полторацький проти України» (Poltoratskiy v. Ukraine) від 29 квітня 2003 р. (заява № 38812/97, п. 155) [4].

Як бачимо, формулювання закону, повинні бути чіткими й зрозумілими для громадян, стосуються саме обставин та умов, за яких можуть бути застосовані негласні заходи отримання інформації у кримінальному судочинстві, зокрема, втручання у приватне спілкування. ЄСПЛ не тлумачить словосполучення «згідно з законом» як доступність закону саме у частині процедури проведення НСРД. Отже, для оцінки якості вітчизняного кримінального процесуального законодавства важливою є відповідність чинного КПК у частині регламентації НСРД вимогам ЄСПЛ щодо законності, пропорційності та необхідності втручання уповноважених державних органів у права та основоположні свободи громадян.

ЄСПЛ неодноразово констатував порушення права на повагу до приватного життя у справах проти України. Так, наприклад, у рішенні від 29 червня 2006 р. у справі «Пантелеєнко проти України» (Panteleyenko v. Ukraine) (заява № 11901/02) ЄСПЛ зазначив, що як зберігання державними органами інформації про особисте життя людини, так і її використання є порушенням права на повагу до особистого життя, що гарантоване п. 1 ст. 8 Конвенції [5]. Положення п. 2 ст. 15 КПК України щодо заборони збирання, зберігання, використання та поширення інформації про приватне життя особи без її згоди, крім випадків, що передбачені КПК України, стосується лише інформації, що отримана

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

впродовж кримінального провадження. Принцип невтручання у приватне життя, що передбачений ст. 15 КПК України, значно вужчий ніж право не повагу до приватного і сімейного життя, що гарантоване ст. 8 Конвенції. Тому, щоб не допустити порушення зобов'язань, які визначила ця Конвенція, важливо бути обізнаними з підходами ЄСПЛ щодо ст. 8 Конвенції [6; 3, с. 165–166].

Слід ураховувати, що у разі оскарження дії чи бездіяльності органів влади в ЄСПЛ обов'язок доведення того, що втручання було законним, пропорційним і необхідним покладається на суб'єкта владних повноважень. Отже, вимога кримінального процесуального закону щодо повідомлення осіб, щодо яких проводилися НСРД, пов'язаних з втручанням у приватне спілкування, є не суто декларативною, а повинна забезпечувати право й реальну можливість такої особи оскарження дій правоохоронних органів щодо себе та у разі встановлення порушень отримати відповідну компенсацію.

У практичному застосуванні під час вирішення клопотань про надання дозволу на втручання в приватне спілкування необхідно дотримуватись міжнародних стандартів, що встановлені рішеннями ЄСПЛ.

Аналіз наведених прикладів судової практики засвідчив, що і ЄСПЛ, і суди України різних інстанцій дотримуються єдиної позиції, відповідно до якої для перевірки допустимості доказів, що отримані за результатами НСРД, пов'язаної з втручанням у приватне спілкування, суд повинен мати можливість ознайомитися із документами, якими надано дозвіл на зазначену дію. Проте, коли у суду такої можливості, результати відповідної НСРД мають оцінюватися як недопустимі докази та не можуть бути використані під час обґрунтування судового рішення.

Список використаних джерел:

1. Справа «Волосюк проти України» (Заява № 60712/00) від 29 черв. 2006 р. *Верховна Рада України*. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/974_095.
2. Таємниця спілкування у контексті статті 8 Європейської Конвенції з прав і основних свобод людини. *Практика ЄСПЛ. Українське право*. 2017. 22 черв. URL: http://ukrainepravo.com/international_law/european_court_of_human_rights/khazhpryshchya-ftkontsvarrya-ts-nsrkhyenfkhk-fkhakhkhk-8-zhvustyemfensl-nsrvyershchkl-i-tuav-oyueury/.
3. Фулей Т. І. Застосування практики Європейського суду з прав людини при здійсненні правосуддя: наук.-метод. посіб. для суддів. 2-ге вид. випр., допов. Київ, 2015. 208 с.
4. *Практика Європейського суду з прав людини у здійсненні правосуддя: вимоги щодо якості закону та юридичної визначеності*. URL: http://ukrainepravo.com/international_law/european_court_of_human_rights/tuankhyna-zhvustyemfensgs-ftsets-i-tuav-oyueury-ts-iekmfryerrk-tuavsftseeaya-

vupsgy-ses-yansfkhk-ians.

5. Справа «Пантелесенко проти України» (Заява № 11901/02) від 29 черв. 2006 р. *Верховна Рада України*. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/974_274.

6. Рішення Конституційного Суду України від 20.01.2012 р. № 2-рп/2012 у справі за конституційним поданням Жашківської районної ради Черкаської області щодо офіційного тлумачення положень частин першої, другої статті 32, частин другої, третьої статті 34 Конституції України. *Верховна Рада України*. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v002p710-12>.

7. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 р. *Верховна Рада України*. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.

Калюга Тетяна Олегівна,
кандидат юридичних наук,
начальник відділу з питань
регулювання земельних відносин
управління земельних відносин
юридичного департаменту
Дніпропетровської обласної державної
адміністрації
Тіщенко Світлана Олександрівна,
кандидат юридичних наук, професор,
доцент кафедри криміналістики,
судової медицини та психіатрії
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ УЧАСТІ СПЕЦІАЛІСТА В ОГЛЯДІ ДОКУМЕНТІВ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ШАХРАЙСТВА В СФЕРІ ТУРИЗМУ

Ефективне розслідування злочинів неможливе без участі спеціалістів, які розширюють практичні можливості слідчого у виявленні, закріпленні і дослідженні джерел доказової інформації. Застосування спеціальних знань і навичок сприятиме й швидшому розкриттю та розслідуванню шахрайств у сфері туризму. Згідно кримінальному процесуальному законодавству, використання спеціальних знань проявляється у залученні спеціаліста до участі у слідчих (розшукових) діях і при призначенні та проведенні судової експертизи. Між тим, аналіз криміналістичної літератури свідчить, що реальні потреби та напрямки застосування спеціальних знань у стадії досудового розслідування є

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

набагато ширшими і більшість авторів допускають використання спеціальних знань у практиці розслідування як у процесуальних, так і в непроцесуальних формах.

У справах щодо шахрайств у сфері туризму важливу роль відіграє консультативно-довідкова допомога спеціаліста, що найчастіше організовується для ознайомлення з умовами і правилами роботи тієї чи іншої організації, до розслідування незаконної діяльності якої приступає слідчий. Зокрема, специфіка такого шахрайства зумовлює необхідність в отриманні певної інформації консультативного характеру (як у письмовій, так і в усній формі) про види угод та порядок їх укладання, права та обов'язки учасників цивільних правовідносин, особливості правового регулювання туристичного бізнесу; надання інформації про функціонування та призначення електронних реєстрів, в яких містяться дані про суб'єктів туроператорської діяльності; надання інформації про функціонування та призначення облікових, реєстраційних, довідкових, звітних паперових документів у паперовому та електронному вигляді та порядок доступу до них. Разом з тим, спеціаліст певного напрямку може надати допомогу у правильному визначенні переліку документів, інших речових доказів, які необхідно вилучити під час обшуку, тимчасового доступу до речей та документів тощо. В нагоді стане й отримання професійної допомоги при оцінюванні висновку експерта, вивченні змістовної частини документів, а також при перевірці певної інформації за обліками криміналістичного та іншого призначення [1].

Слід сказати, що механізм вчинення шахрайств у сфері надання туристичних послуг передбачає існування великої кількості паперових документів, а також документів, інформація в яких зафіксована на електронних носіях (жорстких дисках, комп'ютерах, серверах, мобільних телефонах тощо). Вказане зумовлює необхідність у їх вилученні. У свою чергу, вилучені документи підлягають ретельному огляду із застосуванням техніко-криміналістичних засобів, за участю обізнаних осіб, які можуть допомогти запобігти їх можливому знищенню або внесенню певних змін з метою приховування слідів злочину.

Під час огляду окремих документів спеціаліст звертає увагу слідчого на ту частину документа, що має значення для справи, застерігає від неправильного добору чи недодання до справи необхідних документів. Крім того, слідчий, вивчаючи за допомогою спеціаліста-бухгалтера документи і знайомлячись з їхнім змістом, одержує оперативну інформацію про стан справ на підприємстві або в установі, зокрема таких, як показники виконання плану, стан обліку і звітності тощо. Важливе значення має також знання спеціалістом відповідної термінології (точний зміст спеціальних термінів, наявність необхідних реквізитів, назви документів та їхніх форм), що нерідко може бути необхідним під час

огляду, вилучення та обшуків. Допомога спеціаліста може бути потрібна і у разі встановлення значення окремих документів, що вилучаються, або їхніх частин. Слідча і судова практика свідчить про те, що іноді злочинці знищують або приховують умисно перекручені облікові та звітні документи з метою завуалювання слідів злочину. У такому разі слідчий, установивши за наявною в архіві підприємства або установи номенклатурою документів відсутність тих чи інших із них, повинен запропонувати посадовим особам, відповідальним за їх збереження, видати ці документи, а якщо вони видані не будуть, провести обшук [2].

В цілому перелік документів, до яких необхідно здійснити доступ або вилучити їх шляхом обшуку, залежить від низки умов. Як показав аналіз кримінальних проваджень у справах щодо шахрайства у сфері туризму, в основному підлягають вилученню та подальшому огляду такі документи:

а) реєстраційні документи, що посвідчують законність діяльності суб'єкта туристичної діяльності. За загальними правилами, реєстрація відбулась, якщо відповідний запис внесений в Державний реєстр, а підприємству видано свідоцтво про реєстрацію відповідної форми;

б) документи, що підтверджують відкриття розрахункових рахунків у банківській установі;

в) установчі документи. Так, засновницькими документами туристичного підприємства є установчий договір, підписаний його засновниками (учасниками) та статут. У ході огляду реєстраційних та установчих документів, необхідно з'ясувати наявність всіх обов'язкових реквізитів і перевірити ці документи на наявність ознак підробки. Крім того, необхідно направити запити до державних органів, які видавали дозвіл на відкриття туристичного підприємства та перевірити наявність записів в Державних реєстрах про реєстрацію даного підприємства;

г) ліцензійні документи. Згідно Закону України «Про туризм», суб'єкт господарювання не має права у своїй назві використовувати слово «туроператор» без отримання ним ліцензії на здійснення туроператорської діяльності. Згідно статті 17 вказаного нормативного акту, суб'єкт підприємницької діяльності, який отримав ліцензію на туроператорську діяльність, має виключне право на надання послуг з оформлення документів для виїзду за межі України [3];

д) агентські угоди між турагентством та туроператором. На підставі ліцензії туроператор, окрім туроператорської діяльності зі створення та просування туристичного продукту, може здійснювати також і турагентську діяльність. Водночас, для того, щоб турагент отримав право на реалізацію туристичного продукту, він повинен укласти агентську угоду з туроператорами. Агентська угода (договір) передбачає передачу турагентству права на продаж окремих видів послуг та інклюзив-турів від імені та за рахунок туроператора [4];

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

е) договори з іншими організаціями, підприємствами та приватними підприємцями, які беруть участь у формуванні та просуванні туристичного продукту (з постачальниками та підрядниками: вітчизняними та закордонним партнерами, щодо забезпечення туристів належними умовами розміщення, харчування, засобами транспорту, організацією екскурсій і відпочинку;

ж) договори з клієнтами. Реалізація туристичного продукту здійснюється на підставі договору про туристичне обслуговування, згідно якого суб'єкт тураператорської діяльності за встановлену договором оплату зобов'язується забезпечити певний комплекс туристичних послуг. Крім того, оскільки страхування туристів (медичне та від нещасного випадку) є обов'язковим і забезпечується суб'єктами туристичної діяльності на основі угод із страховиками, огляду підлягають договори на таке страхування;

з) доказом досягнення згоди між суб'єктом туристичної діяльності та туристом є отримання документа, що підтверджує оплату послуг (розрахунковий документ).

З цього виходить, що у більшості випадків вилученню та огляду підлягають саме різні види договорів. Втім, з метою трактування змісту низки документів та їх реквізитів, а також встановлення ознак підробки, змін, внесених у документ, актуальним є запрошення фахівця відповідного профілю.

Спеціаліст допоможе звернути увагу на наявність та зміст реквізитів і підписів, які необхідні для даного виду документа, на відповідність форми та змісту документа і правильність оформлення. Наприклад, особливістю складання договору туристичного обслуговування є наявність наступних його елементів: заголовок (назва) юридичного документа; місце укладення договору; дата укладення договору; найменування сторін. Водночас, якщо турагент діє від імені і за дорученням туроператора, в договорі обов'язково повинна зазначатися інформація, на підставі якого Агентського договору на реалізацію туристичних продуктів здійснюється діяльність, його номер, адреса та інші реквізити. Також повинні відображатися дані про Ліцензію на туроператорську діяльність (серія, номер, ким видана, коли). Обов'язковими позиціями договору є предмет договору, права та обов'язки сторін, порядок бронювання турів та порядок розрахунків, відповідальність. Слід відзначити також роль магнітних, електронних носіїв інформації та копій електронних документів, включаючи обов'язкові реквізити документа.

Список використаних джерел:

1. Птушкін Д.А. Організаційні заходи та визначення напрямів розслідування шахрайств, учинених щодо об'єктів нерухомого майна

громадян, відповідно до типових слідчих ситуацій. Прикарпатський юридичний вісник. 2015. № 3. С. 151-154.

2. Правові засади участі спеціаліста-бухгалтера у слідчих (судових) діях: URL: <http://uristinfo.net>.

3. Про туризм: Закон України № 31 1995 року // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1995, N 31, ст.241: URL: <http://www.rada.gov.ua/>

4. Кифяк В.Ф. Організація туристичної діяльності в Україні. Навчальний посібник. Чернівці: Книги-XXI, 2003. 300 с.

Калюжнюк Анастасія Олександрівна,
старший судовий експерт сектору
дактилоскопічного обліку лабораторії
криміналістичних видів досліджень
Дніпропетровського НДЕКЦ МВС
України

ДАКТИЛОСКОПІЧНІ МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЯК СУЧАСНИЙ ЗАСІБ ІДЕНТИФІКАЦІЇ ОСОБИ В СТРУКТУРАХ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ

Відкриття дактилоскопії як науки та використання слідової інформації в боротьбі зі злочинністю як метода ідентифікації особи пов'язують з іменем Вільяма Хершеля (Гершеля), поліцейського чиновника англійської колоніальної адміністрації в Індії. У 1858 році він розпочав свої дослідження з вивчення властивостей папілярних узорів. У 1880 році у журналі «Nature» він публікує свої дослідження про ідентифікацію злочинців за пальцевими відбитками, але його відкриття залишається поза увагою. Тим часом з 1879 по 1880 рік Генрі Фолдс (шотландський лікар) зібрав велику кількість відбитків пальців рук і вивчив різновиди пальцевих узорів, що утворюються папілярними лініями. Його цікавило питання, чи є відмінності в папілярних узорах у осіб різних рас і національностей та чи передаються вони в спадок. Одним із результатів цих досліджень було те, що, як писав Фолдс: «...малюнок ліній шкіри не змінюється протягом усього життя і може краще фотографії слугувати засобом ідентифікації».

Більш досконалу систему класифікації відбитків пальців рук розробив англієць Едвард Генрі. У 1896 році він знайшов спосіб упорядкувати в картотеках мільйони карток з відбитками пальців так, щоб мати можливість швидко знайти потрібну картку. Результати досліджень Генрі були опубліковані в його книзі «Класифікація та використання відбитків пальців».

З 21 червня 1901 року в Англії вводиться реєстрація злочинців на основі відбитків пальців. Через рік, а точніше 13 вересня 1902 року англійський суд вперше визнав факт збігу відбитків пальців як доказ.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

У 1920 році судовий медик та криміналіст П. С. Семеновський запропонував удосконалену систему класифікації пальцевих узорів. Його посібник «Дактилоскопія як метод реєстрації», надрукований у 1923 році, заклав наукові основи дактилоскопичних обліків [1].

На сьогоднішній день дактилоскопична ідентифікація широко використовується не лише у процесі розслідування злочинів, але і в побуті – для розпізнавання мобільними цифровими пристроями своїх власників [2].

Враховуючи стрімкий науково-технологічний та інформаційний розвиток сьогодення серйозні зрушення повинні відбуватись і у криміналістиці, зокрема, щодо впровадження у роботу правоохоронних органів новітніх підходів та технічних засобів, а як результат – покращення оперативності розслідування та розкриття злочинів. Цьому сприятиме більш ефективне використання комп'ютерних технологій, що дає змогу фіксувати та обробляти інформацію в найкоротші терміни без проведення складних лабораторних досліджень. Практикою накопичено певний позитивний досвід застосування комп'ютерних технологій для фіксації й обробки криміналістично значущої інформації та використання отриманих результатів у процесі виконання завдань кримінального судочинства [3].

Наприклад, крім удосконалення окремих методик виявлення й вилучення відбитків пальців рук, у країнах Західної Європи та США постійно поповнюються дактилоскопичні колекції й удосконалюються системи автоматичної дактилоскопичної ідентифікації. За допомогою технології безконтактного дактилоскопіювання техніки-криміналісти, судмедексперти та співробітники поліції можуть швидко і легко порівняти відбитки пальців на місці злочину з розширеною віртуальною базою даних. Крім того, використання такої технології дозволяє дослідникам отримати просто на місці злочину відбитки пальців ідеальної якості, без забруднення [4].

Як приклад іноземних новітніх технічних засобів у галузі дактилоскопії можна назвати EVISCAN. Ця інноваційна високотехнологічна робоча станція, розроблена в Німеччині, дозволяє експертам виявляти, покращувати якість і зберігати в цифровому вигляді невидимі та маловидимі відбитки пальців рук. Відповідний пристрій працює з відбитками без фізичного контакту та без використання хімічних речовин. Відбитки пальців скануються й передаються в установлене програмне забезпечення для підвищення якості зображення. Після виявлення й вилучення цифровий образ відбитку може надсилатися до різних баз даних, таких як AFIS чи EURODAC, й одразу ж використовуватися для ідентифікації осіб.

Сьогодні в США зробили черговий крок і активно впроваджують систему ідентифікації наступного покоління NGI (Next Generation Identification), яка поєднує в один комплекс різноманітні підходи до ідентифікації особи: дактилоскопічний, за фотокартками та за райдужною оболонкою ока [3].

В нашій країні існує необхідність подальшої розробки наукових і правових основ діяльності органів слідства, судових експертів, удосконалення засобів, прийомів, методів роботи з дактилоскопічною інформацією, її використання в процесі розслідування та розкриття злочинів.

В результаті реформування системи Міністерства внутрішніх справ було створене нове профільне відомство – Національна поліція України, підрозділам якої належить компетенція щодо огляду місць подій скоєних злочинів та вилучення речових доказів із слідовою інформацією. Експертна служба стала відокремленою від структури Національної поліції України, але її основним завданням було і залишається забезпечення функціонування інформаційно-пошукових систем, якісне проведення досліджень, в тому числі і дактилоскопічних [5].

Для вирішення поставлених перед дактилоскопічною експертизою завдань використовують методи дослідження, які базуються на сучасних досягненнях науки і техніки. Їх поділяють на загальні, загальнонаукові та спеціальні.

До спеціальних методів належать методи виявлення слідів папілярних узорів, які, у свою чергу, поділяють на: фізичні (оптичні методи, метод ультрафіолетових та інфрачервоних променів, система SceneScore Advance RUVIS, обробка розчинами двоокису титану та дисульфиду молібдену, обробка дактилоскопічними порошками); хімічні (обробка нінгідрином, кристалвіолетом, реактивом DFO та ін. розчинами); фізико-хімічні (обробка парами ціаноакрилових ефірів, парами чотириокису рутенію).

Для вибору спеціальних методів виявлення слідів папілярних узорів потрібно мати чітке уявлення про механізм перебігу процесів, враховуючи такі чинники, як термін давності залишення сліду, вплив на нього навколишнього середовища та властивості слідосприймаючої поверхні та потожирової речовини [6].

Надалі, згідно з Інструкцією, яка затверджена наказом МВС України від 11.09.2001 року № 785, сліди рук, придатні для ідентифікації особи, вносяться до автоматизованої ідентифікаційної системи (АДІС), яка аналізує ознаки в закодованих слідах, перевіряє їх по десятках тисяч відбитків, внесених до масиву, та видає список найбільш схожих відбитків, які потім перевіряються оператором власноруч.

За даними дактилоскопічної реєстрації є можливість встановити особу невідомого трупу, розшукати осіб, що зникли безвісти, встановити

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

особу, причетну до вчинення кримінального правопорушення, встановити, чи залишені сліди на огляді місця події однією особою.

Останнім часом в нашій державі виникла необхідність більш широкого застосування дактилоскопічних обліків, що диктується низкою факторів. По-перше, це нагальна потреба для активізації міжнародного співробітництва для протидії тероризму, організованій транснаціональній злочинності, нелегальній міграції, торгівлі людьми ... тощо. По-друге, велика кількість невпізнаних трупів під час зростання кількості природних чи техногенних катастроф, забезпечення ефективності розшуку безвісти зниклих громадян, особливо неповнолітніх та ін [7].

Ще однією проблемою можна назвати застарілість способів дактилоскопіювання, а тому необхідно переходити з дактилоскопіювання за допомогою фарби та валика на дактилоскопіювання за допомогою спеціального сканера для дактилоскопіювання, що покращить якість дактилокарт та заощадить час співробітників МВС. І все ж, системи дактилообліку якими користуються експертні служби України морально застаріли, а це інформаційно-пошукові системи «Сонда» (виробник Російська Федерація) та АДС «Дакто 2000» (виробник Білорусь). Тому слід замислитись над тим, аби використати наявний у нашій державі людський та інтелектуальний потенціал і створити українську систему дактилообліку, яка б комплексно вирішувала питання систематизації інформації, необхідної для найбільш оптимального використання техніко-криміналістичних засобів та швидкого розкриття і розслідування злочинів [3].

Отже, підсумовуючи вищевказане, на сьогоднішній день дактилоскопія активно розвивається, не зупиняється на досягнутому рівні та дає можливість подальшому розвитку використання дактилоскопічної інформації в процесі розкриття, розслідування та запобігання злочинів.

Список використаних джерел:

1. Дубовий О. П., Лукашенко В. Я., Рибалко Я. В. та ін. Д149 Криміналістичне дослідження слідів рук: Науково-практичний посібник. / За ред. Я. Ю. Кондратьєва. – К.: Атіка, 2000. – 152 с.: іл.
2. Лапта С. П. Перспективні напрямки розвитку дактилоскопії в зарубіжних країнах / С. П. Лапта // Вісник ХНУВС. 2017. - № 3 (78).
3. Туровець Ю.М. Проблемні питання використання дактилоскопічного обліку при розслідуванні злочинів у сучасних умовах / Ю.М. Туровець //Сучасні тенденції розбудови правової держави в Україні та світі : зб. наук. ст. за матеріалами II Міжнар. науково-практ. конф., 10 квіт. 2014 р. – Житомир : ЖНАЕУ, 2014. – с. 283-284.
4. Becker W. D. 10 Modern Forensic Science Technologies // Forensics Colleges : сайт / Sechel Ventures. URL:

<http://www.forensicscolleges.com/blogresources/10-modrn-science-technologies>.

5. Приходько В.О. Криміналістичні обліки експертної служби МВС України: історичний аспект / В. О. Приходько // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – 2016.

6. Методика дактилоскопічної експертизи. Експертна спеціальність 4.6 «Дактилоскопічні дослідження» / [укл. Жолтанська І.І., Кузнецов В.А., Щавелев А.В., Димитрова Ю.В., Кушніренко Н.В.]. – К. : ДНДЕКЦ МВС України, 2014. – 119 с. : іл.

7. Свобода Є.Й. Деякі аспекти правового регулювання дактилоскопічної реєстрації / Є.Й. Свобода // Вісник Академії адвокатури України. – 2010. - № 3.

Климчук Михайло Павлович,
кандидат юридичних наук, доцент,
старший науковий співробітник
науково-дослідної лабораторії з
проблем криміналістичного
забезпечення та судової
експертології ННІ № 2 Національної
академії внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ ПРИЗНАЧЕННЯ МОЛЕКУЛЯРНО-ГЕНЕТИЧНИХ ЕКСПЕРТИЗ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ЗАВІДОМО НЕПРАВДИВИХ ПОВІДОМЛЕНЬ ПРО ЗАГРОЗУ БЕЗПЕЦІ ГРОМАДЯН, ЗНИЩЕННЯ ЧИ ПОШКОДЖЕННЯ ОБ'ЄКТІВ ВЛАСНОСТІ

Забезпечення публічної безпеки і порядку є одним із головних напрямків діяльності правоохоронних органів України в умовах зовнішніх загроз цілісності та незалежності нашої країни. Серед кримінальних правопорушень, що ставлять під загрозу публічну (громадську) безпеку, особливе місце займають завідомо неправдиві повідомлення про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності, які кваліфікуються за ст. 259 КК України.

За відсутності належного рівня знань та досвіду правоохоронці можуть припускатися помилок, оминаючи увагою важливі деталі або взагалі нехтуючи проведенням окремих слідчих (розшукових) дій. Як свідчить практика, під час розслідування цих кримінальних правопорушень, слідчі недостатньо використовують можливості експертних підрозділів для вирішення завдань встановлення особи злочинця, його ідентифікації, дослідження інших обставин події. Отже, основну увагу зосередимо на висвітленні організаційно-тактичних

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

особливостей призначення молекулярно-генетичних експертиз у вказаній категорії кримінальних проваджень.

Метод генотипоскопії в біологічній експертизі, або ДНК-аналіз, тобто дослідження мікрослідів на клітинному рівні, є одним з ефективних засобів при доказуванні причетності підозрюваного до неправдивого повідомлення про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності. ДНК-аналізу піддається практично весь спектр об'єктів біологічного походження людини. Це дозволяє ідентифікувати злочинця за слідами крові, слини, клітинами епітелію, частинами тканин людини, волоссям та ін. З цією метою призначається молекулярно-генетична експертиза. Наявність суттєвих переваг висновку такої експертизи саме у швидкому й абсолютному виключенні з кола підозрюваних осіб, непричетних до вчиненого, ідентифікації осіб, які його вчинили з високим ступенем вірогідності, у надійності доказів.

Головними завданнями, які може вирішувати молекулярно-генетична експертиза при розслідуванні, кримінальних правопорушень, передбачених ст. 259 КК України, є: 1) ідентифікація біологічних слідів підозрюваного, залишених на місці події; 2) встановлення належності об'єктів біологічного походження (крові, слини, волосся, тканини (епітелію)) певній особі, зокрема: а) крові – Чи можуть сліди крові належати певній особі? б) слини – Чи можуть сліди слини належати певній особі? в) волосся – Чи може волосся належати певній особі? г) тканин (епітелію) – Чи можуть тканини (епітелій) належати певній особі? 3) встановлення слідів біологічного походження конкретної особи у змішаних слідах: чи присутній ДНК-профіль певної особи в змішаних слідах біологічного походження (крові, слини, епітеліальної клітини)?

Зазвичай, об'єкти, що мали контакт з тими чи іншими частинами ротової порожнини людини, наприклад з губами або язиком, зберігають на собі сліди слини. При виявленні на місці події таких об'єктів за результатами дослідження можна припустити або виключити їх контакт з конкретною людиною, причетною до завідомо неправдивого повідомлення про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності. Сліди слини можуть бути виявлені на недопалках, поштових марках і конвертах (в місцях їх заклеювання), на предметах, що використовувалися як кляп при задушенні жертви, в ділянці пошкоджень, на одязі постраждалих, носових хустках, рушниках, слідах відкусю, на посуді, з якого пили, в слідах губ.

При вилученні слідів слини потрібно: а) вилучати сліди слини по можливості з предметом-носієм або його частини (вилучати предмети і направляти їх на експертизу слід невідкладно, оскільки основний компонент слини – амілаза, за якою визначають наявність слини, швидко розкладається, що зумовлює необхідність надання експерту більшої

кількості матеріалу); б) вилучені предмети підсушити (якщо вони вологі) за кімнатної температури без впливу зовнішніх чинників; в) упакувати кожен предмет окремо в щільний папір і опечатати. Фіксувати сліди слини в протоколі огляду і шляхом фотографування слід відповідно до рекомендацій щодо здійснення судової фотографії.

Так, при розслідуванні кримінального правопорушення, передбаченого ст. 259 КК України, на вирішення молекулярно-генетичної експертизи слини можуть бути поставлені наступні питання: Чи є слина на об'єкті, представленому на експертизу? Яка її групова приналежність? Яка стать особи, від якої походить слина? Чи збігається групова належність слини, виявленої на телефоні з групою крові підозрюваного або інших осіб? Чи належать сліди слини конкретній особі?

Основним питанням, яке вирішує молекулярно-генетична експертиза є: «Чи може даний біологічний матеріал походити від конкретної особи?» Для вирішення цього питання необхідно, призначивши відповідну експертизу, з'ясувати: Чи є у слідах на речових доказах біологічний матеріал (кров, слина та ін.)? Якщо так, то яка їх видова та групова належність?

Об'єктом молекулярно-генетичного дослідження при розслідуванні завідомо неправдивого повідомлення про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності може бути ДНК, отримана з крові, виділень (наприклад, слини), волосся, епітеліальних клітин, вилучених при огляді місця події. Зокрема, волосся як об'єкт дослідження аналізу ДНК може бути використане в тому випадку, коли в ньому мікроскопічно знайдено корінець у вигляді волосяної цибулини із залишками піхвових оболонок. Таке волосся життєздатне і має клітини з ядрами, що є визначальною умовою для молекулярно-генетичних досліджень. Волосся, яке випало, може мати залишки волосяної піхви в межах кореневої частини стрижня, проте цибулина його зроговіла та суха, що ускладнює виділення ДНК.

При розслідуванні кримінальних правопорушень, передбачених ст. 259 КК України, волосся людини може бути виявлене на місці події, а здебільшого воно є єдиним речовим доказом у таких кримінальних провадженнях. Волосся можна виявити на місці події, під час огляду приміщень та знарядь злочину, одягу та тіла потерпілих і підозрюваних. Для вирішення питання, чи придатне волосся для аналізу ДНК, доцільно провести його огляд з участю спеціаліста, за результатами чого скласти протокол (копія протоколу разом з відібраним, упакованим та опечатаним волоссям направляється в експертну установу з постановою про призначення експертизи). З метою виявлення піхвових оболонок слід проводити саме огляд, а не призначати експертизу.

Такі виділення, як сеча, піт, сльозина рідина, в нормі ядерних клітин не містять, тому не можуть бути направлені на ДНК-аналіз. Дослідженню ДНК можна піддавати ці виділення лише у випадках наявності у людини

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

деяких патологічних процесів. Для максимального використання можливостей ДНК-аналізу у разі виникнення необхідності призначення такої експертизи під час розслідування завідомо неправдивого повідомлення про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності доцільно попередньо проконсультуватись з експертами, які будуть проводити дану експертизу, про те, які саме об'єкти слід направляти на дослідження, про порядок експертного дослідження, які зразки і якого саме біологічного матеріалу можна використовувати для порівняння.

Однак, як показує експертна практика, призначення молекулярно-генетичної експертизи щодо досліджень контактних слідів на телефонних апаратах або їх частинах для встановлення особи, що передала неправдиве повідомлення про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності з телефонного апарату, з метою подальшої ідентифікації не завжди доцільно, оскільки: по-перше, на телефоні, який знаходиться в загальному користуванні (телефонні автомати, службові телефони тощо), контактні сліди є змішаними і походять за рахунок більше, ніж трьох осіб, що унеможлиблює ідентифікацію; на стаціонарних телефонних апаратах, як робочого, так і домашнього використання, або особистому телефоні, вилученому у власника, наявні контактні сліди при належному оформленні вилучення не несуть доказової інформації.

Індивідуальність і стійкість генетичних характеристик кожної особи сприяють не лише подальшому розвитку методик ідентифікаційних досліджень, але і вирішенню інших завдань криміналістики. Результати ДНК-типування слідів заносяться до банку даних в ДНДЕКЦ МВС України за відсутності на момент проведення дослідження підозрюваних осіб, а також у випадку, коли первинним дослідженням ДНК-аналізу виключаються всі підозрювані у кримінальному провадженні.

Коваленко Ілля Олександрович,
викладач кафедри
кримінально-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ, адвокат

ДО ПИТАННЯ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ШАХРАЙСТВА В СФЕРІ БАНКІВСЬКИХ ЕЛЕКТРОННИХ ПЛАТЕЖІВ

Сучасні технології XXI століття пронизують практично всі сфери нашого життя. Тотальна діджиталізація суспільства сприяє активному

розвитку сучасних видів шахрайства, таких як шахрайство в сфері банківських електронних платежів, як в Україні, так і в усьому світі.

Згідно даним департаменту кіберполіції Національної поліції України спостерігається зростання даного виду шахрайства. Якщо в 2018 р. в Україні було зафіксовано близько 3 тисяч кримінальних проваджень, то вже в 2019 р. ця кількість збільшилась вдвічі [1]. Такий вид шахрайства стає дуже розповсюдженим і несе за собою величезні збитки як для громадян, так і для держави в цілому.

Під час розслідування та розкриття шахрайства в сфері банківських електронних платежів, так само як і при протидії їм, виникають труднощі, викликані специфікою злочинності в області високих технологій, так як вчиняються вони за допомогою електронно-обчислювальної техніки.

Аналіз кіберзлочинів дозволяє визначити проблемні моменти, що вимагають вирішення. Серед них можна назвати такі, як: високий рівень латентності, застосування віртуальних слідів в доказовій базі, відсутність єдиної системи по протидії злочинів, які вчиняються з використанням електронно-обчислювальної техніки, відсутність достатньої слідчо-розшукової та судової практики.

Для подолання виділених проблем потрібно звернути увагу на елементи криміналістичної характеристики шахрайства в сфері банківських електронних платежів, такі, як спосіб вчинення злочину, особливості слідів злочину, характеристика особистості злочинця та специфіка безпосереднього предмета злочинного посягання.

Способом скоєння злочину в криміналістиці прийнято вважати систему обумовлених загальним задумом дій злочинця з підготовки, вчинення та приховування злочинного діяння, визначених об'єктивними та суб'єктивними факторами з застосуванням спеціальних засобів (анонімайзерів, таких як VPN, проксі, та . ін.).

Єдиної думки відносно класифікації способів вчинення шахрайства в сфері банківських електронних платежів в криміналістичній літературі немає.

На думку Шурухнова М.Г виділяється три способи до комп'ютерної інформації : способи безпосереднього доступу, способи віддаленого доступу, комплексні способи. [2, С.320-325].

Іншу думку мають В.Б. Вехов та Ю.М. Батурін. Вони пропонують іншу класифікацію: вилучення комп'ютерної техніки, перехват інформації, несанкціонований доступ до комп'ютерної техніки, маніпуляція даними [3, С.245-246].

Ще одним специфічним елементом криміналістичної характеристики шахрайства в сфері банківських електронних платежів злочинів є слідова картина.

Її особливість полягає в тому, що на місці події можна виявити сліди вчинення злочину, які знаходяться в пам'яті електронно-обчислюваної техніки, так звані «віртуальні сліди».

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Під віртуальними слідами розуміють сліди здійснення будь-яких дій (включення, створення, відкриття, активація, видалення, підміна та. ін) в інформаційному просторі електронно-обчислюваної техніки, їх систем та мережі.

А. Волеводз запропонував класифікацію віртуальних слідів на безпосередньо фізичних носіях, а саме на жорстких дисках, оптичних дисках, принтерах та ін. [4, 4–12.].

Розпізнавання місця скоєння шахрайства в сфері банківських електронних платежів неможливе без встановлення обстановки скоєння злочину, яка визначається системою кіберпростору. Для розслідування злочинів, скоєних за допомогою електронно-обчислюваної техніки, потрібні як технічні, так і теоретичні знання. Тому виникає необхідність вироблення єдиного поняття кіберпростору з точки зору криміналістики.

Таким чином, якість та результативність розкриття злочинів в сфері банківських електронних платежів прямо пропорційно залежить від професійного рівня ІТ-фахівця, наявності передових технологій у правоохоронних органах та швидкості реагування на дії кіберзлочинців.

Список використаних джерел:

1. Департамент кіберполіції Національної поліції України офіційний сайт : <https://cyberpolice.gov.ua/results/2018/>
2. Сборник Международных научно-практических конференций 2018 г. г. Москва, Шурухнов Н.Г. Общие и частные векторы совершенствования криминалистических методик расследования на основе внедрения современных цифровых технологий и технических средств С.320-325.
3. Батулин Ю.М. Проблемы компьютерного права . М. Юрид. Лит. 1991. 272 С.
4. Волеводз А.Г. Следы преступлений, совершенных в компьютерных сетях // Российский следователь. 2002. № 1. С. 4–12.

Коваленко Володимир Вікторович,
кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри кримінально-
правових дисциплін Луганського
державного університету внутрішніх
справ імені Е.О. Дідоренка

ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ДОПИТУ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ

Під час досудового розслідування торгівлі людьми допиту підлягають потерпілий від злочину, свідки та підозрюваний.

Допити у даній категорії кримінальних проваджень доцільно починати з потерпілих. При цьому, у залежності від конкретних обставин, необхідно з'ясувати:

- особисті дані потерпілого (прізвище, ім'я, по батькові, місце народження, відомості про виховання, склад родини, наявність освіти, професії);

- вербування потерпілого (як дізнався про роботу, зв'язки, від кого, вид запропонованої роботи і можливі засоби переконання погодитися на певну роботу, можливі обіцянки щодо заробітної плати, тривалості робочого часу, вихідних, відпусток тощо);

- переправлення потерпілого за кордон (місце призначення, особи, які супроводжували потерпілого та оплачували проїзд, вид розрахунку на проїзні квитки (готівка, кредитна картка), наявність паспорта потерпілого, спосіб його отримання, наявність можливості тримати паспорт при собі під час подорожування, якщо ні, дізнатися про особу, яка тримала паспорти, яким способом були відібрані, у який момент, забезпечення водою і харчуванням, вид транспорту тощо);

- місце призначення (особи, які зустрічали, ознайолювали з правилами роботи, указати ці правила, робочі години, оплата, місце ночівлі, проживання, заборона відвідувати певні місця, здійснювати прогулянки, вид покарання за порушення правил, дані про господаря, особу, яка тримає паспорти, відбирання речей в потерпілого, попередня обізнаність потерпілого про правила утримання тощо);

- робота потерпілого (тип виконуваної роботи, фактична тривалість робочого дня, наявність перерви, вихідних, розмір оплати праці, порядок розрахунку, наявність штрафних санкцій, їх види та сума, умови праці, кількість осіб, які працювали разом з потерпілим, спосіб та тривалість проїзду до місця роботи, наявність осіб, які контролювали якість виконуваних робіт, їх ставлення до робітників, факт примусу до виконання роботи, роль та обов'язки господаря;

- інші умови праці потерпілого (умови ночівлі (ліжка, підлога), наявність часу для відпочинку впродовж дня та ночі, види покарання за небажання працювати, факти оплати господарем житла, наявність та кількість змінного одягу, за чий рахунок та на яких умовах він придбався, періодичність, правила та спосіб оплати харчування, ставлення до хворого робітника, надання йому професійної медичної допомоги;

- примушування потерпілого до роботи (залякування, фізичне насилля, боргова кабала, загроза зверненням до поліції та імміграційної служби), характеристика приміщення, де утримувався потерпілий; встановлення осіб, у яких потерпілий вимагав дозволу припинити працювати та просив повернути паспорт; а також наявність у цих осіб зброї, фактів вбивств, втечі або спроби втечі; види покарання за спробу втечі, наявність свідків зазначених фактів, встановлення правил поведінки при спілкуванні з поліцією у випадку затримання потерпілого;

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

- втечі потерпілого (причини, умови та спосіб втечі, встановлення осіб, які допомагали потерпілому втекти, фактів пошуку потерпілого роботодавцем [1, с. 66-67].

Певні особливості має допит неповнолітньої жертви торгівлі людьми. КПК України визначає загальні вимоги допиту такої особи (ст. 226):

- у присутності законного представника, педагога або психолога, а за необхідності - лікаря. Таким особам роз'яснюється їхній обов'язок бути присутніми при допиті, а також право заперечувати проти запитань та ставити запитання;

- допит не може продовжуватися без перерви понад одну годину, а загалом - понад дві години на день;

- особам, які не досягли шістнадцятирічного віку, роз'яснюється обов'язок про необхідність давання правдивих показань, не попереджуючи про кримінальну відповідальність за відмову від давання показань і за завідомо неправдиві показання.

Для отримання повних і правдивих показань від неповнолітнього перед слідчим, залежно від ситуації, що склалася постають наступні завдання:

- встановлення психологічного контакту з неповнолітнім;
- створення доброзичливої, невимушеної обстановки допиту;
- забезпечення оптимального емоційного стану неповнолітнього;
- формулювання зрозумілих і коректних запитань тощо.

Серед свідків, які підлягають допиту під час розслідування торгівлі людьми можна виділити три основні категорії осіб:

- заявник про подію злочину, який не є потерпілим від нього;
- свідки-очевидці вчинення злочину;
- інші особи які володіють або можуть володіти відомостям, що мають значення для кримінального провадження.

Предмет допиту заявника в цілому відповідає предмету допиту потерпілого, зокрема з'ясуванню підлягають усі відомі такій особі дані про подію злочину, особу потерпілого та особу злочинця тощо.

Свідки-очевидці допитуються про ті прояви злочинної діяльності, які їм стали відомі: особу злочинця; місце, обставини, способи вербування жертв; маршрут та спосіб переміщення потерпілої особи; обставини її експлуатації тощо.

Щодо інших свідків, то предмет та особливості їх допиту залежать від тих даних, які можуть бути відомі такій особі.

Під час допиту підозрюваного можуть виникнути наступні типові ситуації:

- підозрюваний надає правдиві показання;
- в показаннях підозрюваного мають місце суперечності;

- підозрюваний надає завідомо неправдиві показання (повністю, або частково);

- підозрюваний відмовляється від давання показань. Відповідно до ч. 4. ст. 224 КПК України у разі відмови підозрюваного відповідати на запитання, давати показання особа, яка проводить допит, зобов'язана його зупинити одразу після отримання такої заяви.

Розпочинаючи допит підозрюваного слідчий має бути готовим до виникнення будь-якої із наведених ситуацій, і у залежності від конкретної ситуації - до негайного корегування своєї тактики. Тому такому допиту має передувати ретельна до нього підготовка.

Під час допиту підозрюваного у торгівлі людьми необхідно з'ясувати:

- коли, де, з ким, за чією ініціативою та за яких обставин була досягнута домовленість про продаж людей за кордон, які умови щодо цього були узгоджені та яким чином вони виконувалися, як підтримувався зв'язок з останніми, як здійснювалася оплата за вивезених за кордон осіб;

- коли, де, ким та яким чином здійснювалося «вербування», які саме способи при цьому використовувалися;

- як здійснювалося вивезення потерпілих за кордон, починаючи з оформлення необхідних для цього документів та закінчуючи переміщенням через державний кордон України;

- яким чином здійснювалося «працевлаштування» потерпілих за кордоном;

- хто входив до складу злочинної групи та як здійснювався розподіл ролей між усіма співучасниками [2, с. 74].

Підсумовуючи викладене слід зазначити, що у кримінальних провадженнях за фактами торгівлі людьми допит є однією із найважливіших слідчих (розшукових) дій. Завдяки допиту можна отримати цінну інформацію про ознаки злочину від потерпілої особи чи заявника, від свідків у кримінальному провадженні та від підозрюваного. Допит кожної категорії осіб має свої особливості та вимагає від слідчого ретельної підготовки.

Список використаних джерел:

1. Особливості виявлення і документування кримінальних правопорушень та розслідування кримінальних проваджень, пов'язаних з торгівлею людьми та злочинами проти моральності [Текст] : метод. рек. / [Пашенко В. М., Стрільців О. М., Бабак Д. М. та ін.]. Київ : ДКР, ГСУ МВС України Нац. акад. внутр. справ, 2013. 124 с.

2. Методика розслідування торгівлі людьми: альбом схем / О. В. Захарова, О. І. Гарасимів, О. М. Дуфенюк, А. І. Кунтій, С. І. Марко, Є. В. Пряхін. Львів: ЛьвДУВС, 2019. 112 с.

Косенко Наталя Олександрівна,
завідувач відділу трасологічних
досліджень лабораторії
криміналістичних видів досліджень
Дніпропетровського НДЕКЦ МВС

**ТРАСОЛОГІЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ СЛІДІВ, ЗАЛИШЕНИХ
ТРИКОТАЖНИМИ РУКАВИЧКАМИ, ПОКРИТИХ СПІНЕНИМ
ЛАТЕКСОМ**

Дослідження слідів рукавичок дозволяє вирішувати значне коло питань, що виникають при розслідуванні злочинів. Сліди, залишені на місці події рукавичками, як правило досліджуються з метою встановлення їх групової приналежності: типу, виду рукавичок та матеріалу з якого їх було виготовлено, а також індивідуального ототожнення рукавичок, вилучених у підозрюваної особи. Вивчення основних характеристик рукавичок дозволяє розділити ознаки, які відображаються в слідах, на дві групи: виробничого походження; експлуатації (зносу) та ремонту. З метою запобігання залишенню слідів рук, злочинці, як правило використовують рукавички, які нині дуже різноманітні та продаються в кожному відділі господарчих товарів і на ринках. На даний час рукавички різняться за кроєм, способом виготовлення, призначенням тощо. Для їх виготовлення використовують різні матеріали, які поділяються на: текстильні, шкіряні, полімерні та комбіновані.

В теперішній час асортимент рукавичок постійно оновлюється, випускаються нові фасони та моделі, виготовлення яких пов'язано з використанням сучасного обладнання та технологій. Останнім часом, на ринку з'явилися комбіновані рукавички, виготовлені з трикотажного матеріалу (бавовняні або нейлонові) облиті полімерним покриттям із спіненого латексу (виробництва Польщі, Китаю, Росії). Даний вид рукавичок використовується для побутових робіт, поверхня їх полімерного покриття має складний рельєф, який гарантує міцне зчеплення з такими матеріалами як скло, метал та ін., а глибокий спінений облив захищає шкіру рук від порізів, проколів тощо (зображення 1).

В зв'язку з цим виникла необхідність в дослідженні таких рукавичок для виявлення виробничих ознак та визначення їх ідентифікаційної значимості.

Зображення 1. Трикотажні рукавички вкриті спіненим латексом, різних виробників.

Виготовлення трикотажних рукавичок, вкритих спіненим латексом.

Виробництво комбінованих трикотажних рукавичок вкритих спіненими полімерними матеріалами проводиться способом обливання. Основою являється трикотажна рукавичка, поверх якої наноситься шар (або декілька шарів) спіненого латексу (натурального або синтетичного). Цей матеріал наноситься на внутрішню частину долоні та пальців або на всю поверхню рукавички.

Латексне покриття виготовляється безпосередньо з самого латексу, який є природним матеріалом і екологічно чистим продуктом. Отримують його з надрізу на корі дерева гевеї (лат. *Hevea*) плантації якого знаходяться в Південно-Східній Азії. Останнім часом природний латекс в чистому вигляді використовують рідко, все частіше його змішують з синтетичним, що дозволяє вдало поєднувати переваги обох матеріалів.

Синтетичний латекс (каучук) - це полімер синтезованого ізопрену або інших мономерів (бутадиєн, стирол, неопрен, хлорпрен, ізобутилен, нітрил акрилової кислоти і ін.), здатних також перероблятися в гуму шляхом вулканізації. Він схожий з натуральним продуктом за хімічними та фізичними властивостями, але відрізняється від нього структурою.

Для виготовлення трикотажних рукавичок, вкритих спіненим латексом потрібні сучасні виробничі потужності. На багатьох фабриках використовуються стандартні автоматизовані лінії, які дають досить велику продуктивність. В піну латекс збивають хімічним або механічним способами, через центрифугу з потоком повітря. Змінюючи співвідношення латексу і повітря, досягається необхідна щільність піни. Піна може містити поліуретан, наприклад полівінілхлорид, акрилонитрил, неопрен або інший синтетичний каучук.

Весь процес нанесення спіненого латексу на трикотажну рукавичку відбувається за допомогою безлічі керамічних або алюмінієвих заготовок у

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

формі кісті рук, які прикріплені до конвеєрних стрічок. Конвеєрні стрічки рухають макети «рук», з надітими на них трикотажними рукавичками, до різних станцій, занурюючи їх в чани з розчином коагулянта, який також може містити поверхнево-активні речовини та допоміжні добавки.

Після підготовки, форми «рук» занурюються в ємність, наповнену спіненим полімерним матеріалом (зображення 2). Піна має низьку щільність, тому полімерне покриття проникає приблизно наполовину в товщину в'язаної основи рукавички, та забезпечує рівномірне покриття поверхні. Тривалість перебування заготовок в ємності залежить від бажаної кінцевої товщини покриття рукавички.

Зображення 2. Процес нанесення спіненого латексу на трикотажну рукавичку.

Варіюючи підбір і склад латексного матеріалу, можна змінювати властивості покриття для того, щоб забезпечити різну ступінь міцності, комфорту, еластичності і хімічної стійкості. Залежно від кількості занурень в латексну ванну, рукавичка має один або кілька шарів обливу.

Після вилучення рукавичок з латексної суміші, надлишку рідини дають стекти, після чого макети «рук» повертають на конвеєрних стрічках, щоб розрівняти латексне покриття та витримують їх над поверхнею (без обдування повітрям) протягом певного часу, достатнього для рекомбінації молекул поверхневих шарів латексу (зображення 3).

Зображення 3. Сушіння трикотажних рукавичок після нанесення спіненого латексу.

Для запобігання розтріскування латексу (каучуку) під час висихання заготовки поміщаються в піч, де матеріал твердіє. Цей процес, називається вулканізацією, він забезпечує значну еластичність, міцність і гнучкість рукавичок з латексним покриттям. Після завершення всіх процесів працівники знімають рукавички з заготовок вручну.

Трасологічне дослідження трикотажних рукавичок, вкритих спініним латексом та їх слідів – відображень. В експертній практиці Дніпропетровського НДЕКЦ МВС, а також при вивченні асортименту рукавичок, які можна вільно придбати на ринку та в мережі «Інтернет», зустрічались лише трикотажні рукавички, вкриті спініним латексним покриттям, але це не виключає можливості нанесення такого ж покриття на рукавички (або інші вироби) виготовлені з інших матеріалів.

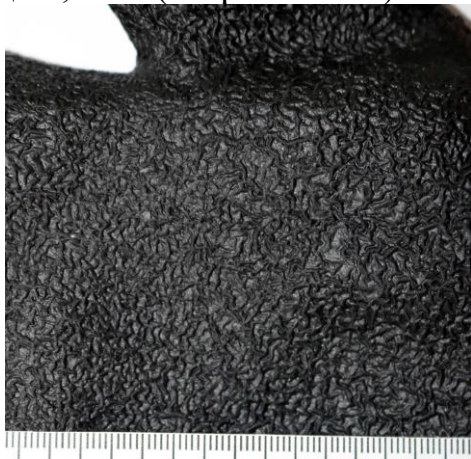
При дослідженні трикотажних рукавичок, покритих спініним латексом та залишених ними слідів необхідно враховувати специфіку технологічного процесу виготовлення цих рукавичок, склад матеріалів та інші фактори. Ідентифікаційна значимість ознак виробничого походження рукавичок знаходиться в прямій залежності від способу їх виготовлення.

При зазначеній технології виробництва спініний латекс покриває поверхню рукавички рівномірним покриттям. Пухирці повітря, що входять до складу латексної піни, на поверхнях рукавичок розриваються у довільному, хаотичному порядку, залишаючи тонке гнучке покриття на трикотажній основі та одночасно утворюють рельєфну структуру на поверхні. Тобто, чим більше повітря входить до складу спіненого латексу, тим більш складним буде рельєф латексного покриття рукавички.

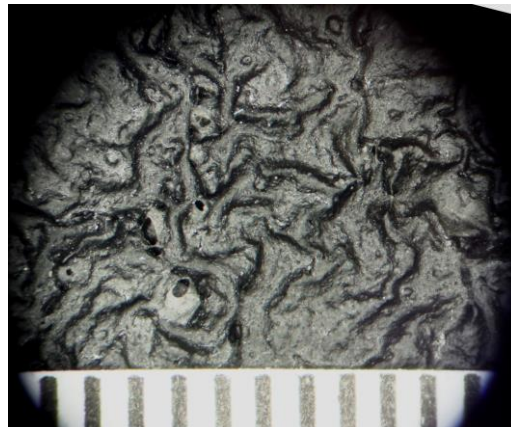
Дослідженням рельєфу латексного покриття рукавичок встановлено, що воно має структуру, у вигляді рельєфних зморшок, типу «букле», шириною від 0,5 мм до 1,5 мм, висотою до 0,2 мм, які розташовані в хаотичному порядку на відстані від 0,1 мм до 4 мм одна від одної. Всі

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

елементи малюнка розміщені безсистемно, форма жодного з них неповторна (зображення 4). На окремих ділянках покриття розміщені каверни (раковини), які мають округлу або овальну форму, розмірами від 0,1 мм до 0,5 мм (зображення 5).

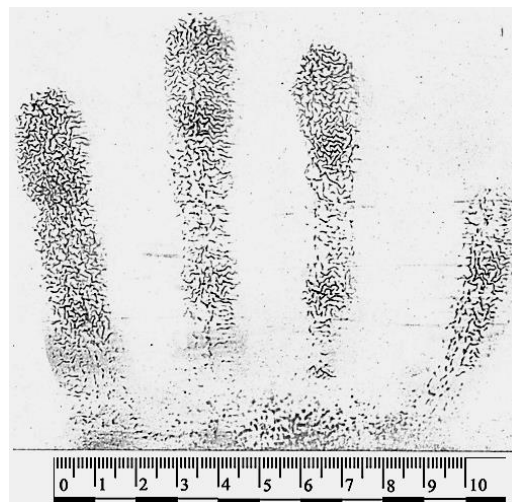
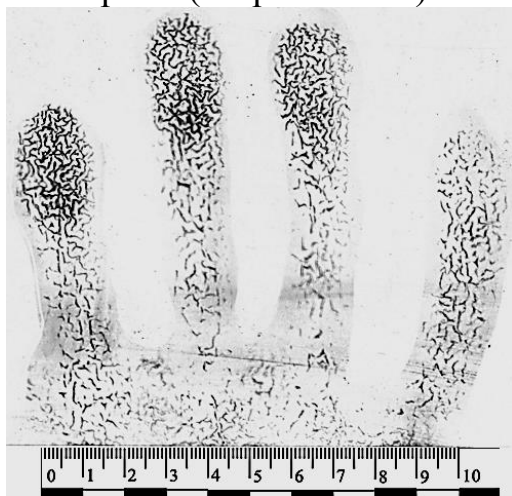

Зображення 4. Збільшене зображення спіненого латексного покриття на поверхнях рукавичок.

Зображення 5. Мікроскопічне дослідження спіненого латексного покриття рукавичок.

З метою вивчення малюнку, що відображається у відтисках рукавичок вкритих спініним латексом, досліджувались по десять пар рукавичок з однієї партії, виготовлені трьома різними виробниками. При цьому встановлено, що малюнок, який відображається в слідах трикотажних рукавичок вкритих спініним латексом, відрізняється від малюнка слідів шкіряних, текстильних, гумових рукавичок та рукавичок вкритих полімерними неспініними матеріалами. Незважаючи на загальну схожість слідів між собою за зовнішнім виглядом, будова їх є індивідуальною, притаманна лише сліду кожного пальця або долоні рукавички окремо (зображення 6).

Зображення 6. Сліди залишені рукавичками (зі спініним латексним покриттям) на праву руку з однієї партії.

Як і сліди рук, сліди рукавичок утворюються у результаті натискання, торкання, захоплення. Сліди можуть бути одиночними і груповими, але у всіх випадках межі пальцевих ділянок проглядаються чітко і роздільно.

При порівняльному дослідженні, в більшості випадків, виготовляються експериментальні сліди. На експериментальні сліди рукавичок поширюється загальне правило - вони повинні бути аналогічні досліджуваним.

Порівняльне дослідження починається з зіставлення загальних ознак. Виявлені при цьому відмінності є підставою для негативного висновку про тотожність. Якщо не встановлено істотних відмінностей за загальними ознаками вивчають окремі ознаки, при цьому виділяється найбільш яскрава, помітна ознака – орієнтир, а далі дослідження розширюється з поступовим збільшенням радіусу зони огляду. Наступним кроком є спроба знайти у сліді зони, де на невеликій ділянці сконцентрована низка деталей. Це полегшить пошук аналогічного узору (серед подібних за загальними ознаками) у відтисках рукавичок, що перевіряються.

При оцінці встановленої сукупності співпадаючих загальних і окремих ознак не можна не брати до уваги і наявні відмінності. Поява відмінностей може бути пояснено, наприклад, відомими обставинами справи, механізмом утворення слідів, тимчасовими змінами.

Як приклад наведено фрагмент ідентифікаційної трасологічної експертизи, об'єктами дослідження якої були сліди рукавичок, вилучені під час огляду місця події за фактом крадіжки з домоволодіння по вул. Р., буд. 74, м. Дніпро (зображення 7) та трикотажні бавовняні рукавички зі спіненим латексним покриттям на поверхні, які були вилучені у гр. К. (зображення 8).

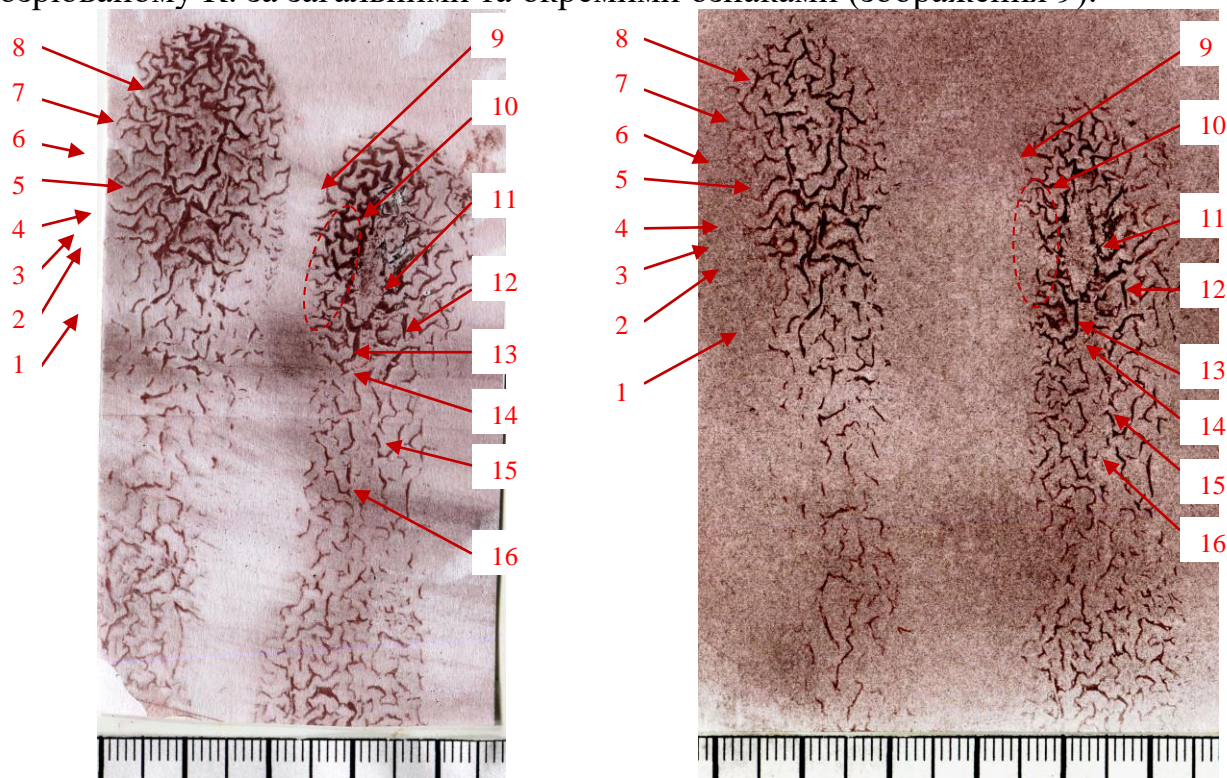
Зображення 7.
Сліди рукавички

Зображення 8. Рукавички, вилучені у підозрюваного гр. К.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

При порівняльному дослідженні слідів, вилучених на місці події, з експериментальними відтисками наданих рукавичок (з використанням різних способів порівняння), встановлений збіг між слідами та відтисками вказівного та середнього пальців рукавички на ліву руку, належної підозрюваному К. за загальними та окремими ознаками (зображення 9).

Сліди рукавички, вилучені при ОМП.

Відтиск середнього та вказівного пальців рукавички на ліву руку, належної підозрюваному К.

Зображення 9. Порівняння слідів та відтисків рукавичок методом співставлення.

При цьому (враховуючи технологію виробництва досліджуваних рукавичок) виробничі ознаки, які мають структуру у вигляді рельєфних зморшок розташованих в хаотичному порядку, наряду з ознаками експлуатаційного походження («мінус матеріалу» на ділянках латексного покриття рукавичок), їх форма, розміри та взаємне розташування утворюють індивідуально-характерний комплекс, що у сукупності достатній для позитивного висновку.

Встановлені збіги суттєві, ознаки, що співпали, утворюють індивідуальний комплекс, достатній для висновку про те, що сліди рукавичок, вилучені під час огляду місця події за фактом крадіжки з домоволодіння по вул. Р., 74 м. Дніпро залишені вказівним та середнім пальцями рукавички на ліву руку, вилученої у гр. К.

Таким чином, хаотичне поєднання окремих деталей рельєфного малюнка, їх форма, розмір, взаємне розміщення в своїй сукупності

неповторне і притаманне тільки певному екземпляру рукавички. В зв'язку з чим можлива ідентифікація абсолютно нових рукавичок, у разі наявності в сліді досить чіткого відображення деталей рельєфного малюнка латексного покриття, на якому відображені виробничі ознаки та можна визначити їх кількість і якість.

Список використаних джерел:

1. Железняк А. С. Исследование следов одежды : науч.-практ. пособ. / АС. Железняк. - М. : 1971. -38 с.
2. Железняк А.С. Возможности установления преступников по следам перчаток : науч.-практ. пособ. / А.С. Железняк. - М. : НИИ Милиции, 1964. -23с.
3. Кантор И.В. Трасология и трасологическая экспертиза : учебник/ [Кантор И.В., Ярмак В.А., Жигалов Н.Ю., Смольяков П.П]. - М. : ВА ИМЦ ГУК МВД России, 2002. - 376 с.
4. <http://www.findpatent.ru/patent/243/2438535.html> © FindPatent.ru

Kotenko Svitlana Oleksandrivna,
senior forensic expert of the department
of commodity and hemological
researches of Kharkov Research Institute
of the Ministry of Internal Affairs of
Ukraine

Talipova Larisa Anatoliyivna,
forensic expert of the department of
commodity and hemological researches
of Kharkov Research Institute of the
Ministry of Internal Affairs of Ukraine

**TECHNIQUES AND METHODS OF PHOTOGRAPHING OF
PHYSICAL EVIDENCE IN CONDUCTING JUDICIAL
MERCHANDISING EXPERTISE**

In the activities of experts in the field of merchandising, qualitative fixation of research objects is of great importance because it reflects the validity of the conclusion and, at the same time, its correctness. A large number of objects come from research, from large to small, from new to unusable (machines, equipment, raw materials, machinery, jewelry and fur, food, alcohol, etc.). Therefore, it is very important for an expert in the field of merchandising to have a base of theoretical and practical skills in order to be guided in his activity which of the above methods and techniques of forensic research photography to choose.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Forensic research photography is a system of special methods, techniques and tools used to obtain new facts when conducting forensic examinations [1, p. 84].

The objects of forensic research photography are material evidence that is amenable to expert examination, comparative samples and materials used in the examination [1, p. 88].

Forensic photography has the following methods: panoramic, measuring, macro, signaling, reproduction and stereoscopic [2, p. 64].

To illustrate the use of techniques and techniques of forensic photography, let us consider some examples. The study received jewelry (ring, gold chain, bracelet). The task of the commodity expert is to display not only the object of study, its form, weaving, the state (whether there is damage or not) of the weaving in the illustrative table, but also the presence of the state screening mark on it. The presence of defects in the product, or the absence of the mark, affects the opinion of the forensic expert. Therefore, when photographing such a research object, it is most appropriate to use detailed photography (general view of the research object), since it reveals the most important typical features regarding the shape, size, relative location of parts, structure of the research object, as well as macro (general appearance of the weave and the state assay mark), since it allows to obtain images of small volumetric objects on a larger scale than with the usual shooting scale. Also, these shooting techniques and techniques can be used to investigate food and alcoholic beverages (barcodes, expiration dates, GOST and DSTU compliance), mobile phones, and other equipment in good and damaged condition (general appearance, damage, and manufacturer information: make, model).

In view of the foregoing, it should be noted that in forensic examination, the following methods and techniques of forensic photography should be used to improve the clarity of research and the issues raised before it, namely: to capture small details (jewelry, food, small household items) techniques) it is advisable to use detailed shooting. When photographing large-sized objects, the orientation (panoramic method), nodal, and detailed photography are used. When taking pictures of damaged research objects, the method of measuring photography using a scale bar should be used.

References:

1. Peskovsky V.V., Chornous Y.M., Ishchenko A.V., Alekseev O.O. etc. (2015) Kryminalistyka: pidruchnyk [Forensics: a textbook]. Kiev: Center for educational literature. (In Ukrainian).
2. Udovenko Z.V. (2016) Kryminalistyka: konspekt lektsiy [Forensics: lecture notes]. Kiev: Center for educational literature. (In Ukrainian).

Кокорін Олег Володимирович,
заступник директора центру - завідувач
відділу криміналістичних видів
досліджень Харківського науково-
дослідного експертно-криміналістичного
центру МВС України
Чернов Вадим Геннадійович,
кандидат технічних наук,
заступник завідувача відділу
криміналістичних видів досліджень
Харківського науково-дослідного
експертно-криміналістичного центру
МВС України

ОСОБЛИВОСТІ ТРАСОЛОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ СЛІДІВ ЗНАРЯДЬ ЗЛОМУ

При скоєнні злочинів злочинці часто застосовують різні технічні засоби, за допомогою яких зламують перешкоди, замикаючі і контрольні пристрої [1, с. 138].

До таких засобів відносяться, різноманітні побутові і виробничі знаряддя праці (ломи, багри, пилки, сокири, молотки, лопати, монтування та ін.), а також інструменти, спеціально виготовлені для злочинних цілей («фомка», «балерина», «гусяча лапа»). Крім того, використовуються випадкові предмети (металеві стрижні, труби, арматурні прутки і т.д.), за допомогою яких проводиться часткове або повне руйнування перешкоди. Виникаючі в результаті такого впливу сліди є об'єктами трасологічної експертизи [2, с. 100].

У процесі експертного дослідження за слідами знарядь та інструментів можна встановити: механізм утворення слідів; напрямок впливу знаряддя (інструмента); положення знаряддя (інструмента) при слідоутворенні; вид знаряддя (інструмента); конкретне знаряддя (інструмент) [1, с. 138].

При дослідженні слідів знарядь і інструментів злочину велике значення має інформація про механізм їх утворення, що залежить від великої кількості факторів, які необхідно знати [3, с. 139].

У цей час виникла необхідність у проведенні досліджень нових знарядь і інструментів злочину, а також потребує перегляду методичне та інформаційне забезпечення. Це обумовлено появою нових видів знарядь і інструментів злочину, властивості та конструктивні особливості яких недостатньо вивчені в практиці трасологічних експертиз. У цьому зв'язку доцільно вивчити механізм слідоутворення та ознаки, що відображаються в слідах.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Тому актуальним є розгляд конкретних прикладів, що ілюструють механізм слідоутворення на поверхнях різних матеріалів, який впливає на процес ідентифікації слідоутворюючого об'єкта при проведенні такого виду експертиз.

Із цією метою, беручи до уваги узагальнений досвід експертної практики та результати наукових праць відомих вчених-криміналістів, в роботі наведені особливості експертного дослідження слідів знарядь злочину ріжучої дії. За матеріалами експертного дослідження розглянуто основні стадії проведення судово-трасологічної ідентифікаційної експертизи слідів знарядь злочину.

На прикладі слідів перекусу, проаналізовані загальні та окремі ознаки, що відобразилися у слідах, а також ознаки, які характеризують знаряддя злочину. Проведена оцінка виявлених ознак для кожного з об'єктів дослідження. Встановлено механізм утворення слідів.

Досліджено експериментальні зразки та проаналізовані ознаки в отриманих експериментальних слідах, що характеризують стійкість та індивідуальність. Розглянуто процес пов'язаний з вирішенням завдань ідентифікаційного характеру, щодо встановлення конкретного знаряддя злочину. А саме, методом суміщення встановлено співпадаючі ознаки в порівнюваних слідах та ті, що різняться. Проведена комплексна оцінка результатів дослідження, наукове обґрунтування походження встановлених ознак та формулювання висновків.

В розглянутих стадіях наведено приклади опису дослідження: площини відділення електричного кабелю та встановлення механізму слідоутворення; робочих поверхонь кусачок; отриманих експериментальних слідів; порівняльного дослідження; проміжного висновку; результатів проведеного дослідження та висновку.

Важливість експертних досліджень об'єктів у механоскопії свідчить про широке коло розв'язуваних завдань, необхідності розробки, удосконалювання методичних рекомендацій і впровадження їх в експертну практику.

Список використаних джерел:

1. Майлис Н. П. Трасология и трасологическая экспертиза: курс лекций. М.: РГУП, 2015. 236 с.
2. Трасология и трасологическая экспертиза : учебник / И. В. Кантор и др. Москва: ВА ИМЦ ГУК МВД России, 2002. 376 с.
3. Сухарев А. Г., Калякин А. В., Егоров А. Г., Головченко А. И. Трасология и трасологическая экспертиза : учебник. Саратов : Саратовский юридический институтт МВД России, 2010. 420 с.

Косміна Наталія Миколаївна,
кандидат юридичних наук,
старший науковий співробітник
Харківського НДЕКЦ МВС

ЕКСПЕРТНІ ПОМИЛКИ В ЕКСПЕРТИЗАХ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ ТА ПСИХОТРОПНИХ РЕЧОВИН

Найважливішим завданням, що стоїть перед судовою експертизою, є забезпечення достовірних висновків. Експертною складовою цього завдання виступає попередження експертних помилок.

В процесі призначення та проведення судової експертизи допускаються помилки як слідчим (судом) при призначенні експертизи, так і експертом (експертами) при її провадженні. Оцінка висновку експерта дозволяє встановити помилки слідчого та експерта.

Проблеми експертних помилок цікавили вчених і практиків. Питаннями експертних помилок займались Г.Е. Макушкіна, І.Г. Вермель, Л.В. Кочнева, А.Ю. Краснобаєва, Р.С. Белкін, Т.В. Авер'янова, Е.Р. Россинська та ін. [1]

Всі експертні помилки поділяються на процесуальні (формальні) та дослідницькі (змістовні).

Одна з причин виникнення помилок обумовлена невірним трактуванням методичної та нормативної документації, а також відсутність або недосконалість методик. Питання правового регулювання обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, сильнодіючих лікарських засобів знаходяться в динаміці. Кількість вживаних речовин, що володіють психоактивними властивостями та здатні викликати залежність, зростає, з'являються нові речовини або гомологи та ізомери, єдиного підходу до дослідження нових наркотичних чи психотропних речовин, їх гомологів та ізомерів не з'являється в методичних рекомендаціях. Також залишаються вільно трактовані слова «суміш» та «домішка».

Висновок експертизи містить згідно ст. 101 Кримінального процесуального кодексу України: описову частину, дослідницьку, синтезуючу складову (неофіційно) та висновки. Описова частина повинна містити опис упаковки та супровідної документації. Опис упаковки має відповідати опису упаковки в постанові про призначення експертизи, мають бути надані фото упакування, щоб виключити будь-які сумніви невідповідності упаковки і відповідно об'єкти дослідження в ній не підмінені і не переплутані, фото таблиці мають виглядати переконливо для суду.

Помилки процесуального характеру полягають в порушенні експертом процесуального режиму і процедури експертного дослідження. До їх числа відноситься вихід експерта за межі своєї компетенції, зокрема, його вторгнення в сферу питань права; вираження експертної ініціативи в

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

непередбачених законом формах, обґрунтування висновків не результатами дослідження, а матеріалами справи. Об'єкти і матеріали, надані на експертне дослідження, в висновку вказуються не повністю. Відсутнє пояснення причин невідповідності кількості поставлених питань кількості висновків (відповідей на запитання).

В експертній оцінці і у висновках результати дослідження необхідно викладати коротко, мовою зрозумілою не спеціалісту. Необхідно шукати не можливість спрощування висновку, а слова, які б не знижували рівень висновку і були зрозумілі учасникам судочинства. Крім того, до дослідницьких експертних помилок відносять:

- порушення законів і правил логіки або їх некоректне застосування;
- відсутність повноти та обґрунтованості проведеного дослідження з поставлених питань;
- проведення дослідження при недостатності наданих матеріалів;
- відсутність відомостей про належність спеціальних знань, використовуваних експертом, до даного дослідження;
- не вказівка на те, які науково-технічні засоби були використані при проведенні експертизи;
- слабка мотивація отриманих результатів дослідження.

Можна наводити приклади і по іншим експертним помилкам, але головне завдання – звернути увагу експертів на недопустимість процесуальних та дослідницьких помилок в експериментальних висновках. Нажаль, працівники правоохоронних органів (слідства, суду) не завжди встановлюють експертні помилки, які призвели або могли призвести неправильний висновок експерта.

Слід погодитися з думкою Р.С. Белкіна, що «суб'єкт оцінки в змозі лише оцінити повноту відповіді на поставлені перед експертом питання, але ніяк не правильність вибору експертом методу дослідження, його застосування, отриманих результатів». [1, с. 11]

В першу чергу необхідно, щоб оцінка експертизи на предмет достовірності та допустимості доказів не обмежувалася пошуком технічних помилок (помилки в терміні виконання, помилки в ініціалах та прізвищах підозрюваних або свідків).

Надана супровідна документація має підтверджувати приналежність упаковки до конкретної справи, перелік об'єктів дослідження в постанові має відповідати при описі об'єктів експертом-хіміком.

Встановлення кількісного складу наркотичного засобу, наприклад в суміші, проводиться декількома способами: звичайним зважуванням і кількісним аналізом із застосуванням аналітичних приладів.

Розгляд дослідної частини, самого дослідження, є основним при провадженні експертизи. Завдання експерта-хіміка довести, що та чи інша

речовина є наркотичною, психотропною чи сильнодіючою, отруйною, встановити, яким саме та встановити його масу.

Встановлення кількісного складу наркотичних засобів та психотропних речовин, що контролюються «Переліком наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів», проводиться тільки аналітичними методами на відповідних приладах. При дослідженні застосовується декілька методів: спектральні та хроматографічні. Вони поділяються на ідентифікаційні (наприклад, хроматомас-спектрометрія, ГЧ-спектрометрія) та порівняльні (ТШХ, газова хроматографія з полум'яно-іонізаційним детектором, ВЕРХ). Але при будь-якому застосовуваному методі експерт порівнює отриманий результат із зразком порівняння.

Іноді експерти приймають за зразок з «відомим складом» речовини, досліджувані раніше при провадженні будь-яких експертиз (наприклад, ТШХ, ГРХ), наприклад, неправильно визначений раніше склад або підлягали змішуванню, псуванню, змін при зберіганні.

Юристи професійно встановлюють процесуальні експертні помилки. Кваліфіковано оцінити дослідницьку (змістовну) частину висновку (правильність вибору методики дослідження, отриманих результатів і т.д.) юристу складно, а часом неможливо.

Список використаних джерел:

1. Белкин Р.С. Про оцінку висновку судового експерта //Актуальні проблеми судової експертизи і криміналістики: тези наук.-практ. конф. Київ, 1993. С. 11.

Коцюба Сергій Анатолійович,
кандидат юридичних наук,
заступник військового прокурора
Західного регіону України,
полковник юстиції
Чіпець Олександр Іванович,
здобувач кафедри криміналістики,
судової медицини та психіатрії,
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ЗАГАЛЬНІ НАПРЯМИ РОЗСЛІДУВАННЯ НЕЗАКОННОГО ПЕРЕМІЩЕННЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЕМ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ

Реформування системи правоохоронних органів України потребує створення ефективно діючих підрозділів як в уже існуючих, так й у новостворюваних державних інституціях, що покликані максимально

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

забезпечити процес нормального функціонування суспільства. У той же час не можна забувати про складне економічне становище країни, нестабільну ситуацію на Сході держави, зміну криміногенної обстановки у бік збільшення кількості окремих суспільно небезпечних діянь, зокрема військових злочинів. Серед них вагоме місце посідає незаконне заволодіння військовослужбовцем вогнепальною зброєю та бойовими припасами, адже вчинення цих діянь впливає на різні соціальні аспекти, а саме: знижується боєздатність відповідних підрозділів Збройних сил України, підривається авторитет армії у суспільстві, порушується належна військова дисципліна. За дослідженнями Ю.М. Берези, методика розслідування цих злочинів також потребує покращення, на що вказують відповідні статистичні відомості. Так, за даними Генеральної прокуратури України, у 2013 р. вчинено 95 фактів досліджуваного кримінально караного діяння, за якими у 54 випадках було складено обвинувальні акти, 2014 р. – 288 (актів складено 62), 2015 р. – 191 (актів складено 68), 2016 р. – 177 (актів складено 38), а 2017 р. – 248 (актів складено 38). Тобто кількість зазначених діянь протягом останніх років лише збільшується, а число доведених до суду справ – зменшується, адже із зареєстрованих правопорушень лише 15-20 % надходять до складення обвинувального акта [1, с. 1-2].

Швидке й якісне розслідування вказаних злочинів безумовно залежить від вчасності проведення першочергових процесуальних дій. За даними вивчення кримінальних проваджень, що порушені за ст. 410 КК України, можна дійти висновку, що на початковому етапі розслідування переважно проводяться такі процесуальні дії: слідчий огляд (зокрема, огляд місця події) – 98 %; допит підозрюваного та свідків – 100 %; одночасний допит двох раніше допитуваних осіб – 21 %; обшук – 47 %.

Першочерговою слідчою (розшуковою) дією є огляд. Від вчасності й якості його проведення залежить можливість слідчого виявити та вилучити сліди злочинця, що вказують на викрадення конкретним військовослужбовцем вогнепальної зброї. При розслідуванні незаконного заволодіння військовослужбовцем зброєю можуть проводитися такі огляди: місця події; ділянок місцевості та приміщень поза місцем події; предметів й документів; освідування. Розслідування факту незаконного заволодіння зброєю розпочинається з огляду місця події (місця несення служби, військового складу, караульного приміщення тощо), допиту очевидців чи свідків, яким відомі певні обставини злочину, допиту підозрюваного, встановлення майнової шкоди, завданої державі. В ході огляду фіксується місце події, предмети військового майна, що стали об'єктом злочинного посягання, які оглядаються і додаються до протоколу огляду [2, с. 86-87]. Досягнення загальної мети огляду можливе за умови своєчасного його проведення, використання різноманітних тактичних

прийомів та методів. Для визначення послідовності проведення огляду необхідно враховувати слідчу ситуацію, що склалася, і використовувати наявну інформацію про вчинений злочин, визначаючи найбільш ймовірні місця знаходження слідів.

Значення обшуків зумовлене тим, що нерідко їх результати містять початкові відомості, які доводять причетність осіб до злочинних дій і можуть бути основою висунення криміналістичних версій та планування розкриття злочинів. Крім того, усі виявлені під час обшуку матеріальні сліди злочину можна порівняти з інформацією, отриманою під час проведення огляду [3, с. 71]. Під час розслідування незаконного заволодіння військовослужбовцем вогнепальною зброєю обшуки за місцем проживання підозрюваного проводяться відразу після його затримання, що дозволяє виявити і вилучити знаряддя злочину (насамперед, зброю), речі і цінності, здобуті злочинним шляхом, та інші предмети й документи, які мають значення для кримінального провадження.

Розслідуючи злочини, у яких не встановлено осіб, які їх учинили, слідчий переважно допитує свідків. Особа, що має кримінально-процесуальний статус підозрюваного, фігурує у таких провадженнях значно рідше [4, с. 145].

Важливе значення має встановлення зі свідком психологічного контакту. Після цього йому пропонують розповісти все, що йому відомо у справі. За даними вивчених кримінальних проваджень встановлено, що переважна кількість свідків (64 %) не повною мірою розуміє важливість тих чи інших обставин для розслідування справи. Здебільшого свідками є військовослужбовці, які сумісно несли службу або патрулювали певну територію. Серед тактичних прийомів, що найбільш доцільно використовувати під час допиту свідків у справах досліджуваної категорії, потрібно виділити швидкий темп допиту. Прискорення темпу допиту створює дефіцит часу, позбавляючи допитуваного можливості ретельно обґрунтовувати кожну відповідь, посилюючи емоційну напругу свідка, у зв'язку з чим недобросовісні свідки часто надають правдиві показання. Одразу слід зауважити, що даний тактичний прийом потрібно використовувати й з огляду на індивідуальні особливості свідка.

Слідчим для успішного допиту необхідно посилювати психологічний контакт із допитуваною особою. Адже спілкування значно ускладнюється тим, що допит є специфічною формою спілкування, у процесі якої громадяни, які перебувають у сфері досудового розслідування, входять у безпосередній контакт з представниками слідчих, які наділені владними повноваженнями [5, с. 134]. Тому важливим є вміння слідчого викликати прихильність у свідка або сформулювати між учасниками допиту обстановку довіри. Не можна забувати, що кожен свідок є особистістю, у зв'язку з чим необхідним є вибір індивідуального шляху до встановлення з ним психологічного контакту.

Список використаних джерел:

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

1. Береза Ю.М. Розслідування незаконного заволодіння військовослужбовцем зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами // Автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук за спец. 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність / Береза Юрій Миколайович. – Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, Дніпро, 2018. 20 с.

2. Карпенко М.І. Окрема методика розслідування злочинів, передбачених ст. 410 Кримінального Кодексу України // Юридична наука. № 1. 2014. С. 78–91.

3. Чаплинський К.О. Тактика проведення окремих слідчих дій: Монографія / Д.: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2006. 306 с.

4. Лускатов О.В. Теорія та практика розслідування нерозкритих злочинів минулих років: Монографія / Дніпропетровськ: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2008. 192 с.

5. Удалова Л.Д. Деякі проблеми допиту інформатора в кримінальному судочинстві України // Вісник Луганської академії внутрішніх справ. 2003. № 1. С. 133–137.

Лазарєв Владислав Олександрович,
кандидат юридичних наук,
декан факультету економічної безпеки
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
Сіроух Ірина Володимирівна,
аспірант кафедри криміналістики,
судової медицини та психіатрії
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАНЬ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ЗВІДНИЦТВА ТА ВТЯГНЕННЯ НЕПОВНОЛІТНЬОГО В ЗАНЯТТЯ ПРОСТИТУЦІЄЮ

Важливим криміналістичним засобом, що забезпечує найбільш ефективно та швидко кримінальне провадження по факту звідництва та втягнення неповнолітнього в заняття проституцією, є використання спеціальних знань. Вони використовуються під час розслідування будь-якого кримінального правопорушення. Це пояснюється необхідністю розширення можливостей слідчого за рахунок залучення до процесу інших осіб. Адже він, як і кожна інша особа, не може володіти різного роду знаннями, вміннями та навичками. В той же час, необхідно розуміти, що

використання тих чи інших знань виникає в залежності від конкретної ситуації, що склалася під час розслідування. Тому особливості їх вибору та застосування при виявленні фактів звідництва та втягнення неповнолітнього в заняття проституцією потребують докладного розгляду.

При розслідуванні втягнення неповнолітнього в заняття проституцією та звідництва, можуть застосовуватися різні спеціальні знання. Звичайно, їх використання потрібно розглядати крізь призму їх оперування ними тими чи іншими суб'єктами при проведенні відповідних слідчих (розшукових) дій.

Серед основних форм використання спеціальних знань під час розслідування звідництва і втягнення неповнолітнього в заняття проституцією можна виділити такі:

- безпосереднє використання слідчим спеціальних знань під час досудового розслідування – 7 %;
- призначення та проведення судових експертиз – 96 %;
- участь спеціаліста при проведенні окремих процесуальних дій – 68 %.

Важливою складовою розслідування досліджуваного кримінального правопорушення є участь спеціаліста при проведенні слідчих (розшукових) дій. Слід зазначити, що спеціалістом згідно статті 71 КПК у кримінальному провадженні є особа, яка володіє спеціальними знаннями та навичками застосування технічних або інших засобів і може надавати консультації під час досудового розслідування і судового розгляду з питань, що потребують відповідних спеціальних знань і навичок.

Під час огляду місця події спеціалісти повинні вивчати його з особливою ретельністю. Як зазначають окремі науковці допомога спеціаліста при проведенні зазначеної процесуальної дії складається у наступному:

- визначення меж території, яка підлягає огляду;
- установлення способу огляду місць найбільш ймовірного відступу злочинця. Перелік об'єктів пошуку залежить від характеру вчиненого злочину. Тому спеціаліст при проведенні оглядів (обшуків) звертає увагу слідчого на об'єкти, які можуть мати значення для розслідування кримінальної справи;
- вибір і використання технічних засобів відповідно до об'єкта огляду;
- проведення пошукових дій з метою виявлення слідів, у тому числі і мікрооб'єктів (наприклад, у кишнях одяжі підозрюваного);
- проведення необхідних найпростіших геометричних, вагових та інших вимірювань (наприклад, установлення розміру об'єктів, зважування знайдених об'єктів та ін.);
- проведення попередніх досліджень слідів; орієнтуюча інформація, отримана у результаті попередніх досліджень: полегшує і прискорює проведення наступних судових експертиз; має важливе значення для

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

термінового проведення оперативно-розшукових заходів і слідчих дій; – є підставою для моделювання події злочину, висування версій та ін.;

– фіксація об'єктів та слідів, що вилучаються, шляхом ретельного опису у протоколі слідчої дії та фото- й відеозйомки;

– вилучення і упакування виявлених наркотиків, слідів, об'єктів-носіїв; 9) роз'яснення щодо виявлених об'єктів або слідів;

– надання консультацій щодо подальшого експертного дослідження вилучених об'єктів [1, с. 6].

Окрім застосування спеціальних знань під час проведення окремих слідчих (розшукових) дій, важливою складовою кримінального провадження є призначення та проведення судових експертиз. Розглянемо їх окремі особливості при розслідуванні втягнення неповнолітнього в заняття проституцією та звідництва.

Загалом, відповідно до чинного КПК України експертиза проводиться експертом за зверненням сторони кримінального провадження або за дорученням слідчого судді чи суду, якщо для з'ясування обставин, що мають значення для кримінального провадження, необхідні спеціальні знання [2]. Аналіз матеріалів кримінальних проваджень доводить, що проведення різних видів експертних досліджень надає відповідь на запитання, що цікавлять працівників правоохоронних органів на різних етапах розслідування [3, с. 76].

На нашу думку, експертизи доцільно поділяти їх на дві основні групи, які призначаються для:

1) ідентифікації злочинця (сутенера), знарядь злочину, транспортних засобів;

2) дослідження учасників злочину.

Обов'язкові експертизи проводяться для встановлення обставин, прямо зазначених у ч. 1 ст. 91 КПК України або таких, що зумовлені складними технічними, фізичними, хімічними явищами чи їх сукупністю.

На основі аналізу матеріалів кримінальних справ і проваджень про звідництво можна визначити перелік судових експертиз, які здебільшого призначаються у кримінальних провадженнях вказаної категорії, зокрема:

- судово-медична – 82 %;
- експертиза холодної зброї – 2 %;
- судово-біологічна – 75 %;
- судово-балістична – 2 %;
- судово-хімічна – 21 %;
- судово-психіатрична – 59 %;
- трасологічна – 31 %.

Зазначені експертизи призначаються під час розслідування досліджуваного кримінального правопорушення в різних сукупностях. Це залежить від конкретних предметів, виявлених під час проведення різних

СРД, НСРД та інших процесуальних дій. Зокрема, огляду місця події, обшуків приміщень та осіб тощо.

Підводячи підсумок, зазначимо, що використання спеціальних знань при розслідуванні звідництва і втягнення неповнолітнього в заняття проституцією має важливе значення протягом всього кримінального провадження. Вони можуть використовуватись як безпосередньо особою, так і опосередковано.

Залучення відповідних спеціалістів до проведення огляду місця події дає позитивні результати: вилучається більша кількість доказової інформації, які можна використовувати в ході розслідування зазначених кримінальних правопорушень. В досліджуваних кримінальних провадженнях в основному призначаються судово-медичні та різні види судово-біологічних експертиз. Трасологічні експертизи, а також інші криміналістичні експертизи, призначаються досить рідко. Лише комплексне використання спеціальних знань надасть змогу більш чітко відтворювати частини явища.

Список використаних джерел:

1. Огляд місця події: виявлення та вилучення об'єктів біологічного походження : Методичні рекомендації / Міністерство внутрішніх справ України, Державний науково-дослідний експертно-криміналістичний центр; [авт.-упоряд.: С. І. Перлін, С. О. Шевцов, Н. М. Косміна, В. В. Іонова]. Х.: ФО-П Чальцев О. В.. 2009. 100 с.

2. Кримінальний процесуальний Кодекс України від від 13 квітня 2012 року № 4651-VI. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.

3. Лазарєв В.О. Використання спеціальних знань при розслідуванні втягнення неповнолітнього в заняття проституцією і сутенерства. Науковий вісник публічного та приватного права. 2017. Випуск 6. С. 74-79.

Макаренко Євген Іванович,
кандидат юридичних наук, професор,
професор кафедри кримінально-
правових дисциплін
Дніпровського гуманітарного
університету

ОБІГ ЗБРОЇ В УКРАЇНІ ПОТРЕБУЄ РЕГУЛЮВАННЯ НА РІВНІ ЗАКОНУ

Дивно, але упродовж 29 років свого демократичного розвитку Україна залишається єдиною державою в Європі, яка не має власного Закону, який би регулював обіг цивільної вогнепальної зброї. Щоправда, нардепи неодноразово ініціювали законопроекти про цивільну зброю в Україні, але, як кажуть, вони були не на часі, тому парламент так і не

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

спромігся прийняти Закон. Новообрані «Слуги народу» теж подали до Верховної Ради проект закону «Про зброю» №1044. [1]

А між тим, Закону немає, натомість самою зброєю Україна переповнена. Дійсно, через розпад Радянського Союзу та скасування у липні 1991 року військових структур на територіях країн Варшавського договору¹, на військових складах України, як форпосту між СРСР і Західною Європою, зосередилася велика кількість зброї та вибухівки. З тих пір військовим та іншим українським можновладцям ця «неучтёнка» не дає спокою, адже у коштах – це десятки мільярдів доларів. Переконалий, саме через їхні «хвилювання» за неучтёнку в Україні вже 18 разів вибухали склади боєприпасів. І хоча, за офіційними даними, причини цих техногенних катастроф пов'язані переважно з «актами військової агресії з боку РФ», такий висновок розслідування можливо когось і задовольняє, та тільки не законослухняне цивільне населення України. Доречи, нещодавно з цього приводу Верховна Рада відновила роботу Спеціальної слідчої комісії.

Катастрофічною також можна визначити і ситуацію з наявністю на руках у цивільного населення України нарізної вогнепальної зброї та вибухівки. Так, за висновком спеціалістів на кінець 2019 року в Україні в особистому користуванні у цивільних громадян перебувало близько 5 мільйонів одиниць незареєстрованої легкої вогнепальної зброї. Ця цифра, навіть беручи до уваги її приблизність, не може не вражати. Звичайно, точно підрахувати кількість нелегальної зброї в Україні неможливо, адже її зростанню вже шість років поспіль сприяє громадянська війна на території Донбасу. Саме ця обставина дозволяє без проблем озброюватися криміналітету і, як це не парадоксально, змушує законослухняних громадян купувати нелегальні «стволи» для забезпечення власної безпеки. До того ж, прихильники ідеї легального озброєння людей стверджують, що дозвіл пістолетів і револьверів знизить рівень злочинності, практично знищить «чорний ринок зброї» й остаточно вирішить проблему нелегального обігу зброї.

Можна нескінченно довго дискутувати на цю тему, але життєва мудрість «краще нехай мене відведуть до суду, ніж віднесуть до кладовища», у наші дні є цілком актуальною і штовхає людей, чия робота пов'язана з ризиком стати об'єктом нападу зловмисників, на незаконне придбання зброї. Тим паче, законне придбання вогнепальної зброї в Україні є досить складним процесом: потрібен дозвіл, велика кількість довідок, а також відповідна підготовка. Зокрема, щодо легального придбання зброї сьогодні в Україні діють такі обмеження: кожен

¹ Договір про дружбу, співпрацю і взаємну допомогу, а рівно Військовий союз декількох східно-європейських соціалістичних держав (Албанії, Болгарії, Угорщини, НДР, Польщі, Румунії, СРСР і Чехословаччини) за провідної ролі СРСР був укладений 1955 року у відповідь на приєднання ФРН до НАТО, створеного в 1949 році.

громадянин України, якому виповнилося 18 років, за умови отримання спеціального дозволу може придбати гладкоствольну мисливську зброю. Причому, якщо раніше для цього потрібно було пред'явити квиток члена мисливського союзу, то зараз достатньо бути правоздатним, пройти спеціальний курс навчання й отримати відповідні довідки.

Нарізною короткоствольною вогнепальною зброєю мають право користуватися для самооборони і виконання службових завдань лише люди певних професій: військовослужбовці, співробітники Національної поліції, СБУ, прокуратури, озброєної охорони. Щоправда, в Україні склалася практика, коли дозвіл на володіння короткоствольною вогнепальною зброєю отримують не тільки військові чи правоохоронці, а й цивільні особи. Реалізація такого привілейованого права стала можливою в Україні завдяки не завжди прозорій схемі роздачі так званої «нагородної зброї», котра може надаватися як відзнака президента України «Іменна вогнепальна зброя» або відомча нагорода від Міністерства оборони, Служби безпеки чи Міністерства внутрішніх справ України.

Щодо Президентських нагород зброєю, то вони мають відповідне законодавче підґрунтя – ще 1995 року були узаконені президентським указом, а в 2000 році законом, у якому була встановлена державна відзнака «Іменна вогнепальна зброя». А от щодо законності подібних подарунків від українських очільників силових відомств, то тут виникає чимало запитань. Нагадаємо, що за оцінками «Української асоціації власників зброї», за роки незалежності через схему «нагородної зброї» було роздано приблизно 50 тисяч стволів, хоча інформацію щодо кількості та кого саме і за які здобутки було заохочено вогнепальною зброєю на запит авторитетної Deutsche Welle наше МВС так і не оприлюднило². Голова Наглядової ради цієї Асоціації Георгій Учайкін стверджує, що такою зброєю нагороджують як привілейованих осіб, так і тих, хто може заплатити за цю послугу. Фактично це є прихованою легалізацією вогнепальної зброї: людина сама собі нелегально купує зброю, а потім через нагородження відомством її легалізує, сплачуючи за послугу. Як вам така корупційна схема? Саме тому, припускає Георгій Учайкін, списки нагороджених не оприлюднюють, бо там куми, бізнесмени, судді, однокласники та ін. [2]

Таким чином, на сьогодні питання обігу зброї в Україні регулюються переважно на рівні підзаконних нормативних актів, що жодним чином не відповідає важливості цих суспільних відносин. Інакше кажучи, існуючий стан правового регулювання обігу зброї в Україні провокує існування не

² Натомість, із соціальної мережі відомо, що дехто, приміром Голова Радикальної партії Олег Ляшко, був удостоєний цієї нагороди двічі (28 квітня 2015 р., пістолет-кулемет МР5 КА4 і 26 серпня 2015 р., пістолет Colt M1911). Див.: Роман Романюк, Марія Жартовская. Наградной фронт. Кому Аваков подарил 400 стволів. «Украинская правда» (13 январа 2017). ЗМІ повідомляли також і про інцидент за участю екснардепа Сергія Пашинського, який зі свого нагородного пістолета поранив беззбройну людину, що стало предметом прокурорського розгляду. Мені зовсім незрозуміло, навіщо Арсен Аваков нагородив Володимира Гройсмана штурмовою гвинтівкою, а Арсенія Яценюка – раритетним кулеметом «Максим». Чи потрібна в цивільному обігу подібна зброя? Думаю ні.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

лише корумпованих схем придбання вогнепальної зброї, а й колізії у правозастосовній практиці в питаннях відповідальності за незаконне поводження зі зброєю (за носіння, зберігання, придбання, передачу чи збут вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв без передбаченого *Законом* дозволу). Відтак, оскільки Закону про зброю в Україні як не було, так і до тепер не існує, нашим законодавцям слід або визнати неспроможність диспозиції ч. 1 ст. 263 КК України і внести до неї зміни, якими визнати, що питання обігу зброї для громадян регулюються не Законом, а виключно інструкціями Міністра внутрішніх справ [3], який вирішує ці питання, керуючись власним розумінням кон'юнктури політичного моменту, – або все-таки прийняти довгоочікуваний Закон про зброю, який врегулює основні питання його обігу в Україні³. Здається, нашій державі не личить і далі декларативно заявляти, що українці є вільними людьми, які в демократичній країні мають право захищати своє життя та майно, а необхідно надати для цього реальні законні механізми, один із яких – право на володіння короткоствольною вогнепальною зброєю.

А щодо системної боротьби правоохоронців з незаконним обігом зброї, то її реальним наслідком може стати лише максимальне зменшення кількості зброї в нелегальному обігу. Натомість, у відповідь на запит «Слово і Діло» у 2019 році Департамент карного розшуку МВС України повідомив: «упродовж першого кварталу поточного року підрозділами Національної поліції було вилучено з незаконного обігу 332 одиниці вогнепальної зброї, 381 – холодної зброї, 35 497 боєприпасів, з яких: 33 466 – патронів, 688 – гранат, 12 – мін, 1331 – боєприпасів артилерійських та до гранатометів» [4]. Це багато чи мало? Вважаю, що поліцією вилучено вкрай мізерну частину нелегальної зброї та вибухівки. Враховуючи те, що в особистому користуванні у цивільних громадян наразі перебуває біля шести мільйонів одиниць легальної та нелегальної вогнепальної зброї, вказаними темпами Національна поліція України років через 500 зможе виправдати кошти народу, витрачені ним на безбідне існування цієї правоохоронної структури.

Список використаних джерел:

1. У Зеленського внесли законопроект про легалізацію вогнепальної зброї. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

<https://sud.ua/ru/news/publication/149541- u-zelenskogo-vnesli-zakonoproekt-pro-legalizatsiyu-vognepalnoyi-zbroyi>.

2. *Гришко Л.* Зброя для обраних: небезпека від "нагородних стволів" в Україні. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

³ Постановою від 03.07.2019 р., № 288/1158/16-к Касаційний кримінальний суд Верховного Суду України вирішив, що під «передбаченим законом дозволом» на поводження зі зброєю може вважатися такий, що встановлений будь-яким нормативно-правовим актом, у тому числі підзаконним. Таким чином, ККС ВС України поставив знак рівності між «законодавством» і «законом» – нормативним актом вищої юридичної сили, що приймається парламентом, як єдиним органом законодавчої влади в Україні.

<https://www.dw.com/uk/зброя-для-обраних-небезпека-від-нагородних-стволів-в-україні/a-37004627>.

3. Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 21.08.98 № 622 «Про затвердження Інструкції про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної, холодної і охолощеної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, та патронів до них, а також боєприпасів до зброї, основних частин зброї та вибухових матеріалів». (В редакції від 06.12.2019 р.)

4. У поліції розповіли, скільки незаконної зброї було вилучено підрозділами Національної поліції. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.slovoidilo.ua/2019/04/03/novyna/bezpeka/policziyi-rozpovily-skilky-nezakonnoyi-zbroyi-vyluchyly-pochatku-roku>

Нестеренко Сергій Дмитрович,
завідувач лабораторії організації наукової,
методичної діяльності, нормативного
забезпечення та міжнародного
співробітництва Київського науково-
дослідного інституту судових експертиз
Міністерства юстиції України
Стулов Олексій Олександрович,
кандидат юридичних наук,
виконувач обов'язків завідувача відділу
наукової діяльності та міжнародного
співробітництва лабораторії організації
наукової, методичної діяльності,
нормативного забезпечення та
міжнародного співробітництва Київського
науково-дослідного інституту судових
експертиз Міністерства юстиції України

ПРАВОВИЙ СТАТУС СУДОВОГО ЕКСПЕРТА: АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РЕГЛАМЕНТАЦІЇ

Судова експертиза – багатозначне поняття, яке в практичному плані означає судово-експертну діяльність, в науковому – галузь знань, процесуальному – джерело доказів, у доказуванні – засіб доказування, гносеологічному – особливий вид дослідження, правозастосовному – процес та результати застосування спеціальних знань. Ефективність вітчизняного судочинства багато в чому залежить від рівня застосування

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

потенціалу судових експертиз, своєчасного їх проведення та умілого використання. Володіючи спеціальними знаннями, що представляють акумуляцію пристосованих для цілей доказування по кримінальному провадженню досягнень науково-технічного прогресу, експерти здатні внести неоціненний внесок у діяльність по встановленню обставин розслідуваних злочинів [1, с. 5].

У процесі призначення та проведення судових експертиз іноді виникають спірні питання щодо фактичного правового і процесуального статусу судового експерта у конкретному виді провадження, в тому числі через неузгодженість окремих норм чинних процесуальних законів та підзаконних нормативних актів з положеннями Закону України «Про судову експертизу» (далі – Закон) в редакції від 20.03.2020. Останнім часом, наприклад, спостерігається актуалізація проблематики правовідносин у ланцюжку «судовий експерт – орган досудового слідства – слідчий суддя, суд» в частині щодо сумнівного «обов'язку» судового експерта з'являтися на виклик до органу (особи) досудового розслідування для надання роз'яснень з приводу проведеної експертизи або причин повідомлення про неможливість її проведення. Судові експерти такий обов'язок статусним не вважають, стверджуючи, що у світлі останніх законодавчих змін вони повинні з'являтися лише до слідчого судді, суду.

Зазначимо, що вітчизняні дослідники теоретичним і практичним аспектам ролі судового експерта в судових провадженнях, перш за все, кримінальних, останнім часом приділяють належну увагу. Науковим підґрунтям для дослідження даної проблематики, в тому числі проблем визначення статусу судового експерта у різних видах судочинства, слугують праці таких відомих українських і зарубіжних вчених, як В.Б. Авер'янов, О.М. Бандурка, Д.М. Бахрак, Ю.П. Битяк, А.І. Вінберг, Л.В. Віницький, Ю.М. Грошевий, А.В. Дудич, В.Т. Маляренко, В.П. Пилипишин, Є.Р. Росинська, І.В. Стародубов, О.В. Сачко, О.П. Угровецький, В.М. Тертишник, К.В. Шкарупа, М.Г. Щербаковський та ін.

Примітно, що автори наукових публікацій окрім словосполучення «правовий статус судового експерта» вживають терміни «процесуальний статус судового експерта», «правосуб'єктність судового експерта», хоча, на нашу думку, ці поняття не тотожні. Дискусія щодо змісту правового статусу судового експерта в залежності від видів судочинства ще не завершена і потребує подальших наукових досліджень.

В теорії права правовий статус особи визначається як система закріплених у нормативно-правових актах і гарантованих державою прав, свобод, обов'язків, відповідальності, відповідно до яких індивід як суб'єкт права (тобто, як такий, що має правосуб'єктність) координує свою поведінку в суспільстві [2, с. 290]. Загалом правовий статус – це становище

суб'єкта у правовій реальності, що відображається у його взаємовідносинах із суспільством і державою [3, с. 6].

До різновидів правового статусу особи зазвичай відносять: загальний (як громадянина держави, закріпленій у конституції); спеціальний (як представника певної соціальної групи, виокремленої певними юридико-значущими ознаками (родом занять, віком та ін.), наділеного спеціальними додатковими правами і обов'язками, обумовленими особливостями становища особи і потребами її функціональної спеціальної активності (пенсіонер, поліцейський, державний службовець та ін.)); індивідуальний – статус особи як індивіда, що визначає персоніфіковані права і обов'язки в їх конкретних природних та набутих здібностях і особливостях (стать, вік, родинний стан, стан здоров'я, т.і.), відрізняється рухливістю, тобто змінюється в залежності від змін в житті людини). Спеціальний статус лише доповнює (наприклад, статус народного депутата, судді) чи обмежує (статус особи, позбавленої права обіймати певні посади, статус засудженого) загальний правовий статус особи, тобто певним чином його коригує у бік збільшення або зменшення обсягу прав.

Згідно із теорією права елементами правового статусу особи є: статусні правові норми і правові відносин; суб'єктивні права свободи і юридичні обов'язки; громадянство; правові принципи і юридичні гарантії; законні інтереси; правосуб'єктність; юридична відповідальність. Інакше цю сукупність називають структурою правового статусу особи.

Серед елементів правового статусу особи окремо слід виділити правосуб'єктність (праводієздатність), яку відносить до умов набуття правового статусу, тому що вона полягає у здатності особи мати права, виконувати обов'язки, нести відповідальність. Однак цим її призначення не вичерпується. Без правосуб'єктності неможливо визначити правовий статус фізичної і юридичної особи: спеціальна правосуб'єктність впливає на спеціальний статус, а індивідуальна правосуб'єктність значною мірою характеризує індивідуальний статус. Термін «правосуб'єктність» застосовується до суб'єктів права – учасників правовідносин. Термін «правовий статус» вживається для характеристики правового статусу особи в цілому [2, с. 294].

Нагадаємо, що «базовим» нормативним актом у сфері судової експертизи є Закон України «Про судову експертизу», який визначає правові, організаційні і фінансові основи судово-експертної діяльності з метою забезпечення правосуддя України незалежною, кваліфікованою і об'єктивною експертизою, орієнтованою на максимальне використання досягнень науки і техніки [4].

Судову експертизу у ст. 1 Закону визначено як дослідження на основі спеціальних знань у галузі науки, техніки, мистецтва, ремесла тощо, об'єктів, явищ і процесів з метою надання висновку з питань, що є або будуть предметом судового розгляду. Примітно, що в Законі відсутня стаття «Судовий експерт», яка б визначала судового експерта як особу,

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

покликану (зобов'язану, уповноважену) ті самі дослідження здійснювати (проводити, виконувати). Замість цього у ч. 1 ст. 7 Закону вказано, що судово-експертну діяльність здійснюють державні спеціалізовані установи, а також судові експерти, які не є працівниками зазначених установ, та інші фахівці (експерти) з відповідних галузей знань в порядку та на умовах, визначених цим Законом. Окремою нормою (ч. 3 ст. 7) Закону встановлено, що судово-експертна діяльність, пов'язана з проведенням криміналістичних, судово-медичних і судово-психіатричних експертних, здійснюється виключно державними спеціалізованими установами.

Також у Законі відсутнє визначення поняття «правовий статус судового експерта». Замість нього законодавець, використавши відсылні і бланкетні юридичні конструкції, визначив тих осіб, які можуть або не можуть бути судовими експертами (ст.ст. 10, 11), перелічив їх обов'язки і права (ст.ст. 12, 13), обмеження і заборони (ч. 4 ст. 10), вказав на юридичну відповідальність судового експерта (ст. 14). У такий спосіб законодавець перелічив статусні правові норми, відповідні їм правовідносини, суб'єктивні права, свободи, юридичні обов'язки, правові принципи і юридичні гарантії діяльності, законні інтереси, юридичну відповідальність судового експерта, окресливши таким чином загальний правовий статус судового експерта, зазначивши при цьому, що інші обов'язки і права судового експерта передбачаються процесуальним законодавством (ст.ст. 12, 13 Закону).

Як бачимо, (спеціальний) правовий статус судового експерта у конкретному виді провадження має за основу загальний правовий статус судового експерта, регламентований розділом II Закону, при необхідності доповнений відсутніми (недостаючими, *рос.*) елементами процесуального статусу експерта, визначеного відповідним галузевим процесуальним законодавством.

Але права і обов'язки судового експерта, встановлені розділом II Закону, не зовсім корелюються з правами і обов'язками експерта, визначеними розділом II Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень, затвердженої наказом Міністерства юстиції України від 08.10.1998 № 53/5 (у редакції наказу від 26.12.2012 № 1950/5) (далі – Інструкція), у якій права та обов'язки експерта безпідставно розширені і редакційно викладені інакше.

Також змістовно по-різному визначені права, обов'язки та відповідальність судового експерта (правовий статус) у двох взаємопов'язаних нормативно-правових актах: в Законі України «Про судову експертизу» та ієрархічно йому підпорядкованій Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень, виданій відповідно до статей 7, 8 цього Закону та з метою забезпечення єдиного підходу при проведенні судових експертиз і підвищення якості

проведення судових експертиз [5]. Так, наприклад, ч. 2 ст. 13 Закону надає судовому експерту право вказувати у висновку експерта на виявлені в ході проведеної судової експертизи факти, які мають значення для справи і з приводу яких йому не були поставлені питання [4]. А у п.п. 2.1 Інструкції аналогічна норма з невідомих підстав доповнена словами «та на обставини, що сприяли (могли сприяти) вчиненню правопорушення».

Нагадаємо, що до 19.11.2012 у діяла ст. 23 «старого» КПК (в редакції від 28.12.1960), якою обов'язок виявляти причини і умови порушення закону покладался на орган дізнання, слідчого, прокурора, які, встановивши причини і умови вчинення злочину, зобов'язані були в порядку статті 23-1 цього КПК внести у відповідний державний орган, громадську організацію, посадовій особі подання про вжиття заходів для усунення цих причин та умов. В чинному КПК України така норма відсутня.

Вважаємо, що розширення встановлених Законом повноважень судового експерта підзаконним нормативно-правовим актом є безпідставним і таким, яке у випадку практичного їх використання експертом може поставити під розумний сумнів як його особисту неупередженість, так і об'єктивність та обґрунтованість висновку експерта в цілому.

Зазначимо, що в останні роки проблематика статусу судового експерта як учасника кримінального провадження актуалізується. При цьому, зазвичай, досліджується два аспекти: процесуальне становище експерта серед інших учасників кримінального процесу та обґрунтування його самостійності як учасника кримінального процесу; права та обов'язки експерта при проведенні судової експертизи [6, с.139]. Тобто, досліджується його процесуальний статус при проведенні судової експертизи у конкретного виду судовому провадженні.

Повертаючись до питання статусу експерта у кримінальному провадженні, зазначимо, що відповідно до ч. 1 ст. 69 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК) експертом у кримінальному провадженні є особа, яка володіє науковими, технічними або іншими спеціальними знаннями, має право відповідно до Закону України «Про судову експертизу» на проведення експертизи і якій доручено провести дослідження об'єктів, явищ і процесів, що містять відомості про обставини вчинення кримінального правопорушення, та дати висновок з питань, які виникають під час кримінального провадження і стосуються сфери її знань.

Порівнюючи елементи процесуального статусу експерта (ст. 69 КПК) з елементами статусу судового експерта, описаними у розділі II Закону, находимо чимало спільного і відмінного, що і зрозуміло, виходячи із призначення цих законів. Останнє підводить нас до висновку, що описаний у розділі II Закону загальний правовий статус судового експерта, доповнений переліченими у ст. 69 КПК, необхідними для організації і

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

проведення судової криміналістичної експертизи елементами кримінального процесуального статусу експерта, «на виході» має «дати» нам правовий статус судового експерта у кримінальному провадженні. Аналогічним чином можемо «сконструювати» і охарактеризувати правовий статус судового експерта у цивільному та інших видах проваджень. Тобто, правовий статус судового експерта у кримінальному провадженні є лише одним із статусних різновидів судового експерта, зміст і особливості якого пояснюються саме цим видом провадження.

З іншого боку, маємо ураховувати наступне. По-перше, зазначені вище закони регулюють різні суспільні відносини: 1) Закон України «Про судову експертизу» визначає правові, організаційні і фінансові основи судово-експертної діяльності з метою забезпечення правосуддя України незалежною, кваліфікованою і об'єктивною експертизою, орієнтованою на максимальне використання досягнень науки і техніки; 2) згідно із ст. 2 чинного КПК завданнями кримінального провадження є захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охорона прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, а також забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду з тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений, жодна особа не була піддана необґрунтованому процесуальному примусу і щоб до кожного учасника кримінального провадження була застосована належна правова процедура [7, с. 24].

Те саме стосується й інших сфер регулювання кодифікованими процесуальними законами, які мають різні соціальні призначення, по-різному визначають поняття і процесуальний статус експерта в тому чи іншому виді провадження, мають спірні серед науковців новели (ст.ст. 72, 73 ЦПК).

Як підсумок зазначимо, що:

1) останні роки є помітною актуалізація проблематики статусу судового експерта як учасника кримінального провадження; при цьому, зазвичай, досліджується два аспекти: процесуальне становище експерта серед інших учасників кримінального процесу та обґрунтування його самостійності як учасника кримінального процесу; права та обов'язки експерта при проведенні судової експертизи;

2) розширення встановлених законом повноважень судового експерта підзаконним нормативно-правовим актом є безпідставним і у випадку практичного їх застосування експертом може поставити під розумний сумнів як його особисту неупередженість, так і обґрунтованість та об'єктивність висновку експерта в цілому;

3) актуалізація проблематики статусу судового експерта тісно пов'язана як із змінами в чинному процесуальному законодавстві, численними «косметичними правками» законодавства у сфері судової експертизи, неузгодженістю окремих норм законодавства між собою, так і з «старінням» судово-експертного законодавства, його відставанням від процесуального;

4) назріла потреба у прийнятті вищевказаного Закону у новій, сучасній редакції, максимально гармонізованій з національним процесуальним законодавством, з обов'язковим урахуванням міжнародних угод України і практики Європейського суду з прав людини. Було б логічним назвати його Законом України «Про судово-експертну діяльність», оскільки судова експертиза є складовою судово-експертної діяльності, а не навпаки.

Список використаних джерел:

1. Щербаковський М.Г. Проведення та використання судових експертиз у кримінальному провадженні : монографія / М.Г. Щербаковський. - Харків: В деле, 2015. – 560 с.

2. Коталейчук С.П. Теорія держави та права : навчальний посібник для підготовки до державних іспитів [для студ. вищ. навч. закладів] / С.П. Коталейчук. – К. : КНТ, 2009. – 320 с.

3. Н.І. Клименко. Правовий статус експертів у деяких країнах Європи // Криміналістичний вісник : наук.-практ. зб. / [голов. ред. В.В. Черней] / ДНДЕКЦ МВС України; НАВС. - К. : ПК «Типографія від «А» до «Я», 2017. - № 1 (27). - 223 с.

4. Про судову експертизу : Закон України від 25 лютого 1994 р. № 4038-XII // Відомості Верховної Ради України від 12.07.1994, №28, стаття 232.

5. Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень : Наказ Міністерства юстиції України від 08.10.98 №53/5. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98> (дата звернення 27.04.2020).

6. А.В. Дудич. Поняття судового експерта як учасника кримінального провадження / Наше право. - № 6. - 2014.

7. Кримінальний процесуальний кодекс України з постатейними матеріалами практики Європейського суду з прав людини / [А.В. Столітній, Ю.Г. Севрук, О.В. Санін та ін.]; за ред. А.В. Столітнього. - 2-ге вид. перероб. та допов. - Харків : Право, 2019. - 952 с.

Обитоцька Марія Володимирівна,
інспектор сектору інформаційної
підтримки ДВП ГУНП в
Дніпропетровській області

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ОГЛЯДУ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ГРУПОВОГО ХУЛІГАНСТВА

На початковому етапі важлива роль відводиться для проведення слідчих (розшукових) дій. Це пояснюється тим, що під час їх проведення збирається орієнтуюча інформація для висунення версій, розшуку злочинців, визначення напрямків подальшого розслідування. Тому не дарма в окремих методиках розслідування злочинів розглядаються особливості проведення слідчих (розшукових) дій на різних етапах розслідування. На нашу думку, доречно розглянути проведення слідчих (розшукових) дій в залежності від особливостей джерел, з яких вилучається інформація (матеріальних, особистісних та змішаних).

Огляд місця події займає одне з основних місць серед слідчих (розшукових) дій, що проводяться під час розслідування групового хуліганства. Адже як раз при його здійсненні збирається найбільша кількість матеріальної доказової інформації. Його своєчасність, а також належний рівень проведення, впливає на те, чи буде викрито винного у вчиненні суспільно-небезпечного діяння. Щодо поняття огляду місця події, то О. М. Васильєва вказує, що «це слідча дія, що полягає в безпосередньому сприйнятті, дослідженні і фіксації слідчим чи дізнавачем обстановки місця події, а також у виявленні, фіксації, вилученні слідів і речових доказів для встановлення в можливих межах характеру й обставин події і винних осіб» [2, с. 253].

При розслідуванні хуліганства, вчиненого групою осіб, важливо визначити об'єкти огляду. Адже перед слідчим постає завдання встановити, які предмети, речі, сліди належать до даного злочину і можуть мати доказове значення. Огляд місця події складається з трьох етапів: підготовчий, робочий та заключний. Перший починається з моменту прийняття слідчим рішення про проведення огляду місця події. Ми погоджуємося з М.М. Єфімовим, який виділив такі заходи, що необхідно проводити при проведенні огляду місця події під час розслідування хуліганства:

- одержання інформації щодо події;
- допомога потерпілим та охорона місця події;
- підготовка необхідних технічних засобів як для забезпечення виїзду на місце пригоди, так і для безпосереднього проведення огляду;
- забезпечення участі необхідних учасників у проведенні цієї слідчої

дії [1, с. 277].

Працівники правоохоронних органів повинні при отриманні інформації про події, повинні з'ясувати такі обставини: «1) подію, що сталася; 2) наявність на місці події очевидців та самого правопорушника; 3) наявність на місці події працівників міліції та вжиті заходи щодо охорони місця події та збереження слідів; 4) наявність на місці події постраждалих осіб. На основі цієї інформації, слідчий вирішує: яким повинен бути склад учасників огляду (кого із спеціалістів чи інших осіб, наприклад, понятих слід залучити); які технічні засоби потрібні для огляду та їх готовність до використання» [6, с. 226].

Тому слідчому необхідно залучити до огляду спеціаліста-криміналіста, який проведе вимірювання, фотографування чи відеозапис, складе план або схему, виготовить відбитки та зліпки, допоможе оглянути та вилучити речі і документи, що мають значення для кримінального провадження. Як відмічає О.І. Овчаренко, при вчиненні хуліганства з застосуванням фізичної сили і знарядь, рекомендується уважно дослідити територію для знаходження слідів боротьби (плям крові, волосся, знарядь і т.п.), оскільки потерпілі від хуліганства нерідко вчиняють опір [3, с. 64].

Під час огляду місця події допомога спеціаліста складається у наступному: визначення меж території, яка підлягає огляду; установлення способу огляду місць найбільш ймовірного відступу злочинця; вибір і використання технічних засобів відповідно до об'єкта огляду тощо [4, с. 6].

Також важливим аспектом огляду місця події при розслідуванні хуліганства, вчиненого групою осіб, є визначення його тактики. Її змістом є дослідження матеріальної обстановки місця події. Наприклад, М. В. Салтевський запропонував класифікацію методів огляду за послідовністю, залежно від використовуваних засобів дослідження, яка містила лише рекомендації щодо способів пересування під час огляду: ексцентричний спосіб – рух по спіралі від центра до периферії; концентричний – рух від периферії до центра; фронтальний – дослідження об'єктів, розташованих на одній лінії; секторний – вивчення території по секторах; вузловий – об'єкт поділяється на ділянки, вузли, квадрати [5, с. 236-237].

Отже, огляд місця події є першочерговою слідчою (розшуковою) дією під час розслідування хуліганства, вчиненого групою осіб. Своєчасність та ретельність його проведення забезпечує подальший етап розслідування великою кількістю доказової інформації.

Список використаних джерел:

1. Єфімов М. М. Особливості проведення слідчих дій на початковому етапі розслідування хуліганства // Наук. вісн. Дніпроп. держ. ун-ту внутр. справ. 2012. Спец. вип. (№ 1). С. 275-283.
2. Криміналістика: Учебник / Под ред. А.Н. Васильева. – М.: Изд-во МГУ, 1980. – С. 253.
3. Овчаренко Е.И. Доказывание по уголовным делам о хулиганстве

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

(досудебное производство). Науч.-практич. пособие / Под ред. докт. юрид. наук, проф. А.В. Гриненко. – М.: Издательство «Юрлитинформ», 2006. – 128 с.

4. Огляд місця події: виявлення та вилучення об'єктів біологічного походження: Методичні рекомендації / Міністерство внутрішніх справ України, Державний науково-дослідний експертно-криміналістичний центр; [авт.-упоряд.: С. І. Перлін, С. О. Шевцов, Н. М. Косміна, В. В. Іонова]. — Х.: Х.: ФО-П Чальцев О. В., 2009. — 100 с.

5. Салтевский М.В. Тактические основы организации и производства следственных действий и получение информации от вещей // Специализированный курс криминалистики: Учебник / Отв. ред. М.В.Салтевский. – К.: НИиРИО КВШ МВД СССР, 1987. – С. 236-237.

6. Слідчі (розшукові) дії : навч. посібник / [О. В. Авраменко, Р. І. Благута, Ю. В. Гуцуляк та ін.] ; за заг. ред. Р. І. Благуті, С. В. Пряхіна. – Львів : ЛьвДУВС, 2014. – 416 с.

Павлова Наталя Валеріївна,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри криміналістики, судової
медицини та психіатрії
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ПРИЙНЯТТЯ РІШЕННЯ ПРО СПОСІБ ВИЛУЧЕННЯ ДОКУМЕНТІВ У СПРАВАХ ЩОДО ШАХРАЙСТВ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ НЕРУХОМІСТЮ

Специфіка шахрайств, пов'язаних із нерухомістю, полягає в тому, що майже всі дії юридичного характеру відображаються в документах: договорах, довідках, заявах, свідоцтвах, посвідчувальних документах, дозволах контролюючих органів, засновницьких та реєстраційних документах забудовника, видаткових та прибуткових касових ордерах, платіжних відомостях, довіреностях тощо. Важливою є інформація, що міститься на електронних носіях інформації та у державних реєстрах. Ці документи можуть як зберігати на собі сліди злочину, так і бути безпосереднім засобом шахрайського заволодіння правом на нерухомість.

У цьому розрізі постає питання щодо найбільш доцільного способу та порядку вилучення таких документів та залучення їх до матеріалів справи. Вивчення матеріалів кримінальних проваджень показало, що добровільне надання певними особами предметів та документів, які мають доказове значення, зустрічається доволі рідко. При цьому, більшість з них

надається потерпілими. Даний факт може свідчити про можливі несумлінні дії з боку представників органів державної влади, місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій, які мали відношення до супроводження правочинів відносно нерухомості та побоювання викриття цих дій у разі дослідження документації.

Якщо добровільна видача речей, документів, відомостей неможлива, то процесуальний порядок їх отримання інший. Зокрема, сторона кримінального провадження повинна звернутися до слідчого судді з клопотанням про тимчасовий доступ до речей і документів. Законодавець зобов'язує особу, яка визначена в ухвалі слідчого судді як володілець речей або документів, надати тимчасовий доступ до зазначених в ухвалі речей і документів, зняти з них копії та вилучити у разі необхідності.

Між тим, у більшості випадків особи, у володінні яких знаходяться речі та документи, не зацікавлені у наданні до них доступу і відмовляють особі, яка зверталася із ухвалою про тимчасовий доступ до речей та документів. Передбачивши таку ситуацію, законодавець прописав у ст. 166 наслідки невиконання ухвали слідчого судді, суду про тимчасовий доступ до речей і документів. Так, у разі невиконання ухвали про тимчасовий доступ до речей і документів слідчий суддя, суд за клопотанням сторони кримінального провадження, якій надано право на доступ до речей і документів на підставі ухвали, має право постановити ухвалу про дозвіл на проведення обшуку згідно з положеннями цього Кодексу з метою відшукування та вилучення зазначених речей і документів [1].

Виходячи з цього, у випадку відмови особи, у володінні якої знаходяться речі та документи, видати останні, слідчий змушений переривати процес і звертатися знову до слідчого судді із клопотанням про проведення обшуку. За таких обставин втрачається час, і поки слідчий отримає нову ухвалу, докази можуть бути знищені. Тому доцільно було б прописати у положеннях КПК України норму, яка б дозволяла у випадках, коли особа, у володінні якої знаходяться речі та документи, відмовилася виконувати ухвалу слідчого судді про тимчасовий доступ до таких, відразу проводити обшук.

Проте, слід сказати, що такий підхід може застосовуватися не завжди, а в межах тимчасового доступу до речей та документів можуть вилучатися далеко не всі об'єкти. Зокрема, законодавець висуває певні обмеження щодо тимчасового доступу до речей та документів, які містять охоронювану законом таємницю, і в положенні ст.162 КПК України забороняє доступ до:

- відомостей, які можуть становити таємницю вчинення нотаріальних дій;
- конфіденційної інформації, в тому числі такої, що містить комерційну таємницю;
- відомостей, які можуть становити банківську таємницю;

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

- особистого листування особи та інших записів особистого характеру;

- інформації, яка знаходиться в операторів та провайдерів телекомунікацій про зв'язок, абонента, надання телекомунікаційних послуг, у тому числі отримання послуг, їх тривалості, змісту, маршрутів передавання тощо;

- персональних даних особи, що знаходяться у її особистому володінні або в базі персональних даних, яка знаходиться у володільця персональних даних тощо [1].

Як показало опитування респондентів, нерідко особи, у володінні яких знаходяться речі та документи, відмовляються надати до них доступ, посилаючись на об'єктивні причини, що унеможливають їх вилучення (нотаріус посилається на таємницю нотаріальних дій; фірма-забудовник посилається на інформацію, що містить комерційну таємницю; банківські працівники посилаються на той факт, що документи становлять банківську таємницю тощо).

Слід зауважити, що одним з основних професійних обов'язків нотаріуса є збереження таємниці відомостей, одержаних ним при вчиненні нотаріальних дій. Збереження професійної таємниці покладається і в основу змісту присяги нотаріуса. І тільки у виключних випадках таємниця нотаріальних дій може бути розкрита, зокрема у рамках кримінального провадження. Інформація про вчинені нотаріальні дії може бути отримана під час тимчасового доступу до речей і документів, обшуку [2].

Вилучити такі документи можна тільки в рамках кримінального провадження і у випадках, якщо є достатні підстави вважати, що в них міститься інформація, що свідчить про факт вчинення злочину. Якщо є вірогідність причетності певної особи до вчинення шахрайства, пов'язаного із нерухомістю, не можна втрачати час і доцільно відразу планувати проведення обшуку. Вчасне та якісне проведення обшуку сприятиме одержанню важливих доказів, які свідчать про причетність членів злочинного угруповання до певних епізодів шахрайства на ринку нерухомості та доводять їх провину.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний Кодекс України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.

2. Нотаріальна таємниця через призму тимчасового доступу до речей та документів, обшуку: URL: <http://yurradnik.com.ua> (дата звернення 16 березня 2018).

Перлін Станіслав Ігорович,
кандидат юридичних наук,
директор Харківського науково-
дослідного експертно-
криміналістичного центру
МВС України

Лозова Світлана Миколаївна,
кандидат психологічних наук, доцент,
провідний фахівець з наукової роботи
відділу забезпечення діяльності центру
Харківського науково-дослідного
експертно-криміналістичного центру
МВС України

ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ АСТІОН-КАМЕР У КРИМІНАЛІСТИЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Застосування засобів відео- та фототехніки є ефективним способом фіксації при проведенні окремих слідчих (розшукових) дій. Докази, зібрані за їх допомогою, відрізняються більшою наочністю та об'єктивністю, можливістю багаторазового відтворення.

Слід зауважити, що завдяки стрімкому технічному прогресу, засоби фото та відеотехніки швидко застарівають і втрачають свою актуальність. Тому для більш ефективної фіксації слідчих (розшукових) дій слід використовувати новітні засоби, які засновані на цифрових технологіях. Яскравим прикладом сучасних технічних засобів, які доцільно впроваджувати в криміналістичну діяльність є action-камери – цифрові пристрої, що можуть значно розширити можливості фото- та відеофіксації як перебігу слідчих (розшукових) дій, так і деяких видів судово-експертних досліджень.

Для прикладу у Харківському науково-дослідному експертно-криміналістичному центрі МВС України було апробовано можливості action-камери Insta 360 ONE X із можливістю зйомки 360-градусного відео і фото завдяки парі ширококутних об'єктивів по обидві сторони корпусу і простому у використанні програмному забезпеченню. Корпус камери має подовжену закруглену форму. Максимальний розмір становить всього 115 мм, а вага 115 грам. У верхній частині виробу розташовані два модуля камери, по одному на кожній стороні, а під одним з них розташувався крихітний світлодіодний екран і дві кнопки: одна для включення і швидкого вибору режимів / параметрів зйомки, інша для активації / призупинення процесу. Нижня межа злегка сплюснена, що дозволяє action-камері 360 стояти на плоскій поверхні (рекомендується використовувати триноги або штатив для установки). Внизу передбачено стандартне кріплення для штатива, монопода та інших допоміжних аксесуарів, а також

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

слот для карти microSD ємністю до 128 ГБ і рекомендованої швидкістю UHS-I V30. Пряма передача файлів і зарядка виконуються через роз'єм micro-USB на одній стороні, а знімний акумулятор вставляється в спеціальний роз'єм на іншій. Підвищити стійкість пристрою до води можна за допомогою фірмових прозорих кейсів Venture Case (до 5 метрів занурення) або Dive Case (до 30 м занурення) [1]. Фоторежими камери: одиночне фото 360 °, серійна зйомка, інтервальна зйомка, HDR-фото. Відеорежими: стандартне відео 360 °, відео-реєстрація 360 °, онлайн-трансляція 360 °, HDR-відео, Bullet Time, Timelapse

На нашу думку, використання камер подібного типу доцільно для відеофіксації ходу і результатів слідчих (розшукових) дій. Насамперед у наступних ситуаціях.

1. При проведенні огляду місця події у випадках, коли є необхідність відображення не тільки статичної обстановки події, що сталася, а й динамічної, яку складно відобразити в протоколі. Особливо це стосується місць підпалів, дорожньо-транспортних подій, коли обстановка швидко змінюється та її потрібно зафіксувати якомога детальніше. Для проведення панорамної зйомки тепер не потрібно як раніше використовувати статичне (здійснюється плавним поворотом відеокамери навколо горизонтальної або вертикальної осі) або динамічне панорамування (здійснюється відеокамерою, яка переміщується у просторі). Не має необхідності використовувати такий прийом як зйомка декількома відеокамерами, який вимагає присутності ще одного спеціаліста і є більш трудомістким у застосуванні.

2. При проведенні обшуку, що дає можливість повністю фіксувати дії всіх учасників даної слідчої (розшукової) дії у трьохмірній площині й убезпечить від можливих зловживань або необґрунтованих підозр у підкиданні певних предметів.

3. При проведенні пред'явлення особи для впізнання за динамічними ознаками, коли одночасно можна фіксувати всі пересування учасників: впізнаючого, статистів, особи, яка впізнається.

4. При проведенні слідчого експерименту для найбільш повного, точного і виразного відображення ходу і результатів слідчої дії в динаміці.

Слід зауважити, що існує багато переваг для використання під час слідчих (розшукових) дій не звичайних фото або відеокамер, а саме action-камер.

По-перше, це можливість отримання зображення з кутом огляду 360. По-друге, можливість вже після зйомки, переглядати відзнятий матеріал під будь-яким кутом, що дозволяє побачити (звернути увагу) на ті об'єкти, які не привернули уваги під час первинного огляду. По-третє, є можливість наближення до предметів. По-четверте, це економія ресурсів, тобто використання однієї камери і технічної допомоги одного спеціаліста

замість декількох. По-п'яте, має можливість підводної зйомки (максимально до 30 метрів) для проведення фіксації при пошуках людини, транспортного засобу і т. ін. у водоймах.

Широкі можливості використання в слідчій практиці action-камер при проведенні слідчих (розшукових) дій дозволяє з високою точністю і повнотою відтворювати рухи, міміку, жестикуляцію осіб (при допиті та одночасному допиті двох або більше осіб), дає більш повну можливість відображення не тільки статичної, а й динамічної обстановки (огляд місця події, обшук, пред'явлення для впізнання, слідчий експеримент) та має багато інших переваг.

Зазначений тип цифрових пристроїв може також бути корисним також і в ході судово-експертних досліджень, які потребують аналізу певних явищ і процесів у динаміці. Наприклад, під час балістичної або вибухотехічної експертизи значно полегшується фіксація динаміки пострілу або вибуху.

Список використаних джерел:

1. Insta360 ONE X URL: <https://insta360.com.ua/cameras/one-x>

Плетенець Віктор Миколайович

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри криміналістики,
судової медицини та психіатрії
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

СТАН ТА ШЛЯХИ РОЗВИТКУ КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОДОЛАННЯ ПРОТИДІЇ КРИМІНАЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВУ

Протидія кримінальному судочинству в Україні, в останній час, набуває все більшого розповсюдження, трансформується з окремих поодиноких проявів в цілеспрямовану, системно-структуровану діяльність зацікавлених осіб.

Згадки про прояви (ознаки) протидії розслідуванню, судовому розгляду можемо зустріти ще до запровадження у 60-ті роки минулого століття вченими-криміналістами цього поняття. Як прояви даного явища так і засоби його подолання згадувалися у певних роботах, зокрема Г.Гроса [1], А.Вейнгарата [2, с. 5–27] та інших.

Значної уваги було приділено з боку науковців досліджуваній проблематиці, однак, незважаючи на існуючі роботи, комплексного дослідження явища протидії розслідуванню не проводилося [3, с. 10]. Це, обумовлювало, продовження наукових пошуків шляхів вирішення розглядуваної проблематики.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

При цьому аналіз існуючих робіт дозволяє визначити, що, здебільшого, вони присвячувались проблемам подолання протидії досудовому розслідуванню і, лише деякі з них – судовому розгляду кримінальних проваджень. Відповідно, комплексних досліджень подолання проявів протидії судовому розгляду, з відомих нам робіт, в Україні не велося.

Спроби, в рамках проведених досліджень: кандидатських дисертацій, а тим паче статей, та тез доповідей не могли вирішити існуючої ситуації подолання даного явища. Однак вони сприяли формуванню основи для подальших ґрунтовних наукових розробок більш високого рівня.

Варто звернути увагу на той факт, що серед позицій, висловлених науковцями, котрі приділяли увагу дослідженню розглядуваної проблематики, відсутнє єдине бачення щодо наповнення змістом поняття «протидія розслідуванню злочинів».

Так, В.М. Карагодін протидію попередньому розслідуванню розуміє як умисні дії (або систему дій), спрямованих на перешкоджання виконанню завдань попереднього розслідування та встановленню об'єктивної істини за кримінальною справою, на ухилення винуватця від кримінальної відповідальності шляхом впливу на інформацію про злочинне діяння або на її носія [4, с. 18].

Протидія розслідуванню, розглядається А.Б. Петруніною як система протиправних та інших умисних дій (бездіяльності) осіб, зацікавлених у перешкоджанні встановленню істини по кримінальній справі та притягненню до відповідальності винуватців у вчиненні злочину [5, с. 12].

Наведені визначення науковців висвітлюють протидію діяльності правоохоронним органам, здійснювану в рамках досудового розслідування. Відповідно, поза їх увагою залишалась вагома стадія – судового розгляду кримінального провадження, що не знайшло свого відображення у відповідних дослідженнях та змісті запропонованих визначень.

Деякі вчені наголошують, що протидія не обмежується лише досудовим слідством та продовжується під час судового розгляду провадження. Так, на думку А.Ф. Волинського, протидія розслідуванню являє собою систему умисних, протиправних дій (бездіяльності) осіб, спрямованих на перешкоджання діяльності правоохоронних органів зі збору та використання розшукової доказової інформації у процесі порушення та розслідування кримінальної справи, а в підсумку – на перешкоджання правосуддю [6, с. 47]. Подібні точки зору висловлюються й іншими вченими.

В ході судового розгляду протидія не тільки не знає, а й може набувати нових форм та способів впливу, характеризуватися розширенням кола суб'єктів, переслідуваними цілями.

Таким чином, в діяльності зацікавлених осіб з реалізації протидії на стадіях досудового слідства та судового розгляду кримінальних проваджень, може простежуватись системність. Це обумовлює необхідність комплексного підходу до дослідження, з урахуванням, потреб не лише співробітників слідства, а й суду у подоланні відповідних проявів.

Окрім того точаться дискусії щодо місця «подолання протидії» в системі криміналістики. Так, протидію розслідуванню включають до «Загальної частини криміналістики» [7], "Криміналістичної тактики" [8, с. 141–142], "Криміналістичної методики" [9].

Визначення місця криміналістичного забезпечення подолання протидії кримінальному судочинству в системі розглядуваної науки, обумовлено необхідністю розгляду в його рамках таких його компонентів як досудове розслідування та судовий розгляд. При цьому дослідження зазначених компонентів має здійснюватися не ізольовано один від одного, а в їх діалектичній єдності.

Невизначеність із місцем в системі науки «Криміналістика» не сприяє формуванню цілісного уявлення про зміст, цілі, способи, форми, учасників протидії та дієві засоби її подолання. Таким чином перед дослідженням постає одна з ключових задач, на підставі вже здійснених теоретичних розробок, передового практичного досвіду подолання проявів протидії кримінальному судочинству сформуванню концепції щодо місця досліджуваного явища в системі криміналістичної науки.

Дискусійними залишаються підходи вчених до форм протидії розслідуванню. Так, перший визначає протидію розслідуванню з позиції активних дій, другий – як активних, так і пасивних, третій – ґрунтується на неможливості чіткого розмежування проявів протидії активного та пасивного характеру.

Пошук відповіді на це питання обумовлює необхідність ґрунтовних досліджень з рамках криміналістичного забезпечення подолання протидії кримінальному судочинству.

Таким чином нами окреслені лише деякі проблемні аспекти сучасного стану криміналістичного забезпечення подолання протидії кримінальному судочинству, що потребують комплексного підходу до їх вирішення та визначені шляхи їх вирішення.

Зміна ситуації, на нашу думку, можлива, у першу чергу, шляхом здійснення комплексного підходу й фундаментального дослідження проблематики криміналістичного забезпечення подолання протидії кримінальному судочинству та формування, на їх основі, теоретичних засад діяльності відповідних правоохоронних органів.

Список використаних джерел:

1. Гросс Г. Руководство для судебных следователей как система

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

криміналістики / Гросс Г. – [Новое изд., перепеч. с изд. 1908 г.]. М. : ЛексЭст, 2002. 1088 с.

2. Вейнгарт А. Уголовная тактика. Руководство к расследованию преступлений. СПб., 1912.

3. Александренко О.В. Криміналістичні проблеми подолання протидії розслідуванню : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 К., 2004. 22 с.

4. Карагодин В. Н. Преодоление противодействия предварительному расследованию. Свердловск, 1992. С. 18, 20.

5. Петрунина А. Б. Противодействие расследованию преступлений в сфере незаконного оборота нарко-тиков и криміналістические меры его выявления и преодоления : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. М., 2006. С. 12.

6. Криміналістика / под ред. А. Ф. Волынского, В. П. Лаврова. М., 2012. С. 47

7. Криміналістика: учебник для студентов вузов / под ред. А.Ф. Волынского, В.П. Лаврова. 2-е изд., перераб. и доп. М., 2008.

8. Шепитько В. Ю. Преодоление противодействия расследованию: проблемы формирования криміналістической тактики // Публичное и частное право. Вып. II (VI). М.-Воронеж, 2009.

9. Аверьянова Т.В., Белкин Р.С., Корухов Ю.Г., Россинская Е.Р. Криміналістика. Учебник для вузов. Под ред. Заслуженного деятеля науки и техники Российской Федерации, профессора Р.С. Белкина. М. Издательство Норма (издательская группа норма-Инфра М), 2000. 990 с.

Приловський Володимир Володимирович,
старший викладач кафедри криміналістики,
судової медицини та психіатрії
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ВЗАЄМОДІЯ ЧЛЕНІВ СОГ НА МІСЦІ ВЧИНЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ

У тлумачному словнику української мови під поняттям «взаємодія» розуміється співдія, спів діяння; взаємний зв'язок між предметами у дії, а також погоджена дія між ким, чим-небудь.

В загальному аспекті взаємодія – це процес безпосереднього або опосередкованого впливу об'єктів (суб'єктів) один на одного, що породжує взаємну обумовленість і зв'язок.

Саме причинна обумовленість становить головну особливість взаємодії, коли кожна з взаємодіючих сторін виступає як причина іншої і як наслідок одночасного зворотного впливу протилежної сторони, що визначає розвиток об'єктів і їх структур.

Під взаємодією в соціальній психології, крім того, зазвичай розуміється не тільки вплив людей один на одного, але і безпосередня організація їх спільних дій, що дозволяє групі реалізувати загальну для її членів діяльність. Саме взаємодія в цьому випадку виступає як систематичне, постійне здійснення дій, що мають на меті викликати відповідну реакцію з боку інших людей.

Взаємодія органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами поліції відбувається на основі Конституції України, Кримінального кодексу України, Кримінального процесуального кодексу України, Закону України «Про Національну поліцію», інших актів законодавства України з питань організації взаємодії між органами та підрозділами поліції в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні.

Основними принципами взаємодії при розслідуванні кримінальних правопорушень в загальному значенні є:

- 1) швидке, повне та неупереджене їх розслідування;
- 2) самостійність слідчого в процесуальній діяльності, втручання в яку осіб, що не мають на те законних повноважень, забороняється;
- 3) оптимальне використання наявних можливостей органів досудового розслідування та оперативних підрозділів Національної поліції України у запобіганні, виявленні та розслідуванні кримінальних правопорушень;
- 4) дотримання загальних засад кримінального провадження;
- 5) забезпечення нерозголошення даних досудового розслідування.

Слідчо-оперативна група (СОГ) створюються при черговій частині органу або підрозділу поліції. Склад цієї групи формується з числа працівників поліції відповідно до графіка чергування, затвердженого керівником органу, підрозділу поліції та погодженого з керівником органу досудового розслідування.

До складу СОГ включаються слідчий (старший СОГ), працівник оперативного підрозділу, інспектор-криміналіст (технік-криміналіст), а також (за необхідності) кінолог зі службовим собакою.

Завданням СОГ є виявлення, фіксація, вилучення та пакування слідів кримінального правопорушення, речових доказів, установлення свідків та потерпілих, з'ясування обставин кримінального правопорушення, що мають значення для всебічного, повного і неупередженого їх дослідження та встановлення осіб, які його вчинили.

Після прибуття на місце події члени СОГ з'ясовують обставини вчинення кримінального правопорушення, установлюють свідків, прикмети осіб, які вчинили кримінальне правопорушення, та ймовірні

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

шляхи їх руху. У разі необхідності вживають заходів для переслідування транспортних засобів, якими заволоділи особи, що вчинили кримінальне правопорушення, або тих, що використовувалися при його вчиненні. Беруть участь у розшуку та затриманні осіб, які підозрюються в учиненні цих кримінальних правопорушень.

Розглянемо повноваження учасників СОГ на місці події:
слідчий:

1) керує діями інших членів СОГ та відповідає за якість проведення огляду місця події; разом з іншими членами СОГ, залученими спеціалістами, запрошеними потерпілими, свідками та іншими учасниками кримінального провадження в установленому КПК України порядку фіксує відомості щодо обставин учинення кримінального правопорушення; вилучає речі і документи, які мають значення для кримінального провадження, та речі, вилучені з обігу, у тому числі матеріальні об'єкти, придатні для з'ясування обставин, що підлягають доказуванню, забезпечує в установленому порядку їх належне зберігання для подальшого направлення для проведення судової експертизи; має право заборонити будь-якій особі перебувати на місці огляду або залишати його до закінчення огляду та вчиняти будь-які дії, що заважають проведенню огляду;

2) за наявності підстав інформує уповноваженого працівника чергової частини про залучення додаткових сил і засобів для фіксування всіх обставин учиненого кримінального правопорушення;

3) за необхідності після початку кримінального провадження допитує про обставини вчиненого кримінального правопорушення заявника, потерпілого, свідків та інших учасників кримінального провадження; надає письмові доручення працівникам оперативних підрозділів про проведення слідчих (розшукових) дій у кримінальному провадженні.

Працівник оперативного підрозділу:

1) здійснює поквартирний чи подвірний обхід з метою виявлення свідків учиненого кримінального правопорушення, збору відомостей, що можуть бути використані як докази;

2) установлює час, місце і обставини вчинення кримінального правопорушення; кількість осіб, які його вчинили, їх прикмети; наявність у них зброї, транспортних засобів, слідів на одязі чи тілі, які могли залишитися через опір потерпілих або при подоланні перешкод; індивідуальні ознаки викрадених речей; напрямок руху осіб, які вчинили кримінальне правопорушення, інші відомості, необхідні для їх встановлення; використовує наявні джерела оперативної інформації з метою розкриття кримінального правопорушення;

3) негайно інформує слідчого про одержані дані щодо обставин вчинення кримінального правопорушення та осіб, які його вчинили, для їх

подальшої фіксації шляхом проведення слідчих (розшукових) дій або негласних слідчих (розшукових) дій;

4) виконує письмові доручення слідчого про проведення слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій. Під час їх виконання користується повноваженнями слідчого.

Інспектор-криміналіст (технік-криміналіст):

1) надає консультації слідчому з питань, що потребують відповідних спеціальних знань і навичок;

2) з використанням спеціальних знань та навичок, науково-технічних засобів і спеціального обладнання проводить вимірювання, фотографування, звуко- чи відеозапис, складає плани і схеми, виготовляє графічні зображення оглянутого місця чи окремих речей;

3) виявляє, фіксує, здійснює вилучення та пакування матеріальних об'єктів, які несуть на собі слідову інформацію вчиненого правопорушення;

4) проводить експрес-аналіз за зовнішніми характеристиками вилучених об'єктів (без надання письмового висновку), звертає увагу слідчого на фактичні дані, що мають значення для розслідування обставин кримінального правопорушення;

5) відповідає за якісну фіксацію всієї слідової інформації, повноту відображених про це даних у протоколі огляду та схемі (плані) до нього.

Дільничний офіцер поліції (поліцейський патрульної поліції):

1) до прибуття СОГ забезпечує охорону місця події, збереження слідів учиненого кримінального правопорушення та в разі необхідності організовує надання невідкладної медичної допомоги потерпілим особам;

2) з'ясовує обставини вчиненого кримінального правопорушення, установлює свідків, очевидців події, прикмети правопорушників, збирає інші відомості, що можуть бути використані як докази;

3) інформує уповноваженого працівника чергової частини органу, підрозділу поліції про обставини вчинення кримінального правопорушення та осіб, які його вчинили, для вжиття невідкладних заходів щодо їх затримання;

4) з прибуттям СОГ негайно інформує слідчого про одержані дані щодо обставин учинення кримінального правопорушення та осіб, які його вчинили, для їх подальшої фіксації шляхом проведення слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій.

Кінолог:

1) за узгодженням зі слідчим визначає межі огляду місця події і порядок його проведення з метою виявлення слідів і предметів, які мають значення для застосування службового собаки, на основі наявної інформації визначає доцільність його застосування;

2) уживає заходів для розшуку та затримання особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, шляхом застосування службового собаки по запахових слідах, речах і предметах, залишених на місці події, а також з

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

метою пошуку слідів і предметів, які мають значення для розкриття і розслідування кримінального правопорушення;

3) бере участь у блокуванні місця вчинення кримінального правопорушення, його огляді, виявленні, фіксації, вилученні і зберіганні предметів і слідів, які можуть бути використані для розшуку особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, із застосуванням службового собаки;

4) позначає місця виявлення на шляху слідування службового собаки предметів і речей, які можуть бути використані для пошуку особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, із застосуванням службового собаки;

5) доводить до відома керівника СОГ інформацію про можливе походження запахоносіїв (слідів, предметів), виявлених на місці події, та їх використання для розкриття та розслідування кримінального правопорушення;

б) використовуючи отриману інформацію, застосовує службового собаку для розшуку особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, за її запаховими слідами;

7) обстежує за допомогою службового собаки прилеглу до місця події територію та можливі місця укриття особи, яка вчинила кримінальне правопорушення (горища і підвали прилеглих будівель, які не є житлом чи іншим володінням особи, незамкнені сховища, лісопаркові зони, кар'єри тощо);

8) разом з іншими працівниками поліції бере участь у переслідуванні та затриманні осіб, які підозрюються у вчиненні кримінального правопорушення, застосовує при цьому службового собаку;

9) за відсутності можливостей застосування службового собаки або в разі втрати ним сліду діє за вказівкою керівника СОГ.

Взаємодія слідчого із співробітниками інших підрозділів на місці вчинення кримінального правопорушення – це взаємоузгоджена, спільна, цілеспрямована, кваліфікована діяльність, заснована на законах і відомчих нормативних актах, організована на належному рівні, яка спрямована на виконання завдань кримінального судочинства. Керівна та організуюча роль у цій взаємодії належить слідчому, оскільки саме на орган досудового розслідування покладається обов'язок вживати всі передбачені законом заходи для забезпечення ефективності досудового розслідування.

Початок взаємодії, як правило, ініціює слідчий, але може виходити і від співробітників інших підрозділів. Враховуючи характер і ступінь суспільної небезпечності кримінального правопорушення, взаємодія може бути епізодичною і тривалою. Залежно від правової регламентації форми взаємодії є процесуальні (правові) і непроцесуальні (організаційні). Отже, взаємодія слідчого із співробітниками інших підрозділів під час здійснення

слідчо-оперативних заходів на місці вчинення кримінального правопорушення має доволі різноманітний та широкий характер, тому налагодження спільної, узгодженої, цілеспрямованої та кваліфікованої діяльності під час проведення першочергових слідчо-оперативних дій у складі СОГ є запорукою успішного виконання завдань щодо якісного виявлення всієї інформації, що сприятиме успішному вирішенню поставлених завдань.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України. – К.: Центр навч. л-ри, 2012. – 292 с. Новий Тлумачний словник української мови. У 3-х томах (200 000 слів). – К.: Вид-во “АКОНІТ”, 2008. – Т. 1. – 928 с.

2. Інструкція з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні: наказ МВС України від 07.07.2017 року № 575 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://document.ua/pro-organizaciyu-vzaemodiyi-organivdosudovogo-rozsliduvannj-doc119907.html>.

3. Новий Тлумачний словник української мови. У 3-х томах (200 000 слів). – К.: Вид-во “АКОНІТ”, 2008. – Т. 1. – 928 с.

4. Хитра А. Я. Взаємодія слідчого та органу дізнання при провадженні кримінальних справ: курс лекцій / А. Я. Хитра, В. О. Кучер. – Львів: Держ. ун-т внутрішніх справ, 2009. – 100с.

Пясковський Вадим Валерійович,
кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри криміналістики та
судової медицини Національної
академії внутрішніх справ
Вовчек Дар'я Віталіївна,
слухач магістратури ННІЗДН
Національної академії внутрішніх
справ

ЗАЛУЧЕННЯ ПЕДАГОГІВ І ПСИХОЛОГІВ ДО ДОПИТУ НЕПОВНОЛІТНІХ ОСІБ

Особливості дитячої психіки, що проявляються під час формування показань, визначили існування в КПК України норм, що регламентують особливий порядок допиту малолітніх та неповнолітніх осіб. Так, відповідно до ч. 1 ст. 226 КПК України, допит малолітньої або неповнолітньої особи проводиться у присутності законного представника, педагога або психолога, а за необхідності – лікаря. У зв'язку з тим, що законодавець чітко не вказує на те, хто конкретно повинен бути присутнім

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

під час допиту, слідчому важливо з'ясувати, кого він запросить на допит [1, с. 94].

З приводу залучення законних представників до участі в допиті неповнолітніх осіб, якими, зазвичай, виступають їх батьки, необхідно зазначити, що слідча практика, в деяких ситуаціях, визнає тактично недоцільним допитувати неповнолітніх у присутності батьків, оскільки це часто сковує їх, перешкоджає отриманню від них правдивих показань. Відомі випадки, коли відповідь дитини залежала від виразу обличчя, ствердного чи негативного кивка головою або посмішки матері (батька).

Як було зазначено вище, КПК України передбачає також участь лікаря під час допиту неповнолітніх, якщо це викликано певною необхідністю. Однак, поза законом залишились обставини, що можуть потребувати участі в слідчій (розшуковій) дії лікаря. Залишилось також невизначеним, яку спеціалізацію повинен мати лікар (педіатр, психіатр, невропатолог, хірург тощо) та функції, які він повинен виконувати під час допиту. Тому, зважаючи на таку законодавчу невизначеність, до участі в допитах неповнолітніх осіб лікарі практично не залучаються [2, с. 187, 188].

Слідча практика показує, що педагоги та психологи залучаються до участі в допиті неповнолітніх осіб лише в третині випадків. Такі низькі показники залучення слідчими цих спеціалістів до участі в слідчій (розшуковій) дії за участю неповнолітніх можна пояснити, насамперед, недовірою до їх кваліфікації та переоцінкою слідчими своїх можливостей [2, с. 185]. Крім того, оскільки законом не визначені конкретні функції цих спеціалістів, нерідко їх присутність на допиті є формальністю. Так, у деяких випадках обов'язки педагога (психолога), який бере участь у допиті, обмежуються тим, щоб він засвідчив своїм підписом у протоколі правильність фіксації показань допитуваного [3, с. 8].

За даними І. А. Макаренко, 56 % слідчих залучають педагога для засвідчення правильності фіксації показань неповнолітнього, а також для того, щоб допитуваний у подальшому не змінив своїх показань. І тільки 44 % слідчих запрошують педагога для виконання ним безпосередніх функцій – надання допомоги слідчому в подоланні замкнутості неповнолітнього допитуваного і встановленні з ним психологічного контакту [4, с. 67].

На нашу думку, основна функція педагога (психолога) на допиті, залучення якого може компенсувати недостатні знання слідчого в галузі дитячої психології, полягає у встановленні психологічного контакту з дитиною, правильному формулюванні послідовності і форми запитань, визначенні оптимальної тривалості та стилю допиту з урахуванням дитячої психології. Також, як зазначають науковці, консультація з педагогом (психологом) необхідна слідчому для оцінки отриманих від неповнолітнього показань [5, с. 270]. З цього приводу Г. М. Міньковський

ззначає, що ідеальною моделлю була б обов'язкова участь під час допиту неповнолітнього як педагога, так і психолога [6, с. 11]. На думку Д. А. Рогозіна, участь психолога під час допиту неповнолітньої особи повинна бути обов'язковою [7, с. 56].

Використовуючи свої спеціальні знання в галузі педагогіки і дитячої психології, педагог (психолог) допоможе слідчому розташувати до себе допитуваного, краще зрозуміти індивідуально-вікові особливості і пристосувати їх до умов проведення слідчої (розшукової) дії з тим, аби якнайповніше з'ясувати всі обставини вчиненого кримінального правопорушення [8, с. 37].

Педагог (психолог) може надати допомогу слідчому під час вивчення особи неповнолітнього, зокрема, визначити особливості психічних процесів, властивостей і станів допитуваного, встановити тип темпераменту, риси характеру, інтелектуальні здібності, можливі зміни лінії поведінки тощо, а також рекомендувати способи та прийоми, за допомогою яких можуть бути виявлені окремі психологічні якості неповнолітнього, запропонувати запитання, які доцільно поставити з метою встановлення контакту та отримання важливої інформації [2, с. 159]. Тобто, участь педагога (психолога) під час слідчих (розшукових) дій може допомогти встановити: а) можливість неповнолітнім в силу своїх вікових особливостей правильно сприймати зміст діяння; б) можливість довіряти його показанням; в) можливість неповнолітнім адекватно сприймати обставини, які мають значення для кримінального судочинства; г) наявність або відсутність на момент учинення протиправного діяння емоційного стану, який спроможний істотно вплинути його свідомість. Крім того, педагог (психолог), знаючи своєрідність психології неповнолітніх, може надати допомогу неповнолітньому у згадуванні подій та фактів, які мають значення для розслідування кримінального правопорушення, активізувати його пам'ять, усунути фактори та умови, які негативно впливають на формування правдивих показань [9, с. 44.].

Допомога педагога (психолога) може бути ефективною й у виборі найбільш сприятливого моменту, а також місця для проведення допиту. Ці та інші відомості сприятимуть встановленню з неповнолітнім психологічного контакту [2, с. 159].

Підсумовуючи викладене, для більш повного використання спеціальних знань педагога (психолога) під час допиту неповнолітніх осіб необхідно: а) перед допитом повідомити спеціаліста про те, що йому відомо про психологічні особливості допитуваного, про що передбачається допитувати і в чому може знадобитися його допомога; б) перед допитом необхідно надати спеціалісту можливість провести бесіду з неповнолітнім в присутності слідчого (на теми, які стосуються предмета допиту); в) спеціаліст повинен повідомити слідчому про отримані попередні результати, звернути його увагу на ті психологічні особливості допитуваного, які можуть зумовити труднощі в отриманні показань.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Список використаних джерел:

1. Пясковський В.В. Тактичні особливості допиту неповнолітніх потерпілих від насильницьких злочинів. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики* : зб. наук. праць. Х.: Право, 2015. Вип. 15. С. 90–96.
2. Бистрицький Б.Ю. Розслідування грабежів, учинених неповнолітніми: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2016. 245 с.
3. Лосев Д.М. Тактика допроса несовершеннолетних обвиняемых и подозреваемых: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Москва, 1982. 17 с.
4. Макаренко И.А. Тактика допроса несовершеннолетнего обвиняемого: монография. Уфа: БашГУ, 2001. 139 с.
5. Антонян Ю.М., Еникеев М.И., Эминов В.Е. Психология преступника и расследования преступлений: монография. Москва: Изд-во «Юристъ», 1996. 336 с.
6. Миньковский Г.М. Особенности расследования и судебного разбирательства дел о несовершеннолетних. Москва: Госюриздат, 1959. 208 с.
7. Рогозин Д.А. Социально-правовые и психологические основы производства по уголовным делам несовершеннолетних: учебное пособие / под ред. А.П. Гуськовой. Оренбург: ОГАУ, 2001. 104 с.
8. Шимановский В.В. Процессуальные особенности расследования преступлений несовершеннолетних: учеб. пособ. / под ред. А.А. Любавина. Волгоград: Высш. следств. шк. МВД СССР, 1980. 85 с.
9. Дымов Г.А. Психологические методы активизации памяти несовершеннолетних в предупреждении и раскрытии грабежей и разбойных нападений, совершаемых несовершеннолетними. *Российский следователь*. 2005. № 5. С. 43–47.

Репринцева Юлія Костянтинівна,
судовий експерт
Харківського НДЕКЦ МВС

КРИМІНАЛІСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ДЕЗОМОРФІНУ

Дезоморфін – одна з модифікацій структури морфіну. Вперше був синтезований в 1932 році американським хіміком Ліндоном Фредеріком Смоллом. Дослідження проводились з метою отримання нових лікарських препаратів, що відрізнялись би сильнішою знеболювальною дією і при цьому не викликали б наркотичної залежності. Експерименти використання на тваринах показали, що перспективною речовиною є

дезоморфін, однак подальші клінічні випробування виявили, що дія препарату триває всього 2 – 4 години, а наркотична залежність виникає чи не з першого застосування. Лікарям довелось відмовитися від дезоморфіну, а ось наркомани взяли формулу цієї речовини «на озброєння» і змогли отримати його в кустарних умовах.

Метою роботи є характеристика дезоморфіну в розрізі криміналістики та поширення наркоманії.

Робота ґрунтується на системному аналізі, синтезі публікацій та узагальненні отриманих даних в правовому аспекті.

В останні роки дезоморфін є одним з найбільш затребуваних і дешевих наркотиків, особливо у віковій категорії від 14 до 25-ти років. Вулична назва дезоморфіну – «крокодил», оскільки має руйнівну дію на шкіру, утворюючи глибокі виразки та рубці у вигляді луски. Цей психостимулятор виготовляють із ліків, що містять в своєму складі кодеїн, іншими інгредієнтами є не більш специфічні йод, бензин, фосфор з сірникових коробок, побутові хімічні засоби для видалення бруду. Отримана суміш, окрім дезоморфіну в зовсім невеликій кількості, містить багато домішок, в основному токсичних. Вживаючи цей наркотик, людина піддається найсильнішій інтоксикації. Зазвичай «крокодил» вводять внутрішньовенно, через що миттєво вражаються кровоносні судини, буквально обпалюються зсередини. Епітеліальна тканина судин замінюється сполучною, внаслідок чого, вони звужуються аж до повного закриття судинного просвіту. Нагноєння тканин в місці проколу і подальший некроз – наступний етап ураження організму, за яким слідує сильний токсичний вплив на всі внутрішні органи. Організм втрачає опірність через велику кількість чужорідних хімічних речовин, що надходять ззовні. У підсумку настає смерть, внаслідок поліорганної недостатності, оскільки відновлення нормального функціонування органів і систем неможливе навіть з допомогою медичного втручання.

Дезоморфінова залежність сильніша героїнової. Чистий дезоморфін в кількості 1 мг діє як 10 мг морфіну підшкірно. При тривалості життя героїнового наркомана 5 – 7 років, «крокодил» вбиває всього за рік. Залежність розвивається вже з першого застосування, а стійка тяга – з другого. Вживання дезоморфіну протягом 4 – 8 тижнів призводить до незворотного ураження майже всіх органів.

Наслідки вживання дезоморфіну: сильна тривала ломка, абстинентний синдром; виразки, нагноєння, некроз тканин; тромбофлебіт; гепатит С; ВІЛ/СНІД; поліорганна недостатність. Основною небезпекою дезоморфіну є те, що він є виключно «брудною» хімічною речовиною, містить отрути, які синтезуються під час його виготовлення в кустарних умовах при взаємодії кодеїну, бензину та розчинника. Ці отруйні речовини руйнують не тільки м'які тканини, а й кістки скелета. Остеонекроз – одне із страшних захворювань, котре викликає дезоморфін. В ході його

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

розвитку, на додаток до некрозу м'язових тканин, виникає повне відмирання кісток, що призводить до ампутації кінцівок.

Дезоморфін набув популярності через свою дешевизну, а також через можливість отримання його із лікарських препаратів, що мали б продаватися виключно за рецептом, але на практиці це не завжди так. Якщо раніше дезоморфіновими наркоманами ставали споживачі героїну, то в останній час, все частіше фіксуються випадки появи наркозалежних, починаючих з «крокодила».

Аналіз злочинного обороту наркотичних засобів дає підставу для несприятливого криміналістичного прогнозу, якщо не будуть прийняті радикальні заходи щодо усунення причин і умов такого обороту. На нашу думку, пріоритетними задачами в боротьбі зі злочинами в сфері незаконного обігу наркотичних засобів є: розробка і реалізація системи заходів по порушенню економічної бази наркобізнесу, в тому числі на етапі досудового розслідування - викриття аптечних закладів, які не дотримуються чинного законодавства і порушують норми відпуску рецептурних препаратів та препаратів, що підлягають предметно-кількісному обліку; розробка чіткого законодавчого механізму позбавлення ліцензій на фармацевтичну діяльність за скоєння правопорушень в сфері обігу лікарських засобів та забезпечення належного експертного забезпечення досудового розслідування.

Свобода Євгенія Юрїївна,

кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри криміналістичного
забезпечення та судових експертиз
Навчально-наукового інституту № 2
Національної академії внутрішніх справ
Михальчук Тетяна Володимирівна,

кандидат юридичних наук,
старший викладач кафедри
криміналістичного забезпечення та
судових експертиз Навчально-
наукового інституту № 2 Національної
академії внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ ФОТОГРАФІЧНОЇ ФІКСАЦІЇ МІСЦЯ ДТП

Криміналістична фотографія – являє собою систему наукових положень і розроблених на їх основі фотографічних методів, засобів і прийомів, що використовуються під час збирання і дослідження доказів для

розслідування кримінальних правопорушень, розшуку і викриття злочинців.

Криміналістичну фотографію засновано на загальних принципах фоторафування. Проте вона має специфіку, визначену завданнями зйомки та її об'єктами. З одного боку, криміналістична фотографія є способом фіксації, а з іншого – методом дослідження матеріальних об'єктів. Правильно виконані знімки дають реальне відображення сфотографованих об'єктів, відтворюючи незмінними для фіксації місця пригоди, слідової інформації.

Фотографічна фіксація місця події допомагає з'ясувати дорожню обстановку, поведінку водія і інших учасників події. Щоб уявити собі дорогу такою, якою її бачив водій, фотографувати слід по ходу руху автомобіля. Рекомендується (по можливості) робити панорамні знімки дороги, а також ділянок перед місцем події. Ці матеріали допоможуть визначити режим руху, вибраний водієм. Велику допомогу при аналізі дорожньо-транспортної пригоди надають фотографії дороги, зроблені з місця знаходження очевидців події.

Фотографія, що застосовується як засіб дослідження, називається судово-дослідницькою (або дослідницькою). Судово-дослідницька фотографія – це ситема спеціальних методів, прийомів і способів, що застосовуються для одержання нових фактів при провденні судових експертиз. Екпертиза за допомогою фотографічних засобів і методів дозволяє виявити слабопомітні і невидимі ознаки криміналістичних об'єктів, їх розходження за кольором та яскравістю, механізм утворення слідів тощо.

Фотографія, яка фіксує об'єкти так, як вони виглядають при звичайному спостереженні неозброєним оком, називається судово-оперативною (або запам'ятовуючою). Судово-оперативна фотографія – це сукупність методів, прийомів і способів, які використовуються при проведенні слідчих (розшукових) дій для фіксації обстановки, слідів та інших об'єктів. Вона є засобом образної фіксації об'єктів, зовнішні особливості і місце розташування яких мають значення для розслідування кримінальних правопорушень. Фотознімки являють собою наочний матеріал, що дозволяє точно сприйняти описане в протоколі, візуально сприйняти форму, розміри і розташування об'єктів.

Судово-оперативна фотографія часто використовується при зйомці місць дорожньо-транспортних пригод. При цьому до фотографічної фіксації місця ДТП пред'являються наступні вимоги:

1. Порядок фотографування і процедура огляду місця ДТП повинні бути взаємозв'язані.
2. Фотографування повинне бути первинним при використанні декількох способів фіксації.
3. Способи і методи фотографування вибираються залежно від ситуації огляду для забезпечення повноти, всесторонньої і точної фіксації.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

4. Сукупність фотознімків повинна давати достатньо повне уявлення про обставини ДТП, що відобразилися на дорожньому покритті слідах, частинах транспортних засобів, що відділилися, розташуванні трупа і його речей тощо.

5. До внесення яких-небудь змін в обстановку слід сфотографувати загальний вид місця ДТП і взаємне розташування транспортних засобів (інших об'єктів). Окремі сліди і предмети спочатку фотографуються у такому вигляді, в якому вони були виявлені.

Фіксація всього виявленого в процесі огляду місця події вимагає дотримання методичної послідовності фотографування. Це досягається виконанням орієнтуючої, оглядової, вузлової і детальної фотозйомки (прийоми зйомки).

Орієнтуюча фотозйомка застосовується з метою фіксації місця події одночасно з навколишніми об'єктами, щоб показати характер місцевості (ділянки дороги, перехрестя) разом з навколишніми об'єктами, будовами, місцевістю. Вона проводиться звичайним або панорамним методом. Звичайна зйомка виконується ширококутним або звичайним об'єктивом з великої відстані. Щоб максимально охопити місце події і прилеглу територію, використовують кругову або лінійну панораму.

Місце події слід фотографувати на фоні предметів, які можуть бути орієнтирами. Щоб знімок був дійсно орієнтуючим, слід правильно вибрати напрям і точку зйомки.

Оглядова фотозйомка використовується з метою фіксації місця події. Вона дає уявлення про обстановку на місці події в цілому та проводиться, як правило, з декількох напрямків (наприклад, з двох протилежних сторін – зустрічна зйомка або з чотирьох сторін). Основною вимогою до оглядових знімків є повнота зображення місця події. Оглядовий знімок повинен бути зроблений з такої позиції, з якою можна було б з упевненістю розпізнати взаємне розташування важливих об'єктів обстановки.

Особливістю оглядової зйомки є можливість фіксації одних і тих же об'єктів з декількох ракурсів. Якщо місце ДТП має складну конфігурацію, використовують декілька знімків, які доповнюють один одного, – оглядова серія. Вона дозволяє скласти з одержаних знімків зображення розгорненого простору, при якому зображення на одному знімку є продовженням зображення на іншому.

Вузлова зйомка застосовується для фіксації найсуттєвіших (для встановлення механізму події) ділянок місця ДТП, де відбувалися основні події, а також транспортних засобів з характерними пошкодженнями і слідоутворень на дорожньому покритті (тротуарі, узбіччі, кюветі). При вузловій зйомці великим планом фотографуються конкретні ділянки місця

події або транспортні засоби, а також об'єкти, що мають відношення до події.

Детальна фотозйомка фіксує ті або інші деталі на місці ДТП. Цей вид зйомки виконується, як правило, по методу масштабної фотографії: великим планом з масштабною лінійкою. Детальній зйомці піддаються в першу чергу деталі і сліди, які не можуть бути вилучені з місця події і швидко втрачають свої особливості. При виборі ракурсу зйомки виходять із завдання виявлення найважливіших слідів, особливості їх форми, характеру утворення, розмірів, розташування, структури, спрямованості тощо.

Знімки, що відносяться до одного місця події, повинні бути пов'язані один з одним. На оглядовому знімку слід відобразити ділянку, що є предметом вузлової зйомки, а на вузловому знімку зафіксувати об'єкт, який відноситься до сюжету детальної зйомки. Потрібно щоб знімки утворювали серію. Орієнтуючу і оглядову зйомки проводять на початку огляду, вузлову – коли під час огляду з'ясовано значення певних ділянок місця ДТП або об'єктів, а детальну – після вузлової.

Список використаних джерел:

1. Кофанов А.В., Кобилянський О.Л. Судова (криміналістична) фотографія: Навчальний посібник. Київ: Пульсари, 2007. Вид. 2. 384 с.

2. Разумов Э.А., Молибога Н.П. Практическое руководство по осмотру места происшествия: теория, практика, техника: учеб.-практ. пособ. / Под ред. И.П. Красюка. Київ, 2015. 750 с.

3. Криміналістика : підручник / [В. В. Пясковський, Ю. М. Черноус, А. В. Самодін та ін.]; за заг.ред. В. В. Пясковського. 2-ге вид., перероб. і допов. Київ: Філія вид-ва «Право». 2020. 752 с.

Сухомлин Юлія Володимирівна,
кандидат юридичних наук,
завідувач кафедри досудового
розслідування навчально-
наукового інституту № 1,
Національної академії внутрішніх
справ

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПОДАВАННЯ, РОЗГЛЯДУ ТА ВИРІШЕННЯ КЛОПОТАНЬ ПРО ПРИЗНАЧЕННЯ ТА ПРОВЕДЕННЯ ЕКСПЕРТИЗИ

Зміни в кримінальному процесуальному законодавстві торкнулися також процедури подання, розгляду та вирішення клопотань, в результаті чого законодавець пішов шляхом надання учасникам кримінального провадження більшої «процесуальної свободи», прагнучи підвищити

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

змагальність вітчизняного кримінального процесу, підтримати правову активність кожної особи, залученої до нього.

Варто зазначити, що визначений законодавчо порядок призначення експертизи в частині подання, розгляду та вирішення клопотань під час призначення та проведення експертизи був змінений [5]. З одного боку, сторона обвинувачення втратила можливість самостійно адмініструвати питання призначення судових експертиз, залучення експерта, а також обирати відповідні експертні установи, а з іншого – законодавцем було досить формально та обмежено вирішено питання розширення повноважень сторони захисту у цій сфері, наприклад, не вирішено питання щодо можливості витребування стороною захисту об'єктів щодо яких може бути призначено експертизу, якщо вони вилучались та зберігаються під контролем сторони обвинувачення. Створено й певні передумови правової невизначеності у цьому напрямі, зокрема щодо випадків відмови слідчим суддею у задоволенні клопотання про призначення експертизи, якщо обов'язковість її проведення регламентована ч. 2 ст. 242 КПК України. Слідчий суддя, в свою чергу, отримав повноваження, які значно розширюють межі судового контролю на стадії досудового розслідування.

Зокрема, відповідно до ч. 1 ст. 242 КПК України, експертиза проводиться експертною установою, експертом або експертами, за дорученням слідчого судді чи суду, наданим за клопотанням сторони кримінального провадження або, якщо для з'ясування обставин, що мають значення для кримінального провадження, необхідні спеціальні знання. Тобто, слідчий або прокурор зобов'язані звернутися з клопотанням до слідчого судді для проведення експертизи щодо: встановлення причин смерті; встановлення тяжкості та характеру тілесних ушкоджень; визначення психічного стану підозрюваного за наявності відомостей, які викликають сумнів щодо його осудності, обмеженої осудності; встановлення віку особи, якщо це необхідно для вирішення питання про можливість притягнення її до кримінальної відповідальності, а іншим способом неможливо отримати ці відомості; встановлення статевої зрілості потерпілої особи в кримінальних провадженнях щодо злочинів, передбачених ст. 155 КК України; визначення розміру матеріальних збитків, шкоди немайнового характеру, шкоди довкіллю, заподіяної кримінальним правопорушенням [1].

Також, примусове залучення особи для проведення медичної або психіатричної експертизи здійснюється за ухвалою слідчого судді, суду. З чого випливає, що доцільність цього припису в ст. 242 КПК України сумнівна, оскільки будь-яка експертиза і так проводиться виключно на підставі ухвали слідчого судді. У свою чергу, відповідно до положень ст. 509 КПК України, слідчий, прокурор зобов'язані звернутися з

клопотанням до слідчого судді щодо залучення експерта (експертів) для проведення психіатричної експертизи у разі, якщо під час кримінального провадження будуть встановлені обставини, які дають підстави вважати, що особа під час вчинення суспільно небезпечного діяння була в неосудному або обмежено осудному стані або вчинила кримінальне правопорушення в осудному стані, але після його вчинення захворіла на психічну хворобу, яка позбавляє її можливості усвідомлювати свої дії або керувати ними.

Моніторинг слідчої та судової практики призначення та проведення експертиз під час досудового розслідування засвідчив низку типових порушень ініціаторами відповідних клопотань положень ч. 2 ст. 244 КПК України, які зумовлені: не зазначенням обставин, якими обґрунтовуються доводи клопотання; обставин кримінального правопорушення, у зв'язку з яким подається клопотання; відомостей про експерта, якого необхідно залучити, або експертну установу, якій необхідно доручити проведення експертизи; виду експертного дослідження, що необхідно провести, та переліку запитань, які необхідно поставити перед експертом [2, с. 129-130].

З аналізу положень ст. 244 КПК України вбачається, що сторона, яка звертається з клопотанням про залучення експерта, не зобов'язана надавати слідчому судді інформацію про: наявність уже проведених у кримінальному провадженні судових експертиз та тих, які перебувають на виконанні; щодо яких запитань дано експертний висновок, а щодо яких ні, а щодо яких була відмова від давання висновку; про рух кримінального провадження (зокрема, чи продовжувались строки розслідування та з яких підстав; чи застосовано до підозрюваного запобіжний захід або інші заходи забезпечення кримінального провадження, чи продовжувались їх строки тощо).

Крім того, науковцями та практиками вказується на відсутність у ч. 2 ст. 244 КПК України обов'язку для сторони, що звертається з клопотанням, наводити об'єкти, що надаватимуться для дослідження судовому експерту, а тому слідчий суддя не може оцінити їх з точки зору витрачання часу на експертизу, яка не має жодного значення для даного кримінального провадження [4]. Отже, складається ситуація, за якої слідчий суддя не має можливості перевірити під час розгляду клопотання про залучення експерта той факт, чи не спрямоване воно на затягування досудового розслідування шляхом зловживання учасниками кримінального провадження своїми процесуальними правами.

Хотілося б наголосити, що підхід законодавця, коли контроль слідчого судді розповсюджується тільки на перелік питань, заявлений стороною клопотання, можна визнати виправданим за наявності таких умов, як обізнаність слідчого судді з можливостями й організацією призначення окремих видів судових експертиз і обов'язковою участю при розгляді клопотання про залучення експерта протилежної сторони

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

процесу. Водночас, без глибоких спеціальних знань з галузі судової експертизи відповідних видів слідчому судді практично неможливо проконтролювати доречність та правильність постановки перед експертом того чи іншого запитання [4].

Зважаючи на це виникають питання щодо дотримання конституційного права особи на захист від звинувачення, на що також вказують В. Фаринник, Н. Головка та Є. Олефіренко. Науковці зазначають, що дані положення КПК України в такому вигляді значно звужують право особи на захист і створює штучні перешкоди у використанні стороною захисту права самостійно збирати докази. Адже слідчі судді, на жаль, досить часто з формальних або взагалі за відсутності будь-яких причин відмовляють у задоволенні клопотань сторони захисту, особливо у «гучних» справах з політичною складовою [6].

Судовій практиці відомі й випадки, необґрунтованої відмови у задоволенні клопотань про призначення експертизи. Наприклад, відмова у задоволенні клопотання слідчого про проведення експертизи у зв'язку з неявкою без поважної причини сторони кримінального провадження, якою подано клопотання про призначення експертизи, що, на його погляд, свідчило про фактичне не підтримання клопотання та не доведення вказаних обставин та було оцінене як підстава для відмови в задоволенні клопотання [3]. Проте, ч. 3 ст. 244 КПК України прямо передбачає, що неприбуття особи, яка подала клопотання не перешкоджає розгляду клопотання, крім випадків, коли її участь визнана слідчим суддею обов'язковою.

Незважаючи на відсутність прямої вказівки у ст. 244 КПК України на можливість відмови в задоволенні клопотання про проведення експертизи, саме на наявність таких повноважень спонукає зміст цієї норми, де, зокрема, зазначається, що, крім задоволення клопотання, слідчий суддя наділений також повноваженнями: повернути клопотання особі, яка його подала, встановивши, що воно подано без додержання вимог (ч. 2 ст. 244 КПК України); за клопотанням учасників розгляду або за власною ініціативою заслухати будь-якого свідка чи дослідити будь-які матеріали, що мають значення для вирішення клопотання (ч. 2 ст. 244 КПК України) [1; 23, с. 111].

Підводячи підсумки окреслених нами питань, варто зауважити, що процесуальний порядок подання, розгляду та вирішення клопотань про призначення та проведення експертиз має свою специфіку та потребує подальшого вдосконалення.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від

від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL: [https:// zakon.rada.gov.ua/go/4651-17](https://zakon.rada.gov.ua/go/4651-17).

2. Лань О. Ю. Захисник як суб'єкт доказування у досудовому розслідуванні кримінальних проваджень щодо неповнолітніх: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2016. 226 с.

3. Матеріали наглядової діяльності Генеральної прокуратури України за 2018. 28 с.

4. Оновлена експертиза в кримінальному процесі: перші результати. Закон і бізнес: Інтернет-стаття від 01.06.2018 р. URL: https://zib.com.ua/.../133164-onovlena_ekspertiza_v_krimin.

5. Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів: Закон України від 3 жовтня 2017 р. № 2147-VIII. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2147%D0%B0-19/paran187#n187>.

6. Фаринник В., Головка Н., Олефіренко Є. Більшість змін до КПК, що приймалися останнім часом, лише породжує неоднозначність тлумачення. URL: https://protocol.ua/ua/bilshist_zmin_do_kpk_shcho_priymalis_ostannim_chasom_lishe_porodgue_neodnoznachnist_tlumachennya.

Ткаченко Яна Володимирівна,
Завідувач сектору почеркознавчих досліджень, технічного дослідження документів та обліку відділу криміналістичних видів досліджень Харківського науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ СВИДОЦТВ ПРО РЕЄСТРАЦІЮ ТРАНСПОРТНИХ ЗАСОБІВ

Протягом 2020 року до сектору почеркознавчих досліджень, технічного дослідження документів та обліку відділу криміналістичних видів досліджень Харківського науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України надійшло на виконання 45 експертиз, об'єктами досліджень яких є свідочтва про реєстрацію транспортного засобу (далі – ТЗ) вітчизняного виробництва, з яких на підставі проведених судових експертиз 23 свідочтва визнані підробленими.

Підроблення таких документів, як свідочтва про реєстрацію ТЗ становить підвищену небезпеку для держави. Відтак, проблеми, пов'язані з аналізом документів у цих аспектах, становлять не лише теоретичний інтерес, але й мають практичну значущість у справі посилення боротьби зі

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

злочинністю й поліпшення роботи правоохоронних органів та експертних установ. За цих умов дослідження документів на транспортні засоби є вкрай актуальним питанням.

Виготовлення бланків свідоцтв про реєстрацію ТЗ в Україні після розпаду СРСР було запроваджено у 1993 році і на теперішній час кількість зразків, які знаходяться в обігу, налічує кілька десятків [3, 4, 5, 6, 7]. Перші зразки цих свідоцтв виготовляли поліграфічні фірми «Оріяна ЛТД» і «Фотон» на паперовій основі [3]. З 1995 по 2006 роки їх виробництво, також на паперовій основі, здійснювалось державним підприємством з виготовлення цінних паперів та документів суворого обліку «Поліграфічний комбінат «Україна» [3, 7]. З 2004 року в обіг були введені перші свідоцтва про реєстрацію ТЗ на пластиковій основі без вихідних реквізитів виробника [4]. З 2005 по 2014 роки випуском бланків пластикових свідоцтв займались підприємства, які входили до складу Консорціуму ЄДАПС [5, 7]. З 2014 року виготовлення бланків пластикових свідоцтв про реєстрацію ТЗ здійснюється державним підприємством з виготовлення цінних паперів та документів суворого обліку «Поліграфічний комбінат «Україна» [6, 7]. За весь цей час змін зазнавав і зовнішній вигляд бланків свідоцтв про реєстрацію ТЗ, і матеріали, з яких їх виготовляли, і способи друку бланків, і спеціальні захисні елементи. При цьому, навіть бланки одного і того ж виробника, але різних типографських замовлень, різняться між собою за розмірними характеристиками, розміщенням реквізитів і їх кольоровою гамою, спеціальними елементами захисту тощо. На теперішній час при виготовленні і персоналізації таких документів застосовується суттєвий комплекс сучасних захисних елементів.

Дослідженням свідоцтв про реєстрацію транспортних засобів вирішуються такі основні завдання: встановлення способу виготовлення бланку; встановлення виду та способу друку, типу засобів і пристроїв, за допомогою яких виготовлений документ; ідентифікація друкарських форм, засобів і пристроїв, за допомогою яких виготовлений документ; встановлення, чи відповідає бланк аналогічним документам, що знаходяться в офіційному обігу; встановлення факту внесення змін до первинного змісту документа.

Як свідчить досвід експертної практики, при проведенні досліджень у експертів виникають складнощі з вирішенням двох останніх завдань.

На сьогодні, з розвитком науково-технічного прогресу, відтворення спеціальних захисних елементів не є проблемою для злочинців при підробці свідоцтв про реєстрацію ТЗ. Якщо перші підробки свідоцтв здійснювались шляхом сканування автентичних бланків з подальшим їх друком на папері за допомогою кольорових принтерів, виявити які не викликало труднощів; то в теперішній час підробки виготовляють шляхом

відокремлення захисних плівок від оригінальних бланків на пластиковій основі і повним видаленням персоналізованих даних з послідуочим внесенням нових даних і покриттям захисними плівками. Такі сучасні підробки документів у більшості випадків не лишають ознак і виявити їх доволі складно.

Для вирішення запитання про те, чи відповідає свідоцтво про реєстрацію ТЗ аналогічним документам, що знаходяться в офіційному обігу, у разі відсутності грубих невідповідностей з установленими вимогами, необхідно проводити порівняльні дослідження зі зразками з аналогічними вихідними даними виробника. Зазначене потребує наявності натурних зразків свідоцтв, або їх детального технічного опису. Що ж стосується інформаційно-методичного забезпечення експертних підрозділів з цього питання, то дотепер воно не достатнє, натурними зразками документів чи їх описом експертів забезпечують не в повному обсязі і несвоєчасно, а ініціатор призначення експертизи зазвичай не може надати відповідні зразки для порівняння.

Крім цього, для експертів з технічного дослідження документів певні проблеми викликає виявлення факту внесення змін до первинного змісту документа при надходженні на експертне дослідження свідоцтв про реєстрацію ТЗ на пластиковій основі, що обумовлене специфікою їх виготовлення і способом персоналізації таких бланків.

Наведені проблеми, на думку автора, можуть бути усунені такими шляхами:

- забезпеченням експертів детальним криміналістичним технічним описом всіх існуючих зразків бланків свідоцтв про реєстрацію транспортного засобу вітчизняного виробництва;

- навчанням із суб'єктами, які безпосередньо перевіряють документи, що супроводжують транспортні засоби;

- розробленням та здійсненням комплексу заходів щодо запровадження в Україні єдиного зразка бланку свідоцтва про реєстрацію транспортного засобу і виведенням з обігу всіх інших попередніх зразків бланків;

- посиленням захисту бланків свідоцтв про реєстрацію транспортного засобу від повної і часткової підробки шляхом зміни способу персоналізації бланку (наприклад, на індент-друк, або ембосування);

- створенням в Україні єдиної бази викрадених і втрачених бланків свідоцтв про реєстрацію транспортних засобів.

Список використаних джерел:

1. Будзієвський М.Ю. Техніко-криміналістичне дослідження документів водія автомобіля: навч. посіб. Будзієвський М.Ю., Іщенко А.В., Красюк І.П.; за ред. С.М. Алфьорова. Київ: ТОВ «Еліт Прінт», 2011. 56 с.

2. Воробей О.В., Мельников І.М., Волошин О.Г. Техніко-криміналістичне дослідження документів. Навчально-методичний посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2008. 304 с.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

3. Дослідження бланків свідоцтв про реєстрацію транспортних засобів, виготовлених на підприємстві «Поліграфкомбінат «Україна». Методичні рекомендації. ДНДЕКЦ МВС України. Київ, 2005.

4. Душник В.Ф., Граціанов А.І., Науменко С.М. Пластикові посвідчення водія та свідоцтва про реєстрацію транспортних засобів: Інформаційний лист. ДНДЕКЦ МВС України. Київ, 2004. 15с.

5. Кабанов Г.О., Граціанов А.І., Найменко С.М. Загальні ознаки посвідчення водія та свідоцтва про реєстрацію транспортних засобів на пластиковій основі виробництва Консорціуму ЄДАПС: Інформаційний лист. ДНДЕКЦ МВС України. Київ, 2007. 22 с.

6. Про основні елементи захисту національного посвідчення водія та свідоцтва про реєстрацію транспортного засобу зразка 2014 року: інформаційний лист. Укл. І.М. Невмержицька. Київ: ДНДЕКЦ МВС України, 2016. 25 с.

7. Довідково-інформаційна система «Frontline Documents System» версія 5.0.6.101; FDS Forensic версія 5.0.6.21.

Улибіна Ліонелла Юріївна

судовий експерт відділу товарознавчих та гемологічних досліджень
Харківського науково-дослідного експертно-криміналістичного центру
МВС України

Гарбуз Марія Володимирівна

судовий експерт відділу товарознавчих та гемологічних досліджень
Харківського науково-дослідного експертно-криміналістичного центру
МВС України

ПРОБЛЕМИ НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ, ЯКІ ПОСТАЮТЬ ПЕРЕД ФАХІВЦЯМИ СУДОВОЇ ТОВАРОЗНАВЧОЇ ЕКСПЕРТИЗИ В УМОВАХ ЦИФРОВОГО СУСПІЛЬСТВА

Важливою складовою досудового розслідування є проведення судової експертизи. В умовах цифрового суспільства сучасна наукова та практична діяльність спеціалістів в галузі судової товарознавчої експертизи швидко змінює тенденції розвитку. Внаслідок зручності користування цифровими інструментами інтернет ресурси стають все більш популярними, різноманітними та адаптованими до вимог

споживачів, що сприяє витісненню звичних раніше способів пошуку інформації, таких як, наприклад, бібліотеки.

Надмірна кількість недоброякісної та фальсифікованої інформації, випадки шахрайства, недостовірність оприлюдненої інформації і відсутність умов контролю якості інформації стосовно товарів і послуг в сучасному цифровому світі є негативним наслідком швидкого розвитку науково-практичної діяльності в умовах цифрового суспільства.

Перевірка інформації на правдивість і актуальність є важливим етапом в практичній роботі судових експертів товарознавців, адже, користуючись інформацією, опублікованою в Інтернет-мережі, не завжди можна бути впевненим в її істинності.

На даний момент не існує діючих засобів контролю якості інформації, чітких правил й умов оприлюднення інформації у Інтернет-просторі. В той же час, Інтернет-мережа не є абсолютно безконтрольною, адже інформація, яка стосується заборонених законом тем, контролюється державою. Оскільки кількість інформації, яка є у вільному доступі з кожним роком збільшується, створюється непідконтрольна кількість інформаційних ресурсів, сайтів, порталів, інформаційних сторінок, які може створити занадто широке коло осіб, розміщуючи на своєму інтернет ресурсі будь-яку дозволена законодавством інформацію в незалежності від того, чи являється вона перевіреною на достовірність, контролювати всі напрямки інформаційного простору у всесвітній мережі неможливо. Зміст інформаційних матеріалів, опублікованих в Інтернет-мережі, не завжди є надійним джерелом інформації внаслідок відсутності необхідності затвердження та обов'язкової їх перевірки перед публікацією. В результаті науковці користуються перехресною перевіркою прочитаних матеріалів перед прийняттям рішення, і це забирає більше часу.

Процес отримання молодими вченими існуючої інформації згідно заданій тематиці, пошук достовірних інформаційних джерел і подальший вибір інформації в мережі Інтернет, яку можна використовувати у процесі наукової діяльності при проведенні наукового дослідження, внаслідок відсутності єдиної структури, упорядкованої системи величезних об'ємів інформації потребує занадто великих витрат часу. Велика кількість вибору інформаційних ресурсів у сучасній науковій діяльності є не тільки проблемою, оскільки полегшує і ускладнює одночасно процес наукових досліджень судовими експертами товарознавцями.

Однією з найважливіших проблем становлення України як відносно молодій держави є недостатньо швидкий темп розвитку науково-дослідної діяльності у сфері судової експертизи, яка потребує розширення науково-методичної бази шляхом створення достатньої кількості державних та національних стандартів, технічної документації, інструкцій, які були б у вільному електронному доступі безкоштовні для усіх користувачів.

Оскільки об'єктами дослідження спеціалістів судової товарознавчої експертизи, як у науковій, так і в практичній діяльності можуть виступати

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

будь-які матеріальні цінності, то відсутність у вільному безкоштовному доступі у мережі Інтернет відповідних ДСТУ (Державні стандарти України, які повинні бути у вільному доступі для будь якого пересічного споживача) є проблемою. Внаслідок цього експерт не має змоги провести дослідження у той мірі, якої може вимагати конкретна ситуація. Довготривалий процес пошуку ДСТУ для конкретної групи товарів, які містять у собі важливу та достовірну інформацію, необхідну для проведення дослідження, значно уповільнює загальний процес дослідження.

Оскільки об'єкти дослідження галузі судової товарознавчої експертизи є надзвичайно різноманітними, заздалегідь не відомо ДСТУ щодо яких саме груп товарів можуть стати терміново необхідними, саме тому так важливо створити наявність усіх діючих ДСТУ у вільному безкоштовному доступі у мережі Інтернет.

При наявності структурованої інформаційної системи в сучасному цифровому просторі з'явиться можливість користування офіційними державними інформаційними ресурсами в процесі проведення дослідження, як етапу судової товарознавчої експертизи, результатом якого є складання висновку судової експертизи, який має вагому юридичну силу.

Практичний досвід проведених в Україні наукових досліджень, пов'язаних з косметичною продукцією засвідчує наявність проблем у сфері державного регулювання при розробці, виготовленні та реалізації косметичної продукції, а саме при здійсненні експортно-імпортних операцій та допуску косметичної продукції на внутрішній ринок в умовах цифрового простору.

Правила контролю за обігом косметичної продукції на внутрішньому ринку України та основні суттєві вимоги щодо безпеки косметичної продукції не є чітко визначеними, а в деяких випадках взагалі відсутні.

Необхідність приведення українського законодавства у відповідність із зобов'язаннями України щодо Угоди про партнерство і співробітництво і створення правової бази ринкової економіки у відповідності з нормою права є основним етапом в процесі інтеграції України в ЄС.

Важливим кроком у цьому процесі є впровадження міжнародних стандартів та сертифікаційних процедур та приведення їх у відповідність до міжнародних норм та європейських директив, таких як прийнятий Європарламентом Регламент №1223/2009 від 30.11.2009 р., для закріплення ряду вимог, щодо якості і безпечності косметичної продукції, на споживчому ринку країн ЄС [1].

В процесі практичної діяльності було встановлено, що в Україні основними документами, що регулюють, обіг косметичної продукції, є Державні санітарні правила і норми 2.2.9.027-99 «Санітарні правила і

норми безпеки продукції парфумерно - косметичної промисловості» [2], а також інші нормативно-правові акти на косметичну продукцію, більшість із яких були розроблені і впроваджені понад 10 років тому, що є занадто довгим часовим відрізком.

Розвиток науково-методичної бази щодо сфери торгівельного підприємництва, як наслідок сприятиме розвитку наукової діяльності у сфері судової експертизи, а саме більш якісному і глибокому проведенню етапів судово-товарознавчої експертизи, міжрегіонального та наукового співробітництва, обміну досвідом, проведення спільних наукових досліджень, створення науково-методичної бази, видання науково-методичних посібників, залученням як молодих так і високо досвідчених спеціалістів до наукової діяльності.

Список використаних джерел:

1. Регламент (ЕС) № 1223/2009 по косметической продукции, наноматериалы [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <https://www.icqc.eu/ru/certifikacija-ce/sertifikaciya-kosmetiki-v-evropejskom-soyuze/kosmetika-nanomaterialy>

2. ДСанПіН 2.2.9.027-99. ДСанПіН 2.2.9.027-99 Санітарні правила і норми безпеки продукції парфумерно-косметичної промисловості. Державні санітарні правила та норми [Електронний ресурс]. - Режим доступу : https://dnaop.com/html/40946/doc-%D0%94%D0%A1%D0%B0%D0%9D%D0%9F%D1%96%D0%9D_2.2.9.027-99

Черненко Анатолій Павлович,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінально-
правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
Прокопенко Катерина Миколаївна,
слухачка магістратури юридичного
факультету Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ

ОКРЕМІ ПРОБЛЕМИ УЧАСТІ СПЕЦІАЛІСТА У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ ЩОДО НЕПОВНОЛІТНІХ

Кримінальне провадження сьогодні є доволі складним, тому все більше і більше вимагає високої фахової підготовки стосовно усіх його учасників, особливо тих з них, на кого покладається обов'язок здійснення такого провадження. Рівень науково-технічного прогресу суспільства в цілому, дає нові можливості у кримінальному провадженні, але знати про новітні розробки у різних сферах суспільного життя та можливість їх

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

застосування у розслідуванні, є питанням доволі складним і вирішити його без обізнаних людей – спеціалістів буває складно. Лисиченко В. К., у зв'язку з цим констатує, що в сучасному світі все більше і більше науковців приділяють увагу інституту участі спеціалістів, тому що неможливо уявити висококваліфіковане розслідування кримінального правопорушення без залучення спеціалістів. Кримінальне процесуальне законодавство України не обмежує перелік дій, в яких може брати участь спеціаліст [1]. Безперечно це так, але аналіз чинного Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) не завжди цьому сприяє, бо окремі його норми, зокрема у питаннях кримінального провадження щодо неповнолітніх, на наш погляд, мають певні прогалини, на які й хотілось би звернути увагу.

Залучення цих спеціалістів до кримінального провадження у КПК України регламентовано неоднозначно, тому серед науковців зазначене питання є дискусійним. Згідно статті 71 КПК України спеціалістом у кримінальному провадженні є особа, яка володіє спеціальними знаннями та навичками застосування технічних або інших засобів і може надавати консультації під час досудового розслідування і судового розгляду з питань, що потребують відповідних спеціальних знань і навичок [2]. Як бачимо, законодавство України не вимагає від залученого спеціаліста наявності вищої освіти, проходження відповідної підготовки та атестації на право брати участь при проведенні тих чи інших слідчих (розшукових) дій (далі – слідчих дій). Суд та слідчий, повинні особисто впевнитися в компетенції залученої особи, перевірити його зв'язки з потерпілим, підозрюваним, обвинуваченим тощо.

До особи, яка викликається як спеціаліст, висуваються лише дві головні вимоги: бути не зацікавленою у вирішенні кримінального провадження і мати потрібні для участі в даній слідчій дії спеціальні знання. Відповідно до цього законодавство не регламентує ні посаду, ні спеціальності осіб, які залучаються до проведення слідчих дій, оскільки дати вичерпний перелік цього неможливо [3].

Думаємо слід погодитися із таким твердженням, а також з тим, що чинне законодавство передбачає можливість участі педагогів з процесуальним статусом спеціаліста під час проведення судових і слідчих дій відносно неповнолітніх. Вони, на наш погляд, повинні мати статус спеціалістів і покликані допомогти суду і слідству встановити контакт з неповнолітнім, через використання можливостей педагогіки і психології для отримання правдивих показань, пом'якшити напружену обстановку, налаштувати неповнолітнього до відвертості. Участь педагога досить бажана, коли у неповнолітнього виявлено значні відставання від рівня розвитку, відповідного для його віку. Для встановлення такого відставання не потрібні висновки експертів, достатньо того, щоб у матеріалах

кримінального провадження були конкретні вказівки про ознаки, що свідчать про можливість розумової відсталості. У кримінально-процесуальному законі передбачено можливість залучення до допиту неповнолітніх як спеціаліста не лише педагога, але й лікаря, причому закон не вказує, конкретну спеціалізацію лікаря (але він має розумітися на дитячих хворобах, у тому числі й нервово - психічних). Бажано запрошувати дільничного педіатра, чи педіатра, на обліку в якого перебував неповнолітній.

О. Ю. Петечел, досліджуючи форми використання спеціальних психологічних знань щодо неповнолітніх учасників досудового слідства, вказує, що на різних етапах кримінального процесу, виникають різного роду труднощі, і тому виникає необхідність швидкої консультації, оцінки та пояснення існуючих суттєвих особливостей психічного розвитку неповнолітнього. В кримінальному процесі, існує невичерпний перелік форм застосування спеціальних знань спеціалістами : 1) консультування; 2) проведення психологічної експертизи неповнолітніх; 3) обмін та обговорення інформації; 4) висунення обґрунтованих версій та визначення шляхів розв'язання; 5) витребування необхідних матеріалів; 6) огляд місця події; 7) судово-медичне дослідження трупа тощо [4].

У кримінально-процесуальному законі передбачено можливість залучення до допиту неповнолітніх як спеціаліста не лише педагога, але й лікаря, причому закон не вказує, якої спеціалізації має бути такий лікар. Коли йдеться про допит неповнолітнього у якості свідка, то участь педагога є бажаною (але не обов'язковою), який йому відомий (вихователь, класний керівник та ін.). Однак така рекомендація не може застосовуватись, коли допитується неповнолітній обвинувачений. З одного боку, це зумовлено тим, що вказані педагоги несуть моральну відповідальність за поведінку свого вихованця і це не може не відобразитися на їх позиції відносно неповнолітнього; з другого - сам неповнолітній може бути у конфлікті з педагогом та озлоблюватися [5].

Наведені думки вчених дають підстави зробити такі висновки:

Норми ст. ст. 226, 491 КПК України мають прогалини щодо участі педагога, психолога, а у разі необхідності – лікаря стосовно їх статусу. Зазначені норми не зазначають, що вказані особи залучаються як спеціалісти, тому надання їм такого статусу і відповідно й такого об'єму прав та обов'язків є дещо проблематичним.

На наш погляд, аналізовані норми також суттєво звужують можливість використання органами розслідування інших фахівців, необхідність залучення яких може виникнути у конкретній обстановці розслідування, а спеціальних знань педагога, психолога чи лікаря буде недостатньо. Скажімо, за певних обставин може виникнути необхідність залучення релігієзнавця, священика, перекладача, котрий є одночасно педагогом чи дитячим психологом (окремо два фахівця можуть бути неефективними) тощо.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

До прогалин у аналізованих нормах також відносимо відсутність регламентації права неповнолітнього чи його законного представника заявляти відвід спеціалісту та вимагати його заміни.

Список використаних джерел:

1. Лисиченко В. К. Види участія спеціаліста на предварительном следствии / В. К. Лисиченко // Криміналістика и судебная экспертиза. К. Прапор, 1985. 265 с.

2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 року № 4651-VI URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/4651-17/paran536#n536>

3. Андросюк В. Г., Кондратьев Я. Ю., Костицький М. В. та ін. Юридична психологія: [підручник / заг. ред. Я. Ю. Кондратьєва]. – К.: Видавничий дім «Ін Юре», 1999. 352 с.

4. Петечел О. Ю. Форми використання спеціальних психологічних знань щодо неповнолітніх учасників досудового слідства /Петечел Олексій Юрійович // *Збірник наукових праць викладачів Юридичного інституту. Івано-Франківськ: Прикарпат. нац. ун-т ім. Василя Стефаника, 2012. с.187*

5. Белан С. В. Особливості залучення спеціаліста-психолога у кримінальному процесі / С. В. Белан, Т. О. Луценко // *Проблеми екстремальної та кризової психології. 2010. Вип. 7. С. 28–36.*

Черненко Анатолій Павлович,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінально-
правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
Шиян Анатолій Григорович,
старший викладач кафедри
кримінально-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ВИСНОВОК СПЕЦІАЛІСТА ЯК ПРОЦЕСУАЛЬНЕ ДЖЕРЕЛО ДОКАЗІВ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Частиною 2 ст. 84 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК) визначено вичерпний перелік процесуальних джерел доказів у кримінальному провадженні, якими є показання, речові докази, документи, висновки експертів [1]. Отримання доказів з цих процесуальних джерел може здійснюватися тільки в ході кримінального провадження. До внесення відомостей про кримінальне правопорушення

до Єдиного реєстру досудових розслідувань подібна діяльність здійснюватися не може. Єдине, що дозволяється – це проведення огляду місця події в невідкладних випадках, після чого відомості до реєстру повинні бути внесені негайно.

Для отримання доказів слідчі, прокурори і суди досить часто залучають спеціаліста, яким, згідно зі ст. 71 КПК, є особа, яка володіє спеціальними знаннями та навичками застосування технічних або інших засобів і може надавати консультації під час досудового розслідування і судового розгляду з питань, що потребують відповідних спеціальних знань і навичок. Спеціаліст залучається до участі у процесуальних діях у порядку, передбаченому кримінальним процесуальним законодавством, для сприяння у виявленні, закріпленні та вилученні речей і документів, забезпечення безпосередньої технічної допомоги (фотографування, складення схем, планів, креслень, відбір зразків для проведення експертизи тощо), для дачі сторонам і суду пояснень з питань, як входять до його професійної компетенції, шляхом надання усних консультацій або письмових роз'яснень тощо [2, с. 156].

Участь спеціаліста за своєю формою відрізняється від участі експерта. Останній, здійснюючи самостійні експертні дослідження, за їх результатами складає висновок з питань, які поставлені сторонами кримінального провадження і судом і який є окремим джерелом доказів. Спеціаліст же, даючи усні або письмові роз'яснення за результатами своєї участі у процесуальних діях, фактично позбавлений можливості проводити будь-які дослідження, окрім тих, які складають його умовиводи з використанням спеціальних знань. Крім цього, викладені ним в роз'ясненнях висновки не є процесуальним джерелом доказів.

В науці і практиці кримінального процесу викладені вище положення домінували з моменту набрання чинності у 2012 році КПК України і до прийняття Закону України № 2617-VIII від 22 листопада 2018 року „Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень” [3]. Він, як відомо, вперше визначив поняття кримінального проступку, а також удосконалив чинні процесуальні норми щодо порядку його досудового розслідування і судового розгляду.

Зокрема, цим законом змінені і доповнені положення ст. ст. 214, 298 КПК, які стосуються початку досудового розслідування кримінальних проступків. Головним у них став дозвіл на проведення певних процесуальних дій до внесення відомостей про кримінальний проступок до Єдиного реєстру досудових розслідувань, що раніше категорично заборонялося. Так, частиною 3 ст. 214 КПК у новій редакції визначено, що для з'ясування обставин вчинення кримінального проступку до внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань може бути: 1) відібрано пояснення; 2) проведено медичне освідування; 3) отримано висновок спеціаліста і знято показання технічних приладів та технічних

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

засобів, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, чи засобів фото- і кінозйомки, відеозапису; 4) вилучено знаряддя і засоби вчинення кримінального проступку, речі і документи, що є безпосереднім предметом кримінального проступку, або які виявлені під час затримання особи, особистого огляду або огляду речей.

В контексті розглядуваних питань важливого значення набуває ще одне новітнє положення, сформульоване в ст. 298-1 КПК. Нею визначено, що процесуальними джерелами доказів у кримінальному провадженні про кримінальні проступки, крім визначених ст. 84 КПК, також є пояснення осіб, результати медичного освідування, висновки спеціаліста, показання технічних приладів і технічних засобів, що мають функцію фото- і кінозйомки, відеозапису чи засобів фото- і кінозйомки, відеозапису.

Виходячи з цього, ми можемо констатувати, що в кримінальному процесуальному законодавстві України появилися, окрім показань, речових доказів, документів і висновків експертів (ч. 2 ст. 84 КПК), нові процесуальні джерела, звідки можна отримувати відомості про факти та обставини, які мають значення для кримінального провадження та підлягають доказуванню. Згідно з частиною 2 ст. 298-1 КПК, ці процесуальні джерела доказів також можуть бути використані в кримінальному провадженні щодо злочину, але лише на підставі ухвали слідчого судді, яка постановляється за клопотанням прокурора.

Висновок спеціаліста і результати медичного освідування дізнавач, прокурор зобов'язаний, а сторона захисту має право використати при повідомленні особи про підозру у вчиненні кримінального проступку. Так, згідно з положеннями ч. 2 ст. 298-4 КПК одночасно із врученням повідомлення про підозру особа інформується про результати медичного освідування та висновку спеціаліста за їх наявності. У разі незгоди з результатами медичного освідування або висновком спеціаліста особа протягом сорока восьми годин має право звернутися до дізнавача або прокурора з клопотанням про проведення експертизи. У такому разі дізнавач або прокурор має право звернутися до експерта для проведення експертизи із дотриманням правил, передбачених цим Кодексом. У разі якщо протягом встановленого строку особа не звернеться з клопотанням про проведення експертизи, відповідне клопотання може бути заявлено лише під час судового розгляду.

Викладені вище положення слід доповнити таким застереженням: згідно із Законом України № 2155 від 3 грудня 2019 року „Про внесення змін до розділу II „Перехідні положення” Закону України „Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень” вони наберуть чинності з 1 липня 2020 року [4].

Отже, в середовищі процесуальних джерел доказів законодавець закріпив нове джерело – висновок спеціаліста. На жаль, законодавцем при цьому не вирішена низка проблемних питань, які стосуються участі спеціаліста в процесуальних діях: зокрема, порядку і строків його залучення, обсягу процесуальних прав, документального оформлення результатів наданих ним консультацій і пояснень тощо. Їх аналіз, а також пропозиції щодо їх вирішення потребують здійснення додаткового наукового дослідження.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року (зі змінами і допов.) // Відомості Верховної Ради України. 2013. № 9-10. Ст. 88.

2. Кримінальний процес: підручник / Ю.М. Грошевий, В.Я. Тацій, А.Р. Туманянц та ін.; за ред. В.Я. Тація, Ю.М. Грошевого, О.В. Капліної, О.Г. Шило. Х.: Право, 2013. 824 с.

3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень: Закон України від 22 листопада 2018 року № 2617-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2617-19> (дата звернення: 10.05.2020).

4. Про внесення змін до розділу II „Перехідні положення” Закону України „Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень”: Закон України від 3 грудня 2019 року № 2155. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/321-IX> (дата звернення: 10.05.2020).

Філіпенко Наталія Євгенівна,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри права
Національного аерокосмічного
університету ім. М. Є. Жуковського

ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ ПРИНЦИПІВ ЕКСПЕРТНОЇ ПРЕВЕНЦІЇ

Теорія судової експертології й похідна від неї приватна теорія експертної превенції, серед інших правових засобів, виокремлюють певні принципи, які у юридичній формі відображають керівні ідеї їх запровадження та регулювання. Для судової експертології та експертної превенції принципи відіграють надзвичайно важливу роль, оскільки узагальнюють базові тенденції генези правових норм у сфері протидії злочинності. Правова природа цих термінів, абстрагована до рівня практичного застосування, надає можливість створити певний «ланцюг» між ідеями, закріпленими у чинному законодавстві, та юридичними

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

реаліями діяльності безпосередньо судовими експертами, що у процесі своєї повсякденної діяльності проводять превентивну діяльність.

Принципи є обов'язковими характеристиками теоретичних основ будь-якої науки. У соціальній практиці є вихідні положення, на основі яких здійснюється діяльність. Виявлені та сформульовані відповідно до рівня розвитку науки закономірності стають принципами і відіграють визначаючу роль в здійсненні діяльності, у тому числі впливають на вибір методів впливу [7, с. 88].

Значення принципів права полягає в тому, що в них відображено найхарактерніші демократичні риси і загальну спрямованість права та його найважливіших інститутів, у зв'язку з чим вони дають можливість пізнати суть усіх галузей права, їх суспільний характер, а також окремих інститутів [8, с.111].

У роботах українських правників, принципи судово-експертної діяльності – це керівні основоположні теоретичні та практичні засади, що становлять основу судової експертизи та практичної діяльності судового експерта в межах його законних повноважень, прав та обов'язків [9, с. 235].

Репешко П. І. визначила такі принципи державного управління в організації судово-експертної діяльності, як галузевий та міжгалузевий, територіальний, принципи єдиноначальності та колегіальності [10, с. 4-5].

Згідно із положеннями ст. 3 Закону України «Про судову експертизу», вона здійснюється на принципах законності, незалежності, об'єктивності і повноти дослідження [11]. Саме ці принципи, на переконання дослідників, виконують роль спеціальних ..., але вони тісно співвідносяться із загальними. Загальні ж принципи є підґрунтям, на якому розвиваються спеціальні принципи [12, с. 103].

Принцип незалежності забезпечується положеннями ст. 4 Закону України «Про судову експертизу», де зазначено, що будь-кому заборонено втручатися в проведення судової експертизи під загрозою передбаченої законом відповідальності. Але незалежність судового експерта і поняття «незалежність» не тотожні. Ми погоджуємося із думкою В. М. Бараняка про те, що експерт надає висновки по експертизі за своїм внутрішнім переконанням, що ґрунтується на його спеціальних знаннях і апробованих методиках дослідження. Він складає висновок експерта від свого імені та несе особисту відповідальність за його правдивість. За надання завідомо неправдивого висновку або за відмову без поважних причин від виконання покладених на нього обов'язків, а також за розголошення без дозволу прокурора, слідчого або особи, яка провадить дізнання, даних досудового слідства, експерт несе відповідальність згідно з чинним законодавством. Тому незалежно до якого міністерства чи відомства належить експертна установа, у якій працює експерт, він несе відповідальність за виконану

експертизу перед законом і своєю совістю [13]. До того ж, судові експерти не можуть займатися діяльністю, яка б ставила їх у залежність від інших осіб (організацій) чи суперечила нормами чинного законодавства про судово-експертну діяльність.

Принцип повноти дослідження має комплексний характер та виражається в обов'язковості дослідження судовим експертом у повному обсязі всіх представлених об'єктів, використанні всіх можливих методів дослідження, з дотриманням усіх описаних в методиках стадій і операцій з метою отримання єдино достовірного висновку судової експертизи. Особливо важливою у цій роботі вбачається експертна ініціатива, яка є передбаченою процесуальним законом реалізацію права експерта наголосити у своєму висновку на факти, що були виявлені при проведенні експертизи, мають значення для справи й профілактики як діяльності експерта з виявлення при проведенні експертного дослідження обставин, які сприяли (могли сприяти) вчиненню правопорушення і з приводу яких йому не були поставлені питання [14, с. 162].

Особливо це важливо при проведенні судово-медичних, судово-психіатричних, судово-психологічних експертиз, а також експертиз, пов'язаних із застосуванням хімічних речовин, що роблять негативний вплив на здоров'я людини [15, с. 33].

Підбиваючи підсумок, зазначаємо, що по-перше, реалізація зазначених принципів буде сприяти значному підвищенню ефективності функціонування судово-експертних установ України у сфері превентивної діяльності. По-друге, принципи приватної теорії експертної превенції є невід'ємною частиною теорії судової експертології та криміналістики. Аналіз інформації, що міститься в судових експертизах, у наявних і нових експертних методиках, у результатах інших видів судово-експертної діяльності, дозволяє встановити детермінанти злочинності та розробити дієві методичні рекомендації щодо підвищення ефективності превентивної діяльності судових експертів й ефективно мінімізувати злочинний вплив на суспільні відносини.

Список використаних джерел:

1. Алиев И. А. Проблемы экспертной профилактики. Баку: Азернешр, 1991. 312 с.
2. Алиев И. А., Аверьянова Т. В. Концептуальные основы общей теории судебной экспертизы. Баку : Гянджлик, 1992. 192 с.
3. Колмаков В. П. Некоторые вопросы криминалистической профилактики преступлений. Советское государство и право, 1961. № 12. С. 106-109.
4. Фридман И. Я. Судебная экспертиза и вопросы предупреждения преступлений. автореф. дис...д-ра юрид. наук, 1974. 40 с.
5. Зудин В. Ф. Предупреждение преступлений в практике судебной экспертизы. Советская юстиция, 1962. № 21. С. 19-24.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

6. Основи судової експертизи: навчальний посібник для фахівців, які мають намір отримати або підтвердити кваліфікацію судового експерта / авт.-уклад.: Л. М. Головченко, А. І. Лозовий, Е. Б. Сімакова-Єфремян та ін. Х. : Право, 2016. 928 с.

7. Протидія злочинності та профілактика злочинів : монографія / О. М. Бандурка, О. М. Литвинов ; МВС України, Харків. ун-т внутр. справ. Х. : ХНУВС, 2011. 308 с.

8. Христиченко Н. П. Сутність та значення принципу зв'язаності публічної адміністрації правовим законом // Політико-правові реформи та становлення громадського суспільства в Україні: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Херсон, 21 вересня 2013 р.). Херсон, 2013. С. 110-113.

9. Коротаєв В.М. Принципи адміністративно-правового регулювання експертно-криміналістичних досліджень зброї // Науковий вісник Ужгородського національного університету, 2017. Серія ПРАВО. Випуск 43. Том 4. С. 234-237.

10. Репешко П. І. Реалізація спеціальних принципів державного управління в організації судово-експертної діяльності // Теорія та практика державного управління. 2011. Вип. 1 (32). С. 1-7.

11. Про судову експертизу : Закон України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1994, № 28, ст.232. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12>.

12. Олійник О.О. Сучасний теоретичний вимір принципів адміністративно-правового регулювання судово-експертної діяльності // Науковий вісник публічного та приватного права, 2015. Вип.1. С.101-107.

13. Бараняк В. М. Принцип незалежності судового експерта: аналіз законодавства України у сфері судово-експертної діяльності. URL:http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/37443/1/69_469-472.pdf.

14. Філіпенко Н. Є., Угровецький О.П., Шарапова О.В. Теоретичні основи експертної профілактики: поняття та завдання / Теорія та практика судової експертизи і криміналістики. Том 20. № 2 (2019), 2019. С. 151-163.

15. Інструкція про призначення та проведення судових експертиз : наказ Міністерства юстиції України від 08.10.1998 р., № 53/5. Офіційний вісник України, 1998. № 46. Ст. 1715.

16. Орехова Е. П. Принципы формирования методики экспертного исследования / Теорія та практика судової експертизи і криміналістики. № 18, 2018. С. 32-34.

Фурман Ярослав Володимирович,
кандидат юридичних наук,
старший науковий співробітник,
старший науковий співробітник
науково-дослідної лабораторії з
проблем криміналістичного
забезпечення та судової
експертології, навчально-наукового
інституту № 2 Національної
академії внутрішніх справ

ПОНЯТТЯ ТА ЗАВДАННЯ СУДОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

Судові експертизи суттєво допомагають у розкритті та розслідуванні злочинів. Як показує практика, при розслідуванні більшості злочинів призначаються і проводяться ті чи інші експертизи.

Судова експертиза (від лат. *expertus* – той, що знає з досвіду, досвідчений) – це дослідження експертом на основі спеціальних знань матеріальних об'єктів, явищ і процесів, які містять інформацію про обставини справи, що перебуває у провадженні органів досудового розслідування чи суду [1].

Залежно від розстановки акцентів над тією чи іншою складовою, судова експертиза може визначатися по-різному. Так, Закон України “Про судову експертизу” визначає її як дослідження експертом на основі спеціальних знань матеріальних об'єктів, явищ і процесів, які містять інформацію про обставини кримінального провадження, що перебуває у провадженні органів досудового розслідування чи суду [1, ст. 1]. М. В. Салтевський дає визначення судової експертизи як слідчої дії з організації і тактики використання спеціальних знань для одержання доказової інформації методами наукового дослідження, що виконуються за дорученням слідчих та судових органів і відображуються у висновку експерта [2, с. 239]. В. Ю. Шепітько розглядає судову експертизу як процесуальну дію, яка полягає в дослідженні експертом за завданням слідчого або судді речових доказів та інших матеріалів з метою встановлення фактичних даних та обставин, які мають значення для правильного вирішення справи [3, с. 340].

Проведення судової експертизи під час розслідування злочинів регламентоване Законом України “Про судову експертизу” [1], Кримінальним процесуальним кодексом (ст.ст. 242-244) [4], Інструкцією про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень [5], та ін.

Судові експертизи є одним із потужних інструментів установа істини у кримінальних провадженнях. Установлення істини в процесі

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

досудового розслідування і судового розгляду кримінальних проваджень здійснюється шляхом доказування обставин, сукупність яких складає предмет дослідження даного провадження. Дослідженню проблеми призначення та проведення експертиз приділялась увага багатьма науковцями. Зокрема, певний внесок у їх розробку зробили В. П. Бахін, Р. С. Белкін, О. М. Васильєв, С. В. Великанов, А. Ф. Волобуєв, Л. Я. Драпкін, Г. І. Грамович, О. М. Колесниченко, В. О. Коновалова, О. Р. Ратинов, М. В. Салтевський, В. В. Тищенко, В. Ю. Шепітько та ін.

У практичній правозастосовчій діяльності під завданням розуміється питання, що виноситься на вирішення експерта. Ці два поняття – завдання експертизи та питання, поставлене експерту, – дуже схожі. Перше являє собою наукове визначення, яке може бути виражено багатьма різноманітними формулюваннями питань та реалізується щодо конкретної експертизи за допомогою низки запитань. У певному розумінні завдання є науково узагальненим поясненням сенсу типових питань.

У завданнях виділяються мета й умова завдання. Мета завдання визначається предметом доказування та обставинами конкретного кримінального провадження. Мета (шукане) – це та потенційна інформація, яку експерт повинен виявити у вихідних даних, використовуючи свої спеціальні знання. Наприклад, встановити тотожність зброї, визначити стан ударно-спускового механізму рушниці тощо. На цій підставі завдання поділяються на ідентифікаційні та діагностичні. Інколи виділяють класифікаційні та ситуалогічні (ситуаційні) завдання.

Мета (питання слідчого) визначає спрямованість дій у процесі вирішення завдання. Досягнення мети експертного завдання значною мірою зумовлює вибір способу, методів його вирішення. Мета є найважливішим елементом завдання. Проте якщо мета часто однакова для низки завдань, то умови в кожному випадку різні, і саме вони визначають можливість її досягнення. Під умовою в широкому значенні розуміється наявна (конкретна) сукупність об'єктів (вихідних даних), упорядкованих певними відносинами. Через розкриття цих відносин визначається мета. Умови експертного завдання становлять вихідні дані (інформація). Умови становлять не тільки підґрунтя для рішення експертного завдання, але й визначають ступінь його розв'язання. Залежно від об'єктів та інформації, що надаються експерту, завдання може бути вирішено повністю, частково або не вирішено взагалі.

Список використаних джерел:

1. Про судову експертизу : Закон України від 25.02.1994 р. № 4038-ХІІ // Офіційний сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4038-12>.

2. Салтевський М.В. Криміналістика. Підручник.: У 2 ч. Ч.2. – Х: Консум, 2001. – 528 с.

3. Криміналістика: Підручник для студентів юрид. спец. вищих закладів освіти. / За ред. В.Ю. Шепітька. – К.: Ін Юре, 2001. – 684 с.

4. Кримінальний процесуальний кодекс України : чинне законодавство зі змінами та доповненнями станом на 1 листопада 2013 р. – К. : Паливода А.В., 2013. – 328 с.

5. Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень: наказ Міністерства юстиції України від 08 жовт.1998№53/5.URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98>

Харченко Сергій Володимирович,
кандидат юридичних наук,
старший викладач кафедри досудового
розслідування Національної академії
внутрішніх справ

ПЛАНУВАННЯ ПРОВЕДЕННЯ СЛІДЧОЇ (РОЗШУКОВОЇ) ДІЇ ІЗ НЕПОВНОЛІТНІМИ ПІДОЗРЮВАНИМИ

Під час розслідування будь-якого кримінального правопорушення, проводиться комплекс слідчих (розшукових) дій, ефективність яких залежить від дотримання відповідних стадій, зокрема від якісної підготовки до їх проведення. Як відомо, проведення слідчої (розшукової) дії складається з чотирьох етапів: 1) підготовка, 2) власне проведення, 3) фіксація ходу й результатів, 4) оцінка результатів. Ми зупинимося на першому етапі, а саме підготовці до проведення слідчих (розшукових) дій за участі неповнолітніх підозрюваних.

Основний зміст стадії підготовки до проведення слідчих (розшукових) дій, вчинених неповнолітніми, складає планування та організація його проведення.

Наприклад, А. М. Ларін включає до даної дії наступні елементи: а) коло та послідовність питань, які необхідно з'ясувати; б) склад учасників слідчої дії та осіб, які надають допомогу слідчому; в) місце та час проведення слідчої дії; г) попередні та наступні слідчі, розшукові, технічні та організаційні заходи, проведення яких забезпечить успіх цієї слідчої дії; д) перелік матеріалів кримінальної справи та науково-технічних засобів, що можуть знадобитись; е) доповнення та зміна загального плану по кримінальній справі та планів інших слідчих дій [3, с. 149-150].

Враховуючи викладене вище, ми вважаємо слушною наступну систему найбільш значущих та необхідних елементів підготовки до проведення

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

слідчої (розшукової) дії: 1) ретельне вивчення слідчим матеріалів кримінального провадження; 2) вивчення слідчим особистості неповнолітнього підозрюваного; 3) визначення місця проведення слідчої (розшукової) дії; 4) визначення кола осіб, що будуть приймати участь в проведенні слідчої (розшукової) дії; 5) спосіб виклику неповнолітнього підозрюваного до проведення слідчої (розшукової) дії; 6) складання плану проведення слідчої (розшукової) дії з неповнолітнім підозрюваним. Розглянемо планування, як один із запропонованих елементів.

Оскільки допит є однією з самих складних та розповсюджених слідчих (розшукових) дій, то найретельніше, на нашу думку, слід готуватися саме до нього.

У плані проведення слідчої (розшукової) дії повинен бути по можливості вичерпно відображений її предмет. При виявленні прогалин, план слід доповнити. Остаточо прийнятий до виконання, він стає найважливішою передумовою успіху майбутньої слідчої (розшукової) дії з неповнолітнім підозрюваним. У підготовці до допиту та інших вербальних (слідчих) розшукових дій першочергове значення має планування їх проведення, чітке уявлення про його намічену мету, про обставини, що підлягають з'ясуванню, і тактичні прийоми, спрямовані на отримання достовірної інформації. Без ясної, заздалегідь наміченої мети, вербальна слідча (розшукова) дія, в тому числі й допит не дасть бажаного ефекту і в результаті виникне необхідність у повторному її проведенні. Тому заздалегідь слід визначити, які обставини необхідно з'ясувати на майбутньому допиті, вивчити наявні у провадженні за цими обставинами матеріали, зробити потрібні виписки із зазначенням аркушів провадження [2, с. 381-382].

Складаючи план проведення слідчої (розшукової) дії, необхідно: перевірити (або вивчити, якщо провадження надійшло від іншого слідчого) свої знання матеріалів, які стосуються предмету слідчої (розшукової) дії; визначити, уточнити предмет слідчої (розшукової) дії, тобто виявити обставини, за якими необхідно отримати показання, відомості чи речові докази; ознайомитися з літературою зі спеціальних питань (отримати консультацію фахівців); своєчасно отримати відомості про неповнолітню особу, що прийматиме участь у слідчій (розшуковій) дії, використовуючи розшукові дані.

Безпосередньо в плані необхідно передбачити: обставини, за якими слід отримати показання; вказівки на аркуші провадження, де містяться відомості про ці обставини, щоб мати можливість звірити з ними одержувані показання; питання, які необхідно буде задавати, якщо отримані показання будуть суперечливими, неповними, розбіжними з іншими доказами, потребуватимуть уточнення, деталізації (якщо цих питань буде багато, скласти окремо опитувальник); підготовку матеріалів провадження для

пред'явлення у разі виявлення суперечностей між ними і свідченнями; використання аудіо чи відео запису допиту.

У науковій літературі існує думка, що при підготовці до простих допитів допустимо уявне планування [1, с. 311]. Вважаємо, що при розслідуванні кримінальних правопорушень, скоєних неповнолітніми, уявне планування слідчих (розшукових) дій взагалі неприпустимо. Адже крім обставин, що підлягають доказуванню в будь-якому кримінальному провадженні, слідчому необхідно з'ясувати ряд специфічних обставин, які підлягають встановленню тільки в кримінальних провадженнях щодо неповнолітніх.

Типові обставини, що підлягають з'ясуванню: час, місце, обстановка готування, вчинення та приховання кримінального правопорушення; знаряддя, засоби, послідовність виконання дій та заходів щодо потерпілого; особа потерпілого; особа злочинця, співучасників, роль кожного з них на стадії готування, вчинення та приховання кримінального правопорушення; мотиви та мета; обставини, які пом'якшують чи обтяжують кримінальну відповідальність. Крім того, слідчому необхідно з'ясувати додаткові специфічні обставини: вік неповнолітнього (число, місяць, рік народження); стан здоров'я та загального розвитку неповнолітнього, характеристику особи неповнолітнього; умови життя і виховання неповнолітнього; обставини, що негативно впливали на виховання неповнолітнього; наявність дорослих співучасників і інших осіб, які втягнули неповнолітнього у злочинну діяльність. За наявності даних про розумову відсталість неповнолітнього, що не пов'язана з душевним захворюванням, повинно бути з'ясовано, чи міг він повністю усвідомлювати значення своїх дій та якою мірою міг керувати ними.

Слідчий повинен завжди пам'ятати, що навіть тоді, коли допит ретельно спланований, йому необхідно бути готовим до того, що в його процесі можуть з'ясуватися невідомі факти і в підготовлений план потрібно буде змінити, бо неможливо передбачити всіх нюансів взаємодії допитуючого і допитуваного.

Список використаних джерел:

1. Криміналістика. Учебное пособие / Под ред. А. В. Дулова. – Минск: НКФ «Экоперспектива», 1996. – 415 с.
2. Криміналістика: Учебник / Под ред. И. Ф. Пантелеева, А. А. Селиванова. – М.: Юрид. лит., 1993. – 592 с.
3. Ларин А. М. Расследование по уголовному делу. Планирование, организация А. М. Ларин. – М.: Юрид. лит., 1970. – 224 с.

Шило Ірина Вікторівна,
викладач кафедри кримінально-
правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
Книш Софія В'ячеславівна,
здобувач вищої освіти
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ЗЛОЧИННІСТЬ НЕПОВНОЛІТНІХ, ПРОБЛЕМИ ТА СПОСОБИ ВИРІШЕННЯ

Злочинність неповнолітніх є актом участі у протиправній поведінці осіб, молодших за встановлений вік загальної кримінальної відповідальності, віком від 14 до 18 років. Неповнолітні злочини можуть відрізнятися від інших правопорушень (таких як неповнолітнє куріння, пиття), майнових, та жорстоких злочинів.

Неповнолітній правопорушник у Сполучених Штатах Америки - це особа, яка зазвичай не досягла 18 років, 17 років в Грузії, Нью-Йорку, штаті Мічіган, штаті Міссурі, Північна Кароліна, Нью-Гемпшир, Техас, Вісконсін та ін; і виконує суспільно небезпечну дію (злочин) або (бездіяльність). Залежно від типу та тяжкості вчиненого правопорушення особи, які не досягли 18 років, можуть бути притягнуті до кримінальної відповідальності на загальних підставах. За неповнолітніми, їх захистом, контролем та наглядом за ними, слідкує Ювенальна юстиція яка охоплює установи й організації, що здійснюють правосуддя у справах про правопорушення, скоєні неповнолітніми.[1]

Відповідно до дослідження Моффітта, існують два різних типи неповнолітніх правопорушників. Першого називають стійким до життя, який починає ображати людей, показує антисоціальну, агресивну поведінку, в підлітковому віці (або навіть у дитинстві) і в процесі дорослішання не змінює своїх поглядів, поведінку, та продовжує вести злочинний спосіб життя; другий тип, це особа яка в неповнолітньому віці вчиняла правопорушення, і в процесі дорослішання змінилась, тобто виправилась. Оскільки більшість підлітків, як правило, демонструють певну форму антисоціальної або агресивної поведінки під час підліткового віку, важливо враховувати ці способи поведінки в дитинстві, щоб визначити, чи вони будуть постійними злочинцями й в майбутньому, або виправляться.[2]

Чинниками що впливають на неповнолітніх є: стиль виховання, близькі люди, поганий або низький соціально-економічний статус, дефіцит

уваги, відмова з боку батьків від них, вплив однолітків, рівень інтелекту, агресія, та біологічні чинники, як високий рівень серотоніну, що спричиняє поганий стан та погану саморегуляцію, а також низька частота серцевих скорочень, що може призвести до безстрашності. Нині існує безліч різних теорій про причини злочинності; більшість, якщо не всі, стосується причин злочинності неповнолітніх.

Теорія раціонального вибору, криміналістика підкреслює, що причини злочину лежать в межах особистості правопорушника, а не у зовнішньому середовищі. Проблема злочину є одним з основних факторів, мотивованих раціональним вибором. Соціальна дезорганізація, тип кримінологічної теорії, що пояснює злочинність як наслідок соціального розшарування суспільства, звертає увагу на залежність психології злочинця від функціонування суспільства.[3]

Теорія деформацій пов'язана головним чином з роботою Роберта Мертона. Теорія деформацій стверджує, що злочинність спричинена труднощами тих, хто живе в бідності, у досягненні соціально цільових цілей легітимними засобами. Оскільки ті, хто, наприклад, мають низький рівень освіти, мають труднощі з досягненням багатства та статусу шляхом забезпечення добре оплачуваної роботи, вони скоріше використовують кримінальні засоби для досягнення цих цілей, ніж ті особи що живуть у повному достатку.

Теорія диференціальної асоціації також стосується молодих людей у контексті груп, і розглядає, як тиск однолітків та наявність банд може мотивувати підлітків до вчинення злочину. Це припускає, що молоді люди мають мотивацію до вчинення злочинів зі злочинцями-однолітками, а також прагнення здобути кримінальний авторитет та навички. Зменшення впливу однолітків після одруження також наводиться як фактор, що полягає в тому,

у можливості, стати на шлях виправлення. Є чіткі свідчення того, що молоді люди з кримінальними знайомими частіше вчиняють злочини.[4]

Теорія маркування - це поняття в рамках кримінології, яке має на меті пояснити девіантну поведінку з соціального контексту, а не розглядати її через призму самої особистості. Ідея полягає в тому, що коли поведінка буде позначена як девіантна, молода особа може прийняти цю роль і бути більш схильною до взаємодії з іншими, які так само "марковані" як девіантні особистості.[5]

Отже, аби зменшити вчинення правопорушень неповнолітніми особами, або зовсім звести її до мінімуму, державі необхідно, по-перше через соціальних працівників краще контролювати сім'ї що знаходяться на обліку, а також контролювати соціальні мережі, в яких постійно знаходяться підлітки. По-друге, підвищувати рівень правосвідомості у неповнолітніх, це можуть бути спеціальні заходи в закладах навчання підлітків, навчальні програми, запрошення працівників правоохоронних органів, залучення підлітків до допомоги іншим людям (пенсіонерам,

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

багатодітним сім'ям, малозабезпеченим людям, дітям що перебувають в інтернатах та дитячих будинках, хворим дітям), надавати можливості для досягнення цілей, прагнень та мрій дітям що проживають в дитячих будинках та установах без нагляду батьків та батьківського піклування тощо. Необхідно на державному рівні створювати центри з правової допомоги дітям та підліткам, а також на законодавчому рівні здійснити реформування кримінальної політики щодо неповнолітніх як однієї з найбільш кримінально вразливих верств населення. Не можливо проконтролювати як в кожній сім'ї проходить процес виховання дітей, але можливо на соціальному рівні забезпечити захист дітей, залучивши їх до цікавих програм, походів та заходів, адже оточення кожної людини безпосередньо впливає на виховання її свідомості.

Список використаних джерел:

1. Оверчук С.В. Розвиток ювенальної юстиції в Україні в контексті реалізації принципу спеціалізації судів / Сергій Оверчук Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». 2014. № 2(10)
2. [Електронний ресурс]: <https://www.nap.edu/read/9747/chapter/3>
3. [Електронний ресурс]: <https://legaldictionary.net/juvenile-delinquency/>
4. [Електронний ресурс]: <https://www.nap.edu/read/9747/chapter/5#68;>
5. Delinquency Prevention - Clearinghouse of juvenile delinquency prevention information: <http://www.delinquencyprevention.org/>
6. "State Responses to Serious and Violent Juvenile Crime." - Office of Juvenile Justice and Delinquency Prevention: <https://www.ncjrs.gov/pdffiles/statresp.pdf>

Шиян Анатолій Григорович,
старший викладач кафедри
кримінально-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ПРОЦЕСУАЛЬНІ ДЖЕРЕЛА ДОКАЗІВ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ: НОВЕЛИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ

Відповідно до статті 84 Кримінального процесуального кодексу України (далі - КПК) доказами в кримінальному провадженні є фактичні дані, отримані у передбаченому цим Кодексом порядку, на підставі яких слідчий, прокурор, слідчий суддя і суд встановлюють наявність чи

відсутність фактів та обставин, що мають значення для кримінального провадження та підлягають доказуванню (ч. 1). Процесуальними джерелами доказів є показання, речові докази, документи, висновки експертів (ч. 2) [1].

Під показаннями, речовими доказами, документами, висновками експертів слід розуміти процесуальні джерела, тобто матеріальну форму, в якій містяться і за допомогою якої передаються фактичні дані. Такі джерела гарантують отримання найбільш повних і достовірних фактичних даних, що є важливою умовою допустимості доказів [2, с. 226].

Слід зазначити, що в ч. 2 ст. 84 КПК дається вичерпний перелік процесуальних джерел доказів. І лише ті фактичні дані (відомості про факти), які містяться у названих джерелах, можна використовувати в кримінальному провадженні як докази. При цьому законодавцем закріплювалось таке загальне правило: збирання (отримання) доказів з цих процесуальних джерел могло здійснюватися тільки в ході кримінального провадження. До внесення відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань така діяльність категорично заборонялась (за винятком проведення огляду місця події в невідкладних випадках).

Ці чіткі і сталі положення кримінального процесуального законодавства були кардинально змінені Законом України № 2617-VIII від 22 листопада 2018 року „Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень” [3], який вперше визначив поняття кримінального проступку, а також удосконалив чинні процесуальні норми щодо порядку його досудового розслідування і судового розгляду.

Надзвичайно важливими в цьому законі є положення, які стосуються початку досудового розслідування кримінальних проступків. У новій редакції положення ст. ст. 214, 298 КПК викладені так:

1. До внесення відомостей про кримінальний проступок до Єдиного реєстру досудових розслідувань допускається проведення окремих дій, передбачених частиною 3 статті 214 цього Кодексу (ч. 3 ст. 298 КПК).

2. Здійснення досудового розслідування, крім випадків, передбачених цією частиною, до внесення відомостей до реєстру або без такого внесення не допускається і тягне за собою відповідальність, встановлену законом. У невідкладних випадках до внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань може бути проведений огляд місця події (відомості вносяться невідкладно після завершення огляду). Для з'ясування обставин вчинення кримінального проступку до внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань може бути:

- 1) відібрано пояснення;
- 2) проведено медичне освідчування;

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

3) отримано висновок спеціаліста і знято показання технічних приладів та технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, чи засобів фото- і кінозйомки, відеозапису;

4) вилучено знаряддя і засоби вчинення кримінального проступку, речі і документи, що є безпосереднім предметом кримінального проступку, або які виявлені під час затримання особи, особистого огляду або огляду речей (ч. 3 ст. 214 КПК).

Таким чином, можна констатувати, що в кримінальному процесуальному законодавстві України появилися, окрім показань, речових доказів, документів і висновків експертів (ч. 2 ст. 84 КПК), нові процесуальні джерела, звідки можна отримувати відомості про факти та обставини, які мають значення для кримінального провадження та підлягають доказуванню. На це прямо вказують і положення ст. 298-1 КПК, якою визначено, що процесуальними джерелами доказів у кримінальному провадженні про кримінальні проступки, крім визначених ст. 84 КПК, також є пояснення осіб, результати медичного освідування, висновок спеціаліста, показання технічних приладів і технічних засобів, що мають функцію фото- і кінозйомки, відеозапису чи засобів фото- і кінозйомки, відеозапису.

При цьому цікавим є й те, що зазначені процесуальні джерела доказів можуть бути використані в кримінальному провадженні щодо злочину, але лише на підставі ухвали слідчого судді, яка постановляється за клопотанням прокурора.

Насамкінець, є потреба зазначити, що згідно із Законом України № 2155 від 3 грудня 2019 року „Про внесення змін до розділу II „Перехідні положення” Закону України „Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень” викладені вище новітні положення щодо використання процесуальних джерел доказів у кримінальному провадженні набувають чинності з 1 липня 2020 року.

Список використаних джерел:

4. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року (зі змінами і допов.) // Відомості Верховної Ради України. 2013. № 9-10. Ст. 88.

5. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар / За загальною редакцією професорів В.Г. Гончаренка, В.Т. Нора, М.Є. Шумила. К.: Юстініан, 2012. 1328 с.

6. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень: Закон України від 22 листопада 2018 року № 2617-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2617-19> (дата звернення: 10.05.2020).

4. Про внесення змін до розділу II „Перехідні положення” Закону України „Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень”: Закон України від 3 грудня 2019 року № 2155. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/321-IX> (дата звернення: 10.05.2020)

Аллахвердієва Ельміра Валєгівна,
студентка ННПК факультет №1
Одеського державного університету
внутрішніх справ

Науковий керівник:

Щирська Вікторія Сергіївна,
доцент кафедри кримінального права
та кримінології Одеського державного
університету внутрішніх справ

ПРОБЛЕМАТИКА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКСПЕРТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Одним з важливих чинників забезпечення об’єктивності правосуддя є використання сучасних досягнень науки у галузі судової експертизи. Враховуючи визначальну роль актуальності проблематики забезпеченням експертної діяльності, що здійснюється на принципах законності, незалежності, об’єктивності і повноти дослідження.

Сьогодні в Україні проводяться експертні дослідження за восьмидесятьма напрямками у різних галузях знань, зокрема, криміналістичні, інженерно-технічні, економічні, товарознавчі, у сфері інтелектуальної власності, психологічні, мистецтвознавчі, екологічні та інші дослідження. Висновки судових експертів спрямовані на забезпечення правоохоронних і судових органів незалежною об’єктивною експертизою, орієнтованою на максимальне досягнення науки і техніки.

В Україні здійснення судово-експертної діяльності, організація науково-методичного забезпечення судово-експертної діяльності та організаційно-управлінські засади діяльності державних спеціалізованих установ, покладаються на міністерства та інші центральні органи виконавчої влади, до сфери управління яких належать установи, що здійснюють судово-експертну діяльність. Про це зазначається в ст.8 п.1 Закону України "Про судову експертизу". [1, ст.8, п.1].

Функції різних центральних органів виконавчої влади диференційовано суб’єктам судово-експертної діяльності, серед яких до державних спеціалізованих установ належать:

– науково-дослідні установи судових експертиз Міністерства юстиції України;

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

– науково-дослідні установи судових експертиз, судово-медичні та судово-психіатричні установи Міністерства охорони здоров'я України;

– експертні служби Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства оборони України, Служби безпеки України та Державної прикордонної служби України. [1, ст.7]

Організуючи експертне забезпечення правосуддя, Міністерство юстиції України, відповідно до покладених завдань, координує діяльність міністерств та інших центральних органів виконавчої влади з питань розвитку судової експертизи. [2,п.5]

Для забезпечення законних інтересів, конституційних прав і свобод людини, їх гарантій, що визначають зміст і спрямованість діяльності держави Міністерство юстиції України здійснює функції сполучної ланки між суб'єктами судово-експертної діяльності.

Мережу науково-дослідних установ судових експертиз Міністерства юстиції України складають: Дніпропетровський, Донецький, Київський, Кримський, Львівський, Одеський, Харківський НДІСЕ та науково-дослідний центр судової експертизи з питань інтелектуальної власності.

У ст. 7 Закону України “Про судову експертизу” зазначається, що певні види експертиз проводяться виключно державними спеціалізованими установами, зокрема це судово-експертна діяльність, пов'язана з проведенням криміналістичних, судово-медичних і судово-психіатричних експертиз. [1, ст.7]

В ст. 71 Закону України Основи законодавства України про охорону здоров'я йдеться, що проведення судово-медичної і судово-психіатричної експертизи призначається особою, яка проводить дізнання, слідчим, прокурором або судом у порядку, встановленому законодавством, для вирішення питань, що потребують спеціальних знань в сфері судової медицини або судової психіатрії.

Організаційне керівництво судово-медичною і судово-психіатричною службами здійснює центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони здоров'я. [3, ст.71]

В Наказі Про розвиток та вдосконалення судово-медичної служби України зазначається, що судово-медична експертиза, яка проводиться з метою дослідження на підставі спеціальних знань матеріальних об'єктів, що містять інформацію про обставини справи, яка перебуває в провадженні органів дізнання, слідчого, прокурора чи суду, виконується згідно з Правилами проведення судово-медичних експертиз (досліджень) у відділеннях судово-медичної експертизи.

Система служби судово-медичної експертизи України складається з Головного бюро судово-медичної експертизи МОЗ України, Республіканського бюро судово-медичної експертизи (Автономна

Республіка Крим), Бюро судово-медичної експертизи управлінь охорони здоров'я обласних виконавчих комітетів. [4.]

Судово-психіатрична експертиза в адміністративних, цивільних справах, у кримінальному провадженні призначається і проводиться на підставах та в порядку, передбачених законом. Порядок проведення стаціонарної судово-психіатричної експертизи в психіатричних закладах осіб, які утримуються під вартою визначено наказом Міністерства охорони здоров'я України. [5]

Мережу установ судово-психіатричної експертизи в Україні складають:

– Український науково-дослідний інститут соціальної і судової психіатрії та наркології Міністерства охорони здоров'я України, на який покладено функції головної установи з питань судової психіатрії; функцію проведення повторних, особливо складних та спірних експертиз з усіх територій України покладено на Український науково-дослідний інститут соціальної та судової психіатрії і наркології Міністерства охорони здоров'я України та Київський міський центр судово-психіатричної експертизи;

– заклади для проведення амбулаторної судово-психіатричної експертизи, призначеної судово-слідчими органами;

– заклади для проведення стаціонарної судово-психіатричної експертизи особам, які утримуються під вартою, призначеної судово-слідчими органами.

Суб'єктом судово-експертної діяльності є Міністерство внутрішніх справ України- центральний орган виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України. МВС України входить до системи органів виконавчої влади і є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади у формуванні та реалізації державної політики у сфері захисту прав і свобод людини та громадянина, власності, інтересів суспільства і держави від злочинних посягань, боротьби зі злочинністю, розкриття та розслідування злочинів, охорони громадського порядку, забезпечення громадської безпеки, безпеки дорожнього руху, а також з питань формування державної політики у сферах міграції (імміграції та еміграції), у тому числі протидії нелегальній (незаконній) міграції, громадянства, реєстрації фізичних осіб, біженців та інших визначених законодавством категорій мігрантів. [6, п.1]

В Державному науково-дослідному експертно-криміналістичному центрі Міністерства внутрішніх справ України (ДНДЕКЦ) ведеться База даних офіційних відомостей про працівників Експертної служби, яким у встановленому порядку присвоєно кваліфікацію судового експерта з правом проведення певного виду судової експертизи, для забезпечення в установленому порядку необхідною інформацією державного Реєстру атестованих судових експертів (далі – державний Реєстр), ведення якого відповідно до законодавства здійснює Міністерство юстиції України

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

забезпечення в установленому порядку необхідною інформацією державного Реєстру атестованих судових експертів.

Список використаних джерел:

1. Закон України Про судову експертизу, 1994, № 28
2. Про затвердження Положення про Міністерство юстиції України від 2 липня 2014 р. № 228 Київ.
3. Закон України Основи законодавства України про охорону здоров'я, 1993, № 4.
4. Наказ Про розвиток та вдосконалення судово-медичної служби України, № 6 від 17.01.95. м.Київ .
5. Порядок проведення стаціонарної судово-психіатричної експертизи в психіатричних закладах осіб, які утримуються під вартою, №397 від 08.10.2001 м. Київ.
6. Про затвердження Положення про Міністерство внутрішніх справ України.

Баштан Павло Олегович,

курсант факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Павлова Наталя Валеріївна,

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри криміналістики, судової медицини та психіатрії Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ГЕНЕЗА ГАБІТОЛОГІЇ ЯК РОЗДІЛУ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ТЕХНІКИ

Необхідність розробки сучасної методології комплексного дослідження зовнішніх і внутрішніх ознак людини в криміналістиці викликана потребами розшукової, слідчої та експертної практики, а також вимогою судів про підвищення якості розслідування, більш широке використання науково-технічних засобів для ідентифікації особи. Крім того, з огляду на збільшені міграційні потоки на пострадянському просторі, відсутність ефективної реєстрації населення, наявність територій локальних військових конфліктів, а також технічну доступність виготовлення підроблених документів, можна відзначити значне зниження

можливості посвідчення особи людини за його основними документами (паспорт, військовий квиток, водійські права та інший рід посвідчень). У зв'язку з цим як ніколи зростає цінність точних методів ідентифікації людини, якими й оперує габітологія – наука про ідентифікацію особи за ознаками зовнішності. В контексті зазначеного також надзвичайно важливим видається відслідковування витоків і генез виникнення габітології як науки.

Загальними та спеціальними питаннями габітології займалися такі дослідники та науковці, як Г. Гросс, А. Бертільон, Е. Генрі, Ф. Гальтон, Е. Локара, С.М. Потапов, А.Д. Кисельов, А.І. Вінберг, Р.С. Белкін, В.І. Гончаренко, В.П. Бахін, С.Н. Хазієв та ін.

Метою дослідження є теоретико-правовий аналіз становлення габітології як науки та розділу криміналістики.

Опис зовнішності людини в криміналістиці може здійснюватися довільно або за спеціальною методикою з використанням спеціальних термінів. Довільний опис - це опис, дається свідком-очевидцем в словах і виразах, які використовуються в повсякденній мові.

Систематизований опис - це опис методом словесного портрета. Основи такого опису були закладені в кінці ХІХ століття Альфонсом Бертільоном. Цей опис дозволяє одноманітно характеризувати елементи зовнішності, однакові прикмети і однаково сприймати дані опису.

Однак, найбільш комплексним і повним дослідженням Рудольфа Рейсса в напрямку ідентифікації злочинця за ознаками його зовнішності став трактат «Словесний портрет. Опис і ототожнення зовнішності по методу Бертільона». Як зазначав у своєму дослідженні Р. Рейсс, німецький і швейцарський криміналіст: «Словесний портрет - це точний опис за допомогою спеціального словника форм зовнішніх органів людського тіла, рис і зовнішності» [1; с. 7].

За методом словесного портрету охоплюється опис анатомічних, функціональних і супутніх ознак.

Принципово новим в криміналістиці стала саме розробка такого спеціального словника, наявність якого забезпечувала одноманітність описової лексики і більшу ефективність розшуку злочинців різними правоохоронними органами. Так, ще А. Бертільон писав: «... до тих пір, поки та чи інша анатомічна особливість зовнішності індивіда, що відрізняє його від тисячі інших осіб і дає можливість відобразити її в пам'яті, не отримає точної назви, вона залишається непоміченою і як би не існує. Вже давно відомо, що ми не можемо уявити собі того, чого не можемо висловити словами, також відобразити в мозку то, чого не можемо описати» [2].

Вироблення спеціального словника виявилось необхідним тому, що розмовна мова рідко оперує словами, які точно позначають форму того чи іншого предмета, описові ознаки зазвичай позначаються прикметниками: «великий», «середній», «звичайний», слова дають лише розпливчате

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

уявлення про форму будь-якого органу. «Такі описи,- зазначає Р. Рейсс,- абсолютно безглузді. В цілях ототожнення особистості (ідентифікації), вони ще й тепер зустрічаються у паспортах, дозволах на полювання й навіть в розшукових поліцейських об'явах» [1; с. 8].

Термінологія словника для словесного портрету була розділена Р. Рейсом на три категорії:

- 1) терміни, які відображають розмір органу;
- 2) терміни, які описують вигляд органу;
- 3) терміни, що визначають колір волосся.

Номенклатура першої категорії проста і виражається словами: малий - середній-великий. При цьому Р.Рейсс розширив цю номенклатуру до категорійної з метою більшої деталізації особливостей зовнішності злочинця. Номенклатура для другої категорії по суті є проекцією першої, однак з використанням термінології, характерної для конкретного органу. Так, наприклад, ніс Рейсс пропонував характеризувати як: піднесений - піднесений (піднесений)- горизонтальний – опущений (опущений)- опущений. За третьою категорією колір Рейсс пропонує визначати волосся як Білокуре, русе та чорняве. В свою чергу кожна категорія міститиме додаткові ознаки, такі як, темне, середнє і світле.

Крім того, в означеному вище трактаті Р.Рейссом було запропоновано цифровий шифр для обміну телеграфними повідомленнями між поліцейськими, який було розроблено ним сумісно з Полем Отле, Генеральним секретарем Інтернаціонального Бібліографічного інституту в Брюсселі [1; с. 135].

Криміналістична ідентифікація як метод пізнання являє собою продукт наукової творчості, що містить систему знань (понять, принципів, процедур, прийомів) про те, яким чином в кримінальному судочинстві повинна вирішуватися та чи інша задача, пов'язана з встановленням тотожності індивідуально визначеного слідстворившого об'єкта, іншими словами - це процес виділення конкретного об'єкта з безлічі йому подібних. Предметом вивчення форм ідентифікації людини в криміналістиці є поняття і властивості зовнішнього вигляду людини, класифікація його елементів і ознак, закономірності фіксування, збору і використання даних про зовнішній вигляд, методика криміналістичної портретної ідентифікації. Під зовнішнім виглядом розуміється сукупність зовнішніх даних, які сприймаються за допомогою зору. Внутрішні форми ідентифікації - сукупність даних про внутрішні особливості людини, які неможливо вивчити, виявити або проаналізувати за допомогою зору.

Представники сучасного суспільства часто характеризуються наявністю новітніх ознак зовнішності, які несуть в собі досить об'ємну інформацію (татування, пірсинг, шрамування, таврування тощо).

Однією з найбільших проблем сучасної габітології в контексті стрімкого науково-технічного прогресу є пошук нових методик ідентифікації особи за ознаками зовнішності, що, зокрема, пов'язана також і з частковою дискредитацією таких методів як дактилоскопія і словесний портрет. Наразі методичний арсенал габітології вже розширено методами запахової ідентифікації, генотипної ідентифікації за побудовою моделі ДНК, метод сканування венної судинної карти особи, сканування райдужної оболочки ока, методи із застосування автоматизованих технологій та ін.

Отже, застосування способів криміналістичної ідентифікації має свою унікальну та неповторну історію, яка пов'язана з розвитком науково-технічного прогресу та технологічними здобутками людства на певному етапі розвитку суспільства. Кожен із методів та способів криміналістичної ідентифікації має свої як позитивні, так і негативні характерні ознаки. Однак основоположниками габітології як науки ідентифікації за зовнішністю пропонується вважати Альфонсо Бертильона та Рудольфа Рейсса, які першими на концептуальному рівні розробили комплексні методики ідентифікації особи за зовнішніми ознаками та здійснили їх ефективну апробацію.

Список використаних джерел:

1. Рейсс Р.А. Словесный портрет: Опознание и отождествление личности по методу Альфонса Бертильона: Со словарем на фр., нем., итал. и англ. яз. и цифровым шифром. М: т-во скоропеч. А.А. Левенсон, 1911. 152 с.
2. Торвальд Ю. Век криминалистики: Пер. с нем. / Под ред. и со вступ, ст. Ф. Решетникова (3-е изд.) М.: Прогрессе. 1991. 323 с.

Біла Олена Юріївна,
студентка юридичного факультету
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
Науковий керівник:
Коваленко Ілля Олександрович,
адвокат, викладач кафедри
кримінально-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ТАКТИКА ПРОВЕДЕННЯ ОГЛЯДУ МІСЦЯ ПОДІЇ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ КРАДІЖОК

Однією з найскладніших та найоб'ємніших слідчих (розшукових) дій у процесі досудового розслідування крадіжок є огляд місця її вчинення. Її

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

проведення вимагає від слідчого чи іншої уповноваженої на це особи знання вимог закону, чималої концентрації, витримки, спостережливості.

Основи організації і тактики проведення огляду місця крадіжки широко висвітлені у криміналістичній літературі у роботах М. С. Бокаріуса, В. П. Колмакова, Є. Ф. Коновалова, О. М. Васильєва, М. О. Селіванова, М. І. Порубова, Є. О. Разумова, В. Ю. Шепітька, М. Г. Щербаковського та інших авторів.

Огляд місця події – це невідкладна слідча (розшукова) дія, яка проводиться з метою виявлення та фіксації відомостей щодо обставин вчинення кримінального правопорушення. Огляд місця події крадіжки має бути проведений своєчасно, організовано, кваліфіковано, інакше сліди можуть бути знищені внаслідок погодних умов чи дій сторонніх осіб, початкова обстановка порушується, втрачаються речові докази, без яких розслідування стає важчим

На підготовчому етапі огляду місця події слідчому необхідно визначитися з тим, що є місцем події, яке буде оглядатися, оскільки це впливає на необхідність отримання ухвали слідчого судді про дозвіл на огляд. Так, зокрема, якщо місце вчинення крадіжки знаходиться в житлі чи іншому володінні особи, слідчий має отримати дозвіл слідчого судді на його проведення, окрім випадків, передбачених КПК України [2, с. 129].

Слідчому необхідно вирішити питання про залучення учасників огляду місця події. У випадках вчинення крадіжки, існує законодавчо визначена необхідність у залученні не менше двох понятих, незалежно від застосування технічних засобів безперервного фіксування даної слідчої дії.

Оглядаючи місце події, ви можете визначити місця, з яких злочинці спостерігали за жертвою, або відслідковували її рух. Необхідно звернути особливу увагу на пошук та правильну фіксацію слідів, недопалок, сірників, пачок сигарет, слідів транспортних засобів, мікрочастинок тощо. А за допомогою слідів ніг, транспортних засобів тощо можна визначити способи переміщення злочинців на місце злочину, їх кількість, а також способи переходу до жертви. Таким чином, можна певною мірою підтвердити факти, викладені у заяві потерпілого. Якщо злочин вчинено в приміщенні, слідчий повинен під час огляду використовувати засоби освітлення слідчої валізи, докладаючи всіх зусиль, щоб знайти сліди рук, ніг, мікрочастинок, сліди інструментів для зламу замків, сліди крові, кулі, рукави та подібні. Під час експертизи, оцінюючи наявну інформацію з показань потерпілих та свідків, слідчий може змоделювати інцидент і таким чином визначити завдання оперативників щодо гарячого переслідування та затримання злочинців [3, с. 601].

При підготовці до огляду місця події при вчиненні крадіжок: – слідчому необхідно уточнити слідчу ситуацію, що склалася; – забезпечити належну охорону місця вчинення крадіжки (житло, прибудинкової

території); – перевірити готовність транспортних засобів та технічних засобів, необхідних для проведення огляду; – визначити коло осіб, які братимуть участь в огляді (слідчий, оперативні працівники, інспектор-криміналіст, судово-медичний експерт, кінолог з собакою та інші).

Етап роботи починається із загального огляду, під час якого слідчий знайомиться з обстановкою місця події, визначає межі огляду, висуває версії щодо події. На основі отриманої інформації слідчий формує завдання для оперативників (використання пошукової собаки, організація пошуку злочинця гарячими слідами, збір інформації, ідентифікація свідків), складає план детальної перевірки, підбирає методи та засоби дослідження ситуації на сцені, проводить орієнтування та оглядові місця події. Ретельний огляд забезпечує ретельний і ретельний огляд місця події, предметів з метою виявлення слідів злочину. Під час загального огляду слідчий оглядає предмети, що знаходяться в статичному стані, і під час детальної експертизи він може переміщувати предмети з метою дослідження, спочатку закріплюючи їх у місці виявлення. Під час детального огляду здійснюється вилучення речових доказів (слідів), їх пакування, фіксація.

Заключний етап полягає в узагальненні й аналізі зібраної інформації, вирішенні повністю або частково завдання та мети огляду. Визначається, які об'єкти обстановки доцільно оглянути додатково, які об'єкти необхідно ще вилучити. Слідчий може вважати огляд закінченим, якщо на всі питання, що впливають з події злочину, одержана певна інформація (встановлено механізм, спосіб вчинення, виявлені ознаки злочинця тощо) [1, с. 193].

М. В. Салтевський слушно зазначає про те, що в усіх випадках крадіжок огляд місця події є невідкладним і обов'язковим. На відкритій місцевості чи в приміщенні огляд починається від периферії до центру, оскільки сліди нерідко залишаються вдалині від безпосереднього місця крадіжки. Природно, центр місця – головне джерело інформації, де можна знайти сліди боротьби злочинця з жертвою [4, с. 481].

Отримані дані в ході огляду місця події дозволяють слідчому безпосередньо сприймати отриману інформацію та відтворювати обставини вчинених крадіжок. При огляді прилеглої до житла ділянки слід звернути особливу увагу на виявлення слідів ніг та взуття, транспортних засобів, а в самому житлі – на сліди пальців рук, знарядь злому, застосування зброї, а також на загублені (втрачені) злочинцями речі тощо.

Також в ході проведення огляду місця події, особливу увагу необхідно приділити виявленню та вилученню мікрооб'єктів, що дозволяє отримати певні дані для більш точного та якісного відтворення обстановки злочину та інформацію щодо особи злочинця. Особливої необхідності це набуває у випадках, коли потерпілий чинив опір нападаючому.

Таким чином, при розслідуванні крадіжок, огляд місця події має свої специфічні особливості. Проаналізувавши дані слідчої практики, є

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

можливим зробити висновок про те, що проведення огляду місця події є однією з найефективніших слідчих (розшукових) дій, що проводяться при розслідуванні крадіжки. Це зумовлено тим, що огляд місця події, де вчинено крадіжку дає можливість слідчому та іншим учасникам отримати найбільшу кількість достовірних фактичних даних, що дають можливість об'єктивно встановити обстановку вчиненого злочину, висунути криміналістичні версії та максимально ефективно планувати розслідування.

Список використаних джерел:

1. Криміналістика: питання і відповіді: навч. посіб. / Кофанов А. В., Кобилянський О. Л., Кузьмічов Я. В. та ін. Київ: Центр учб. літ., 2011. 280 с.
2. Криміналістична тактика: навч. посіб. / за ред. М. А. Погорецького та Д. Б. Сергеевої. Київ: Алерта, 2016. 244 с.
3. Криміналістика: підруч. для студентів юрид. спец. вищ. закл. освіти / за ред. В. Ю. Шепітька. 3-тє вид., перероб. і допов. Київ: Ін Юре, 2004. 736 с.
4. Салтевський М. В. Криміналістика (у сучасному викладі): підручник. Київ: Кондор, 2008. 588 с.

Бідняк Валентин Анатолійович,
здобувач Міжрегіональної
Академії управління персоналом

ЗАЛУЧЕННЯ СПЕЦІАЛІСТІВ ДО СЛІДЧОГО ОГЛЯДУ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ЗЛОЧИНІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ НЕЗКОННИМ ВИКОРИСТАННЯМ БЮДЖЕТНИХ КОШТІВ У ГАЛУЗІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

Під час викриття злочинів та формування доказової бази правоохоронні органи повинні використовувати законні способи, методи, заходи, а також слідчі (розшукові) дії, серед яких слідчий огляд. Існує певна специфіка його проведення в залежності від виду злочину, але головна мета завжди полягає у виявленні, фіксації та вилученні слідової інформації кримінального правопорушення.

Слідчий огляд був предметом дослідження багатьох вчених-криміналістів та процесуалістів. Процесуальним підґрунтям виступає стаття 237 Кримінального процесуального кодексу України. Але на практиці виникає певна проблематика стосовно обізнаних осіб, залучених до його проведення, послідовності виконання ними певних дій тощо.

Вивчаючи досвід закордонних колег, позитивно необхідно відмітити, що при будь-якому огляді за фактом вчинення злочину поряд із детективами та правоохоронцями на місці події працює не один спеціаліст, а група фахівців за різними напрямками: фотографія, відеозйомка, пошук та вилучення слідів, реконструкції місця події тощо. При цьому спеціальні захисний одяг, взуття, респіратори, окуляри виключають можливість зіпсування слідів або залишення своїх. Звісно, що в нашій державі передбачається підготовка більш широкого профілю спеціалістів, але ж одному спеціалісту не можливо одночасно виконувати необхідні дії і фіксувати на фото- та відеокамеру, як передбачається чинним кримінальним процесуальним законодавством.

Слушною є наукова позиція І. В. Пирога, який також пропонує залучати для огляду групу спеціалістів з різних галузей. Вчений пропонує до роботи СОГ залучати групу спеціалістів, використовуючи попередню інформацію працівників патрульної поліції. Слідчий, першим оглядаючи його, фіксує в протоколі загальну обстановку на статичній стадії. Одночасно з оглядом проводиться фото- та відеофіксація. Слідчий визначає тактику та методи проведення огляду місця події і території, де можливе пересування учасників огляду без порушення обстановки та слідів злочину. Таке рішення слідчий приймає після консультацій зі спеціалістами, зважаючи на розмаїття слідів і особливості їх розміщення. Спеціалісти, здійснюючи виявлення, фіксацію та вилучення матеріальних об'єктів, які несуть на собі слідову інформацію вчиненого правопорушення, встановлюють послідовності дій злочинця під час вчинення злочину. За результатами діяльності спеціалістів пропонується складати довідку і оформлювати додатком до протоколу [2, с. 35].

Слідчий огляд під час викриття злочинів, пов'язаних із державним фінансуванням сфери охорони здоров'я, на відміну від інших злочинів, не являється першочерговою слідчою дією. Слідчий та оперуповноважений вже мають достатньо інформації стосовно виду слідчого огляду та спеціалістів, яких необхідно залучати. Зокрема, при розслідуванні злочинів зазначеної категорії, об'єктами огляду виступає не тільки певне місце, а і специфічне обладнання, документи тощо.

Прикладом може слугувати наступний випадок. Однією із лікарень було закуплено цифровий флюорограф. У працівників оперативних підрозділів виникли сумніви щодо відповідності його технічних параметрів, які були визначені технічною документацією, що зумовлювало його нижчу вартість. Для встановлення фактичних даних був проведений огляд зазначеного медичного обладнання. Для встановлення медико-технічних параметрів, технічних можливостей, порядку підключення та функціонування флюорографа був залучений спеціаліст, в якості якого виступав медик-рентгенолог. Під час огляду ним було встановлено, що технічні параметри флюорографа не відповідають за показником

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

потужності рентгенвипромінювача, що в подальшому враховувалось при обчисленні збитків бюджету, які становили понад 500 000 грн.

Результати опитування практичних співробітників показали, що об'єктами слідчого огляду завжди виступають документи, а також поряд із ними: медичне обладнання (магнітно-резонансні томографи, апарати штучної вентиляції легень) – 29 %, лікарські засоби – 25 %, вироби медичного призначення (системи переливання крові, шприци, рукавички) – 30 %, об'єкти будівництва та будівельні матеріали – 36 %, продукти харчування – 15 %.

Зрозуміло, що злочини, пов'язаних із державним фінансуванням сфери охорони здоров'я, завжди вчиняються за допомогою певних документів. Серед типових документів, які підлягають огляду можна зазначити: договори, додаткові угоди, специфікації, проектно-кошторисна документація, акти приймання-передачі виконаних робіт, акти введення в експлуатацію обладнання, накладні, рахунки, платіжні доручення, кошторис розпорядника, план закупівель тощо. Під час проведення їх огляду, незалежно від досвіду роботи слідчого та оперуповноваженого у зазначеному напрямку, корисною буде консультативна допомога різногалузевих спеціалістів – економістів, медиків, будівельників, почеркознавців тощо. При цьому можливе залучення фахівців як державних, так і недержавних установ.

Під час проведення зовнішнього огляду документів варто використовувати різноманітне технічне обладнання (лупи, мікроскопи, УФ та ІЧ освітлювачі), залучаючи спеціалістів почеркознавців та технічного дослідження документів Експертної служби МВС України. Водночас, вивчення змістовної частини документів потребує допомоги спеціалістів-економістів, бухгалтерів, товарознавців, будівельників тощо. Залучення медичних працівників у якості спеціалістів необхідна не тільки під час вивчення специфічної медичної документації, а і під час огляду медичного обладнання, вироби медичного призначення тощо.

Таким чином, для ефективного розслідування злочинів, пов'язаних із державним фінансуванням сфери охорони здоров'я, необхідний комплексний підхід. Під час проведення огляду для отримання найбільш повної криміналістично значущої інформації необхідне залучення групи різногалузевих спеціалістів.

Список використаних джерел:

1. Аверьянова Т. В., Белкин Р. С., Корухов Ю. Г., Россинская Е. Р. Криминалистика: учебник для вузов / под ред. Засл. деятеля науки РФ, проф. Р.С. Белкина. М.: Изд-во НОРМА, 2000. 990 с.

2. Бідняк Г. С., Пиріг І. В. Використання спеціальних знань при розслідуванні злочинів. Навчальний посібник. Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2019. 140 с.

3. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. Дата оновлення: 28.11.2019. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17?find=1&text=%D1%81%D1%82+242#w14978>

4. Пиріг І.В. Використання досягнень науки і техніки в експертній діяльності Криміналістичний вісник: наук.-практ. зб. / [редкол.: І. М. Охріменко (голов. ред.) та ін.]; ДНДЕКЦ МВС України; НАВС. Київ: ДНДЕКЦ МВС України, 2019. No 2 (32). 110 с.: іл.

Бойко Ольга Василівна,

курсант факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування,

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Плетенець Віктор Миколайович,

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри криміналістики,

судової медицини та психіатрії,

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАНЬ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ ДОПИТУ

З кожним роком рівень злочинності зростає, що викликано нестабільною політичною ситуацією в країні, економічними коливаннями, подіями на сході країни тощо. Це вимагає від працівників правоохоронних органів здійснення швидкого, повного та неупередженого досудового розслідування з тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини [1]. Так, задля виконання поставленого завдання слідчі підрозділи правоохоронних органів проводять різні слідчі (розшукові) дії (далі – СРД) за допомогою яких, збирають докази у кримінальному провадженні. Зокрема, одним з джерел доказів, передбачених Кримінальним процесуальним кодексом України (далі – КПК України) є показання, які слідчі отримують шляхом проведення допиту.

Однак, в умовах сьогодення, коли види кримінальних правопорушень та способи їх вчинення настільки різноманітні, працівникам слідчих підрозділів необхідно використовувати спеціальні знання.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Підтвердженням цього є думка А.В. Боднара, який вважає, що запорукою успішності викриття злочинів, ефективності їх розслідування та судового розгляду нині є активне застосування спеціальних знань, тобто знань у галузі науки, техніки, мистецтва, що уможлиблюють одержання доказової інформації спеціально підготовленими особами. Спеціальні знання в кримінальному провадженні застосовують для пошуку, виявлення, одержання, закріплення фактичних даних (інформації), що підлягають установленню під час доказування. Таким чином, своєчасне й обґрунтоване застосування цих знань суттєво розширює можливості виявлення фактів, необхідних для встановлення істини в межах досудового розслідування кримінальних правопорушень [2, с. 46].

Такої ж думки дотримується і А.С. Амеліна, яка зазначає, що використання спеціальних знань відіграє ключову роль для забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування багатьох видів злочинів. Ефективне розслідування окремих злочинів неможливе без участі спеціалістів. Необхідність використання спеціальних знань зумовлена передусім специфікою предмета злочинного посягання і способом скоєння цих злочинів [3, с. 264].

Також, під час розслідування виникає ціла низка спеціальних завдань, у вирішенні яких слідчому може надати допомогу особа з відповідними знаннями і навичками.

Враховуючи те, що вимоги КПК України не містять переліку СРД, у ході проведення яких слідчий маж право користуватись допомогою спеціаліста, можна зробити висновок про те, що заборона на участь спеціаліста в будь-якій СРД не встановлена.

Наразі, найпоширенішою СРД, яку проводять працівники слідчих підрозділів при розслідуванні всіх злочинів є допит. Так, відповідно до ч. 1 ст. 71 КПК України спеціаліст може бути залучений для надання безпосередньої технічної допомоги (фотографування, складення схем, планів, креслень, відбір зразків для проведення експертизи тощо) сторонами кримінального провадження під час досудового розслідування і судом під час судового розгляду [1].

Також, до підстав залучення спеціаліста під час допиту А.М. Зинін відносить ще й те, що показання, які стосуватимуться обставин розслідуваної події, вимагають для їх роз'яснення спеціальних знань [4].

Важливим є те, що участь спеціаліста під час проведення допиту важлива не тільки слідчому, а ще й допитуваному, оскільки слідчий через свою недостатню обізнаність в окремих питаннях може неправильно зрозуміти та оцінити інформацію, отриману від допитуваного.

На підтвердження цієї думки, варто зазначити думку А.В. Мироської, яка наголошує, що спеціаліст, який бере участь у допиті, сприяє вирішенню таких основних завдань: визначення й уточнення мети,

завдань, предмета допиту, тобто допомагає окреслити коло найбільш значущих обставин, що підлягають з'ясуванню [5].

Ищенко П.П. з приводу цього писав: «Спеціалісти під час допиту можуть роз'яснити значення спеціальних термінів; допомогти розібратись у чинних спеціальних правилах, інструкціях та інших документах; виявити неправдиві показання, що стосуються спеціальних питань; зафіксувати за допомогою науково-технічних засобів хід і результати допиту [6, с. 39-40].

Однак, враховуючи, що участь спеціаліста під час проведення допиту є дійсно важливою. Так, наприклад, залучення спеціаліста-психолога, який на підставі вивчення матеріалів стосовно допитуваного зможе спрогнозувати поведінку допитуваного, надати слідчому допомогу в формулюванні питань, визначити їх послідовність тощо.

Таким чином, беручи до уваги наші дослідження, ми можемо зробити висновок, що необхідність застосування в розслідуванні злочинів спеціальних знань пов'язана з тим, що пізнання події злочину є складним процесом об'єктивної дійсності та вимагає від слідчого застосування широкого кола суспільних, природних, математичних і технічних знань. Упровадження у кримінальну процесуальну діяльність наукових досягнень має на меті не лише підвищення ефективності роботи слідчих і судових органів, встановлення обґрунтованої істини у кримінальному провадженні, а і сприяння дотриманню принципу об'єктивності досудового розслідування.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс : Закон України від 13.04.2012.*Відомості Верховної Ради України*, 2013, № 9-10, №11-12, №13, ст. 88. Дата оновлення: 16.01.2020. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (Дата звернення: 08.02.2020);
2. Боднар А.В. Форми використання спеціальних знань під час розслідування знищення або пошкодження майна / *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. №3(104), 2017. С. 46-56;
3. Амеліна А.С. Використання спеціальних знань під час розслідування податкових злочинів / *Порівняльно-аналітичне право*. № 3, 2018. С. 264-267;
4. Зинин А.М. Участие специалиста в процессуальных действиях / *Перспект*, 2011. 160 с.;
5. Мириська А.В. Тактика використання спеціальних знань під час проведення допиту при розслідуванні фальшивомонетництва / *Науковий вісник Ужгородського національного університету*, 2015. С. 89-92;
6. Ищенко П.П. Специалист в следственных действиях (уголовно-процессуальные и криминалистические аспекты) / *Юридическая литература*, 1990. 160 с.

Бондаренко Олексій Сергійович,
курсант 3 курсу факультету
підготовки фахівців для органів
досудового розслідування
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
Науковий керівник:
Бублик Надія Сергіївна,
старший викладач кафедри
кримінального процесу
факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

РОЛЬ ПРОКУРОРСЬКОГО НАГЛЯДУ НА СТАДІЇ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Значення і роль органів прокуратури у забезпеченні законності з боку органів контролю, здійснення та дотримання правосуддя є невід'ємною для нашої держави. Особливу увагу до захисту прав та свобод людини визначає і стимулює розвиток публічної влади, її правоохоронних органів та зокрема прокуратури, в межах наближення до європейських стандартів. Дискусійним питанням на сьогодні визнається роль прокурора та його функціональні призначення на стадії досудового розслідування та в механізмі забезпечення прав та основоположних свобод людини у кримінальному провадженні.

Прокурор, у відповідності з положеннями Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК) України, який здійснює свої повноваження відповідно до вимог передбачених даним Кодексом, є незалежним у своїх діях, втручання в які осіб, які не мають на це законних повноважень – категорично не допускається. Органи державної влади, органи місцевого самоврядування, підприємства, установи та організації, службові та інші фізичні і юридичні особи зобов'язуються слідувати законним вимогам та безпосереднім процесуальним рішенням прокурора.

Слід зазначити, що прокурорський нагляд є однією з гарантій кримінального процесу, що сприяє забезпеченню дотримання законності органами досудового розслідування та поновленню порушених прав та свобод населення. Виходячи з цього визначення поняття прокурорського нагляду, можна визначити як саме він діє на досудовому розслідуванні.

Зміни, які відбулися у Законі України «Про прокуратуру» торкнулися всіх аспектів організації та діяльності цього органу виконавчої

влади. Найбільш суттєві зміни торкнулися функціональної спрямованості прокурорської діяльності, зокрема в тій частині, яка полягає у нагляді за додержанням законів органами досудового розслідування. Завдяки цьому і набуває актуальності питання щодо ролі прокуратури у частині виконання нею наглядової функції. [1]

Слід зауважити, що прокуратура не здійснює нагляд за кожним громадянином окремо. Вона приділяє значну увагу тільки окремим категоріям осіб, щодо яких з'являється інформація про вчинення ними протиправних дій, зокрема кримінальних правопорушень, які передбачені в Кримінальному Кодексі України, бо способів постійного нагляду за дотриманням громадянами закону – не існує.

Прокурорський нагляд за діяльністю та функціонуванням органу досудового розслідування є однією із суттєвих гарантій забезпечення законності в роботі слідчих під час досудового розслідування.

Відповідно до частини 2 статті 36 КПК України до повноважень прокурора відноситься здійснення нагляду за дотриманням законів під час проведення досудового розслідування, шляхом процесуального керівництва.[2]

Під час досудового розслідування прокурор зобов'язаний виконувати нагляд за слідчими, з метою дотримання останніми законності у прийнятті рішень під час досудового розслідування кримінального провадження. Також прокурорський нагляд полягає у забезпеченні дотримання конституційних прав усіх учасників процесу, вживанні заходів підвищення каналів комунікації між органами досудового розслідування та прокуратурою, а також вживання заходів щодо забезпечення відповідальності, у разі порушення законів слідчим та забезпеченні професійної відповідальності за порушення прав людини.

Функціональна спрямованість діяльності прокурора залежить від стадій розслідування кримінального провадження та має певні особливості. Способи і форми реалізації функцій діяльності прокурора розрізняються за специфікою та з урахуванням особливостей кожної стадії.[3]

Таким чином, відповідно до законодавства на прокурора покладені функції нагляду за додержанням законів органами, що здійснюють досудове розслідування та нагляд за додержанням законності при прийнятті судових рішень у кримінальних провадженнях, а особливо при застосуванні заходів примусового характеру та тих, що пов'язані з позбавленням волі особи.

Отже, можна зробити висновок, що прокурорський нагляд є важливою гарантією ефективного виконання завдань кримінального судочинства та захисту прав громадян. Пріоритетним завжди був нагляд за дотриманням законів слідчими підрозділами у формі процесуального керівництва. Нині актуальність прокурорського нагляду не втрачається, а набуває все більшого значення у контексті перебування системи

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

кримінальної юстиції. Існує багато суперечливих питань щодо повноважень прокурора та його ролі та місця у кримінальному судочинстві, але це не перешкоджає подальшому дослідженні та розкриттю цієї проблеми з нового ракурсу.

Прокурорський нагляд відіграє велику роль та значення при здійсненні досудового розслідування, яка забезпечується наглядовими повноваженнями. Саме він гарантує забезпечення законності при прийнятті рішень та дотриманню закону всіх учасників кримінального провадження. Завдяки діяльності прокурора, а саме яка полягає у нагляді, встановлюється процес досудового розслідування та подальше його спрямування.

Список використаних джерел:

1. Про прокуратуру: Закон України від 5 листопада 1991 року № 1697-VII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18> (дата звернення 23.05.2020)
2. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 2012 року № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення 20.05.2020)
3. Юрчишин В. М. Прокурор як керівник досудового розслідування. *Адвокат*. 2012. № 7 (142). С. 26–30.

Бондаренко Олексій Сергійович,
курсант 3 курсу факультету
підготовки фахівців для органів
досудового розслідування
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
Науковий керівник:
Пиріг Ігор Володимирович,
доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри криміналістики,
судової медицини та психіатрії
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ДОПИТУ МАЛОЛІТНІХ ТА НЕПОВНОЛІТНІХ ОСІБ

Проведення слідчих (розшукових) дій є необхідним засобом криміналістичної тактики, що слугує вирішенню одного з важливих завдань кримінального провадження, а саме проведення швидкого,

повного та неупередженого розслідування. Однією з вагомих слідчих (розшукових) дій є допит, що полягає у спілкуванні з особами, які можуть володіти інформацією, яка є важливою для подальшого проведення досудового розслідування. Суб'єктами допиту можуть бути малолітні та неповнолітні особи, показання яких несуть інформацію, що відображає та встановлює обставини кримінального правопорушення.

Актуальною проблемою на сьогодні виступає саме тактика проведення та місце проведення допиту цієї категорії осіб, бо вони цілком залежать від вікових особливостей, психіки дитини, що значною мірою впливають на характер сприйняття нею інформації, як вона запам'ятала та як може відтворити обставин кримінального правопорушення. Для успішного проведення допиту слідчому потрібно об'єктивно оцінити індивідуальні особливості кожного допитуваного, та його психологічний стан. Треба звернути увагу на те, що при допиті неповнолітньої особи, особливу роль відіграє її вміння фантазувати та вигадувати неправдиві елементи, які можуть вплинути на відтворення дійсності. В таких випадках слідчий повинен допомогти особі у формуванні правдивих показань. При підготовці до проведення допиту слідчі повинні врахувати низку певних факторів, а саме: в якому середовищі виховується конкретна неповнолітня особа, рівень розвитку, її поведінка, потреби, інтереси тощо.

Велику роль у вирішенні такої проблеми відіграє обстановка, тобто місце де буде проведений допит та від налагодження психологічного контакту саме через несформованність, а також через нестійкість психіки самого неповнолітнього. Таким місцем може слугувати «зелені кімнати», що створені для проведення допитів малолітніх та неповнолітніх осіб, які стали учасниками в кримінальних провадженнях. Для мінімізації повторної травматизації психіки дитини, слід проводити допит саме в цих кімнатах, де створені всі умови для того, щоб дитина відчувала себе комфортно та змогла пояснити обставини події своєю мовою (малюнки, іграшки тощо).

Законом передбачено, що допит малолітньої або неповнолітньої особи здійснюється за обов'язковою присутністю законного представника, а якщо неможливо це, то у присутності педагога чи психолога, а за необхідністю – лікаря (ст. 226 КПК України). Дискусійним є питання кількості учасників допиту. Не завжди присутність цих осіб може позитивно впливати на процес дачі показань. На нашу думку, якщо допит проводиться у спеціально обладнаній кімнаті з можливістю відеотрансляції, ці особи можуть знаходитись у сусідній кімнаті та спостерігати за процесом, а у потрібний момент втрутитись за необхідністю.

Отже, можна зробити висновок, що допит займає провідну роль в розслідуванні кримінальних проваджень і без нього це зробити було б зовсім неможливо. Допит неповнолітньої особи є психологічно складним та потребує спеціальної підготовки особи, яка здійснює цю процесуальну

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

дію. Фахівці, які уповноваженні на проведення цієї процесуальної дії, повинні бути готовими на спілкування з такою категорією осіб, мати спеціальні знання та вміння налагодження контакту з такою особою, а також вміти створювати обстановку в якій дитини буде почувати себе комфортно. На мою думку, створивши сприятливі умови для спілкування, можна швидше налагодити з особою психологічний контакт, який в подальшому допоможе при отримання відомостей, інформації та відтворення сама обставин події, яка сталася.

Брік Максим Ігорович,

студент юридичного факультету
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Єфімов Микола Миколайович,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінально-
правових дисциплін

Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ОБШУКУ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ СУТЕНЕРСТВА

Обшук є однією з невербальних слідчих (розшукових) дій, та визнається достатньо ефективним засобом перевірки та збирання доказів у кримінальному провадженні. Враховуючи це, для забезпечення допустимості отриманих у результаті проведення обшуку фактичних даних, є необхідним чітко дотримання вимог та норм КПК як при розгляді слідчим суддею клопотання про обшук, так і при проведенні самого обшуку, а наприкінці досудового розслідування – при відкритті матеріалів цього досудового розслідування. Забезпечення належної правової процедури при розгляді клопотання про обшук слідчим суддею та при проведенні обшуку ніколи не залишалися без уваги дослідниками, особливо якщо враховувати наявні у практиці випадки порушень та зловживань у ході проведення обшуків, проте, такі питання актуалізувалися у зв'язку з голосуванням і прийняттям Верховною Радою України та набуттям чинності Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо забезпечення дотримання прав учасників кримінального провадження та інших осіб правоохоронними органами під час здійснення досудового розслідування» від 16 листопада 2017 року. [1,

с. 141]

Організація та проведення обшуку проводиться із чітким дотриманням норм КПК, передбачених статтею 234 КПК України. Згідно норм КПК України, обшук проводиться на підставі ухвали слідчого судді місцевого загального суду, в межах територіальної юрисдикції якого знаходиться орган досудового розслідування. [2]

На початкових етапах розслідування злочинів за фактом сутенерства чи підбурювання або втягнення особи до зайняття проституцією повинні проводитись такі обов'язкові слідчі дії: огляд місця події, допит підозрюваної особи, допити потерпілої особи та свідків, пред'явлення особи для впізнання, проведення обшуку за місцем проживання та роботи підозрюваної особи, вилучення та огляд засобів зв'язку (мобільних телефонів), призначення експертиз.

Для закріплення доказової інформації та пошуку нової, обов'язково проводити таку слідчу дію, як обшук. При розслідуванні злочинів за фактом сутенерства, він може проводитись у таких місцях: 1) за місцем роботи та проживання сутенера; 2) за місцем проживання повії; 3) за місцем проживання чи роботи інших осіб, які є учасниками злочину за фактом сутенерства або підбурювання особи до зайняття проституцією (наприклад, оператора, водія). В окремих випадках для отримання максимально успішного ефекту, варто ініціювати одночасне проведення обшуків у членів злочинної групи.

Під час організації та створення тактики проведення обшуку при розслідуванні сутенерства обов'язкова невідкладність та своєчасність слідчої (розшукової) дії, вона має важливе значення для виявлення та фіксації слідів злочинця (сутенера), вчасного висунення правильних слідчих версій, планування подальших процесуальних дій на НСРД.

На підставі висновків наукових робіт процесуалістів і вчених-криміналістів (В.П. Бахін, С.М. Стахівський, Р.С. Белкін, Є.Д. Лук'яничков, В.Ю. Шепітько, М.І. Порубов, Р.Л. Степанюк, С.С. Чернявський) визначають юридичні підстави і процесуальний порядок проведення обшуку та організаційно-тактичні особливості його проведення із урахуванням слідчих ситуацій. [3, с. 14]

Виділяють, що у зв'язку з невеликою кількістю матеріальної інформації, яку можуть виявити під час огляду місця події, обшук має найважливіше вирішальне значення для збирання доказів. [3, с. 14]

На підставі вивчення матеріалів кримінальних проваджень й справ, встановлено, що обшуки переважно проводяться у таких місцях: місці проживання сутенера – 83%; транспортних засобах сутенера – 67%; місці роботи сутенера – 12%. [3, с. 14]

Також, виділяють декілька об'єктів, які в першу чергу вилучаються під час обшуку у справах за фактом сутенерства, зокрема це:

- комп'ютерна техніка (системні блоки, ноутбуки, флеш-накопичувачі, планшети) – 55%;

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

- засоби зв'язку (мобільні телефони та смартфони) – 74%;
- документи (щоденники, записники) – 9%;
- інші характерні об'єкти (візитки, буклети, альбоми) – 12%. [3, с. 14]

Список використаних джерел:

1.Гловюк І.В. Проблемні питання забезпечення належної правової процедури обшуку (У розрізі новел КПК України). *Кримінальний процес, криміналістика, судова експертиза, оперативно-розшукова діяльність*. 2017. с. 141.;

2.Кримінальний процесуальний Кодекс України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI [Електронний ресурс] : [Режим посилання] : URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>;

3.Куратченко М.В. Розслідування сутенерства та втягнення особи в заняття проституцією. Автореферат дисертації. Дніпро, 2017р., 20 с.

Буждиганчук Євдокія Юріївна,
здобувач ПрАТ «Вищий навчальний заклад
«Міжрегіональна Академія управління
персоналом»

Науковий керівник:

Чаплинський Костянтин Олександрович,
доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри криміналістики,
судової медицини та психіатрії
Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПРОВЕДЕННЯ СЛІДЧОГО ЕКСПЕРИМЕНТУ У СПРАВАХ ПРО СУТЕНЕРСТВО

При розслідуванні кримінальних правопорушень у сфері моральності, зокрема, сутенерства, створення місць розпусти, втягнення неповнолітніх у заняття проституцією, звідництва, нерідко виникає необхідність перевірити показання підозрюваних (сутенера, повії, адміністратора місця розпусти, організатора групи) або провести деякі експериментальні дослідження або випробування.

У кримінальних провадженнях про сутенерство, особливо учинених злочинним групуванням, експериментальні дії мають певну специфіку і складнощі, що зумовлено певною зацікавленістю майже усіх учасників процесу. З одного боку, підозрювані намагаються уникнути кримінальної відповідальності, з іншого – потерпілі і свідки піклуються про свою професійну репутацію та сімейні відносини. Зважаючи на це,

слідчий експеримент нерідко у справах цієї категорії має визначальне значення. На цю обставину вказали майже 86 % опитаних слідчих.

Можна погодитися з думкою В. С. Кузьмічова і В. В. Юсупова, що під час слідчого експерименту слідчий може отримати нові докази, що підтверджують або спростовують факт перебування підозрюваного у місці, на яке він посилається [1, с. 99].

Проте, вивчення кримінальних справ й проваджень про сутенерство надає можливість зробити висновок, що нерідко слідчі відмовляються від проведення цієї процесуальної дії, намагаючись замінити її іншими слідчими (розшуковими) діями, зокрема, слідчим оглядом, додатковим допитом підозрюваного або одночасним допитом двох раніше допитаних осіб.

На думку В. А. Очеретяного, така ситуація зумовлена наступними чинниками:

- тривалістю проведення слідчого експерименту – 79 %;
- складністю проведення слідчої (розшукової) дії – 64 %;
- необхідністю залучення значної кількості учасників для проведення експериментальних випробувань – 58 %;
- можливістю організації втечі підозрюваного під час проведення дослідів або випробувань – 21 %;
- можливістю негативного впливу на сумлінного учасника кримінального процесу або передачі важливої інформації іншим злочинцям, що невстановлені слідством – 18 %;
- складністю оформлення ходу і результатів проведення слідчого експерименту – 9 %;
- недостатнім рівнем професійної та спеціальної підготовки працівників прокуратури та слідчих підрозділів поліції (21 %);
- відсутністю методичних рекомендацій з проведення слідчої (розшукової) дії та узагальнень слідчої й судової практики (62 %);
- інші чинники (зокрема, необхідність доставлення підозрюваного із слідчого ізолятора, пошуку транспортного засобу для виїзду на місце події, повернення злочинця до місця його утримання тощо) – 6 %.

Зважаючи на це, у 19 % від загальної кількості вивчених кримінальних проваджень проведення слідчого експерименту було очевидною необхідністю, але під час розслідування не проводилося. Вказане значною мірою впливає на результативність досудового слідства в цілому [2, с. 17].

На основі порівняльного аналізу наукових поглядів учених (Р. С. Белкін, В. А. Очеретяний, Ю. А. Чаплинська, В. Ю. Шепітько) можна стверджувати, що у справах про сутенерство слідчий експеримент має важливе значення як метод перевірки й уточнення доказової інформації та отримання нових самостійних доказів, які нерідко мають вирішальне значення [3, 4, 5, 6].

За результатами вивчення кримінальних проваджень встановлено,

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

що експеримент проводився з метою:

а) усунення суперечностей в показаннях підозрюваних (повії, утримувача або адміністратора місця розпусти, касира) – 84 %;

б) визначення меж поінформованості осіб, які виконували другорядні функції в організованій групі (водій, охоронець, блогер), про злочинну подію – 69 %;

в) закріплення раніше отриманих показань – 97 %;

г) отримання нових доказів – 35 % та ін.

У справах про сутенерство експериментальні дії проводилися переважно за участю рядових членів організованої групи (повії, звідники, утримувачі місць розпусти, водії) – 83 %, за участю лідера (організатора злочину) – лише у 3 %.

Окрім того, на підставі узагальнення слідчої практики можна виокремити тактичні помилки, що допускають працівники слідчих підрозділів під час проведення експерименту:

– відсутність психологічного контакту із підозрюваним (сутенер, повія, утримувач місця розпусти) – 87 %;

– порушення тактичних умов щодо послідовності дій при проведенні експериментальних дій – 67 %;

– проведення експерименту одночасно за участю двох підозрюваних – 12 %;

– відсутність технічних засобів фіксації процесуальної дії – 36 %;

– затягування з проведенням експерименту – 14 %;

– порушення правил добору понять – 9 %.

Отже, для завчасного запобігання можливій протидії та вирішення конфліктних ситуацій слідчого експерименту можна запропонувати такі тактичні прийоми: встановлення й підтримання психологічного контакту з усіма учасниками експерименту; проведення експерименту з кожним членом організованої групи (лідером), свідком або потерпілим окремо; надання підозрюваними показань з упередженням; співставлення дій і показань усіх учасників експерименту з фактичною обстановкою на місці події; спостереження за поведінкою учасників слідчого експерименту.

Список використаних джерел:

1. Кузьмічов В.С. Алібі у розкритті злочинів : Навчальний посібник / Кузьмічов В.С., Юсупов В.В. – К. : КНТ, 2007. 264 с.

2. Очеретяний В.А. Організація і тактика проведення слідчого експерименту. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук (спеціальність 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність) / Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, 2015. 226 с.

3. Белкин Р.С. Проверка и уточнение показаний на месте : лекция / Р. С. Белкин. – М., 1961. 26 с.

4. Очеретяний В.А. Проблемні питання пред'явлення для впізнання окремих ділянок місцевості та приміщень // Оперативно-розшукова діяльність органів внутрішніх справ : проблеми теорії та практики : матер. наук.-практ. конф. (м. Дніпропетровськ, 16.11.2011 р.). – Дніпропетровськ: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2012. – С. 68–69.

5. Чаплинська Ю.А. Проблемні питання слідчого експерименту // Право і суспільство : науковий журнал. – 2014. № 1. С. 249–254.

6. Шепітько В.Ю. Криміналістична тактика (системно-структурний аналіз) : [монографія] / В.Ю. Шепітько. – Харків : Харків юридичний, 2007. 432 с.

Васильченко Валерія Віталіївна,
студентка факультету юридичної
діяльності Дніпропетровського
державного університету
внутрішніх справ

Науковий керівник:

Єфімов Микола Миколайович,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінально-
правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ПІДГОТОВЧИЙ ЕТАП ПРЕД'ЯВЛЕННЯ ДЛЯ ВПІЗНАННЯ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ РОЗБОЇВ

Під час досудового розслідування, з метою з'ясування окремих обставин, для більш швидкого розкриття злочину проводяться різноманітні слідчі дії, серед яких виокремлюють досить затребувану процедуру - пред'явлення для впізнання. Тому що на підставі висновку такої проведеної дії, як впізнання, можна довести винуватість або невинуватість підозрюваного у вчиненні ним злочину.

Пред'явлення для впізнання – це слідча дія, що полягає у пред'явленні свідкові чи іншій особі об'єктів, які вони спостерігали раніше, з метою встановлення їх тотожності або групової належності [1, с.314].

Сутність даної слідчої дії полягає у тому, що особі пред'являють об'єкти, образи яких вона порівнює з уявними образами об'єктів, які спостерігала раніше, і вони пов'язані з подією злочину. На цій підставі робиться висновок про їх тотожність, подібність або відмінність [2, с.213].

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Впізнання не є обов'язковою до проведення слідчою дією. Її цільова необхідність визначається тією особою, яка проводить досудове розслідування, відповідно до кожної ситуації.

Загалом, пред'явлення для впізнання складається з трьох етапів:

- 1) підготовка до проведення впізнання /підготовчий/;
- 2) безпосереднє пред'явлення для впізнання /робочий/;
- 3) фіксація ходу та результатів впізнання /заключний/ [2,с.219].

Дана слідча дія ніколи не дублюється, тому звідси виникає ефективність та доказовість результатів, що також залежить від якості підготовчого етапу.

Отже, організаційно-підготовчі заходи до проведення впізнання повинні складатися з таких елементів: 1) попередній допит особи, яка впізнає (потерпілий, свідок); 2) прийняття рішення про проведення впізнання; 3) визначення місця, часу та способу проведення впізнання; 4) визначення черговості пред'явлення для впізнання (якщо кілька злочинців); 5) створення оптимальних умов для проведення даної слідчої дії; 6) визначення способу фіксації ходу та результатів впізнання; 7) підготовка необхідних науково-технічних засобів; 8) забезпечення безпеки осіб, які приймають участь в даній слідчій дії; 9) залучення (в окремих випадках) спеціалістів або перекладача; 10) підбір об'єктів (статистів), серед яких необхідно провести впізнання; 11) складання плану проведення впізнання; 12) залучення понятих (не менше двох); 13) проведення інструктивної наради (інструктаж) серед усіх учасників даної слідчої дії [2,с.220].

Можна зазначити, що розбій є одним з найбільш тяжких злочинів, тому що посягає не лише на власність, а й на життя і здоров'я особи. В більшості випадків такий злочин вчиняється без свідків, проте іноді трапляються в присутності очевидців і у громадських місцях.

При розслідуванні розбоїв пред'явлення для впізнання є достатньо важливою слідчою дією, яка дозволяє слідчому обґрунтувати основну версію і довести, чи є затриманий тією особою, яка вчинила злочин. Дану процедуру рекомендується проводити одразу ж після затримання із залученням потерпілого і свідків – очевидців.

Сама процедура пред'явлення осіб для впізнання, які вчинили розбійний напад, проводиться відповідно до рекомендацій, вироблених криміналістичною наукою та кримінально – процесуальним законодавством.

Першочерговим елементом підготовчого етапу пред'явлення для впізнання є попередній допит особи, яка буде впізнавати. Під час цього повинні бути визначені загальні та окремі ознаки об'єкта, які особа може визначити, її психологічний стан, робиться акцент на прикметах та особливостях об'єкта впізнання. І вже ґрунтуючись на результатах даного

допиту слідчий повинен зробити висновок, чи може допитувана особа самотійно і без перешкод визначити об'єкт впізнання.

Якщо особа, що впізнає, заявляє, що не може словесно описати прикмети, за якими впізнає іншу особу, але впевнена, що зможе впізнати за сукупністю ознак, у протоколі обов'язково зазначаються ці ознаки.

Після остаточного висновку слідчого щодо можливості проведення впізнання, він робить підбір додаткових об'єктів, які будуть залучені до цієї процедури: готується перелік однорідних речей відповідно до самого об'єкту впізнання – приблизно одного виду, якості, без видимих відмінностей у зовнішньому вигляді. Загальна кількість речей для впізнання повинна складати не менше трьох, проте не більше п'яти об'єктів, оскільки збільшення кількості може розсіювати увагу особи, що призведе до зниження ефективності самої слідчої дії.

Місцем пред'явлення для впізнання зазвичай обирають кабінет слідчого або будь-яке інше окреме приміщення у районному відділу. Таке приміщення повинно бути просторим, тому що повинні розміститися всі залучені учасники процесу. Має міститися мінімум сторонніх предметів, щоб не відволікати особу, яка здійснює впізнання. Рекомендовано, щоб освітлення було природнім.

Під час процедури впізнання серед учасників процесу обов'язковою є присутність не менше двох незаінтересованих осіб – понятих. Винятком в даному випадку є повне відео фіксування цієї слідчої дії.

Об'єктом впізнання можуть бути не тільки особи, затримані за підозрою у вчиненні розбою, а також вилучені під час обшуку особисті предмети або обшуку за місцем проживання підозрюваного.

Якщо потерпілий під час допиту заявляє, що не в змозі впізнати особу, впізнання слід відтермінувати на час збирання доказової інформації, на основі якої згодом можна буде відтворити процедуру впізнання.

На основі даних встановлено, що при розслідуванні розбоїв пред'являлися для впізнання: живі особи (82%), різні предмети (48%), інші об'єкти – приміщення, окремі ділянки місцевості (3%). Також доведено, що зняття злочину доцільно пред'являти не тільки потерпілому, але й підозрюваному та іншим особам, які не могли бачити цей предмет [3,с.11].

А для ефективного проведення впізнання слідчим доцільно використовувати відеозапис. Втім, на підставі узагальнення слідчої практики встановлено, що слідчі здебільшого ігнорують використання засобів фіксації впізнання, застосовуючи фотозйомку лише у 17% випадках, відеозапис – в 11% [3,с.12].

Як висновок можна зазначити, що пред'явлення для впізнання не є обов'язковою слідчою дією, проте може відігравати досить визначальну роль у ході досудового розслідування. А підготовчий етап є своєрідним базисом до проведення такої процедури. Основними заходами такого підготовчого етапу є попередній допит особи, спосіб і місце проведення, створення сприятливих умов для проведення впізнання. Отже, дотримання

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

даних вимог забезпечить відтворення процедури впізнання у повному обсязі.

Список використаних джерел:

1.Криміналістика: підручник для студентів юрид.спец.вищих закладів освіти/Глібко В.М, Дудніков А.Л.,Журавель В.А та ін./за ред. В.Ю Шепітька – К.:Видавничий Дім «Ін юре»,2001;

2.Монографія «Тактика проведення окремих слідчих дій» Чаплинський К.О., Міністерство Внутрішніх Справ України Юридична академія , м.Дніпропетровськ, 2006 р.,с. 213-220.;

3.Автореферат «Криміналістична характеристика та особливості розслідування грабежів і розбоїв, учинених раніше засудженими особами» Костира О.М, Міністерство Внутрішніх Справ України, Дніпропетровський державний університет Внутрішніх справ,м.Дніпро, 2019,с.11-12.

Венгерова Юлія Віталіївна,

аспірант кафедри криміналістики,
судової медицини та психіатрії,
Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ

Науковий керівник:

Чаплинський Костянтин Олександрович,

доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри криміналістики,
судової медицини та психіатрії
Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ

CHARACTERISTICS OF CRIMINAL ACTIONS AT THE STAGE OF THE OPENING OF THE TOURIST BUSINESS

It should be noted that criminal activities in the sphere of tourism activity can be committed both from the side of the real subjects of tourism activity and from the side of fictitious enterprises. A. F.Volobyev in this section adds that in many cases the preparation of documents required for state registration of a fictitious enterprise, as well as a number of legally significant actions related to the creation of a legal entity, are performed by lawyers (or other specialists) - employees of economic entities, heads which are part of organized criminal groups, in the interests of which are created networks of fictitious enterprises. The notarization of the founding documents is carried out by notaries on the basis of lost (stolen) passports, without establishing the

capacity of their bearers [1, p. 55]. Regarding legislative consolidation, in September 2019 the President of Ukraine signed into law the Law No. 1080 «On Amendments to the Criminal Code of Ukraine and the Criminal Procedure Code of Ukraine on Reducing Business Pressure». This Law excludes Art. 205 on fictitious entrepreneurship [2]. Although, as practice shows, «fictitious firms» have always been and remain an important tool in various criminal schemes. At the same time, it should be noted that for entering in the documents, which according to the law are submitted for the state registration of a legal entity or a natural person - entrepreneur, deliberately false information, as well as intentional submission for such registration of documents containing deliberately false information, the legislator provided criminal liability for Art. 205-1 of the Criminal Code of Ukraine.

Since tourist activity is entrepreneurial, state registration is a mandatory legal action as a condition for carrying out any business activity, in particular tourism. In fact, since the state registration the tourist enterprise is considered created and acquires the rights of a legal entity and is included in the Unified State Register of Enterprises and Organizations of Ukraine [3]. In addition, according to the Laws of Ukraine «On Tourism» and «On Licensing of Certain Types of Business Activities», tourism activities cannot be carried out without a license.

Realizing that the relevant registration and licensing authorities will not issue the appropriate documents for the pursuit of tourism activities, entities that intend to carry out such activities may take the following preparatory actions:- make false information in the documents submitted in accordance with the law for state registration of a legal entity or a natural person - entrepreneur; - deliberately submit for the purpose of such registration documents containing deliberately false information;- abduct, misappropriate, demand official documents, stamps or seals or seize them by fraud or abuse of office;- forge certificates or other official documents issued or certified by an enterprise, institution, organization, citizen-entrepreneur, notary public, state registrar, subject of state registration of rights, a person authorized to perform the functions of the state in respect of registration of legal entities, natural persons - entrepreneurs, etc., and produce counterfeit stamps, stamps, or letterheads from businesses, institutions, or organizations.

Often, tourism businesses are assisted in opening tourist businesses by officials who, through abuse of power or office, for reasons of unlawful gain, avail themselves of employment opportunities, or persons providing public services (state registrars, state appraisers, other persons, which provide administrative services).

It should be noted that the key to the success of the tourist industry is a well-established infrastructure and comfort in the recreation area, especially if the place is close to water bodies or a protected area. In this regard, a number of entrepreneurs in the tourism industry disregard the rules of legal development and occupation of land and, contrary to legal rules and regulations, carry out

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

construction without the design documentation and permits of the relevant authorities, or, using corruption ties, obtain such permits through to the bodies that are empowered to provide them. While for the unauthorized occupation of land and unauthorized construction provided criminal liability for Art. 197-1 of the Criminal Code of Ukraine.

Therefore, in order to create the conditions necessary for the smooth opening of the tourist business, tourist operators often go against the law, violating a number of criminal laws, involving in this chain the lawlessness of officials and persons providing public services that are capable of remuneration make unlawful decisions and promote unlawful acts.

Список використаних джерел:

1. Волобуев А. Ф. Фиктивное предпринимательство как способ сокрытия тяжких экономических пре ступлений. *Российская юстиция*. 2001. № 6. С. 54-55.

2. Про внесення змін до Кримінального кодексу України та КПК України щодо зменшення тиску на бізнес: Закон України від 18.09.2019 № 1080. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/index>.

3. Опанасюк Н. А. Концепція системи правового регулювання туризму в Україні та проблеми правореалізації. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2012. № 5. С. 15-25.

Виріжок Вікторія Дмитрівна,

курсант факультету економіко-
правової безпеки

Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Бідняк Ганна Сергіївна,

кандидат юридичних наук, доцент,
старший викладач кафедри

криміналістики, судової медицини та
психіатрії Дніпропетровського

державного університету внутрішніх
справ

ЗНАЧЕННЯ ДАКТИЛОСКОПІЧНОГО АНАЛІЗУ В УМОВАХ СУЧАСНОСТІ

Сучасна криміналістика використовує новітні науково-технічні розробки та дозволяє надавати правосуддю достовірні докази під час розслідування злочинів. Сьогодні криміналістика дає можливість з

високою достовірністю встановити особу за слідами її долоней чи пальців рук. Сліди рук, що виявлені на місці події, є майже незаперечним доказом того, що певна особа знаходилася на цьому місці.

Як зазначає І.В. Рогатюк, результати дактилоскопії мають часом якщо не вирішальне, то, поза сумнівом, істотне значення. Вони допомагають вибору основної версії серед інших, притримуючись якої вдається з'ясувати дійсні обставини справи, а також сприяють усуненню істотних суперечностей в свідченнях допитаних раніше осіб [1].

Як відомо, для встановлення співпадіння пальців рук повноцінно функціонує автоматична ідентифікаційна дактилоскопічна система (АДІС), яка аналізує ознаки в закодованих слідах, перевіряє їх по десятках тисяч відбитків, внесених до масиву, та видає список найбільш схожих відбитків, які потім перевіряються оператором власноруч. За даними дактилоскопічної реєстрації є можливість встановити особу невідомого трупу, розшукати осіб, що зникли безвісти, встановити особу, причетну до вчинення кримінального правопорушення [2].

Сучасний рівень правового і технічного забезпечення правоохоронної діяльності вимагає від дактилоскопічних досліджень не тільки ефективного використання інформаційно-пошукової бази, але й можливостей судової експертизи, розвитку дактилоскопії як науки, що в свою чергу сприятиме впровадженню та розвитку технічних засобів і методик. Ініціатором таких підходів повинна стати нова, сучасна нормативно-правова база експертних досліджень. Тому, що важко зараз сприймати дослідження сліду пальця руки «на придатність для ідентифікації особи», «виключення особи, яка могли бути на місці події», «перевірку причетності до скоєння злочину», як експертизу. Їх складність, як правило, визначається не змістом, а кількістю слідів, або неякісним вилученням та фіксацією. Зрозуміло, що такі дослідження мають бути, але навряд чи їх інформативність може відповідати сучасному рівню судової експертизи. Процес внесення слідів в базу даних і їх перевірка могли б проводитись відповідними спеціалістами в даній галузі за допомогою інших нормативних документів, незалежно від експертизи, обов'язково з врахуванням того, що окремі питання, які сьогодні не вирішуються, в подальшому можуть бути успішно вирішені у зв'язку з появою нових наукових розробок в дактилоскопії і більш сучасних технічних та програмних засобів.

На сьогодні є велика кількість різноманітних засобів та методів виявлення латентних слідів рук. Особливу увагу практичних працівників органів досудового розслідування націлено на якість збору і обробки дактилоскопічної інформації осіб, причетних до вчинення злочину при огляді місця події та в лабораторних умовах [2].

Як зазначають науковці, запорукою ефективного використання дактилоскопії в судовій практиці повинна стати саме дактилоскопічна експертиза, а не її інструментальна база (технічні засоби). Цьому повинна

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

сприяти її нормативно-правова база, яка повинна не тільки відповідати сучасному рівню правового і технічного забезпечення, а й генерувати всі процеси, що сприяють розвитку дактилоскопії як науки [1].

Таким чином, судові та правоохоронні органи хоча і мають певні складнощі, пов'язані з виявленням, фіксацією, вилученням та дослідженням дактилоскопічної інформації, та все ж широко використовують її в якості доказової бази під час викриття злочинів. А сучасні науково-технічні розробки в поєднанні із процесуально-законодавчим підґрунтям надають нових можливостей для досудового та судового слідства.

Список використаних джерел:

1. Рогатюк І. В. Напрями удосконалення використання дактилоскопічної інформації в діяльності органів досудового розслідування та прокуратури Часопис Київського університету права. 2014. № 1 [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chkup_2014_1_69.

2. Інформаційно-методичний лист з правил поводження з об'єктами-носіями, на яких можуть бути залишені як сліди рук, так і сліди біологічного походження осіб, причетних до учинення злочину при огляді місця події та в лабораторних умовах / ДНДЕКЦ МВС України. К., 2012. 5 с.

Vorobets Khrystyna Olehivna,
Cadet Faculty of Economic and Legal
Security Dnipropetrovsk State
University of Internal Affairs

Supervisor:

Bidniak Hanna,
Doctor of Law, Senior lecturer
Criminalistics and Premedical training
Department Dnipropetrovsk State
University of Internal Affairs

DNA-ANALYSIS AS A METHOD OF CRIMINAL INVESTIGATION

The requirements of modernity put before the subjects who carry out criminal proceedings, the task of introducing into the system of evidence more and more wide possibilities of forensic examinations. The role of expert opinions is also growing significantly as the most important objective sources of creating a reliable evidence base in the investigation of crimes

Identification of persons is necessary in the investigation of serious crimes, in particular murders, including commissioned crimes, grievous bodily harm, crimes related to kidnapping, war crimes, etc. Today, one of the most effective methods of human identification is the study of traces of biological origin, which contain information about DNA with a minimum percentage of errors.

Unfortunately, in Ukraine and many countries around the world, DNA analysis is not defined by law as mandatory for those serving sentences, arrests, and suspects, which hinders the formation and operation of effective automated accounting.

The use of DNA analysis offers great opportunities for humanity, but in each case it can be a tool for immoral action and behavior, so the creation of DNA analysis databases to identify and investigate a person suspected of future crimes is unacceptable. Compared to fingerprints, which allows us to conduct limited identification, DNA analysis makes it possible to identify about 4,000 genetic diseases and predisposition to cancer and other fatal diseases; informs about a person's ethnicity, family relations and genealogy.

According to ED Lukyanchikov, modern achievements of forensic molecular genetic examination allow to obtain information about a particular person through a variety of traces of biological origin, especially during the commission of serious crimes against human life and health, which are usually detected in scene and belong to the human body. A significant advantage of this method in the investigation of criminal offenses is precisely the reliable exclusion from the circle of suspects who are not involved in the commission of the crime, in the identification of perpetrators with a high degree of probability [2].

It should be noted that the availability of positive results in the identification of traces of biological origin depends on the successful practical actions of law enforcement officers and experts of forensic laboratories. Therefore, it is necessary to develop and consolidate at the legislative level certain standards that will contain provisions on the rules of extraction of biological traces and the procedure for molecular genetic examination. In particular, all participants in the inspection (search), except specialists, should be prohibited from picking up or touching objects that contain traces of biological origin. In addition, it is necessary to oblige to appoint an examination for 1-3 days after the removal of objects [3].

Despite the problems, it can be argued that DNA analysis is one of the most effective and reliable methods of identification at the present stage. Currently, expert molecular genetic analysis is developing not only as a section of molecular genetic research, but also as a full-fledged element of forensic knowledge, which is aimed at investigating and detecting crimes. Therefore, the introduction of molecular genetic research methods in the practice of law enforcement in Ukraine will significantly increase the effectiveness of the investigation of many serious crimes against the person.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

References:

1. Кривда Г. Ф., Лавренюк В. І. Оцінка судом судово-медичних молекулярногенетичних експертиз та необхідність їх законодавчої регламентації. *Правова держава*. 2003. № 6. С. 194.
2. Лук'янчиков Є. Д. Використання ДНК-аналізу у кримінальному провадженні. Сучасні криміналістичні експертизи в розслідуванні злочинів : матеріали «круглого столу» (м. Київ, 25 лютого 2015 р.). Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2015. С. 40. URL: https://www.naiu.kiev.ua/files/naukova-diyalnist/naukovi_zahodi/zbirniki/2015/zb-krumekspert.pdf.
3. Мудрецька Г. В., Цикова О. В. Проблеми використання даних ДНК аналізу під час розслідування злочинів. *Наук. вісн. Ужгород. нац. ун-ту. Сер.: Право*. 2014. Вип. 26. С. 248. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2014_26_65.

Гапонова Кароліна Віталіївна,
студентка юридичного факультету
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
Науковий керівник:
Єфімов Микола Миколайович,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінально-
правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ТАКТИЧНІ УМОВИ ПРОВЕДЕННЯ СЛІДЧОГО ЕКСПЕРИМЕНТУ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ХУЛІГАНСТВА

Під час розслідування злочинів нерідко виникає потреба проведення окремих експериментально-дослідницьких дій, спрямованих на встановлення можливості сприйняття особою певних фактів або явищ, здійснення нею конкретних дій, наявності або відсутності певних вмінь і навичок тощо. Такі експериментальні дослідження виконуються шляхом проведення слідчого експерименту. Слідчий експеримент — це пізнавальна слідча дія, суть якої полягає у проведенні досліджень, пов'язаних зі встановленням, перевіркою або оцінкою слідчих версій про можливість або неможливість існування певних фактів, що мають значення для кримінальної справи [2, с. 44].

З метою перевірки і уточнення відомостей, які мають значення для встановлення обставин кримінального правопорушення, слідчий, прокурор має право провести слідчий експеримент шляхом відтворення дій, обстановки, обставин певної події, проведення необхідних дослідів чи випробувань, закріплено у ч.1 ст. 240 КПК України [1].

Існують певні загальні тактичні умови проведення слідчого експерименту при розслідуванні хуліганства.

По-перше слідчий експеримент слід проводити в умовах і обстановці, максимально наближених до тих, у яких відбувалася подія. Бувають випадки, коли обставини події кримінального правопорушення мають важливе значення для встановлення об'єктивної істини, слідчий експеримент бажано проводити на тому самому місці, де відбулася подія, яку перевіряють.

По-друге слідчий експеримент має проводитися в той же період року, час, коли відбулася подія, яку перевіряють. Це пов'язано з необхідністю створення аналогічних умов сприйняття навколишнього середовища для учасників експерименту.

Під час злочину використовувалися певні знаряддя, прилади та засоби, для проведення слідчого експерименту бажано використовувати саме ті знаряддя та засоби, що застосовувалися під час злочину. У тому випадку коли вони є речовими доказами, що можуть змінити свої індивідуальні ознаки під час використання, або є суспільно небезпечними (холодна зброя, предмети, якими можна нанести тілесні ушкодження тощо) їх потрібно замінити однорідними предметами, або макетом. [3]

Ще однією тактичною умовою є те що, експериментальні досліді при деяких видах дослідження повинні проводитися в такому ж темпі, в якому відбувалася подія.

Так, 29 серпня 2017 року вечері гр. В., перебуваючи на території стадіону «Олімпійський», в житловому масиві «Светлово» м. Каховка, безпричинно, з хуліганських спонукань, висловлюючись грубою нецензурною лайкою і тривалий час, приблизно протягом 20 хвилин, порушуючи громадський порядок, проявивши особливу зухвалість, наніс удар ногою в ділянку живота неповнолітньому гр. Ж., який в цей час знаходився на території стадіону, заподіявши йому фізичну біль, а потім, принижуючи його честь і гідність, змусив його встати перед ним на коліна і вибачатися перед громадянами, що знаходяться на стадіоні, і його співмешканкою, погрожуючи йому при цьому пістолетом, чим порушив нормальний відпочинок підлітків, що були в той момент на стадіоні «Олімпійський». Гр. В. був затриманий, і слідчий провів обшук за місцем його проживання з метою виявлення та вилучення речових доказів. Під час обшуку було виявлено холодну та вогнепальну зброю.

Під час проведення спортивно-масових заходів можливо вчинення хуліганства яке пов'язане з виконання правопорушником комплексу різних дій: пересування по спортивному майданчику, нанесення тілесних

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

пошкоджень, висловлювання нецензурною лайкою, використання холодної чи вогнепальної зброї, файєрів [4, с.149].

Слідчий експеримент в даному випадку проводиться для перевірки можливості виконання цих дій та перевірки показань хулігана.

Р.С. Белкін, на мою думку, визначає поняття досліджуваної слідчої дії, як «пізнавальну слідчу дію», яка полягає у проведенні спеціальних дослідів з метою перевірки зібраних доказів, отримання нових доказів, перевірки й оцінки слідчих версій про можливість існування тих чи інших фактів, що мають значення для розслідування хуліганства [2, с. 46].

Також обов'язковою умовою проведення слідчого експерименту при вчиненні хуліганства групою осіб є проведення слідчого експерименту окремо з кожною особою. Але, проведення цієї слідчої дії за участю кількох злочинців одночасно є неприпустимим, оскільки є можливість узгодження між ними своїх дій під час вчинення кримінального правопорушення. Даний тактичний прийом зменшує можливість їх попередньої змови [5, с. 207].

Отже, проведення слідчого експерименту при розслідуванні хуліганства є одним із найбільш складних слідчих дій, тому що для проведення потребується задіяна велика кількість осіб, залежить від основних ознак злочину. Слідчий експеримент проводиться з метою перевірки і уточнення відомостей, механізму вчинення злочину, відтворення певної картини в момент злочину та для перевірки та оцінки висунутих версій, які мають значення для встановлення обставин кримінального правопорушення. Тактичними умовами, що можуть використовуватися при проведенні слідчого експерименту під час розслідування хуліганства, є проведення на тому місці де було скоєно злочин, використання тих саме засобів, якщо це можливо, проведення слідчого експерименту окремо з кожною особою, та використання відповідних засобів фіксації слідчої (розшукової) дії. Тактичні умови проведення слідчого експерименту відіграє важливу роль у процесі доведення вини усіх учасників хуліганства, особливо при їх відмові від раніше даних показань.

Список використаної літератури :

1. Кримінальний процесуальний Кодекс України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI [Електронний ресурс] : [Режим посилання] : URL : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>

2. Чаплинська Ю.А. Слідчий експеримент. *Криміналістичний вісник* №1. 2013. 48 с.

3. Криміналістика: мультимедійний підруч. / О.О. Алексєєв та ін. Дніпропетровськ: Націон. академія внутр. справ, 2015.

4. Кононенко Н.О. Розслідування хуліганства вчиненого під час проведення спортивно-масових заходів : дисертація. Дніпро, ДДУВС. 2016. 197 с.

5. Єфімов М.М. Організація і тактика проведення огляду місця події при розслідуванні хуліганства. *Науковий вісник ДДУВС*. № 2. 2016. С. 202-208.

Гненна Олена Юрїївна,

студентка юридичного факультету
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Єфімов Микола Миколайович,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінально-
правових дисциплін

Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ПІДГОТОВЧИЙ ЕТАП ДОПИТУ ПІДОЗРЮВАНОВОГО ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ВБИВСТВА ПО НЕОБЕРЕЖНОСТІ

При розслідуванні вбивств через необережність допити являють собою слідчі (розшукові) дії, на підготовку і проведення яких витрачається найбільше часу. За їх допомогою слідчий не тільки встановлює обставини, які необхідно довести, але й визначає напрямок пошуку нових доказів, а також перевіряє причетність до справи встановлених фактів та їх вірогідність [2, ст. 144]

Допит – це слідча дія, яка являє собою регламентований кримінально-процесуальними нормами інформаційно-психологічний процес спілкування осіб, котрі беруть у ньому участь, та спрямований на отримання інформації про відому допитуваному факти, що мають значення для встановлення істини у справі. [1,ст. 728]

Вбивства через необережність, так само як інші злочини, розслідується в конкретних умовах часу та в певному, визначеному місці. У результаті впливу зазначених чинників складається певна система взаємозв'язків. Вона, у свою чергу, характеризує конкретну обстановку, в якій здійснюють свої функції працівники поліції та інші особи, які задіяні у кримінальному провадженні.

Під час підготовки до допиту в умовах слідчого ізолятора слідчий вже має початкове уявлення про допитуваного, і тому у нього є можливість звернути увагу на ті риси особистості, які можуть сприяти подальшому встановленню позитивного психологічного контакту або, якщо даний

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

контакт встановлено, більш детально вивчити особистість допитуваного шляхом проведення додаткових слідчих дій та оперативно-розшукових заходів.

Допит підозрюваних під час розслідувань вбивств з необережності може проводитися в безконфліктній чи в конфліктній ситуації. В цілому, ситуація допиту – це окрема слідча ситуація, що складається під час проведення слідчої дії. Безконфліктна ситуація характеризується повним або частковим поєднанням інтересів взаємодії слідчого і допитуваної особи, відсутністю протиріч у їх намірах і планах на даному етапі розслідування .

Неправдивість показань виявляється в їх суперечності вже зібраним у справі доказам, які були підставами для затримання особи. У цій ситуації перед слідчим стоять два взаємно пов'язані тактичні завдання:

- 1) викрити неправдивість показань;
- 2) переконати допитувану особу дати правдиві показання.[3, ст. 94]

Під час проведення допиту необхідно застосовувати певні тактичні прийоми. У криміналістиці існують загальні тактичні прийоми допиту. До них відносять:

- встановлення психологічного контакту із допитуваним;
- викладення показань у формі вільної розповіді;
- поставлення запитань;
- пред'явлення доказів;
- актуалізацію забутого в пам'яті допитуваного . [4, ст. 544]

Заходи підготовчого характеру слід виконувати таким чином:

- ретельне, повне і всебічне вивчення матеріалів кримінального провадження;
- визначення черговості допиту (тобто кола осіб, які підлягають допиту, та послідовності їх проведення);
- одержання інформації про допитувану особу;
- ознайомлення з деякими спеціальними питаннями;
- запрошення осіб, участь у допиті яких є обов'язковою;
- планування допиту;
- визначення часу і місця проведення допиту;
- підготовка робочого місця для проведення допиту. [5, ст. 666]

Першим тактичним завданням слідчого на початку спілкування з підозрюваним, є аналіз інформаційного стану допитуваного. Тому встановлення психологічного контакту є важливою умовою проведення допиту при розслідуванні даної категорії справ.

Здебільшого допит розпочинається з довільної розповіді допитуваного. Така розповідь дозволяє допитуваному в деталях відтворити при розповіді те, що і як саме він зрозумів, оскільки все сприйняте, у більшості випадків, являє собою єдину систему, а не окремі розрізнені

деталі, що можуть виникнути при запитально-відповідальній формі допиту. Така вільна розповідь хоч і не розкриває повною мірою інтерес слідчого, а лише дозволяє оцінити позицію і наміри допитуваного.

Таким чином, підготовчий етап допиту підозрюваного при розслідуванні вбивств з необережності є дуже інформаційною складовою, яка сприяє всебічному та ефективному розслідуванню злочину.

Список використаних джерел:

4. Криміналістика : підруч. для студ. юрид. спец. вищ. закл. освіти / кол. авторів : [Глібко В. М., Дудніков А. Л., Журавель В. А. та ін.] ; за ред. В. Ю. Шепітька. – 2-ге вид., переробл. і допов. – К. : Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2004.

2. Карнеева Л. М. Тактические основы организации и производства допроса в стадии расследования. – Волгоград: ВСШ МВД СССР, 1976.

3. Розслідування вбивств через необережність: навч. посібник / А.В. Іваниця, М.М. Єфімов. Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2018.

4. Біленчук П. Д. Криміналістика : підруч. / П. Д. Біленчук, В. К. Лисиченко, Н. І. Клименко та ін. ; за ред. П. Д. Біленчука. – 2-ге вид., випр. і доп. – К. : Атіка, 2001.

5. Криміналістика: Підручник / [В.Д. Берна, В.В. Бірюков, А.Ф. Волобуєв]; за заг. ред. А.Ф. Волобуєва; МВС України, Харк. нац. ун-т внутр. справ. – Х.: ХНУВС, 2001.

Голобок Едуард Олегович,

курсант факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування
Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ

Науковий керівник:

Приловський Володимир Володимирович,
старший викладач кафедри криміналістики,
судової медицини та психіатрії
Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ

ВЗАЄМОДІЯ СЛІДЧОГО І ОПЕРАТИВНОГО ПРАЦІВНИКА ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

Взаємодія слідчого і органу дізнання має ґрунтуватися на суворому дотриманні та виконанні закону. При цьому варто мати на увазі не тільки відомчі норми, які регламентують взаємодію слідчого і органів дізнання органів внутрішніх справ, але і положення кримінально-процесуального закону, а також інших законів і спільних нормативних актів МВС України і Генеральної прокуратури України. Вимога дотримання законності в

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

питаннях взаємодії не допускає відступів від даного принципу, а також виправдання яких-небудь взаємних поступок, допущених за так званою "практичною необхідністю".

Комплексне використання сил і засобів органів внутрішніх справ. Зазначений принцип обумовлений необхідністю швидкого і повного розкриття злочину, а також викриття винних у його вчиненні. Збирання первинних матеріалів у справі й активний розшук злочинця проводиться в інших умовах і вимагають інших прийомів і форм, ніж всебічне вивчення всіх обставин, від яких залежить вирішення питань про правову оцінку злочину і винність у ньому того або іншого громадянина. Перше належить до завдань дізнання, друге є завданням попереднього слідства. При цьому всі слідчі дії і оперативно-розшукові заходи, проведені в ході попереднього розслідування, повинні бути ланками одного ланцюга, що продовжують і доповнюють одна одну. Як слідчий, так і орган дізнання в будь-який момент розслідування можуть одержати або нові докази, або оперативно-розшукові дані, що мають значення для справи. Тому слідчий і орган дізнання повинні постійно обмінюватися інформацією, що до них надходить, залежно від неї вирішувати питання про доцільність використання тих або інших можливостей у конкретній ситуації.

Організуюча роль і процесуальна самостійність слідчого в прийнятті рішень, за винятком випадків, передбачених кримінально-процесуальним законодавством. Даний принцип взаємодії слідчого з органом дізнання прямо закріплений у ст. 114 КПК України, де зафіксовано, що слідчий всі рішення про напрямок розслідування, проведення слідчих дій приймає самостійно і несе повну відповідальність за їх законне і своєчасне проведення.

Слідчий, який організовує роботу із взаємодії з органом дізнання і несе за неї персональну відповідальність, однак, не може відповідати за всі дії оперативних працівників.

Вони, у свою чергу, підпорядковуються безпосередньому керівництву, якому зобов'язані звітувати про обсяг, якість і результати зробленої роботи.

В процесі розкриття і розслідування злочинів нерідко виникають серйозні труднощі, вирішити які тільки процесуальними методами неможливо. У цих випадках важливе значення мають оперативно-розшукові заходи, здійснення яких покладено на оперативні підрозділи. Разом із цим, відповідно до кримінально- процесуального закону (ст. 114 КПК України), слідчий наділений правом давати доручення оперативним підрозділам про здійснення розшукових заходів.

Дане право обумовлене, по-перше, не притаманністю слідчим підрозділам виконання оперативно-розшукової функції і, по-друге,

необхідністю використання результатів оперативно-розшукових заходів у ході розслідування.

Специфіка доручень і вказівок слідчого полягає в тому, що в них він тільки ставить конкретні завдання, вирішення яких він покладає на оперативні підрозділи. При цьому слідчий не вправі втручатися в оперативно-розшукову діяльність, здійснювану оперативними підрозділами за його дорученням. Вибір сил, засобів, тактичних прийомів і форм виконання таких доручень у всіх випадках є винятковою компетенцією підрозділу, що здійснює оперативно-розшукову діяльність.

По ходу розслідування завдання та зміст взаємодії уточнюються і доповнюються, може виникнути потреба змінити коло взаємодіючих суб'єктів, залучити нові сили і засоби. Тому важливу роль відіграє спільне планування, яке полягає в тому, що спочатку слідчий аналізує наявні в справі відомості, визначає завдання, які вимагають спільної діяльності, конкретних виконавців, після цього відбувається оперативний обмін інформацією слідчого зі співробітниками оперативних служб. Далі коректується робота учасників взаємодії та їхні задачі, що зумовлено результатами виконаного об'єму роботи, зміною ситуації. Погоджений план, на основі якого будується взаємодія, повинен містити:

виклад слідчих і пошукових версій;

перелік обставин, що підлягають встановленню і з'ясуванню – по кожній з висунутих версій;

перелік необхідних дій, за допомогою яких повинні бути встановлені та досліджені ці обставини, і порядок таких дій;

виклад обставин, що підлягають встановленню оперативно-розшуковим шляхом (самі оперативно-розшукові заходи, шляхи встановлення цих обставин у плані не вказуються);

строки виконання, у тому числі проміжні: обміну інформацією, коректування плану (при необхідності);

виконавці по кожному пункту плану.

Під час розслідування нерідко необхідне сприяння органу дізнання слідчому в провадженні окремих слідчих дій, що являє собою допомога, яка надається йому працівниками цих органів у процесуальних діях, виконуваних самим слідчим. Потреба у наданні слідчому такої допомоги виникає тоді, коли одному йому фактично важко (а часом і не можливо) здійснити дані слідчі дії, а також коли у зв'язку з такою дією виникає необхідність здійснювати функції, притаманні органам дізнання.

Отже під взаємодією розуміється узгоджена діяльність слідчого, співробітника оперативного та інших органів і підрозділів, що забезпечує раціональне поєднання при розслідуванні злочинів процесуальних дій та оперативно-розшукових заходів, що здійснюються кожним з них у відповідності зі своїми функціями і в межах наданих їм за законом повноважень з використанням спеціальних знань і техніко-криміналістичних засобів.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Таким чином, під взаємодією можна розуміти створену на основі законодавчих актів спільну, погоджену, плановану діяльність слідчого зі співробітниками оперативних та органів і підрозділів внутрішніх справ, що базується на властивих їй принципах і знаннях можливостей один одного та здійснювану з метою успішного розслідування кримінальних правопорушень.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України. – К.: Центр навч. лри, 2012. – 292 с.
2. Інструкція з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні: наказ МВС України від 07.07.2017 року № 575 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://document.ua/pro-organizaciyu-vzaemodiyi-organivdosudovogo-rozsliduvannj-doc119907.html>.
3. Литвинчук О. І., Гришин Ю. О., Іваицький С. О. Кримінальний процес України: Загальна частина: Навчальний посібник / МВС України, Луган, держ. ун-т внутр. справ ім. Е.О. Дідоренка; [За заг. ред. М. Й. Курочки]. – Луганськ: РВВ ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка, 2010. – 408 с.
4. Тертишник В. М. Кримінально-процесуальне право України: Підручник. 5-те вид., доп. і перероб. – К.: А.С.К., 2007. – 848 с.

Голобородько Вікторія Вікторівна

курсант факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування, Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Плетенець Віктор Миколайович,

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри криміналістики, судової медицини та психіатрії Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ТАКТИКИ ОГЛЯДУ МІСЦЯ ПОДІЇ В УКРАЇНІ В ПОРІВНЯННІ З США

Вітчизняна та зарубіжна криміналістика мають чимало схожих, але й відмінних рис. Певні положення проведення огляду місця події, які не

типові для національних тактичних положень варті уваги і дослідження, а можливо і застосування.

Відповідно до ст. 237 КПК України огляд місця події проводиться з метою виявлення та фіксації відомостей щодо обставин вчинення кримінального правопорушення [1].

Слід зазначити, що питання організації і тактики проведення цієї слідчої (розшукової) дії (далі - СРД) регламентуються здебільшого не КПК України, а відомчими нормативно-правовими актами. Проте більшість дій слідчого й інших учасників цієї СРД взагалі не унормовані, а здійснюються виключно на основі науково обґрунтованих і запропонованих рекомендацій, що формувалися на протязі довгого періоду розвитку науки криміналістики.

Узагальнення поглядів відомих вчених-криміналістів дає можливість стверджувати, що сучасний науковий підхід до пошуку нових (більш ефективних) форм і методів роботи слідчого під час огляду місця події повинен враховувати новітній (передовий) досвід правоохоронних органів прогресивних у цьому контексті країн світу.

Варт наголосити, що сучасні наукові підходи української криміналістики є нащадком німецького шляху розвитку цієї науки, оскільки саме на фундаменті праць німецьких авторів виникла російська, потім радянська криміналістика [2], а згодом і українська. Відомі російські вчені-криміналісти вважають, що сьогодні є три її основні моделі криміналістики: 1) англо-американська; 2) німецька; 3) російська, наголошуючи, що в умовах зростаючої глобалізації та посиленої англо-американської експансії в усіх сферах життя, включаючи й боротьбу зі злочинністю, німецька й російська криміналістики відчують на собі тиск з боку англо-американської моделі. Остання характеризується як заснована на позитивізмі сукупність двох «напівкриміналістик» – криміналістичної техніки як частини судової науки (Forensic Science) і самостійної дисципліни «Кримінальне розслідування» (Criminal Investigations) [3, с. 292–293].

На нашу думку, найбільш суттєві відмінності зазначених моделей сформувались у результаті поєднання різних правових систем.

Аналізуючи організаційно-тактичні основи огляду місця події слід відзначити, що загальний порядок огляду місця події в США та в Україні в цілому досить схожі [4, с. 7].

Згідно з американськими рекомендаціями алгоритм роботи на місці події виглядає приблизно таким чином. Співробітники поліції, які зазвичай першими прибувають на місце, затримують злочинця у випадку, якщо він усе ще там, і викликають швидку медичну допомогу в разі потреби. Вони несуть відповідальність за забезпечення безпеки місця події та збереження речових доказів до прибуття слідчої оглядової групи.

Спеціалісти (ентомологи, судово-медичні експерти, судово-медичні психологи тощо) можуть бути залучені, якщо докази потребують

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

експертного аналізу на місці. Детективи опитують свідків і консультуються зі слідчими з оглядової групи. Вони розслідують злочин, використовуючи інформацію, отриману від свідків та в результаті дослідження речових доказів. Слідча оглядова група прибуває на місце події та пересвідчується, що воно убезпечене. Слідчі роблять попередній огляд, щоб отримати загальне уявлення про вчинений злочин, встановити, чи було щось на місці події переміщене до їх прибуття й формує початкові версії, засновані на первинному візуальному огляді. Вони зазначають місце розташування потенційних доказів, однак не торкаються та не переміщують їх, ретельно документують місце події, фотографують і малюють схеми протягом подальшого огляду. Іноді етап документації включає в себе відеоогляд. На ньому слідчі все ще ні до чого не торкаються. Потім настає етап, коли доказів можна торкатись – дуже обережно. Слідчі проводять послідовний огляд місця події, збираючи всі потенціальні докази, помічаючи їх, реєструючи та упаковуючи таким чином, щоб вони залишилися незмінними на своєму шляху в лабораторію [5].

Вітчизняна наука криміналістики до цих пір не виробила конкретних рекомендацій щодо окремих питань збереження слідів, наприклад, алгоритм дій поліцейських США, які першими прибули на місце події передбачає:

- заборону курити, жувати тютюн, використовувати телефон або санвузол, їсти або пити;
- збереження температурно повітряного стану місця події (налаштування кондиціонера, відкриття або навпаки – закриття дверей).

Крім того, рекомендації щодо алгоритму дій слідчого передбачають наступне:

- дотримання встановлених маршрутів входу й виходу на місці події;
- призначення безпечної ділянки для сміття та обладнання
- очищення або дезінфікування чи утилізацію інструментів й обладнання та ін. [6].

У зв'язку з цим доречними є такі рекомендації як заборона курити, жувати тютюн, використовувати санвузол, їсти або пити, а також дотримання встановлених маршрутів входу й виходу на місці події та призначення безпечної ділянки для сміття.

Таким чином,, аналізуючи об'єктивні причини більш ефективного проведення огляду місця події поліцейськими США, можемо прийти до висновку що вона частково обумовлена більш практичним підходом як з позиції процесуальної регламентації дій слідчого, прокурора й інших учасників на місці події, так і тактичних прийомів (способів) проведення цієї СРД.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний Кодекс України : Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
2. Степанюк Р. Л. Можливості розвитку криміналістичної науки в Україні з огляду на досвід США / Р. Л. Степанюк, С. П. Лапта // Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ. 2018. № 3. С. 289-297.
3. Сокол В. Ю. Кризис отечественной криминалистики : монографія. Краснодар, 2017. 332 с.
4. Степанюк Р. Л. Удосконалення процесуальних та організаційних засад огляду місця події з урахуванням досвіду США / С. П. Лапта // Використання спеціальних знань у досудовому розслідуванні : Матер. наук.-практ. семінару (Дніпропетровськ, 13 травня 2016 р.). Дніпропетровськ: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2016. С. 6-8.
5. Степанюк Р. Л. Удосконалення організації й тактики огляду місця події в Україні з урахуванням досвіду США / С. П. Лапта // Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка. 2016. Вип. № 2 (74). С. 300-307.
6. Crime scene investigation: a guide for law enforcement. URL: <https://www.fbi.gov/aboutus/lab/forensicsciencecommunications/fsc/april2000/twgcsi.pdf>.

Горбач Ірина Олександрівна,
студентка групи 726-Ю
Національного аерокосмічного
університету ім. М. Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»
Науковий керівник:
Шинкаренко Ігор Ростиславович
кандидат юридичних наук, професор,
професор кафедри права
Національного аерокосмічного
університету ім. М. Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»

ДО ПИТАННЯ ПРО НЕЗАКОННЕ РОЗГЛОШЕННЯ ЛІКАРСЬКОЇ ТАЄМНИЦІ

В умовах стрімкого технологічного розвитку та відкритості інформації особливої актуальності набуває захист персональних даних, в тому числі й про стан здоров'я.

Згідно зі ст. 32 Конституції України, ніхто не може зазнавати втручання в його особисте і сімейне життя. Не допускається збирання,

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди, крім випадків, визначених законом.

Відповідно до Основ законодавства України про охорону здоров'я пацієнт має право на таємницю про стан свого здоров'я, факт звернення за медичною допомогою, діагноз, а також про відомості, одержані при його медичному обстеженні. Забороняється вимагати та надавати за місцем роботи або навчання інформацію про діагноз та методи лікування пацієнта (ст. 39-1).

Медичні працівники та інші особи, яким у зв'язку з виконанням професійних або службових обов'язків стало відомо про хворобу, медичне обстеження, огляд та їх результати, інтимну і сімейну сторони життя громадянина, не мають права розголошувати ці відомості, крім передбачених законодавчими актами випадків. При використанні інформації, що становить лікарську таємницю, в науково-дослідній роботі, в тому числі у випадках її публікації у спеціальній літературі, повинна бути забезпечена анонімність пацієнта (ст. 40).

На сьогодні Кримінальним кодексом України за умисне розголошення лікарської таємниці особою, якій вона стала відома у зв'язку з виконанням професійних чи службових обов'язків, якщо таке діяння спричинило тяжкі наслідки. 145 встановлена кримінальна відповідальність, яка передбачає штраф до п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (до 850 гривень) або громадськими роботами на строк до двохсот сорока годин, або позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років, або виправними роботами на строк до двох років.

Об'єктивна сторона даного злочину характеризується трьома ознаками: 1) діянням; 2) тяжкими наслідками; 3) причинним зв'язком між ними.

Розголошення лікарської таємниці виражається в незаконному повідомленні іншій особі (особам) цієї інформації. Вона може передаватися в розмові, у тому числі телефонній, у листах, доповідях, виступах, лекціях, по телебаченню, радіо або в періодичній пресі. Розголошення може мати місце і при наданні можливості стороннім особам ознайомитися з лікарською таємницею. Тяжкі наслідки є обов'язковою ознакою об'єктивної сторони. Ними можуть визнаватися: самогубство або спричинення собі тяжких чи середньої тяжкості тілесних ушкоджень, психічна хвороба тощо [1, с. 104].

Суб'єктивна сторона злочину виражається в умислі. Особа усвідомлює, що інформація, яку вона розголошує, є лікарською таємницею, і вона не має права її розголошувати, розуміє протиправність свого діяння і бажає або свідомо допускає її розголошення. Якщо особа в розмові повідомляє іншій особі лікарську таємницю, то вона це робить з

прямим умислом. Якщо ж два лікарі в розмові між собою обговорюють відомості, які становлять лікарську таємницю, у присутності сторонніх осіб, яким цю інформацію не можна передавати (на вулиці, у громадському транспорті тощо), то вони розголошують лікарську таємницю з непрямым умислом.

Суб'єктом злочину є особа, якій ці відомості стали відомі у зв'язку з виконанням професійних (лікар, фармацевт, медична сестра, фельдшер тощо) або службових обов'язків (головний лікар, завідувач відділення). Інші громадяни, яким ці відомості стали відомі не у зв'язку з виконанням ними професійних чи службових обов'язків, а з інших джерел, не можуть бути суб'єктом цього злочину [1, с. 105].

Статистична інформація за звітом Генеральної прокуратури України про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування свідчить, що у період з 2016 року до квітня 2020 за ст. 145 ККУ було обліковано 170 кримінальних правопорушень. По жодному з них не було вручено повідомлення про підозру, жодне з них не доведено до суду. Щодо більшості з них не прийнято ніякого рішення (про закінчення або зупинення). Така ситуація обумовлена необхідністю обов'язкового встановлення причинного зв'язку між розголошенням лікарської таємниці та тяжкими наслідками цього діяння. Оскільки, встановити такий зв'язок дуже важко, адже необхідні відповідні докази (висновок медичної, психологічної, психіатричної експертизи) ця стаття не знаходить відображення в судовій практиці України, а майже половина кримінальних проваджень просто закриваються через відсутність події злочину та складу кримінального правопорушення.

На основі вищенаведеного, вважаємо за доцільне декриміналізувати ст.145 Кримінального кодексу України, а суб'єктів даного правопорушення притягати до відповідальності за ст. 188-39 Кодексу України про адміністративні правопорушення-порушення законодавства у сфері захисту персональних даних. Точніше, за частиною 4 цієї статті: недодержання встановленого законодавством про захист персональних даних порядку захисту персональних даних, що призвело до незаконного доступу до них або порушення прав суб'єкта персональних даних- тягне за собою накладення штрафу на громадян від ста до п'ятисот неоподатковуваних мінімумів (1700-8500 гривень) доходів громадян і на посадових осіб, громадян - суб'єктів підприємницької діяльності - від трьохсот до однієї тисячі неоподатковуваних мінімумів (5100-17000 гривень) доходів громадян.Оскільки, за рішенням Конституційного Суду України від 20.01.2012, інформація про стан здоров'я належить до персональних даних, вважаю такі зміни правомірними.

Слід також зазначити, що для забезпечення реального механізму покарання за незаконне розголошення лікарської таємниці необхідно не тільки декриміналізувати ст. 145 ККУ, але й збільшити розмір адміністративного стягнення за ст. 188-39 КУпАП. Пропонуємо визначити

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

розмір штрафу за порушення законодавства у сфері захисту персональних даних від тисячі до двох тисяч неоподаткованих мінімумів доходів громадян (17000-34000 гривень). Оскільки, законодавець останнім часом збільшує розмір штрафів за подібні правопорушення (ст. 164-17 КУпАП: порушення умов і правил, що визначають порядок припинення порушень авторського права і (або) суміжних прав з використанням мережі Інтернет; ст. 164-18 КУпАП: наведення завідомо недостовірної інформації у заявах про припинення авторського права і (або) суміжних прав, вчинених з використанням мережі Інтернет), вважаємо такі зміни доцільними.

Якщо незаконним розголошенням лікарської таємниці будуть завдані тяжкі наслідки, пропонуємо притягати суб`єктів даного правопорушення до кримінальної відповідальності за відповідні злочини, передбачені Кримінальним кодексом України. Наприклад, якщо тяжким наслідком є самогубство потерпілого, то правопорушника слід карати за ст. 120 ККУ – Доведення до самогубства.

Вважаємо, що такі зміни сприятимуть ефективному та дійсному покаранню осіб за розголошення такого виду персональних даних, як дані про стан здоров`я, чого, враховуючи статистику та судову практику, на сьогодні немає.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України. Науково-практичний коментар : у 2 т. / за заг. ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. — 5-те вид., допов. — Х. : Право, 2013. — С. 104-105.

Гришко Юлія Юріївна,
старший лаборант кафедри
криміналістики, судової
медицини та психіатрії
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ОКРЕМІ АСПЕКТИ СУТНОСТІ ТИПОВОЇ СЛІДЧОЇ СИТУАЦІЇ

Розслідування злочинів здійснюється в конкретних умовах часу, місця, оточуючого середовища, взаємозв'язках з іншими процесами об'єктивної дійсності, поведженням осіб, які опинились у сфері кримінального судочинства. Ця складна система утворює певну обстановку, у якій діє слідчий. Ця обстановка одержала в криміналістиці загальну назву слідчої ситуації [1, с. 88-103].

Слідча ситуація як наукова криміналістична категорія має не тільки теоретичне, а насамперед прикладне значення для методики розслідування

окремих видів злочинів. Воно полягає в тому, що визначення змісту слідчих ситуацій, їх класифікація, аналіз і оцінка уможливають об'єктивне обґрунтування вибору варіантів методики розслідування, які передусім відповідали б обставинам і завданням розслідування на певному етапі [2, с. 112].

Перше визначення поняття «слідча ситуація» дав А. Н. Колесніченко в 1967 році, який розумів під нею «певне становище в розслідуванні злочинів, яке характеризується наявністю тих або інших доказів і інформаційного матеріалу й виникаючих у зв'язку із цим конкретними завданнями його збирання й перевірки» [3, с. 214].

Наступне визначення слідчої ситуації сформулював В. П. Корноухов. Він вважав, що слідча ситуація – це одна із закономірностей, властивих процесу розслідування. Так, він сказав: «Під слідчою ситуацією варто розуміти об'єктивно повторюване становище в процесі розслідування, обумовлене фактичними даними, що визначає процес виявлення, збирання доказів. Типові слідчі ситуації визначаються з урахуванням етапів розслідування, що значною мірою конкретизує процес виявлення, збирання доказів» [4, с. 93].

Доречно зазначити, що думки вчених щодо слідчої ситуації, як і стосовно будь-якої криміналістичної категорії, різняться між собою. І.Ф. Герасимов визначає слідчу ситуацію як сукупність доказової, тактичної, методичної, організаційної інформації, включаючи окремі елементи обстановки, у якій здійснюється розслідування [5, с. 17].

На основі типових слідчих ситуацій при розслідуванні злочинів виникає можливість побудови типових слідчих версій.

Поняття «версія» вчені-криміналісти визначають по-різному. О.М. Васильєв охарактеризував слідчу версію як індуктивний умовивід слідчого у формі припущення, заснований на фактичних даних про подію злочину і його окремі обставини, що підлягають перевірці за логічними правилами дедукції [6, с. 55].

Більш широке тлумачення версії було запропоновано О.М. Ларіним, який визначає слідчу версію в такий спосіб: «...Це сформована з метою встановлення об'єктивної істини у справі інтегральна ідея, образ, який несе функції моделі досліджуваних обставин, створений уявою (фантазією), містить можливу оцінку наявних даних, служить поясненням цих даних і виражень у формі гіпотези» [7, с. 13].

Ми вважаємо, що найбільш повним і точним визначенням слідчої версії є визначення, запропоноване Р.С. Белкіним, який вважає, що «слідчу версію можна визначити як самостійний специфічний криміналістичний засіб (криміналістичний метод розслідування), яким користується слідчий для пізнання і доведення об'єктивної істини в попередньому слідстві» [8, с. 31].

Підводячи підсумок, зазначимо, що типова слідча ситуація є важливою криміналістичною категорією, яка має значення для

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

розслідування кримінальних правопорушень. Адже завдяки їй визначенню структурується та алгоритмізується весь процес розслідування.

Список використаних джерел:

1. Белкин Р. С. Криминалистика : проблемы, тенденции, перспективы. От теории – к практике / Р. С. Белкин. – М., 1988. – 326 с.
2. Щербакова Г. В. Початковий етап розслідування розбоїв, вчинених з метою заволодіння приватним майном громадян : Дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. // Г. В. Щербакова. – К., 2006. – 225 с.
3. Колесниченко А. Н. Научные и правовые основы методики расследования отдельных видов преступлений : Дис... д-ра юрид. наук. / А. Н. Колесниченко. – Х., 1967. – 566 с.
4. Корноухов В. П. Основные положения методики расследования отдельных видов преступлений / В. П. Корноухов // Материалы научной конференции. – Красноярск, 1972. – С. 92-94.
5. Герасимов И.Ф. Криминалистическая тактика и следственная ситуация / И. Ф. Герасимов // Теоретические проблемы криминалистической тактики. – Свердловск, 1981. – С. 15-21.
6. Васильев А. Н. Следственная тактика / А. Н. Васильев. – М., – 1976. – 244 с.
7. Ларин А. М. От следственной версии к истине / А. М. Ларин – М., 1976. – 124 с.
8. Белкин Р. С. Криминалистика : проблемы, тенденции, перспективы от теории к практике // Р. С. Белкин. – М., 1988. – 369 с.

Данатарова Вікторія Михайлівна,
аспірант кафедри криміналістики,
судової медицини та психіатрії
факультету підготовки фахівців для
органів досудового розслідування
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ ТИМЧАСОВОГО ДОСТУПУ ДО РЕЧЕЙ І ДОКУМЕНТІВ ОПЕРАТОРІВ ТА ПРОВАЙДЕРІВ ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЙ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ШАХРАЙСТВА, ВЧИНЕНОГО З ВИКОРИСТАННЯМ ЗАСОБІВ МОБІЛЬНОГО ЗВ'ЯЗКУ

Стрімке зростання інформаційної інфраструктури у всьому світі, зокрема й в Україні, спонукає до поглибленого вивчення способів вчинення кримінальних правопорушень, у тому числі і шахрайств з

використанням мобільного зв'язку. Враховуючи, що телекомунікаційні технології досить швидко розвиваються, виникає необхідність розроблення дієвих методів, щодо розслідування даних кримінальних правопорушень.

Під час досудового розслідування шахрайства вчиненого за допомогою мобільного зв'язку необхідно встановити особу шахрая та його місце знаходження. Для цього, в першу чергу, необхідно розуміти принцип діяльності мобільного зв'язку, способи отримати інформації від його операторів та її значення.

Мобільний зв'язок – галузь телекомунікаційної індустрії. Роботу мобільного зв'язку забезпечує розвинена мережа базових станцій з фіксованими антенами, які передають інформацію комутаційним центрам із допомогою радіочастотних сигналів. Через комплексно-програмні пристрої операторів і провайдерів телекомунікаційних мереж проходить потік інформації, частина якої залишається в пам'яті для технологічних цілей (статична інформація), а інша частина проходить як «наскрізна» і є інформацією динамічною, яка може бути перехоплена лише на підставі ухвали слідчого судді апеляційного суду. Водночас до статичної інформації тимчасовий доступ можливий на підставі ухвали слідчого судді місцевого суду після розгляду клопотання[1, с. 13]. Згідно із ст. 131 Кримінального процесуального кодексу України (далі КПК України) тимчасовий доступ до речей і документів є одним із найпоширеніших заходів забезпечення кримінального провадження, застосовуваних для його дієвості.

Для застосування тимчасового доступу сторони кримінального провадження (або слідчий за погодженням з прокурором) мають право звернутися з відповідним клопотанням до слідчого судді під час досудового розслідування чи суду під час судового провадження.

Клопотання про тимчасовий доступ повинно відповідати вимогам, передбаченим ч. 2 ст. 160 КПК України. У випадку розслідування «телефонного» шахрайства, в клопотанні необхідно зазначити відомості про операторів і провайдерів телекомунікаційних мереж, якою інформацією вони володіють та яке значення вона має для встановлення обставин, що мають значення у кримінальному провадженні, можливість використання як доказів відомостей, що містяться в ній, та неможливість іншими способами довести обставини, які передбачається довести за їх допомогою. Клопотання повинно містити обґрунтування необхідності вилучення такої інформації. В своїй статті «Тимчасовий доступ до інформації, яка знаходиться в операторів і провайдерів телекомунікацій, у кримінальному провадженні» С. Тагієв визначає, що зазвичай в ході досудового розслідування «телефонного» шахрайства виникає необхідність в отриманні наступної інформації:

- за відомим номером абонента встановлення ІМЕІ-коду (мобільного телефону, інших пристроїв) або ІМЕІ-кодів всіх терміналів,

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

якими користувався відповідний абонент у зазначений період часу;

- встановлення місця перебування (в межах соти) конкретного терміналу в певний період часу;
- вибірка всіх активних терміналів, які знаходилися в певному квадраті місцевості у певний час;
- встановлення номера абонента користувача Інтернету за допомогою мобільного терміналу за протоколом GPRS/EDGE/CDMA в разі, якщо відома його IP-адреса і час виходу в Інтернет під нею;
- постановка на облік певного номера абонента або IMEI-номера терміналу з подальшим повідомленням замовника у разі появи вказаних абонентів або терміналів в мережі (таймер відсутності) [1, с. 18]. В ухвалі слідчого судді, суду про тимчасовий доступ до речей і документів має бути зазначено, зокрема, найменування юридичної особи, яка має надати тимчасовий доступ до речей і документів, назва, опис, інші відомості, які дають можливість визначити речі і документи, до яких повинен бути наданий тимчасовий доступ, розпорядження надати (забезпечити) тимчасовий доступ до речей і документів зазначеній в ухвалі особі та надати їй можливість вилучити речі і документи, якщо відповідне рішення було прийнято слідчим суддею, судом [2, с. 164].

У свою чергу вказана в ухвалі слідчого судді, суду особа зобов'язана пред'явити особі, зазначеній в ухвалі як володілець речей і документів, оригінал відповідного судового рішення, вручити його копію, а також залишити опис речей і документів, які були вилучені на виконання такого рішення [3]

Роздруківка дзвінків та інформація щодо місця знаходження абонента допомагає знайти злочинця та встановити його особу, можливих співучасників, встановити інші обставини кримінального правопорушення.

Проте, слідчих досить часто спіткають непорозуміння із компаніями мобільних операторів, які затягують виконання ухвали. Деякі компанії мобільного зв'язку, мотивують затягування тим, що термін виконання ухвали строком 30 днів, ще не сплив, та просять зачекати ще, чи встановлюють певні правила, щодо отримання запитуваної інформації на підставі ухвали, встановлюючи термін виконання строком 30 днів. Однак зазначене унеможлиблює розкриття правопорушення не тільки по «гарячим» слідам, а й взагалі, оскільки за цей час телефон може неодноразово змінити власника, сім карту.

Змінити ситуацію на краще можливо, на нашу думку, тільки на законодавчому рівні.

Таким чином ми вважаємо за необхідне розробку на законодавчому рівні нормативно-правових норм щодо регулювання співпраці телекомунікаційних компаній із правоохоронними органами, з метою сприяння останніми швидкого та результативного розкриття суспільно-

небезпечних діянь.

Список використаних джерел:

1. Тагієв С. Тимчасовий доступ до інформації, яка знаходиться в операторів і провайдерів телекомунікацій, у кримінальному провадженні. *Слово Національної школи суддів* 2013, №2 (3). С 13, 18;
2. Кримінальний кодекс України від 13 квітня 2012 року, № 4651-VI, URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення 26.04.2020)
3. Щодо надання роз'яснень з питань застосування норм кримінального процесуального законодавства, лист Міністерства юстиції України від 18.09.2013, № 8027-0-4-13/11, URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v8027323-14> (дата звернення 29.04.2020)

Дегтяр Вікторія Андріївна,
курсант факультету економіко-
правової безпеки
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
Науковий керівник:
Бідняк Ганна Сергіївна,
кандидат юридичних наук, доцент,
старший викладач кафедри
криміналістики, судової медицини та
психіатрії Дніпропетровського
державного університету внутрішніх
справ

**ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ПРАКТИЧНОЇ РЕАЛІЗАЦІЇ ЗАВДАНЬ
КРИМІНАЛІСТИКИ: СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ**

Особливої актуальності набуває ознайомлення із процес реалізації завдань криміналістики, оскільки успішний процес розслідування та сучасне забезпечення ефективними та дієвими засобами й методами практики будуть слугувати ефективним засобом протидії злочинності.

За період січень-липень 2019 рік характеризується значним зменшенням рівня злочинності, зокрема на 11%, у порівнянні з 2018 р. Щодо статистичних даних маємо наступні показники: 1) найнижчий є за кількістю вчинених умисних вбивств – 855 злочинів; 2) заподіяння тяжких тілесних ушкоджень – 1178 зареєстрованих фактів, що менше на 7% з відповідним періодом 2018 року; 3) майнові злочини: розбійні напади у кількості 1098, що на 13% менше за 2018 рік, пограбування - 6,8 тис.; крадіжки – 129 тис., незаконне заволодіння транспортним засобом – 3,1 тис. зафіксованих фактів [4].

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Питаннями розгляду здійснення криміналістичних засад займаються як вчені, так і практичні працівники, прикладом слугує В.В. Сокурєнко, співробітники експертних служб: А. І. Терешкевич, зокрема, серед науковців, що у своїх працях окремі криміналістичні аспекти висвітлювали Р. С. Белкін, В. І. Комісаров, В. Ю. Шепітько, В.О. Коновалова, К.О. Чаплинський та ін.[1, с. 3]

Соціальна функція і місце криміналістики в системі кримінальних наук – одна з передумов появи основного завдання: впровадження інновацій у правозастосовну діяльність, розробка новітніх криміналістичних засобів і технологій, уніфікація наукових криміналістичних рекомендацій і їх адоптація до практики застосування, а також наявність спеціальних завдань криміналістики, до таких відносять розробку й удосконалення криміналістичних засобів, методів практичної діяльності суб'єктів, що здійснюють розслідування та розкриття злочинів [2, с. 118].

Як зазначає В. Юсупов, слушним для розвитку криміналістичної тактики, як однієї з складових криміналістики, у практичній діяльності є впровадження сучасних криміналістичних знань у слідчу та судову практику. Позитивним заходом, щодо таких змін вбачає у міжнародному співробітництві експертних закладів з Європейською мережею судово-експертних установ (ENFSI), Fingerprint Society (FPS), International Association for Identification (IAI), Литовського товариства криміналістів, Польського криміналістичного товариства, Міжнародного конгресу криміналістів, проведення всесвітніх і міжнародних наукових заходів (конференцій, конгресів, симпозіумів). Тісна співпраця та ознайомлення з досвідом зарубіжних країн сприятиме збагачення кадрів необхідними знаннями та навичками [5, с. 165].

Так, щодо основних напрямів розвитку криміналістики та розрішення проблем практичної реалізації завдань криміналістики, за В. В. Сокурєнко, значної уваги заслуговують питання:

- удосконалення процесуальних норм, щодо вилучення та дослідження доказів;
- стандартизація механізмів кримінального процесу відповідно до міжнародних та європейських положень;
- пристосування криміналістичних досліджень до новітніх досягнень фізико-хімічних наук;
- здійснення наукових досліджень основних криміналістичних понять, їх пристосування до практичної діяльності;
- розроблення відповідних рекомендацій, щодо розслідування нових видів злочинів: кіберзлочинність, протидія економічних злочинам, зокрема, корупційним, організована злочинність[3, с. 39].

Отже, провівши аналіз основних проблемних питань безпосередньої реалізації завдань криміналістики виокремимо основні з них: розробка перспективних напрямів криміналістики, підвищення уваги законодавця до повноважень суб'єктів, що здійснюють криміналістичне дослідження, поліпшення технологічного оснащення науково-дослідних експертно-криміналістичних центрів, підвищення рівня підготовки кадрів, через проведення додаткових тренінгів та форумів для обміну досвідом та отримання додаткових знань та навичок з розслідування різних категорій злочинів, а також впровадження новітніх методів, інноваційно-інформаційних, цифрових технологій, удосконалення практичних методів криміналістики: логіко-системних аналізів, експертиз, допитів обвинувачених, свідків, потерпілих та інших учасників кримінального провадження. Вважаємо, що вирішення таких проблем сприятиме покращенню криміногенної ситуації в Україні та дозволить якісно та чітко організувати діяльність правоохоронних органів у реалізації їх основних повноважень.

Список використаних джерел:

1. Алексєйчук В.І. Методико-криміналістичне забезпечення судового розгляду кримінальних справ: сучасний стан та перспективи розвитку. Теорія і практика правознавства: електрон. наук. фах. вид. Вип. 2. Харків, 2013.
2. Семенов В. В. Використання новітніх технологій та досягнень науки й техніки в кримінальному провадженні. Криміналістика и судебная экспертиза: іжвідом. наук.-метод. зб. Мініюст України, КНДІСЕ (Вип. 60). Київ, 2015. с. 117-125.
3. Сокурєнко В.В. Сучасні тенденції розвитку криміналістики та кримінального процесу. Сучасні тенденції розвитку криміналістики та кримінального процесу: тези доп. міжнарод. наук.-практ. конф. до 100-річчя від дня народження професора М.В. Салтевського (м. Харків, 8 лист. 2017 р.), нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2017. 356 с.
4. У 2019 році рівень злочинності знизився на 11 відсотків порівняно з 2018 роком – перший заступник глави Нацполіції. Сайт Національної поліції: веб-сайт. URL: <http://police.dn.ua/news/view/u-2019-rotsi-riven-zlochinnosti-znizivsia-na-11-vidsotkiv-porivnyano-z-2018-rokompershij-zastupnik-glavi-natspolitsii>. (Дата звернення: 17.11.2019)
5. Юсупов В. Сучасні напрями розвитку криміналістики в Україні. Підприємництво, господарство і право: наук.-практ. юрид. журн. Криміналістика, №3. Київ, 2018. 363 с.

Дементьєв Микола Володимирович,
аспірант Харківського науково-
дослідного інституту судових експертиз
ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса

ПОНЯТТЯ ДОСТОВІРНОСТІ ВИСНОВКУ ЕКСПЕРТА

Згідно із ст. 94 КПК України слідчий, прокурор, слідчий суддя, суд повинні оцінити кожний доказ з точки зору належності, допустимості й достовірності. Поняття достовірності законодавець не розкриває. На відміну від опису таких властивостей доказів як належність (ст. 85 КПК України), допустимість (ст. 86 КПК України) недопустимість (ст.ст. 87, 88 КПК України) в кримінально-процесуальному законі не дається будь-яких роз'яснень не тільки про те, що таке достовірний доказ, але і чим він відрізняється від недостовірної.

Зміст і властивості достовірності доказів, зокрема достовірності висновку експерта, не знайшло гідної розробки вченими в галузі теорії доказів. У процесуальній науці немає єдності в розумінні й тлумаченні категорії достовірність. Аналіз спеціальної літератури дозволяє розділити на дві групи існуючі точки зору правознавців щодо достовірності доказів.

Перша група вчених спирається на загальноприйняте етимологічне визначення достовірності, згідно з яким «достовірність», відповідно до словника, визначається як такий, що не викликає сумніву, цілком вірний, точний [1, с. 388]. Таке трактування пов'язує поняття достовірності з існуючим в теорії доказів поняттям істини. Згідно з класичним визначенням істини – це відповідність судження об'єктивній дійсності. Виходячи з такого зв'язку М.С. Строгович ототожнював достовірність з істиною [2, с. 256]. Аналогічної думки дотримується Є.Г. Коваленко, який вважає достовірним доказ, що відповідає об'єктивній істині [3, с. 94.]. М.А. Погорецький та М.Є. Шумило також пишуть, що достовірність доказів означає відповідність їх дійсності [4, с. 264]. Згідно з таким визначенням достовірність висновку експерта можна встановити лише зіставленням умовиводів експерта з відомими по кримінальній справі фактами.

Друга група правників, до якої ми приєднуємося, виходить з філософського поняття достовірності, яке означає «обґрунтованість, доведеність, безперечність тих чи інших елементів наукового і повсякденного знання. Достовірне судження – таке судження, в якому виражається міцно обґрунтоване знання» [5, с. 211]. В даному визначенні слід виділити два основних моменти – відповідність судження дійсності (істини) і обґрунтованість цього судження. Тут доречно навести відомий вислів К. Маркса: «Не тільки результат дослідження, а й шлях, що веде до нього, повинні бути істинними. Дослідження істини саме повинно бути

істинним, справжнє дослідження – це розгорнута істина, роз'єднані ланки якої з'єднуються в кінцевому підсумку» [6, с. 7–8].

На підставі такого підходу дослідниками в поняття достовірності доказів включають не тільки відповідність зібраних фактичних даних об'єктивної дійсності, а й доведеність обставин, що підлягають встановленню в процесі розслідування. Д.В. Арсен'єв достовірним вважає знання, істинність якого підтверджена певними даними [7, с. 18]. Розглядаючи поняття доказів, зокрема висновку експерта, О.О. Ейсман висловлює думку, що відповідність судження (умовиводів експерта) об'єктивної істини (обставинам злочину) недостатньо характеризує достовірність. Вчений пише: «результат дослідження або таке твердження, істинність якого забезпечена заздалегідь, гарантовано відповідним вибором методу дослідження або способу міркування. З цього випливає, що будь-яке достовірне знання є істинним, але не всяке істинне судження може бути визнано достовірним. Справжнім може виявитися і випадкове, неаргументоване висловлювання» [8, с. 110].

Таким чином, достовірність доказів означає відповідність їх змісту тому, що мало місце в дійсності. Для з'ясування достовірності доказу, як зазначає В.М. Тертишник, необхідно мати можливість пересвідчитись у доброякісності як самого джерела, так і способу одержання фактичних даних, надійності процесуального носія та засобів фіксації [9, с. 294]. І.Л. Петрухін вірно підкреслює, що оцінка достовірності доказу включає аналіз всього процесу його формування [10, с. 436].

В аспекті експертного дослідження достовірність означає, що висновки експерта повинні не тільки відповідати об'єктивним обставинам правопорушення (іншим матеріалам кримінального провадження), а й науково, логічно обґрунтовані проведенням дослідженням. Слід погодитися із Ю.К. Орлов, який зазначає, що достовірність включає як істинність висновку, тобто відповідність висновків експерта об'єктивної дійсності, так і його обґрунтованість (переконливість, аргументованість) [11, с. 142-143]. Відповідно до вказаного підходу під час оцінки висновку експерта його достовірність повинна встановлюватися співставленням як з іншими матеріалами кримінального провадження, так й з аналізом процедури проведення дослідження та обґрунтування його результатів. Розглядаючи умови формування достовірного висновку експерта, М.Г. Щербаковській виділяє три складові: пізнавальну (гносеологічну), особистісну (суб'єктивну), правову (процесуальну) [12].

На підставі вищевикладеного слід підкреслити, що поняття достовірності доказів в загалі та висновку експерта окремо має правове та наукове значення й вимагає подальшого дослідження та процесуального закріплення в законі.

Список використаних джерел

1. Словник української мови. В 11 т.; Т. 2. Київ: Наукова думка, 1971. 552 с.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

2. Строгович М.С. Курс советского уголовного процесса: в 2 т. Т. 1. Основные положения науки советского уголовного процесса. Москва: Наука, 1968. 470 с.
3. Коваленко Є.Г. Теорія доказів у кримінальному процесі України: підручник. Київ: Юрінком Інтер, 2006. 632 с.
4. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар: у 2 т.: Т.1 / О.М. Бандурка, Є.М. Блажівський, Є.П. Бурдоль та ін. Харків: Право, 2012. 768 с.
5. Энциклопедия эпистемологии и философии науки. Москва: «Канон"1"» РООИ «Реабилитация», 2009. 1248 с.
6. Маркс К. Заметки о новейшей прусской цензурной инструкции. / Маркс К., Энгельс Ф. Соч. Т. 1. Москва: Политическая литература, 1955. 698 с.
7. Арсеньев Д.В. Истина, достоверность и обоснованность в следствии и судебных актах. *Вопросы теории судебной экспертизы*. Москва: ВНИИСЭ, 1979. Вып. 39. С. 3–48.
8. Эйсман А.А. Заключение эксперта. Структура и научные обоснования. Москва: Юридическая литература, 1967. 152 с.
9. Тертишник В.М. Кримінальний процес України. Загальна частина: підручник. Київ: Алерта, 2014. 440 с.
10. Теория доказательств в советском уголовном процессе / отв. ред Н.В. Жогин. Москва: Юридическая литература, 1973. 736 с.
11. Орлов Ю.К. Судебная экспертиза как средство доказывания в уголовном судопроизводстве. Москва: Ин-т повышения квалификации РФЦСЭ, 2005. 264 с.
12. Щербаковский М.Г. Условия формирования достоверного заключения эксперта. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. Харків: Право, 2013. Вип. 13. С. 232–241.

Демідова Владислава Вадимівна,
ад'юнкт кафедри криміналістики,
судової медицини та психіатрії
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ДО ПИТАНЯ ВИЗНАЧЕННЯ ОБСТАВИН, ЩО ПІДЛЯГАЮТЬ ВСТАНОВЛЕННЮ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ЖОРСТОКОГО ПОВОДЖЕННЯ З ТВАРИНАМИ

Одержання інформації про обставини, що підлягають доказуванню в кримінальному провадженні – є основною метою кримінально-

процесуального пізнання. Реалізуючи процес доказування, органи і особи, які відповідальні за хід кримінального провадження, повинні встановити такий обсяг обставин, який буде достатнім для вирішення кримінального провадження по суті. У рамках побудови методики розслідування жорстокого поводження з тваринами перелік обставин, що підлягають доказуванню під час розслідування зазначеної категорії злочинів, стає об'єктом наукового інтересу та потребує обґрунтування і розробки.

Ю. П. Аленін, В. П. Бахін, Р. С. Белкін, В. І. Галаган, Л. Я. Драпкін, А. Я. Дубинський, В. С. Зеленецький, В. С. Кузьмічов, В. В. Лисенко, М. А. Погорецький, М. В. Салтевський, С. М. Стахівський, В. В. Тищенко, П. В. Цимбал, С. С. Чернявський, В. Ю. Шепітько та інші у своїх працях приділяли увагу теоретичним аспектам будови методики розслідування злочинів, а також проблемі окреслення обставин, які підлягають доказуванню під час розслідування окремих видів злочинів місцю.

С. М. Стахівський визначає метою кримінально-процесуального доказування – встановлення об'єктивної істини, а її досягнення можливо лише тоді, коли під час провадження у кримінальній справі з достатньою повнотою і достовірністю будуть встановлені усі факти і обставини, які мають значення для правильного вирішення цієї справи [1, с. 18].

На думку Р. С. Белкіна та Г. Г. Зуйкова структура кожної методики розслідування окремих видів злочинів включає в себе визначення обставин, що підлягають з'ясуванню при розслідуванні даного виду злочину, а також визначення особливостей відкриття кримінальних проваджень даної категорії.

Загальний перелік обставин, які підлягають доказуванню у кримінальному провадженні закріплені у ст. 91 Кримінального процесуального кодексу України [2]. Аналізуючи дану статтю КПК України, ми можемо зробити висновок, що слідчий під час розслідування жорстокого поводження з тваринами повинен встановити та дослідити всі обставини, які можуть вказувати на наявність або відсутність складу злочину, пом'якшувальних або обтяжуючих обставин для підозрюваного, тобто інформації, яка має кримінально-правове та кримінально-процесуальне значення для правильного вирішення завдань провадження на будь-якому етапі розслідування.

Крім тих обставин, які зазначені в ст. 91 КПК України під час розслідування злочинів часто встановлюються такі обставини, які правового значення не мають і тому не потребують доведення, але необхідні в криміналістичному сенсі для успішного розслідування [3, с. 263]. Наприклад, не маючи даних про особу свідка і його взаємини з підозрюваним, вкрай важко визначити тактику допиту цього свідка, тобто є факти й обставини, які мають важливе криміналістичне значення, хоч підлягають встановленню, але не входять до предмета доказування у справі [4, с. 332]. Так, В. Ю. Шепітько виділив такі обставини, що

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

підлягають доказуванню при розслідуванні кримінального провадження: просторово-часові зв'язки між окремими слідами злочину та обставинами події; ідентифікаційні та ситуаційні властивості слідів і їх доказову цінність; причини відсутності або наявності слідів як фактів, що суперечать природному перебігу аналогічних подій (негативні обставини) [5, с. 379].

З огляду на думки науковців та положення КПК України під час розслідування жорстокого поводження з тваринами слідчому необхідно встановити та доказати: 1) відомості, що стосуються події кримінального правопорушення: час, місце, спосіб вчинення та приховування злочину, знаряддя вчинення злочину, «слідова картина»; 2) підозрювана особа, вік, вираз життя, наявність чи відсутність попередніх судимостей, стан здоров'я та психіки, кількість осіб, які приймали участь у вчиненні злочину, роль у цьому кожного з них, обставини виникнення злочинного наміру, підготовка та приховування злочину; 3) причинно-наслідкові обставини: наявність причинного зв'язку між діями винних осіб та їх наслідками, виявлення причин та умов, які сприяли вчиненню злочину, і заходи, яких необхідно вжити для їх усунення; 4) інші обставини: встановлення винуватості обвинувачуваного у вчиненні кримінального правопорушення, форми вини, мотиву і мети; вид і розмір шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, а також розмір процесуальних витрат; обставини, які впливають на ступінь тяжкості вчиненого кримінального правопорушення, характеризують особу обвинуваченого, обтяжують чи пом'якшують покарання, які виключають кримінальну відповідальність або є підставою для закриття кримінального провадження; обставини, що є підставою для звільнення від кримінальної відповідальності або покарання.

Підсумовуючи вищевикладене, необхідно зазначити, що обставини, які підлягають доказуванню у кримінальному провадженні є загальними та єдиними для всіх кримінальних правопорушень та визначені кримінальним процесуальним законодавством у ст. 91 КПК України. Крім того, знання обставин надають можливість слідчому обрати алгоритм дій при розслідуванні злочину, а також встановлює цілі розслідування. З огляду на специфіку кожного виду злочину можна виділити індивідуальні компоненти обставин, які підлягають також доказуванню. Обставини, що становлять особливості предмета доказування у кримінальних провадженнях про жорстоке поводження з тваринами мають матеріально-правове, цивільно-правове, кримінальне процесуальне значення, які являються достатніми фактичними даними, що дозволяють вирішити завдання кримінального провадження.

Список використаних джерел:

1. Стахівський С. М. Теорія і практика кримінально-процесуального

доказування: монографія. – К., 2005. – 272 с.

2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. (зі змінами) URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.

3. Гумін О., Коваль Ю. Обставини, що підлягають доказуванню під час досудового розслідування крадіжок особистого майна пасажирів, вчинених на залізничному транспорті / О. Гумін // Навчально-науковий інститут права та психології Національного університету “Львівська політехніка”. Вісник № 876. – Л., 2017., – с. 261-268

4. Криміналістика: учебник / Бурнашев Н. А., Быков В. М., Волынский А. Ф., Закатов А. А., и др.; под ред.: Волынский А. Ф., Филиппов А. Г. (отв. ред.) – М.: Спарк, 1998. – 543 с.

5. Криміналістика: Підручник / За ред. В. Ю. Шепітько. – К., 2001.

Демидко Олександр Геннадійович,
студент гр. 726-Ю Національного
аерокосмічного університету ім.
М. Є. Жуковського «Харківський
авіаційний інститут»

Науковий керівник:

Шинкаренко Ігор Ростиславович
кандидат юридичних наук, професор,
професор кафедри права
Національного аерокосмічного
університету ім. М. Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»

КІБЕРЗЛОЧИНИ ТА ОСОБЛИВОСТІ МЕТОДИКИ ЇХ РОЗСЛІДУВАННЯ

Злочинність, яка є невід’ємною частиною нашого суспільства, набуває віртуальних форм і на сьогоднішній день ми спостерігаємо значне розповсюдження комп’ютерних злочинів, що в першу чергу, пов’язано із стрімким розвитком новітніх інформаційних технологій. Як свідчать статистичні дані, в лютому 2018 року обліковано 283 кримінальних правопорушень у сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп’ютерів), систем та комп’ютерних мереж і мереж електрозв’язку. Незважаючи на наявність окремих досліджень з проблем розслідування комп’ютерних злочинів, багато питань залишаються невирішеними. Особливість комп’ютерних злочинів (кіберзлочинів) полягає в тому, що їх розслідування неможливе без знань комп’ютерних технологій. Говорячи про визначення кіберзлочину, слід відмітити що на сьогоднішній день, чіткого визначення даного терміну в українській науці не існує.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

На думку В. Бутузова, комп'ютерні злочини та кіберзлочини є різними видами злочинів у сфері високих інформаційних технологій, класифікація яких відбувається за такими ознаками:

– ознакою віднесення певних злочинів до комп'ютерних є знаряддя вчинення злочину – комп'ютерна техніка;

- об'єктом посягання є суспільні відносини у сфері автоматизованої обробки інформації; – ознакою віднесення злочинів до кіберзлочинів є специфічне середовище вчинення злочинів – кіберпростір (середовище комп'ютерних систем та мереж) [1].

М. Погорецький вважає, що загальною ознакою протиправних діянь, передбачених Конвенцією та Додатковим протоколом до неї, є те, що їх вчинення на різних стадіях безпосередньо пов'язане з використанням ресурсів комп'ютерних систем (вчинення за допомогою комп'ютерних систем або через комп'ютерні системи), які, у свою чергу, є середовищем вчинення кіберзлочинів. Кіберзлочинами слід вважати ті, що вчиняються за допомогою або через комп'ютерні системи чи пов'язані саме з комп'ютерними системами, тобто із сукупністю пристроїв, із яких один чи більше відповідно до певної програми виконують автоматичну обробку даних [2, с.89-96].

О. Копатін та Є. Скулишин надають наступні визначення поняття «кіберзлочин»:

1. Кіберзлочин – злочин, пов'язаний із використанням кібернетичних комп'ютерних систем, та злочин у кіберпросторі.

2. Кіберзлочин – найбільш небезпечне кіберправопорушення, за яке законодавством встановлюється кримінальна відповідальність [3].

На думку В.М. Болгова, кіберзлочини це сукупність передбачених чинним законодавством кримінально караних суспільно небезпечних діянь (дій чи бездіяльності), що посягають на право захисту від несанкціонованого поширення і використання інформації, негативних наслідків впливу інформації чи функціонування інформаційних технологій, а також інші суспільно небезпечні діяння, пов'язані з порушенням права власності на інформацію та інформаційні технології, права власників або користувачів інформаційних технологій вчасно одержувати або поширювати достовірну й повну інформацію [4].

Під криміналістичною методикою розкриття і розслідування комп'ютерних злочинів розуміється сукупність наукових положень і рекомендацій, розроблених на їх основі, тобто, науково обґрунтованих і апробованих на практиці порад щодо розкриття і розслідування даних злочинів [5, с. 65]. Серед особливостей методики розкриття і розслідування комп'ютерних злочинів фахівці вказують наступні:

- низка традиційних елементів окремих криміналістичних методик виявляються неінформативними чи малоінформативними стосовно

категорії комп'ютерних злочинів і структури окремих її елементів; до їх числа можна віднести особливості використання допомоги громадськості у розкритті злочинів, особливості особистості потерпілого;

- особливу роль відіграє інформація про особливості використання спеціальних знань при розкритті і розслідуванні злочинів, що розглядаються, про особливості безпосереднього предмета злочинного посягання і можливостях захисту закритих інформаційних ресурсів криміналістичними методами, прийомами і засобами;

- значну складність з позиції перспектив попереднього розслідування набуває стадія дослідчої перевірки матеріалів і виявлення первісної інформації про злочини такого роду [6, с.315].

При розслідуванні кіберзлочинів дослідження комп'ютерної техніки, на думку науковців, доцільно проводити в умовах криміналістичної лабораторії, де цю роботу виконують фахівці з необхідною професійною підготовкою. Адже докази, що пов'язані з комп'ютерними злочинами, які були вилучені з місця події, можуть бути легко змінені, як в результаті помилок при їх вилученні, так і в процесі самого дослідження [7, с. 81 – 85].

Саме тому, на думку Миколенко О.М., і ми з ним погоджуємось, незважаючи на де-юре, відсутність законодавчої вимоги про обов'язкове призначення експертизи в цих провадженнях, дефакто, без призначення і проведення експертизи не можна говорити про ефективне розслідування таких справ. [8, с.155 - 157]. Що ж стосується проведення окремих слідчих та негласних слідчих (розшукових) дій під час досудового розслідування, то тут також існує певна специфіка.

Враховуючи вище викладене, можна зробити висновок про багатоаспектність проблеми розслідування кіберзлочинів та широкі можливості для їх дослідження та розроблення шляхів їх вирішення.

Список використаних джерел:

1. Бутузов В. Протидія комп'ютерній злочинності в Україні (системно-структурний аналіз) : монографія / В. Бутузов. – К. : КИТ, 2010. – 148 с.

2. Погорецький М. Кіберзлочини: до визначення поняття / М. Погорецький, В. Шеломенцев // Вісник прокуратури. – 2012. – № 8. – С. 89–96.

3. Словник термінів з кібербезпеки / за заг. ред. О. Копатіна, Є. Скулишина. – К. : Аванпост - Прим, 2012. – 214 с.

4. Болгов В. Організаційно-правове забезпечення протидії кримінальним правопорушенням, що вчиняються з використанням інформаційних технологій : наук.-практ. посіб. / В. М. Болгов, Н. М. Гадіон, О. З. Гладун та ін. – К. : Національна академія прокуратури України, 2015. – 202 с.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

5. Голубев В.О. Розслідування комп'ютерних злочинів / Монографія. - Запоріжжя: Гуманітарний університет "ЗІДМУ", 2003. - 296 с.

6. Мухин Г. Н. Структура и содержание методики расследования преступлений, связанных с посягательством на информационные ресурсы / Г. Н. Мухин // Управление защитой информации. – 1999. – Т. 3, № 3. – С. 315. 7.

7. Моїсєєв О. М. Залучення спеціаліста до розслідування комп'ютерних злочинів / О. М. Моїсєєв // Правові основи захисту комп'ютерної інформації від протиправних посягань : матеріали міжвузівської науково-практичної конференції (м. Донецьк, 22 грудня 2000 р.). – Донецький інститут внутрішніх справ, 2001. – С. 81–85.

8. Миколенко О.М. Деякі особливості розслідування злочинів у сфері використання електроннообчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку / О.М. Миколенко // Кібербезпека в Україні: правові та організаційні питання : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 21 жовтня 2016 р.). – Одеса : ОДУВС, 2016. – 233 с.

Dymykhina Julia,

cadet of the study Faculty of
Economic and Legal Security
Dnipropetrovsk State
University of Internal Affairs

Supervisor:

Bidniak Hanna,

Doctor of Law, Associate Professor,
Senior lecturer Criminalistics
and Premedical training Department
Dnipropetrovsk State
University of Internal Affairs

PROBLEMS OF IDENTIFICATION OF UNKNOWN CORPSES OF MILITARY SERVANTS

The statistics of missing Ukrainian service members is increasing every year. During the Joint Forces Operation, many unidentified corpses were registered. The identification of the victims of the anti-terrorist operation in eastern Ukraine has been relevant for more than a year. There is a difficult question of application of means intended for establishment of the person of the deceased, research at least on any signs of these persons and their direction to native homes.

In each such case, criminal proceedings have been registered and, of course, the main issue for law enforcement agencies is to find differences between one corpse and another, i.e. to identify the dead. To do this, use all possible legal methods, tools, investigative (search) actions: appoint forensic examinations, including forensic medical examination, exhumation or use more superficial methods of identification, such as identification marks. Although genotypic examination provides a categorical conclusion, it has certain features and requires a lot of time.

Identification marks have been introduced into the uniform of servicemen since ancient times. For example, badges, stripes, "our tokens". The introduction of individual tokens dates back to the Austro-Prussian War. And this sign is relevant to this day. First, making a metal token allows it to survive high temperatures from fire or grenade rupture, unlike a fighter who wears it. Secondly, it indicates an individual number, and on "our badge" engraving: last name, first name, name or number of the team, nickname - all this is at least some clue to the identification of the corpse. The stripes also indicate information about the person: surname, name of the battalion, place of service, and in some cases, for example, blood type helps to save the person in time. More often than not, it is possible to immediately identify whether a Ukrainian serviceman or an aggressor can look at the letters of one or another alphabet.

The spread of tattoos is observed not only among criminal authorities, but also among ordinary citizens and servicemen. Law enforcement officers, in particular criminal investigators, use such images for comparison and identification.

The armament of armies plays an important role. With the help of forensic ballistic examination, identification, diagnostic and classification issues are resolved. Therefore, it is possible to establish the type, type of weapons and ammunition, the direction and distance from which the target was hit, from which weapons the ammunition was fired, and so on. But for the identification of persons, dactyloscopic examination of traces of papillary patterns, which remains on weapons and ammunition, is important.

It is effective to identify unrecognized corpses by papillary patterns, but without prior fingerprinting of fighters, this method will not work. After all, first it is necessary that the fingerprint cards were registered in the automated fingerprint database Dakto-200, which operates throughout the country.

As the Internet has flooded all spaces today, social networks have attracted a large part of the population. The military is no exception, as they often cover a lot of information about themselves. Therefore, another way to identify the corpse is to conduct portrait and computer examinations to examine photos of people, videos, recordings online. There are many cases when, using this information, experts established the fact of a person's involvement in hostilities in the East, his membership in a particular battalion or identified the corpse.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Thus, in any case, the question of identifying unidentified corpses has arisen since ancient times. In today's conditions it is necessary to use all existing methods of identification both on external signs, and by appointment and carrying out of forensic researches.

References:

1. Averyanova T.V., Belkin R.S., Korukhov Y.G., Rossinskaya E.R. Forensics: a textbook for universities / ed. Zasl. Scientist of the Russian Federation, prof. R.S. Belkin. M.: publishing NORMA, 2000. 990 p.
2. Pirig I. V., Bidnyak G.S. Use of special knowledge in the investigation of crimes. Tutorial. Dnipro: Dnipro. state University of Internal Affairs Affairs, 2019. 140 p.
3. Technologies of forming the image of an external enemy in democratic and non-democratic regimes: UDC 32.019.51 /. - Mykolaiv, 2016. - 5 p. [Electronic resource]. Resource access mode: <http://politics.chdu.edu.ua/article/view/87098/82658>
4. Skopenko B.O. Means of personal identification of servicemen of the countries-participants of the First World War (1914 - 1918) [Electronic resource] / Bohdan Oleksandrovykh Skopenko. 2018. Resource access mode: <https://periodicals.karazin.ua/apvvi/issue/view/833>.

Дяченко Валерія Романівна,
студентка юридичного факультету
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
Науковий керівник:
Коваленко Ілля Олександрович,
адвокат, викладач кафедри
кримінально-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ДОПИТУ ПОТЕРПІЛОГО ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ МОРАЛЬНОСТІ

Під час розслідування будь-якого кримінального правопорушення завжди проводиться ряд слідчих дій. Одним із основних є допит осіб, які мають значення для встановлення істини як саме було вчинено злочин. Під час її проведення бажано встановити психологічний контакт з її учасниками, це надасть змогу спілкуватися з ними і в подальшому. Ця зазначена процесуальна дія на початку розслідування надає певну

інформацію для висунення версій, розшуку злочинців та тощо. Тобто, допит є досить важливим для розслідування злочинів проти моральності.

Допит підозрюваного – це слідча дія, яка має на меті одержання від нього інформації про обставини розслідуваного злочину, а також інші факти, що мають значення у кримінальному провадженні з метою встановлення обставин вчиненого діяння. Найбільш поширеною слідчою дією при розслідуванні кримінальних проваджень щодо будь-яких злочинів є допит.

Ця слідча дія здійснюється при дотриманні ст. ст. 224, 276–279 КПК України та інших процесуальних норм, а також з урахуванням відповідних криміналістичних рекомендацій щодо тактики і прийомів провадження цієї слідчої дії, що надає можливість отримати необхідні дані для встановлення винних осіб у його вчиненні, обставин, що характеризують механізм злочину для використання при запобіганні цим суспільно небезпечним діянням. [1, с. 81]

Під час розслідування злочинів проти моральності повинні використовувати такі аспекти допиту, за допомогою яких слідчий керує спілкуванням та отримує об'єктивну інформацію. До загальних прийомів допиту належать:

- прогнозування та планування допиту (власне підготовка до допиту);
- встановлення певного психологічного контакту;
- викладення показань у формі вільної розповіді;
- постановка запитань;
- пред'явлення доказів;
- актуалізація забутого в пам'яті допитуваного.

Також, головним аспектом є вивчення матеріалів кримінального провадження, яке дозволяє визначити предмет допиту, сформулювати запитання допитуваному, встановити коло осіб, які підлягають допиту тощо. Ю.А. Чаплинська, зазначає, що це допомагає виявити існуючі прогалини, розбіжності і суперечності між учасниками процесу та своєчасно вжити заходів щодо їх усунення [2, с. 222]. Також необхідно проаналізувати слідчі (розшукові) дії, що були проведені на початковому етапі розслідування: огляд місця події, допити свідків, потерпілого тощо. Це може бути корисним для подальшого висунення версій про вчинення злочину, відтворення певної картини, про осіб та інші обставини злочину.

07 квітня 2018 р. близько 12:30 год. гр. О. у стані алкогольного сп'яніння перебував у свого знайомого гр. Б. по вул. Мирного, 84, в с. Прибужжя Миколаївської області. У ході розмови гр. Б. запропонував гр. О. зарізати належного йому дворового собаку, який знаходився на території домоволодіння гр. А. по вул. Мирного 86, щоб в подальшому вжити його в їжу, на що гр. О. погодився. Прийшовши до вказаної території домоволодіння, гр. О. за попередньою змовою з гр. Б. накинув на шию вказаного собаки петлю з мотузки та потягнув його з двору.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Застосовуючи фізичну силу, зтягли собаку до території домоволодіння гр. О., де, взявши молоток, наніс собаці декілька ударів по голові з наміром його приглушити. Після цього гр. Б., разом з гр. О., порушуючи загальноприйняті норми поведінки, принципи моралі і благопристойності, в порушення ст.ст. 4, 18 Закону України «Про захист тварин від жорстокого поводження», підвісив собаку за задню праву лапу, прив'язавши до дерев'яної рейки з наміром зняти шкіру та розчленувати. З цією метою гр. О., виніс з будинку кухонний ніж та дав гр. Б., який з використанням жорстоких методів, свідомо і достовірно знаючи про те, що вони заподіють фізичний біль і страждання, ножем почав знімати з задньої правої лапи собаки шкіру, а гр. О., його тримав, так як собака був живий, виривався та скавчав. Своїми злочинними діями гр. Б., та з гр. О. заподіяли собаці ушкодження, несумісні з життям, що призвело до болісної смерті собаки. Гр. О. та гр. Б. даний злочин зняли на відео камеру для розповсюдження у соціальній сеті. [6]

Даний злочин проти моральності дає змогу зрозуміти, що деякі аспекти допиту важливі. Дуже важливим є попередній допит на місці, він полягає в тому, що особа надає усну інформацію та демонструє конкретний мікрорайон, приміщення, предмети, що там знаходяться, обстановку чи обставини, вчинення злочину. Водночас особа здійснює дії, що підтверджують її показання, спостерігаючи за якими, слідчий отримує інформацію, як правило, більш змістовну, ніж інформацію, отриману вже на повторному допиті. [5, с. 157]

У більшості випадків допит починається з вільної розповіді. Вільна розповідь дозволяє допитуваному відтворити при розповіді те, що було і як він це сприйняв, тому що воно являє собою цілу картину минулого. Але, вільна розповідь не розкриває повною мірою деякі аспекти які мають значення для розкриття злочину. Тому слідчий використовує такий аспект допиту, як постановка запитань. Для послідовної та правильної постановки запитань необхідно визначити обставини, що підлягають встановлення під час допиту. Під час допиту підозрюваних які вчинили злочин проти моральності, слідчі мають можливість допустити недолік. Підозрюваний є особистістю, який в захваті від скоєння злочину, тому у зв'язку з чим необхідним є вибір індивідуального шляху до встановлення з ним психологічного контакту. Дуже важливим є вміння слідчого сформулювати між учасниками допиту обстановку довіри або викликати прихильність у допитуваної особи. [3, с. 70]

Під час розслідування кримінальних правопорушень проти моральності пред'явлення речових доказів є ефективним прийомом при допиті. Адже вплив, який вони здійснюють на підозрюваного, дозволяє вийти з раніше визначених конфліктних ситуацій. Зокрема:

- необхідність надання показань з приводу наявності у особи матеріалів (відео, фото та аудіо записи);
- взаємовідносин (телефонну переписку, наявність електронних листів);
- фактів перебування на місці (відеозаписи, показання свідків)
- холодної або вогнепальної зброї тощо. [4, с. 251]

Отже, необхідно визначити, що обов'язковою слідчою дією під час розслідування злочинів проти моральності є допит підозрюваних. На підготовчому етапі здійснюються такі заходи, як повне і всебічне вивчення матеріалів кримінального провадження, одержання інформації про допитувану особу, планування допиту, використання правильної постанови допиту, запрошення осіб, участь яких є важливим.

Під час проведенням допиту з'ясовується велика кількість обставин, що дають змогу будувати слідчі версії, орієнтуватися під час проведення інших процесуальних дій. Найбільш ефективними тактичними прийомами під час допитів зазначеної категорії будуть такі: встановлення психологічного контакту з допитуваним, викладання показань у формі вільної розповіді, постановка запитань, застосування науково-технічних засобів, пред'явлення доказів, приховування меж поінформованості слідчого.

Список використаних джерел:

1. Мисливий В.А. Особливості допиту підозрюваного при розслідування злочинів з порушенням правила дорожнього руху // Міжнародний юридичний вісник, 2017. С. 80-86.
2. Чаплинська Ю. А. Організаційне забезпечення проведення допиту // Дніпропетровськ : Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, 2013. С. 221-224.
3. Береза К.Ю. Особливості допиту підозрюваного під час розслідування злочинів розпусти і звідництво// Актуальні пробл. вітч. юриспруд., 2016 С. 68-71
4. Єфімов М.М. Деякі аспекти допиту різних категорій осіб при розслідуванні злочинів проти моральності // Науковий вісник ДДУВС : Дніпропетровськ: Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, 2017. С. 246-253
5. Гресь Ю.О. Допит: визначення тактичних та технологічних аспектів// Науковий вісник МГУ// Сер: Юриспруденція. Одеса: 2016. С. 156-159
6. Справа № 475/722/18 смт. Доманівка Миколаївська область Україна, 2019 р.

Заверико Руслана Олегівна,
аспірантка кафедри кримінального права,
процесу та криміналістики Інституту
права імені Володимира Сташиса
Класичного приватного університету
Науковий керівник:
Кравченко Олександр Анатолійович,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального права,
процесу та криміналістики Інституту
права імені Володимира Сташиса
Класичного приватного університету

КЛАСИФІКАЦІЯ СУБ'ЄКТІВ ЕКСПЕРТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У Законі України “Про судову експертизу” (далі – Закон) закріплені правові, організаційні і фінансові основи судово-експертної діяльності з метою забезпечення правосуддя України незалежною, кваліфікованою й об'єктивною експертизою, орієнтованою на максимальне використання досягнень науки і техніки [1].

Проте, на наш погляд, описані у Законі процедури, а також сучасні технології експертного дослідження не будуть ефективними, якщо особи, які задіяні у цьому процесі, не матимуть належної підготовки та мотивації. Характерною для цього процесу є постійна необхідність верифікації державним органом, який регулює сферу судово-експертної діяльності, механізму застосування спеціальних знань на предмет його відповідності: по-перше, актуальним вимогам судово-слідчої практики; по-друге, інноваційним науково-технічним розробкам; по-третє, міжнародним стандартам судово-експертної діяльності, оцінки висновку експерта як джерела доказів у процесуальному праві.

У науковій літературі точки зору щодо класифікації суб'єктів експертної діяльності суттєво різняться: одні правники зазначають, що розуміння поняття суб'єктів експертної діяльності не має виходити за межі виконання експертного дослідження, а тому віднесення до кола суб'єктів будь-кого, крім самих експертів, вважають недоцільним [2, с. 6]. Інші науковці припускають можливість більш широкого підходу до питання суб'єктів судово-експертної діяльності та не зводять її лише до етапу проведення експертизи [3, с. 24]. Підтримуємо думку дослідників третьої групи, які, розуміючи етимологічну різницю між поняттями «суб'єкти експертної діяльності» та «суб'єкти експертизи», пропонують до останніх не зараховувати судово-експертні установи, оскільки юридичні особи не несуть відповідальності, наприклад, за завідомо неправдивий висновок чи

відмові від надання висновку. Логіка такого викладу дає змогу вважати експерта суб'єктом судової експертизи і, одночасно, суб'єктом судово-експертної діяльності [4, с. 19].

Уникаючи детального критичного оцінювання позицій опонентів наукового дискурсу щодо класифікації суб'єктів судово-експертної діяльності, враховуючи різноманітність форм їх участі у функціонуванні інституту судових експертиз у різних видах судових проваджень, вважаємо за необхідне поділити суб'єктів судово-експертної діяльності на чотири групи, а саме:

1) *суб'єкти органів державної влади* – міністерства, служби і відомства, які забезпечують організаційно-управлінську діяльність, пов'язану зі створення необхідних умов для ефективного функціонування інституту судових експертиз;

2) *суб'єкти, які ініціюють проведення експертизи* – сторони процесуального провадження, котрі діють на визначених законодавцем процесуальних підставах призначення експертизи;

3) *суб'єкти-виконавці* – експерти, яким доручається проведення експертизи (судові експерти державних спеціалізованих установ, судові експерти, які не є працівниками державних спеціалізованих установ, інші фахівці з відповідних галузей знань, іноземні фахівці, котрі беруть участь у судовій експертизі у складі експертних комісій).

Слід зазначити, що в Україні існує державна монополія на проведення більшості судових експертиз (криміналістичних, судово-медичних, судово-психіатричних), проведення яких можливо лише експертами державних спеціалізованих установ, що зумовлює справедливу критику науковців та практиків, оскільки залежність експертних установ від відомств, у структурі яких вони перебувають, призводить до того, що судова практика продовжує отримувати необ'єктивні висновки експертів, якими зазвичай прикриваються зловживання чи службова недбалість.

4) *суб'єкти, які оцінюють висновок експерта та ухвалюють на цій основі процесуальні рішення* – слідчий, прокурор, слідчий суддя, суд.

В умовах постійного розвитку науки й техніки, ускладнення методів і методик дослідження дедалі складнішим стає оцінювання уповноваженими особами висновків експертів. Оцінити наукову обґрунтованість висновку експерта, правильність обрання та застосування ним методів дослідження може тільки висококваліфікований спеціаліст, що має відповідні фахові знання як і експерт [5, с. 216]. Безумовно, слідчий, прокурор, слідчий суддя, суд не є такими фахівцями. Проте, однією із важливих складових їх професійної підготовки повинна бути робота з науковими доказами, збирання і дослідження яких потребує наукових знань, їхньої інформованості про сучасні досягнення судової експертології.

Підсумовуючи викладене, ще раз констатуємо, що жодна закріплена у Законі процедура, жодна новітня технологія експертного дослідження не

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

буде ефективною, якщо суб'єкти судово-експертної діяльності, які задіяні у цьому процесі, не матимуть належної підготовки та мотивації.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про судову експертизу», із змінами, внесеними згідно із Законами на 04.03.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12>.

2. Чорноус Ю.М., Лопата О.А. Поняття та завдання судово-експертної діяльності у сучасних реаліях. *Криміналістика і судова експертиза*. 2016. Вип. 61. С. 6.

3. Сімакова-Єфремян Е.Б. Теоретико-правові та методологічні засади комплексних судово-експертних досліджень: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра юрид. наук. Харків: НЮА ім. Я. Мудрого, 2017. С. 24.

4. Головченко Л.М. Змістовна роль науково-практичних коментарів до Закону України «Про судову експертизу». *Актуальні питання судової експертизи та криміналістики*: збірник матеріалів «круглого столу», присвяченого 85-річчю створення Харківського науково-дослідного інституту судових експертиз ім. засл. проф. М.С. Бокаріуса (м. Харків, 11-12 листопада 2008 р.). Харків, 2008. С. 19.

5. Клименко Н.І. Щодо інституту конкурентної (альтернативної) експертизи. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. 2011. Вип. 11. С. 216.

Загоровська Ілона Олегівна,

курсант факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування
Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ

Науковий керівник:

Чаплинський Костянтин Олександрович,

доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри криміналістики, судової
медицини та психіатрії Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ

ОГЛЯД ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ ТА СЛІДІВ ПОСТРІЛУ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ НАСИЛЬНИЦЬКИХ ЗЛОЧИНІВ, ВЧИНЕНИХ ОЗГ

Останнім часом організована злочинність в Україні має тенденцію до стабілізації, що зумовлюється поєднанням законодавчих й організаційних заходів та наукових розробок, спрямованих на підвищення

результативності розслідування, взагалі, і вдосконаленням проведення окремих слідчих (розшукових) дій, зокрема. Особливе місце серед усіх слідчих (розшукових) дій, що спрямовані на збирання інформації з слідів-відображень, займає слідчий огляд. При цьому, співробітники правоохоронних органів, які розслідують злочини, що учинені організованими групами та злочинними організаціями, повинні широко застосувати увесь арсенал загальних та спеціальних методів криміналістики, особливо техніко-криміналістичних засобів й методів роботи зі слідами та іншими речовими об'єктами, що дозволить ефективно та якісно проводити дану слідчу (розшукову) дію [1, с. 78].

Слід сказати, що у більшості випадків представники організованих злочинних угруповань застосовують вогнепальну зброю при залякуванні потерпілих (шляхом здійснення пострілу у перешкоди), спричиняють тілесні ушкодження (здійснюючи постріли у руки, ноги та інші частини тіла), або взагалі стріляють на поразку у життєво-важливі частини тіла, спричиняючи смерть.

За таких обставин під час огляду місця події співробітниками поліції можуть бути виявлені вогнепальна зброя та боєприпаси. Найчастіше об'єктами вилучення є пістолети та автомати, рідше – кулемети та гранатомети. Серед боєприпасів рідко зустрічаються набої до ручної стрілецької зброї, ручні гранати, міни.

Внаслідок застосування будь-якого виду вогнепальної зброї утворюється безліч слідів на місці скоєння злочину: сліди-відображення, сліди-речовини та сліди-предмети. До останніх, на думку вчених, відносяться сліди кіптяви, патрони з осічкою, незгорілі порошки [2, с. 208].

Натомість, від того, наскільки правильно слідчий виявив та вилучив зброю та сліди її застосування, залежить доказова база у справі.

У цьому контексті важливим є визначення правильної послідовності процесу виявлення, фіксації, вилучення та дослідження вогнепальної зброї та слідів пострілу під час огляду місця події.

Дослідження зброї надає змогу встановити винувату особу, кількість осіб, які стріляли, а також виявити істотні обставини у справі. Окрім цього, під час огляду місця події необхідно звернути увагу на інші предмети, що знаходяться на місці події, описати їх вигляд та зафіксувати розташування по відношенню один до одного. Дуже важливо здійснити докладний опис слідів, схожих на кров, зазначити їх вид, колір, механізм утворення. При цьому слідчий повинен розуміти, що не завжди виявлені сліди можуть належати людині, вони взагалі можуть бути не біологічного, а іншого походження, або належати не людині, а тварині. Щоб уникнути категоричних висновків, доцільно у протоколі огляду зазначити, що «виявлені сліди бурого кольору, схожі на кров». Остаточний висновок про походження таких слідів може надати тільки судовий експерт.

Якщо на місці події знаходиться зброя або боєприпаси до неї (пулі, гільзи), необхідно їх прив'язати до певних орієнтирів (якщо є труп, до

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

звичайно прив'язка здійснюється по відношенню до нього) та зазначити, на якій відстані вони знаходяться від слідів, виявлених на місці події.

Вогнепальна зброя, яка була виявлена під час огляду місці події, обов'язково оглядається слідчим. Проте, доцільно залучити спеціаліста і КПК це дозволяє. Адже він більш розширено володіє знанням в галузі судової балістики, а під час огляду місця події може більш професійно виявити та вилучати сліди пострілу на предметах і тілі потерпілого.

Першим етапом при огляді зброї на місці події слідчому потрібно звернути увагу на таке:

- чи справді було застосовано вогнепальну зброю;
- вид зброї та боєприпасів, які були використані;
- об'єкти місця події, на яких можуть бути сліди пострілу;
- напрям і дистанцію пострілу;
- визначення приблизного місця перебування особи (осіб), яка (які) стріляла (ли), ;
- кількість здійснених пострілів;
- чи була можливість вчинення самогубства [5].

Слід висунути версії щодо того, чи не був постріл наслідком падіння зброї з певної висоти, чи постріл відбувся без натискування на спусковий гачок.

Коли слідчий виявив дану вогнепальну зброю, з якої було поранено (вбито) особу, він повинен у порядку правил методів вузлової та детальної фотографії з масштабною лінійкою сфотографувати даний об'єкт. Під час фотографування даної зброї, слід особливу увагу приділити положенню його окремих частинок (тобто це може бути запобіжник, курок, затвор). Для того, щоб виявити сліди падіння зброї, слідчий повинен оглянути поверхню, на яку вона падала. Якщо ж зброя знаходилася в руці трупа, або лежить біля трупа, обов'язково потрібно це зафіксувати як і фотографією так і в протоколі огляду місце події [4, с. 68].

Під час проведення огляду місця події, де знаходиться виявлена зброя, необхідно пам'ятати та дотримуватися правил техніки безпеки. Обов'язковим є те, що під час огляду зброї необхідно одягати гумової рукавички, щоб не залишити на ній своїх слідів папілярних візерунків. Потім виявлену вогнепальну зброю кладуть на чистий папір, оглядають на предмет виявлення слідів рук потерпілого чи злочинця та мікрочастинок, з рукоятки можна відібрати запахові сліди. Зі зброї необхідно витягнути магазин та зафіксувати в протоколі кількість патронів. Під час огляду місця події також можуть бути виявленні бойові припаси або їх елементи [3].

Якщо є труп, слід допустити можливість, що при пострілу куля могла залишитися у його тілі. При цьому, фіксуються наступні дані:

розташування ушкоджень на предметах одягу і тілі, їхня форма, розміри, стан країв, зони відкладення продуктів пострілу.

Обов'язково необхідно зазначити сліди пострілу в протоколі, їх форму, розміри, інтенсивність кожної зони колір та кількість зон відкладення.

Отже, огляд місця події у справах, пов'язаних із застосуванням вогнепальної зброї, є неможливим без застосування спеціальних знань у галузі судової балістики. Саме тоді, коли слідчий правильно оцінив всі обставини, пов'язані із зброєю та слідами її застосування, він може з'ясувати важливі обставини вчинення злочину.

Список використаних джерел:

1. Чаплинський К.О. Організація і тактика слідчих дій при розслідуванні злочинів, учинених організованими злочинними угрупованнями: монограф. Д.: Юрид. акад. М-ва внутр. справ, 2004. 192 с.

2. Кофанов А.В. Криміналістичне дослідження гладкоствольної вогнепальної зброї. Монографія. К.: Видавництво «КІЙ», 2005. 192 с

3. Криміналістика: Підруч. Для студ. Юрид. спец. вищ. закл. освіти/ За ред. В.Ю. Шепітька. 2-ге вид., переробл. І допов. К.: Концерн «Видавничий Дім «ІнЮре», 2004. 728с

4. Біленчук П.Д., Гель А.П., Салтевський М.В., Семаков Г.С. Криміналістика (криміналістична техніка). К.: МАУП, 2001.

5. Коваленко В.В. К-56 застосування науково-технічних засобів спеціалістами при проведенні слідчих дій: Монографія\ МВС України Луган. держ. ун-т внутр. справ. Луганськ: РВВ ЛДУВС, 2007. 248с. Бібліогр.: С.222-

Ікрамова Олександра Станіславівна,
студентка юридичного факультету
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
Єфімов Микола Миколайович,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри криміналістики,
судової медицини та психіатрії
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАНЬ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ КРАДІЖОК

Останнім часом особливої актуальності набувають теоретичні та практичні розробки щодо протидії злочинам, що посягають на право власності, оскільки в сучасних умовах важливого значення набувають усі

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

питання, що спрямованні на захист прав та свобод людини. На сьогодні безумовно пріоритетними завданнями які стоять перед державою, є забезпечення прав і свобод людини і громадянина, оскільки вирішення зазначених питань виступає одним із головних критеріїв оцінки ефективності реформування всіх сфер суспільного життя.

Злочини проти власності-доволі поширене явище, тому в кримінальному законодавстві їм приділено доволі поширене явище, тому в кримінальному законодавстві їм приділено значну увагу. У Кримінальному кодексі України такі злочини виділені в окремий розділ «Злочини проти власності». Серед них, як вже згадувалося, схожими за своєю формою вважаються крадіжка (ст.185), грабіж (ст.186), вимагання (ст.189) та розбій (ст.187).

Усі вони мають ряд суміжних кваліфікуючих ознак, що виражаються у складі правопорушення. Так, загальним об'єктом посягання для усіх їх є право власності, що охороняється законом. Предметом може бути майно певної вартості, яке належить окремо визначеній особі. Об'єктивною стороною таких злочинів є те, що злочинець у протиправний спосіб заволодіває чужим майном на свою користь іншої особи, чим завдає майнового збитку законному власникові. Суб'єктивна сторона цих злочинів характеризується як прямим умислом, так і наявністю корисливих мотивів. Відповідно до ч.1 ст.185 Кримінального кодексу України таємне викрадення чужого майна(крадіжка) - карається штрафом від п'ятдесяти до ста неоподаткованих мінімумів доходів громадян або громадськими роботами на строк від вісімдесяти до двохсот сорока годин, або виправними роботами на строк до двох років, або арештом на строк до шести місяців, або позбавленням волі до трьох років.

Серед кваліфікованих видів крадіжки є такі, що поєднані з розміром заподіяної злочином шкоди. До них належать: крадіжка, що завдала шкоди потерпілому(ч.3 ст.185 КК), крадіжка у великих розмірах(ч.4 ст.185 КК) та крадіжка у особливо великих розмірах(ч.5 ст.185 КК).

Визначаючи першу із зазначених кваліфікуючих ознак, потрібно брати в сукупності дві умови: матеріальне становище потерпілого та розмір збитку на суму від ста до двохсот п'ятдесяти неоподаткованих мінімумів доходів громадян (примітка 2 до ст.185).

Кількість майна, захопленого злочинцем в результаті вчинення злочину, визначається лише вартістю цього майна, вираженої в грошовому вираженні. Відкритість травневого рудника визнана за розподіл(покупку) цін, які були на момент каяття, а дозвіл коду було виведено з ладу на годину перевірки. Для найбільш важливих значень для майна можливо проведення експертизи. Також при зазначенні питання про кваліфікацію дій винної особи за ознакою заподіяння потерпілому значної шкоди суди виходять із вартості викраденого на час вчинення злочину, його кількості і

значущості для потерпілого, а також з його матеріального становища. Дефіцитність викраденої речі, престижність володіння нею не враховуються [3, с.118].

Отже, розслідування злочинів, у тому числі і крадіжок, потребує спеціальних знань. У той же час базових знань дослідника в галузі криміналістики, судової медицини, психіатрії та інших наук зазвичай недостатньо для виконання завдань, що впливають з розслідування.

Передусім доцільно визначитися з поняттям «спеціальні знання». Визначенню цього поняття приділили увагу багато науковців. Наприклад, на думку Г.І.Грамовича, «спеціально в кримінально-процесуальному сенсі будуть систематизовані наукові знання, вміння і навички в тій чи іншій сфері людської діяльності (в тому числі знання в області матеріального і процесуального права), одержані в результаті цілеспрямованої професійної підготовки та досвіду роботи, використані для цієї мети збору доказів і інструктивно інформації про злочинну діяльність, сприяння обставин, що мають ставлення до справи» [4, с. 12].

Застосування спеціальних знань відіграє важливу роль у розслідуванні крадіжок, оскільки може бути спрямоване на пошук, виявлення, фіксацію, вилучення та дослідження слідів такого злочину з метою одержання доказової інформації [5, с. 262].

Спеціальні знання під час розслідування крадіжок взагалі використовують у таких формах: 1) безпосередньо слідчим під час досудового розслідування; 2) проведення судових експертиз; 3) участь спеціаліста під час проведення слідчих дій [6, с. 146].

Спеціальні знання під час розслідування крадіжок використовують у таких формах: - безпосередньо слідчим під час досудового розслідування: - проведення судових експертиз: - участь спеціаліста під час проведення слідчих дій.

Розслідування крадіжок пов'язано з необхідністю проведення різних експертиз. На думку М.В.Салтевського, ці експертизи можна поділити на дві групи [7, с. 480]: - призначені для ідентифікації злочинця, знарядь злочину, взуття, транспортних засобів(або їх частин), дослідження способу подолання перешкод, укриття сховищ (дактилоскопічна, трасо логічна експертизи тощо); - призначені для дослідження викраденого майна (експертиза матеріалів,речовин, виробів, товарознавча, молекулярно-генетична, імунологічна, цитологічна експертизи тощо) [8, с. 113].

Таким чином, застосування спеціальних знань відіграє важливу роль у розслідуванні крадіжок, оскільки може бути спрямоване на пошук, виявлення, фіксацію, вилучення та дослідження слідів такого злочину з метою одержання доказової інформації.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року (зі змінами і допов.) // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25. – Ст. 131.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

2. Сухацький Р. П. Умови і проблеми відмежування розбою від кримінальних правопорушень із суміжним складом злочину та особливості його кваліфікації. *Юридичний вісник. Повітряне і космічне право*. 2016. № 3. С. 176-181.

3. Дулов А.В. Тактика следственных действий / А.В. Дулов, П.Д. Несторенко. Минск : Вышэйша школа, 1971. 272 с.

4. Грамович Г.И. Тактика использования специальных знаний в раскрытии и расследовании преступлений : учеб. пособ. / Г.И. Грамович. Минск : МВШ МВД СССР, 1987. 66 с.

5. Дрозд В. Використання спеціальних знань під час розслідування крадіжок з автотранспортних засобів. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 9. С. 261-264.

6. Попришко С. В. Особливості використання спеціальних знань під час розслідування крадіжок. Використання спеціальних знань у досудовому розслідуванні : матеріали наук.-практ. семінару (Дніпропетровськ, 13 травня 2016 р.). Дніпропетровськ: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2016. С. 145–147.

7. Салтевський М.В. Криміналістика (у сучасному викладі) : підручник. К. : Кондор, 2005. 588 с.

8. Єфімов М.М. Використання спеціальних знань під час розслідування крадіжок / В. С. Михайленко, М. М. Єфімов // *Криміналістичний вісник*. 2013. № 1. С. 112-116.

Калініченко Аліна Олександрівна,
курсант 3-го курсу факультету
економіко-правової безпеки
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
Єфімов Микола Миколайович,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри криміналістики,
судової медицини та психіатрії
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ДОПИТУ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ГРАБЕЖІВ ТА РОЗБОЇВ

На сьогодні в умовах розвитку демократичних правових держав, підтримання та реалізація прав та свобод людини Основний Закон проголошує людину найвищою соціальною цінністю. У цьому ключі

захист громадян від злочинних посягань, що загрожують життю й здоров'ю – першочергове завдання держави, зокрема, криміногенні елементи разом із цим посягають й на матеріальні цінності особи. Законодавцем, зокрема, розділом VI злочини проти власності Кримінального кодексу України, встановлено коло таких злочинів, основу яких складають розбійні напади, грабежі, крадіжки.

Зокрема, В. М. Глібко відзначає, що злочини проти власності характеризуються наступними фактами:

- 1) Злочинці швидко зникають з місця скоєння злочину, додатково використовуючи різного роду транспортні засоби;
- 2) Для встановлення істини важливими стають показання потерпілого, свідків, очевидців;
- 3) Особливість умов міст, вулиць, під'їздів, транспорту, та інших місцях, де можуть бути залишені сліди скоєння злочину.

Тобто автор визначає знання обставин злочину, що підлягають доказуванню, зумовлюють особливості організації пошуку злочинця та отримання відомостей про вчинений злочин [1, с. 156].

В свою чергу, П. Ю. Кравчук розкриває особливості розслідування таких злочинів, саме щодо дій уповноважених осіб при встановлення фактів вчинення злочину: після прибуття слідчо-оперативної групи на місце події з'ясовується місце знаходження потерпілого (будинок, лікарня, інше місце). Якщо потерпілий перебуває не на місці події, то допит проводиться за місцем його знаходження. У цьому випадку допит, за дорученням слідчого, може провести оперативний працівник або дільничний інспектор, які входять до складу слідчо-оперативної групи, тому що слідчий у цей час, як правило оглядає місце події [3, с. 435].

А вже Ковоналова В. О., проведення допиту за фактами грабежів та розбоїв слідчому вартує організувати швидко та ретельно відібрати необхідні тактичні прийоми, зокрема встановити наступне:

- 1) Об'єктивні чинники, тобто умови за яких підозрюваний міг спостерігати предмети, явища, а також учиняв відповідне кримінальне правопорушення (день, ніч, далеко, близько та ін.);
- 2) Психічний стан до та після кримінального правопорушення (сп'янілий, вражений, зляканий тощо);
- 3) Фізичний стан органів почуттів особи – органів нюху, слуху, зору тощо [2, с. 19–22].

Допит свідків також має свої особливості. Як правило, свідками можуть бути працівники підприємства, родичі, сторонні особи, які з тих чи інших причин знаходилися на місці події. Тому в даному випадку слідчому необхідно ретельно підготуватися до допиту, розробити його план, заздалегідь обдумати всі питання, які слід поставити під час допиту, при цьому не виключати можливості того, що окремі свідки можуть перебувати у зговорі зі злочинцями.

Свідки можуть повідомити певну цінну інформацію з приводу

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

скоєного злочину, а саме вказати час та місце події, кількість злочинців, їх індивідуальні особливості, які технічні засоби та знаряддя злочину вони використовували, хто мав інформацію про матеріальні цінності та грошові кошти. Всі ці дані дозволять використати їх як докази під час досудового розслідування і в суді. Ретельно зібрана інформація надасть можливість слідчому організувати своєчасне затримання злочинців і виявити матеріальні цінності [1, с. 156].

У наукових публікаціях відзначається, що відношення потерпілого до своїх показань може бути різним: потерпілий може бути зацікавленим у встановленні істини; потерпілому байдуже, чи буде в справі встановлена істина; потерпілий зацікавлений у тому, щоб перешкодити розкриттю злочину й викриттю злочинця; потерпілий зацікавлений у доказуванні обставин, які свідомо не мали місця в дійсності [5, с. 35].

У разі зацікавленості потерпілого у розкритті злочину, однак дачі ним неточних, суперечливих показань через сумлінну оману або інших подібного роду причин, то метою допиту в такому випадку є усунення в допитуваного пробілів і неточностей у показаннях. З цією метою потерпілому задаються питання, які активізують асоціативні зв'язки, розгляд суміжних подій і обставин, пред'явлення речових доказів і документів, оголошення протоколів і відтворення звуко- або відеозаписів допиту, а також допитують потерпілих на місці події [2, с. 19–22].

З аналізу криміналістичної літератури було викреслено коло запитань, що може використовувати слідчий у ході допиту потерпілого, свідків, що були очевидцями злочину, для отримання об'єктивної інформації про обставини вчиненого злочину. До них відносяться:

- Коли та при яких обставинах був вчинений напад;
 - Кількість злочинців, що нападали, та максимально детальний опис кожного із них;
 - Якими засобами маскуванню зовнішності користувалися злочинці;
 - Хто з нападаючих був найбільш активний, та координував роботу інших;
 - Чи засотував злочинець зброю, які наслідки її застосування;
 - Як пересувався злочинець, яких предметів торкався;
 - Які сліди на одязі та тілі нападників, могли залишитися в результаті вчинення злочину;
 - Які пошкодження, та при яких обставинах були нанесені потерпілому чи його майну;
 - Чи зможе допитуваний впізнати нападника(ів), якщо так, то за якими ознаками;
 - В якому напрямку зникли злочинець(злочинці) з місця події, чи використовував транспортний засіб, якщо так, вказати його прикмети;
- Які матеріальні цінності стали об'єктом посягання, їх індивідуальні

особливості (вид, упаковка, розмір, вага, характерні ознаки тощо) та ін. [4, с. 316].

Підводячи підсумок, зазначимо, що розслідування грабежів та розбоїв має свої особливості. Зокрема, існують окремі аспекти проведення допитів різних категорій осіб. Для якісного проведення допиту необхідно застосовувати ряд тактичних прийомів і ставити відповідні запитання.

Список використаних джерел:

1. Глібко В.М. Особливості розслідування грабежів і розбійних нападів. *Проблеми законності*: збір. наук. праць. Вип. 132. Харків, 2016. С. 156-165.

2. Коновалова В. Е. Допрос: тактика и психология : учеб. пособ. Харьков, 1999. 157 с.

3. Кравчук П. Ю. Особливості допиту потерпілих під час розслідування грабежів і розбоїв. *Форум права*: електрон. наук. фах. вид. Харк. нац. ун-т внутрішніх справ (№ 4). Харків, 2011. С. 434-437.

4. Оперук В.І. Особливості допиту свідків та очевидців розбійного нападу на банківські установи. *Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України* : зб. наук. ст. Івано-Франківськ, 2011. С. 312-318

5. Шепітько В. Ю. Допит : наук.-практ. посіб. Харків, 1998. 35 с.

Калюжна Аніта Олександрівна,
студентка юридичного факультету
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Коваленко Ілля Олександрович,
адвокат, викладач кафедри
кримінально-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ЩОДО ОСНОВНИХ ПОЛОЖЕНЬ ТРАСОЛОГІЇ В КРИМІНАЛІСТИЦІ

Кожен злочин утворює певні змінні в навколишньому середовищі, у вигляді утворення матеріальних і ідеальних відображень, що являють собою сліди злочину. Слід злочину є найважливішим джерелом доказу при розкритті злочину. У криміналістиці сліди злочину вивчаються в широкому та вузькому значеннях, з метою їх досліджень для швидкого розкриття злочину, виявлення злочинця та встановлення істини. Вивчення слідів в їх широкому значенні вивчає розділ науки слідознавство, а дослідження слідів в їх вузькому значенні вивчає розділ криміналістичної

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

науки – трасологія.

Термін «трасологія» походить від французького слова *trase*-слід та *logos*-вчення, поєднання цих слів означає вчення про сліди. Вперше цей термін було вжито російським вченим М.М. Гернетом в кримінально-виконавчому праві у 1938 році, а згодом в 1938 році цей термін вживався для назви розділу криміналістичної техніки вченим-криміналістом М. І. Якимовим. Робота Б. І. Шевченка «Научные основы современной трасологии», яка видана у 1947 році, мала вагоме значення для формування науки про сліди. Важливість цієї роботи полягає у тому, що у ній вперше було розкрито ключові поняття трасології. На сьогодні криміналістична трасологія вважається найбільш розвинутою галуззю криміналістичної техніки. [2 с.94]

Вчений, В. В. Пясковського, вважає, що трасологія – це галузь криміналістичної техніки, що вивчає теоретичні засади слідоутворення, закономірності виникнення різних видів слідів, які відбивають механізм кримінального правопорушення, вивчає і розробляє техніко-криміналістичні засоби, прийоми, методи збирання і дослідження слідів з метою їх використання для розслідування і профілактики кримінальних правопорушень [2 с.95] Отже, трасологія є однією галуззю криміналістичної техніки, яка вивчає закономірності виникнення слідів-відображень і розробляє засоби, прийоми та методи виявлення, фіксації, вилучення та дослідження слідів з метою використання їх для розкриття, розслідування та попередження злочинів.

На даний час, трасологія є базовою галуззю в криміналістичній техніці. Виділяють загальні та спеціальні завдання трасології. До загальних завдання трасології, відносять сприяння правоохоронним органам (або іншим органам, які ведуть боротьбу зі злочинністю) своїми рекомендаціями щодо технікокриміналістичних прийомів, методів і засобів роботи зі слідами, оцінці результатів дослідження та формуванні висновків, їх подальше використання для потреб кримінального судочинства. До її спеціальних завдань можна віднести вивчення різних видів слідів та їх ознак (які можуть служити для ідентифікації об'єктів), умов та механізму слідоутворення, вивчення існуючих та розробка нових засобів і методів виявлення, фіксації, вилучення та дослідження слідів вдосконалення методів визначення групової та індивідуальної ідентифікації об'єктів за їх слідами-відбитками. Щодо предмету трасології, то його становлять закономірності відображення у залишених слідах доказових даних, розробка методів та засобів, необхідних для їхнього збирання, дослідження та використання під час розслідування злочину.

Деякі науковці зазначають, що завдяки поняттям та знанням трасології встановлюються, механізми та умови їх виникнення; певна обставина події; групова належність чи окремі ознаки об'єкта, які залишені

слідом; відрізняти об'єкт, який залишив слід від інших об'єктів. Завдяки науковим основам криміналістичної трасології утворюються положення діалектики про індивідуальність, яка пов'язана із зовнішньою будовою, відносною стійкістю об'єктів матеріального світу, здатністю їх відображати та відображуватися під час взаємодії, приміром у вигляді слідів-відображень. До наукових принципів належать положення вчень криміналістичної ідентифікації, встановлення групової належності та криміналістичної діагностики, криміналістичних вчень про механізми утворення слідів, про ознаки об'єктів тощо; загальні положення природознавчих і технічних наук [3].

Слідам злочину визначають результат відображень минулого, поданого в сьогоденні. Це ідеальні і матеріальні відображення, які є джерелами відомостей, інформації для пізнання події злочину. Тому в криміналістичній літературі всі сліди злочину мають три аспекти досліджень: криміналістичний, слідознавчий і трасологічний. Криміналістичний аспект орієнтує дослідника на використання всіх слідів-відображень злочину як у неживий, так і у живій природі. Слідознавчий аспект припускає використання всіх фізичних тіл, які перебувають в будь-якому агрегатному стані, тобто сліди-предмети, сліди-відображення, сліди-речовини. Трасологічний аспект дослідження включає тільки ті матеріальні сліди, які відображають ознаки зовнішньої будови слідоутворюючого об'єкта. Тобто рідкі та газоподібні речовини не можуть бути об'єктами трасологічного дослідження. Речовина, яка не має стійкої зовнішньої форми, може слугувати лише матеріалом для копіювання форми твердого тіла, утворення пофарбованих слідів, наприклад, взуття, знаряддя зламу, протектора шин тощо [4 с.85].

На думку Бондаря А.В., трасологічний аспект дослідження відіграє важливу роль, в розслідуванні та розкритті злочинів, пов'язаних зі знищенням або пошкодженням майна. Саме йому доводиться встановлювати зв'язок між підозрюваним, місцем події та знаряддям учинення злочину під час проведення трасологічної експертизи. Трасологічне дослідження завжди проводять щодо слідів матеріального світу. Тому перед вилученням фрагментів з трасологічними слідами з місця події вкрай важливо спочатку провести вузлову детальну фото- або відеозйомку об'єкта, на якому він знаходиться, загалом [1].

У працях зарубіжних і вітчизняних криміналістів наведена класифікація трасологічних слідів, слідів у вузькому їх значенні. Основоположники трасології І.М. Якимович(1925) і Б.І Шевченко (1947) розрізняли сліди рік, ніг, зубів, знарядь злочину, транспортних засобів, тварин, пилу, бруду тощо. За механізмом утворення слідів поділяли на статистичні і динамічні, об'ємні і поверхневі; локальні і периферичні, маловидимі і невидимі, точкові і лінійні. Зараз усі трасологічні сліди прийнято поділяти на три види: сліди-предмети (матеріальні предмети з стійкою зовнішньою формою: ніж, гільза, частинки цілого), сліди-

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

відображення (матеріальні копії слідоутворюючих об'єктів локальні та периферичні) і сліди-речовини (частини, об'єми цілого: сипучої, рідкої, газоподібної речовини тощо) [4 с.89].

Можемо дійти до висновків, що трасологія є окремою галуззю знань, однак належить до розділу криміналістики «Криміналістична техніка», що вивчає сліди у вузькому їх значенні, закономірності виникнення слідів-відображень і розробляє засоби, прийоми, методи виявлення, фіксації вилучення та дослідження слідів. Метою трасології є ретельне дослідження, вивчення, використання слідів задля швидкого розкриття, розслідування та попередження злочинів.

Список використаних джерел:

1. Боднар А. В. Трасологічна експертиза під час розслідування знищення або пошкодження майна / А. В. Боднар // Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. - 2018. - № 2. - С. 281-292. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvknuvs_2018_2_27
2. Криміналістика: підручник. / В. В. Пясковський, Ю. М. Черноус, А. В. Іщенко, О.О. Алексеев та ін. – К. : «Центр учбової літератури», 2015. – 544 с
3. Маланчук П. М. Основні положення трасології в криміналістиці / П. М. Маланчук, О. М. Льон // Правові горизонти. - 2017. - Вип. 6. - С. 60-63. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ln_2017_6_13
4. Салтевський М. В., Криміналістика(у сучасному викладі): Підручник, – 2005. – 588 с.

Капінус Марія Андріївна,
студентка Дніпропетровського
державного університету внутрішніх
справ

Науковий керівник:
Коваленко Ілля Олександрович,
адвокат, викладач кафедри
кримінально-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ТАКТИКИ ОБШУКУ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ПЕРЕДБАЧЕНИХ СТ. 146 КК УКРАЇНИ

Однією з основних, специфічних та найскладніших видів діяльності правоохоронних органів є повне й швидке розкриття та розслідування

злочинів і викриття винних у злочинній діяльності. Узагальнення слідчої практики свідчить про існування суттєвих складнощів при проведенні окремих слідчих дій та тактики обшуку під час розслідування кримінальних правопорушень. Для розслідування злочинів таких як незаконне позбавлення волі або викрадення людини, суттєве значення має обшук. Вчасне проведення цієї слідчої дії з урахуванням особливостей розслідування злочинів вказаної категорії, може сприяти одержанню важливих доказів, які свідчать про причетність у вказаному діянні, тому - це все обумовлює актуальність теми.

Існує значна кількість науковців, вчених-криміналістів та процесуалістів у криміналістичній літературі які розглядали та досліджували питання загальної тактики проведення обшуку під час розслідування кримінальних правопорушень. Вагомий внесок у розробку наукових основ проведення обшуків зробили відомі вчені-криміналісти та процесуалісти, а саме: В.П. Бахін, Р.С. Белкін, П.Д. Біленчук, В.Г. Гончаренко, С.Ф. Денисюк, О.О. Закатов, О.С. Кіріченко, Лук'янчиков, І.Ф. Пантелєєв, О.Р. Ратінов, М.В. Салтевський, В.М. Тертишник, К.О. Чаплинський, В.Ю. Шепітько та інші [1, с. 25-44].

У загальному розумінні криміналістична тактика — це розділ криміналістики, який являє собою систему положень і практичних рекомендацій з організації та планування розслідування, визначення оптимальної лінії поведінки осіб, які здійснюють розслідування, з урахуванням їх стосунків і взаємодії з іншими учасниками розслідування на основі норм і принципів кримінального процесу. Таким чином, криміналістична тактика вивчає тактику діяльності всіх учасників розслідування — слідчого, прокурора, працівників органів дізнання, судді, спеціаліста, експерта, громадських помічників, обвинуваченого, підозрюваного, потерпілого, свідка, тощо [2, с. 324].

Цікавою є думка вченого В.Г. Гончаренко, який вважає, що обшук — одна з найважливіших першочергових слідчих (розшукових) дій, яка регламентується кримінально-процесуальним законом (ст. 234 КПК України) та проводиться з метою виявлення й фіксації відомостей про обставини вчинення кримінального правопорушення, відшукування знаряддя кримінального правопорушення або майна, яке було здобуте в результаті його вчинення, а також установлення місцезнаходження осіб. Його результати значною мірою визначають повноту та ефективність процесу доказування незаконне позбавлення волі або викрадення людини [3, с. 3-6].

Щодо цього питання у вченого С.Ф. Денисюка цікавою є точкою зору про те, що однією з невід'ємних тактичних вимог успіху проведення обшуку виступає його раптовість. Це визначення повною мірою відноситься і до тактичних вимог проведення групового обшуку при досудовому розслідуванні злочинів таких як незаконне позбавлення волі або викрадення [4, с. 224-227].

Заслуговує уваги думка О.С. Кіріченко, який вважає, що в структурі

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

тактичних операцій провідна роль повинна належати негласним слідчим (розшуковим) діям, спрямованим на: перевірку повідомлення, яке надійшло; встановлення зв'язків між злочинцями, їх намірів, дій з приховання злочину; встановлення характеру стосунків між злочинцями і близькими незаконно позбавленого волі або викраденого; встановлення місця утримування потерпілого, його стану і намірів злочинців стосовно нього, а також планів з одержання викупу або задоволення інших вимог та забезпечення власної безпеки [5, с. 89-98].

Незалежно від невідкладності одночасних обшуків, підготовка до їх проведення є обов'язковою умовою [6].

Обшук переважно проводиться в ситуації тактичного ризику, коли допускається вірогідність настання негативних наслідків. Прийняття рішення про проведення обшуку пов'язано з достатніми підставами, які має слідчий, з даними, що дозволяють висунути підстави, що в якомусь приміщенні або в якоїсь особи знаходяться документи, предмети й цінності, здобуті злочинним шляхом. Фактичні дані, які дозволяють висунути припущення, мають вірогідний характер [7, с. 239-244].

До проведення обшуку необхідно зібрати орієнтуючу інформацію, яка містить:

1) інформацію щодо приміщення, його розташування, особливості підходів, входів, виходів, якщо завдання обшуку – обшук приміщення;

2) інформацію про особу, яку обшуковують, що дозволяє слідчому одержати уявлення про особу в плані, який цікавить слідчого, тобто в плані оцінок професійних та інтелектуальних рис особи, які можуть бути використані для приховування об'єктів, які необхідно відшукати. [8, с. 35-40].

Проаналізувавши, можна дійти до висновку про те, що питання кримінально-правої кваліфікації діянь, що посягають на свободу особи, є дуже актуальними, а тому потребують невідкладного законодавчого вдосконалення та належного судового роз'яснення правозастосовної практики, слід зазначити, що якісне та своєчасне проведення обшуку сприяє ефективному досудовому розслідуванню кримінального правопорушення.

Список використаних джерел:

1. Олішевський В. В. Розслідування та попередження викрадення людини, вчиненого з корисливих мотивів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 / В.В. Олішевський. – Харків, 2015. – 25-44 с.

2. Методика розслідування окремих видів злочинів, підслідних органам внутрішніх справ: навчальний посібник / [О.В. Батюк, Р.І. Благута, О.М. Гумін та ін.]; за заг. ред. Є.В. Пряхіна. – Львів: ЛьвДУВС, 2017. – 324 с.

3. Гончаренко В.Г. Теорія криміналістики і адвокатська практика / В.Г. Гончаренко. - Адвокат. – 2014. – № 2 (35). – С. 3–6.
4. Денисюк С.Ф. Проблеми тактики обшуку в сучасних умовах боротьби з організованою злочинністю / С.Ф. Денисюк - Вісн. Акад. правових наук України. - 2016. - № 1. - С. 224-227.
5. Кіріченко О.С. Особливості взаємодії слідчого з оперативним працівником з урахуванням вимог КПК України 2012 року. – С. 89-98 // Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://www.corr-lguvd.lg.ua/d130710.html>
6. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-УІ // Відомості Верховної Ради України. Електронний ресурс. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>
7. Бабічев Д. О. Поняття негласного слухового контролю розмов у житлі чи іншому володінні особи в системі оперативно-розшукових заходів, що тимчасово обмежують конституційні права громадян / Д. О. Бабічев // Вісн. Луган. держ. ун- ту внутр. справ.– Спец. вип. № 5. – 2011. – С. 239-244.
8. Коновалова В.Є. Обшук: тактика і психологія / В.Є. Коновалова, В.Ю. Шепітько. - Харків: Гриф, 1997. – 35-40 с.

Каратай Дмитро Костянтинович,
курсант факультету економіко-
правової безпеки

Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Бідняк Ганна Сергіївна,

кандидат юридичних наук, доцент,

старший викладач кафедри

криміналістики, судової медицини та

психіатрії Дніпропетровського

державного університету внутрішніх

справ

ІД ПАСПОРТ ГРОМАДЯНИНА УКРАЇНИ ЯК ОБ'ЄКТ ЕКСПЕРТИЗИ ДОКУМЕНТІВ

Останнім часом помітно зріс інтерес до інструментів електронної ідентифікації. Для створення успішних умов унеможливлення використання особистих даних та документів які засвідчать особу для вчинення злочинів, створені та впровадженні сучасні технології електронного обліку та ідентифікації громадян. З цією метою в обіг

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

національних документів які підтверджують особу введено паспорт громадянина України у вигляді ID картки.

Першими в Україні звернули увагу на створення, питання щодо підробки та методи виявлення документів на пластиковій основі з ознаками підроблення Тихонова Т.І. та Захарова Т.О. А питання щодо криміналістичного дослідження документів з біометричними даними опрацьовано в дисертації Симонової С. С.

Паспорт нового зразка має відповідати криміналістичним вимогам та володіти високим рівнем захисту. Цей документ повинен звести до мінімуму фальсифікування шляхом вміщених на ньому захисних знаків підвищеного рівня.

Постановою Кабінету Міністрів України від 25 березня 2015 р. №302 затверджено зразок бланка, технічний опис та Порядок оформлення, видачі, обміну, пересилання, вилучення, повернення державі, знищення паспорта громадянина України у вигляді ID картки. Згідно даної Постанови з 1 січня 2016 року запроваджено виготовлення та видачу паспорту громадянина України нового зразка, а саме у вигляді ID-картки, що містить безконтактний електронний носій, який відповідає вимогам нормативних документів України у сфері технічного та криптографічного захисту інформації.

Паспорт громадянина України у вигляді ID-картки, розроблений відповідно до державних (національних) та міжнародних стандартів безпеки документів, що посвідчують особу з біометричними даними та забезпечений сучасними елементами спеціального захисту.

Окрім поліграфічних елементів захисту від підроблення сучасні технології у сфері виготовлення документів дали змогу реалізувати новий напрямок захисту – внесення біометричної інформації про особу-власника документа на вбудований безконтактний електронний носій.

На вбудований електронний носій вноситься базова інформація, а також інформація про біометричні дані власника документу, яка може бути зчитана за допомогою спеціального обладнання, що дозволяє ідентифікувати людину та унеможливує використання документу будь-якою іншою особою. До основних біометричних даних, що вносяться на електронний носій належать: відцифрований образ обличчя особи, відцифрований відбитки пальців рук, відцифрований зразок підпису особи [1, с. 1].

Нині позитивним аспектом є внесення електронного підпису в паспорт громадянина України у вигляді ID картки, що надає можливості використання його як електронного ідентифікатора під час здійснення правовідносин у «електронному просторі».

ID паспорт громадянина України має такі елементи для криміналістичного дослідження як:

- безконтактний електронний носій
- інформація яка зашифрована в біометричному паспорті громадянина України, тобто: цифрове фото обличчя власника документу, електронний підпис, відбиток пальців тощо.

Таким чином, на відміну від паспорта громадянина України старого зразка, новий паспорт у вигляді ID картки має ряд відмінностей, таких як: набагато більший ступінь захисту від підроблення, автоматизація перевірки належності паспорта, робить безглуздим часткову підробку документа у зв'язку з тим, що одразу буде помітна розбіжність даних між самим документом та даних з безконтактного носія.

Список використаних джерел:

1. Про Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус»: закон України від 20.11.2012 № 5492-VI [Електронний ресурс]. Режим-доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T125492.html.

2. Симонова С. С. Документы с биометрическими данными их владельца как объекты криминалистического: автореф. дис. ... канд. юр. наук: 12.00.12. Волгоград, 2014. 23 с

Кириченко Вікторія Леонідівна,
аспірант кафедри криміналістики,
судової медицини та психіатрії
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ОКРЕМІ ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ СЛІДЧОГО ЩОДО ВСТАНОВЛЕННЯ ОСУДНОСТІ ОСОБИ

Питання щодо визначення віку особи, а також первісної кваліфікації злочинних діянь на початку досудового розслідування як правило не викликають в слідчих складнощів, то встановлення осудності особи потребує спеціальних знань та практичних навичок. Тому виникає потреба у проведенні дослідження деяких аспектів кримінальної процесуальної діяльності слідчого, пов'язаної з виникненням сумнівів щодо осудності особи, яка вчинила кримінальне правопорушення проти моральності [4, с. 201].

За сучасним кримінальним концептом, неосудність є обставиною, що виключає кримінальну відповідальність особи, а обмежена осудність, - обставиною, яка може привести до відтермінування притягнення особи до кримінальної відповідальності, оскільки може бути підставою для застосування до неї ПЗМХ. В.М. Бурдін зазначає, що вирішення питання про осудність чи неосудність особи має відбуватися на момент вчинення

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

суспільно небезпечного діяння, передбаченого КК України [1, с. 92-93]. Тому незалежно від того, скільки часу сплинуло після вчинення злочинної події, перед слідчим постає питання щодо визначення осудності особи саме на момент вчинення кримінального правопорушення.

За інформацією прес-служби Міністерства охорони здоров'я станом на 2017 рік в Україні щонайменше 1,7 млн. українців потребували психіатричної та наркологічної допомоги, а за даними Всесвітньої організації охорони здоров'я якщо показник глобального тягаря захворювань для психічних розладів у 2004 році становив 13%, то в 2020 році – сягне 15%. При цьому найвищим цей показник є для країн Східної Європи, до яких належить і Україна [2]. Разом з тим в Україні діє принцип презумпції психічного здоров'я, відповідно до якого кожна особа вважається такою, яка не має психічного розладу, доки наявність такого розладу не буде встановлена на підставах та в порядку, передбачених законами України. То ж осудність особи може бути поставлена під сумнів лише тоді, коли існують об'єктивні обставини, які дають підстави вважати, що під час вчинення суспільно небезпечного діяння особа була в неосудному або обмежено осудному стані або вчинила кримінальне правопорушення в осудному стані, але після його вчинення захворіла на психічну хворобу.

Необхідно також пам'ятати, що такі типові ознаки, як невинуватий безлад на місці події, наявність зайвих, нічим не пояснених чисельних пошкоджень учинення злочину та інші, можуть також вказувати на інсценування злочину, тобто штучне створення зацікавленими особами обстановки, яка б утворювала помилкове уявлення про нібито учинене кримінальне правопорушення [5, с. 261-262]. Уникнути похибки у таких випадках дозволяє системний підхід до аналізу обстановки кримінального правопорушення, проведення допитів, експертиз, слідчих експериментів тощо.

Зрозуміло, що основний обсяг інформації, необхідної для ствердження або спростування осудності підозрюваного, слідчий може отримати під час допиту, що являє собою регламентований кримінально-процесуальними нормами інформаційно-психологічний процес спілкування осіб з метою отримання показань про подію, яка стала предметом кримінального провадження [3, с. 248]. Унаслідок уміло проведеного допиту в свідомості слідчого має утворитися не лише об'єктивна картина події злочину, а також скластися уявлення про індивідуальні психофізичні властивості підозрюваного, що становлять основу його відчуттів і сприйняття, мислення, пам'яті, емоційних переживань тощо.

Підсумовуючи, зазначимо, що призначенню судово-психіатричної експертизи підозрюваного при розслідуванні злочинів проти моральності

передусє пізнавальна діяльність слідчого під час проведення ним слідчих (розшукових) дій (огляд місцевості, допит підозрюваного та свідків, огляд трупа, слідчий експеримент, обшук тощо), що пов'язана з оцінкою емоційного стану підозрюваного, способом його мислення, розвитком інтелекту, пам'яті та викликає реальний сумнів щодо осудності цієї особи [4, с. 205].

Список використаних джерел:

1. Бурдін В.М. До питання про часові межі осудності // Бюлетень Міністерства юстиції України. 2007. № 2. С. 83-94.
2. Електронний ресурс. https://tsn.ua/ukrayina/mayzhe-2-milyoni-ukrayinciv-potrebuyut-psihiatrichnoyi-ta-narkologichnoyi-dopomogi-moz-921697.html?utm_source=page&utm_medium=readmore
3. Єфімов М.М. Деякі аспекти допиту різних категорій осіб при розслідуванні злочинів проти моральності. *Науковий вісник ДДУВС*, 2017. № 4. С. 246-253.
4. Єфімов М. М. Деякі аспекти пізнавальної діяльності слідчого, що викликають сумніви стосовно осудності особи при розслідуванні злочинів проти моральності. *Збірник наукових праць «Науковий вісник публічного та приватного права»*. 2019. Випуск 6. С. 200–205.
5. Криміналістика : підручник / К.О. Чаплинський, О.В. Лускатов, І.В. Пиріг, В.М. Плетенець, Ю.А. Чаплинська. 2-ге вид. перероб. і доп. Дніпро : Ліра ЛТД, 2017. 480 с.

Кир'янова Вероніка Олегівна

курсант факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування,
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Плетенець Віктор Миколайович,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри криміналістики, судової
медицини та психіатрії Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ

ГОТОВНІСТЬ СЛДЧОГО ДО ПОДОЛАННЯ ПРОТИДІЇ РОЗСЛІДУВАННЮ У СУЧАСНИХ УМОВАХ

Актуальність розгляду питання форм протидії розслідуванню та шляхів їх подолання слідчими, перш за все, обумовлюється кількісними та якісними змінами у структурі злочинності, що характеризуються появою нових видів злочинів, удосконаленням способів їх скоєння і приховування, зростанням професіоналізму злочинців, їх високою технічною оснащеністю.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Не менш вагомим у цьому аспекті елементом впливу на розгляд окресленої проблематики є стрімкий розвиток організованої злочинності, особливо у теперішній період збройного протистояння на Сході України, що відкриває нові можливості для злочинних формувань. Поряд з цим, однією з основних причин недостатньо ефективної діяльності правоохоронних органів у боротьбі зі злочинністю є протидія розкриттю та розслідуванню злочинів, яка останнім часом набула значних масштабів.

Феномен протидії розслідуванню злочинів не є новелою у роботі слідчого, однак, варто відзначити факт, що із розвитком суспільства і технологічного прогресу вона набула все більш нових форм вираження, що пов'язано з постійною модернізацією та видозміненням такого явища. На сьогодні, протидію розслідуванню злочинів ми можемо спостерігати на всіх етапах розслідування, починаючи з вирішення питання про відкриття кримінального провадження та завершуючи розглядом справи в суді.

Особливо важливою у питанні подолання протидії розслідуванню є роль слідчого, а також його реальні можливості щодо втілення таких дій та їх реалізація, адже у сучасних умовах слідчому не завжди вдається побороти деякі форми протидії розслідуванню. Пов'язана така ситуація більшою мірою з тим, що окремі способи протидії не можуть принести позитивного результату без участі в цій діяльності уповноважених суб'єктів правоохоронних органів, які «покривають» винних у вчиненні певного виду злочинів, отримуючи за це неправомірну вигоду, через що слідчий у такій ситуації стане лише перепоною, яку намагатимуться подолати різними способами. Тому постає достатньо логічне питання: чи готовий слідчий до подолання такої протидії?

Так, у науці криміналістики існують різні підходи не лише до визначення форм протидії злочинності, а й надання дефініції такому явищу. Зокрема, на думку Белкіна Р. С. протидію розслідуванню необхідно визначати як протиправну діяльність осіб, зацікавлених у результаті справи. Протидія розслідуванню знаходить свій прояв в діях, безпосередньо спрямованих на приховування злочину (знищення або змінення слідів злочину й злочинця, різні інсценування злочинів), на ухилення від відповідальності (неявка на виклик слідчого або суду, виїзд в іншу місцевість, перехід на нелегальне становище) [1, с. 173-175]. У свою чергу, Стулін О.Л. визначає протидію розслідуванню як навмисну діяльність з метою перешкоджання розслідуванню і встановленню істини у кримінальному провадженні, як будь-яку протиправну діяльність підозрюваного та осіб, які йому сприяють, з метою ухилення від відповідальності або максимального її пом'якшення [2, с. 26].

Частіше всього протидія розслідуванню спрямована на приховування самого злочинного діяння або осіб, які його вчинили. Це і не дивно, адже за наявності однієї з цих підстав, одразу може бути порушена кримінальна

справа [3, с. 140]. В сучасних умовах протидію слід розглядати як обов'язковий елемент злочинної діяльності, який забезпечує її тривале та безпечне існування, тому недостатнім є використання існуючого тактичного арсеналу засобів подолання протидії [4, с. 4].

Цікавим є підхід Лепісевич П. М. та Курляк М. Д. [6, с. 278-279] надають свій перелік форм протидії розслідуванню злочинів, до якого відносять наступне:

- 1) приховування злочину;
- 2) корупційні механізми протидії розслідуванню;
- 3) використання засобів масової інформації;
- 4) повідомлення неправдивих показань;
- 5) фальсифікація доказів;
- 6) застосування погроз і фізичного впливу.

Зазначені форми, на нашу думку, цілком знаходять своє відображення у сучасних умовах здійснення кримінального провадження. Існує чимало інших класифікацій, однак багато з них, хоч і є фундаментальними, однак потроху втрачають свою відповідність часові, що, насамперед, пов'язано з модернізацією злочинної діяльності.

Підсумовуючи можемо зауважити, що протидія розслідуванню являє собою діяння, які у більшості випадків вчиняються у співучасті з посадовими особами, суб'єктами правоохоронних органів, які мають вплив на хід розслідування злочину, а також на слідчого, до провадження якого входить таке розслідування. Частіше за все, такі злочинні зв'язки з приводу пособництва у протидії розслідуванню виникають на ґрунті корупційних зв'язків, що ускладнює можливість слідчого долати протидію розслідуванню. У даному випадку, навіть якщо слідчий має стійку установку на вчинення дій щодо викриття такої співучасті та притягнення злочинців до відповідальності, його життя чи здоров'я, професійна діяльність, майнові права тощо можуть стати під загрозою злочинного посягання задля подолання опору слідчого.

Список використаних джерел:

1. Белкин Р. С. Криминалистика: учебный словарь-справочник. М.; Юристъ, 1999. С. 173; Белкин Р. С. Криминалистическая энциклопедия. 2 изд. М.; Мегатрон-XXI, 2000. С. 175.
2. Стулин О. Л. Как препятствовать противодействию расследованию. *Законность*, 2000. № 2. С 26-27.
3. Чесакова М. С. Форми і способи протидії розслідуванню злочинів: підходи до їх класифікації. *Форми і способи протидії розслідуванню злочинів*. Право. ua. Київ, 2015. С. 139-145.
4. Александренко О. В. Криміналістичні проблеми подолання протидії розслідуванню: автоеф. дис. ...канд. юр. наук. Київ, 2004. 21 с.
5. Zhakudaev D. Algorithms to counter the pre-trial investigation of criminal offenses. *Revista de Ciencias Humanas y Sociales*. Opción, Año 35, Especial No.22 (2019). p. 26-41.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

6. Лепісевич П. М., Курляк М. Д. Практичні засади усунення протидії розслідуванню злочинів у сучасних умовах. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. Серія юридична. Випуск 1. 2018. С. 277-283

Клименко Аліна Іванівна,
студентка юридичного факультету
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
Науковий керівник:
Коваленко Ілля Олександрович,
адвокат, викладач кафедри
кримінально-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ ПРИЗНАЧЕННЯ ЕКСПЕРТИЗИ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ШАХРАЙСТВА

Важливим елементом при розслідуванні злочинів пов'язаних з шахрайством є залучення спеціальних знань у вигляді проведення експертиз. Згідно ч. 2 ст. 84 Кримінального процесуального кодексу України одним із процесуальних джерел доказів виступає висновок експерта, що будується на основі проведеної експертизи та спеціальних знань експерта. Під висновком експерта в кримінальному процесуальному законодавстві розуміється докладний опис проведених експертом досліджень та зроблені за їх результатами висновки, обґрунтовані відповіді на запитання поставлені особою, які залучила експерта або слідчим суддею чи судом, що доручив проведення експертизи [1].

Серед усіх злочинів проти власності шахрайство є найскладнішим у доказуванні через окреслений інтелектуальний характер, високий ступінь латентності та організованості, який проявляється у заволодінні чужим майном чи правом на майно шляхом обману чи зловживання довірою [2]. Предметом шахрайства може бути будь-яке майно, як рухоме так і нерухоме, грошові кошти та інше. Проведення слідчих (розшукових) дій під час розслідування шахрайства у будь-якій сфері є неможливим без залучення експертів, які мають відповідні знання в певних галузях науки і техніки та реалізують їх шляхом дослідження матеріальних об'єктів, явищ і процесів, що містять інформації про обставини справи та є доказами [3, с. 131].

Судова експертиза є однією із форм, яка призначається для розслідування злочину пов'язаного з шахрайством. Її основним завдання є дослідження підроблених документів та інших предметів, які шахрай використовує для досягнення своєї мети – заволодіння чужим майном чи правом на майно. За допомогою судової експертизи встановлюється способи підроблення документів, що значно полегшує подальше розслідування та висування слідчим можливих версій.

При розслідуванні злочинів пов'язаних з шахрайством статистика свідчить про доречність використання таких видів експертиз як: почеркознавча та технічно-криміналістична експертизи документів.

Зазвичай слідчий приймає рішення про проведення судової експертизи та призначає її, що складається з таких етапів: вибір експертного закладу або приватного експерта, визначення виду експертизи та предмета дослідження, вибір часу призначення експертизи та об'єктів для проведення експертизи, винесення постанови про призначення експертизи, направлення постанови та необхідних матеріалів до експертної установи. Особа, яка прийняла рішення про проведення експертизи повинна сприяти експерту, а саме: надавати в повному обсязі відповідні речові докази, порівняльні зразки, інші матеріали справи, що містять «біографічні» дані щодо походження і умов зберігання об'єктів, що досліджуються. Для досягнення кращого результату та отримання точних відомостей експерту надаються оригінали документів, якщо таких немає, то на дослідження може бути направлена масштабна фотографія досліджуваного тексту, підпису [4, с. 82].

У методиках проведення почеркознавчих експертиз та доктрині права виділяють такі основні види груп зразків почерку: вільні, умовно-вільні та експериментальні, що у свою чергу впливає на призначений вид експертизи та висновки експерта в цілому. До вільних відносять записи особи, які не стосуються злочину. Наприклад, блокноти, особисте листування. Шахраї зазвичай відмовляються надавати такі зразки, оскільки при їх написанні особа не знала про можливе вчинення злочину та розслідування кримінальної справи, в якій вона буде підозрюваною. Для розслідування такі зразки є більш вагомими через мінімізовану можливість їх викривлення. В сьогоденні умовах досить складно знайти вільні рукописи особи-шахрая, причиною цього є широке застосування електронних документів.

До умовно-довільного виду відносять записи виконані після вчинення злочину та не пов'язані з ним. Наприклад, написане словосполучення особою на протоколі допиту «Мною прочитано. Зауважень не маю».

Експериментальні, тобто записи, що зроблені особою спеціально для розслідування злочину, наприклад, в умовах проведення слідчого експерименту. Специфічним для даного виду зразків є те, що їх не можна

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

відібрати примусово. Чинним законодавством не передбачено відповідальності за відмову від дачі зразків підпису чи почерку.

Експерт, який проводить почеркознавчу експертизу повинен співставити матеріали, представлені слідчим або судом як зразки для порівняльного дослідження зі спірним документом: за писемністю і мовою; за часом написання; за змістом і цільовим призначенням; за матеріалом письма; за способом виконання; за умовами виконання документа; за станом особи, яка пише; за темпом письма. Методика почеркознавчих досліджень кількості порівняльного матеріалу не обмежує, але встановлює мінімальний обсяг експериментальних та вільних зразків: буквений текст надається не менше ніж на 15 аркушах; цифровий текст надається у вигляді записів однозначних і багатозначних чисел із супутніми їм буквеними записами не менше ніж на 15 аркушах; записи «друкованими» буквами – не менше 15 сторінок стандартного формату. Вільні зразки підпису за можливістю слід надавати не менше ніж на 15 документах, експериментальні – не менше 5–8 аркушів, на кожному з яких повинно бути розміщено від 20 до 30 підписів.

Таким чином, у кримінальних провадженнях про шахрайства об'єкти почеркознавчих експертиз можна класифікувати за частотою таким чином: підписи, виконані від імені інших осіб, – 53 %; короткі рукописні записи – 25 %; підписи, виконані від імені вигаданих осіб, – 10 %; рукописні тексти – 7 %; рукописи та підписи, виконані в незвичному стані особи, яка пише, тощо – 5 % [4, с. 96].

При розслідуванні шахрайств техніко-криміналістична експертиза документів включає загальноприйняті дослідження матеріалів документів та дослідження реквізитів документів і вирішує ідентифікаційні та діагностичні задачі.

Техніко-криміналістичного дослідження документів включає: техніко-криміналістичне дослідження бланків документів і матеріалів, використаних при їх виготовленні та заповненні реквізитів; техніко-криміналістичне дослідження документів зі зміненим первісним змістом; техніко-криміналістичне дослідження печаток та штампів, їхніх відбитків; техніко-криміналістичне дослідження документів з метою відновлення змісту; техніко-криміналістичне дослідження текстів, виготовлених з використанням друкарських машинок, сучасних друкувальних приладів і копіювальних апаратів; техніко-криміналістичне дослідження грошей; техніко-криміналістичне дослідження пластикових платіжних засобів [4, с. 97].

Отже, підсумовуючи все вищенаведене можна робити висновок, що при розслідуванні злочинів пов'язаних з шахрайством призначення експертизи відіграє особливу роль, оскільки допомагає дослідити вилучені документи та інші предмети шахрайства на наявність підробки чи

фальсифікації, чим значно полегшує проведення досудове розслідування злочинів пов'язаних з шахрайством та є доказом у кримінальні справі в суді.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс: [Електронний ресурс]: за станом на 17 бер. 2020 р./ Верховна Рада України – <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.

2. Кримінальне кодекс: [Електронний ресурс]: станом на 20 бер. 2020 р./ Верховна Рада України – <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.

3. Івасюк Х.С. Використання спеціальних знань під час розслідування шахрайства у сфері страхування майна. *Право*. 2019. № 2(64). С. 130-136.

4. Теорія і практика використання спеціальних знань при розслідуванні шахрайств: монограф. Г. С. Бідняк. Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ. 2019. С. 152.

Коптяєва Анастасія Юріївна,
студентка юридичного факультету
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
Науковий керівник:
Єфімов Микола Миколайович,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри криміналістики,
судової медицини та психіатрії
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ТРАСОЛОГІЯ – КРИМІНАЛЬНЕ ВЧЕННЯ ПРО СЛІДИ

Часто слід являється ключем допомоги органам, які ведуть боротьбу зі злочинністю для встановлення доказів у вирішенні конкретної справи. Слід є дуже важливим при розкритті злочину. На думку авторки, поняття та всі ознаки сліду повинен знати будь-який слідчий, юрист, усі хто працюють з даним питанням, адже слід – це відображення злочинних дій, окремих елементів злочинного акту. Для криміналістики сліди є дуже цінними, тому що вони мають чітку залежність між кримінальним правопорушенням та його відбиттям.

Надалі потрібно розібратися, як історично виникало поняття сліду. Термін «трасологія» походить від французького trace – слід і грецького logos – учення і розуміється як учення (наука) про сліди. Вперше в 1936 році його вжив російський учений у галузі кримінально-виконавчого права

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

М.М. Гернет, а для найменування розділу криміналістичної техніки радянський учений-криміналіст М.І. Якимов (1938 р.). Важливе значення для формування науки про сліди мала робота Б.І. Шевченка «Научные основы современной трасологии», видана у 1947 році. Це перша робота, в якій було сформульовано основні поняття трасології: слід, утворюючий і сприймаючий об'єкти, контактні поверхні тощо. На сьогодні криміналістична трасологія – одна з найбільш розвинених галузей криміналістичної техніки [1]. Розуміємо, що ця наука мала певні етапи розвитку. Не один науковець приклав зусиль, щоб дедалі більше розвивати це вчення.

Аналізуючи вище зазначену інформацію, можемо дати визначення терміну «Трасологія». Трасологія- це галузь криміналістичної техніки, яка вивчає всі засади слідоутворення, а також розробляє методи збирання та дослідження слідів, щоб використовувати їх для розслідування та запобігання правопорушень.

Трасологія має основне та спеціальні завдання. Основне завдання - сприяння (надання допомоги) правоохоронним органам (органам, які ведуть боротьбу зі злочинністю) своїми рекомендаціями щодо техніко-криміналістичних прийомів, методів і засобів роботи зі слідами, використання їх та результатів дослідження для потреб кримінального судочинства.

Спеціальні завдання:

- розробка засобів та прийомів виявлення, фіксації і вилучення слідів;
- розробка прийомів та засобів попереднього дослідження слідів;
- розробка засобів та методів експертного дослідження слідів з метою ідентифікації або встановлення групової належності об'єктів, або вирішення діагностичних та ситуаційних завдань;
- розробка прийомів використання слідів або інформації про сліди для розслідування кримінальних правопорушень [2, стр 96]. Отже, завдання націлені на позитивний результат в розкритті чи попередженні вчинення злочинів.

В трасології розрізняють 4 види слідів за об'єктом:

- а) сліди людини;
- б) сліди знарядь, інструментів, виробничих механізмів;
- в) сліди транспортних засобів;
- г) сліди тварин.

Кожна з наведених груп слідів може бути деталізована так:

1. Сліди людини (гомеоскопія);
 - 1.1. Сліди рук (папілярних візерунків, дактилоскопія);
 - 1.2. Сліди ніг – босих, взутих у панчохи, носки; сліди взуття;
 - 1.3. Сліди зубів;

- 1.4. Сліди нігтів;
- 1.5. Сліди ділянок тіла, що не має папілярних ліній (губ, вуха, чола, ділянок носа й т.п.);
- 1.6. Сліди одягу, рукавичок;
- 1.7. Сліди крові (криміналістичне дослідження форми й механізму їх утворення).
2. Сліди знарядь, інструментів і виробничих механізмів (механоскопія);
 - 2.1. Сліди знарядь зламу;
 - 2.2. Сліди на замках і замикаючих пристроях;
 - 2.3 Сліди на контрольних пломбах і запірно-пломбувальних пристроях;
 - 2.4. Сліди виробничих механізмів (інструментів) на виробках.
3. Сліди транспортних засобів;
 - 3.1. Сліди коліс безрейкових транспортних засобів;
 - 3.2. Сліди гусеничних ланцюгів;
 - 3.3. Сліди лиж і саней;
 - 3.4. Сліди деталей виступаючих частин транспортних засобів.

4. Сліди тварин;
 - 4.1. Сліди ніг (лап, підків) тварин;
 - 4.2. Відображення тавра (клейма) [3, стр.13]. З наведеної класифікації поняття сліду розкривається максимально широко, адже багато осіб до слідів відносять меншу класифікацію. Більшість осіб, яких було опитано авторкою, під трасологією розуміють лише половину з того, що було зазначено вище.

Також існують й інші класифікації слідів. Вчені вирізняють такі види: залежно від механізму утворення слідів розрізняють сліди: об'ємні та поверхневі, статичні й динамічні, локальні та периферичні.

Об'ємні сліди – це вдавлення відображення будови слідоутворюючого об'єкта в об'ємі, тобто у всіх трьох його вимірах — за довжиною, шириною і глибиною. Вони утворюються через вдавлення слідоутворюючого об'єкта у податливу слідоприймаючу поверхню, яка при цьому деформується. Ці сліди частіше за все формуються на снігу, ґрунті, дереві, пластиліні, асфальті та інші, в результаті натискання або удару (сліди взуття на снігу, сліди пальців рук на пластиліні та ін.).

Поверхневі (площинні) сліди виникають у результаті змін, що відбуваються на поверхні слідоприймаючого об'єкта (за двома вимірами — довжиною і шириною). Обидва об'єкти, що беруть участь у слідоутворенні, за твердістю приблизно однакові. До поверхневих слідів можуть належати, наприклад, сліди пальців рук на поверхні меблів, сліди босих ніг на паркетній підлозі, сліди протектора транспортного засобу на асфальті. Ці сліди бувають нашаруваті (формуються внаслідок накладення на слідоприймаючий об'єкт речовини, яка має на собі слідоутворюючий об'єкт) та відшаруваті (формуються з речовини, частки якої

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

відокремлюються від слідосприймаючого об'єкта і залишаються на слідоутворюючому об'єкті- це може бути сліди рук на запилених меблях). Також поверхневі сліди бувають видимі (їх можна побачити просто оком, без додаткових дій) і невидимі(наприклад на склі, коли воно запотіє буде виден слід).

Залежно від стану об'єктів на момент слідоутворення виникають:

1) статичні сліди виникають в момент спокою (статики), котрий настає під час механічної взаємодії слідоутворюючого і слідосприймаючого об'єктів, які контактують у перпендикулярному напрямку;

2) динамічні сліди виникають у результаті самого руху одного або обох об'єктів слідоутворення. Кожна точка утворюючої поверхні залишає слід у вигляді лінії (траси). До динамічних можуть належати сліди розрубу, розпилу, ковзання, свердління, різання, тертя тощо.

Залежно від місця, на якому відбулися зміни слідосприймаючого об'єкта, вирізняють:

1) локальні сліди виникають у межах контакту взаємодіючих об'єктів Навколо локального сліду поверхня слідосприймаючого об'єкта залишається незмінною.

2) периферичні сліди виникають за межами контактної взаємодії слідоутворюючого і слідосприймаючого об'єктів (наприклад, слід від забрудненого верху взуття, утворений «на периферії», навколо взуття, за межами підошви) [4, стр. 100- 101].

Також зазначимо, що сліди бувають різні за походженням, а саме: біологічні, хімічні, механічного походження.

Таким чином, трасологія – це розділ криміналістичної техніки, який вивчає всі закономірності про сліди, та розробляє методи та рекомендації збирання та дослідження слідів. Сліди мають велику класифікацію. За об'єктом сліди бувають: людини, звірів, знарядь, інструментів і виробничих механізмів, деталей виступаючих частин транспортних засобів. Дана тема є дуже важливою для органів, які ведуть боротьбу зі злочинністю, адже завдяки трасології можна попередити та розкрити злочин.

Список використаних джерел:

1. https://pidruchniki.com/2015060965277/pravo/kriminalistichne_doslidzhennya_slidiv_trasologiya
2. Криміналістика [текст] : підручник. / В. В. Пясковський, Ю. М. Чорноус, А. В. Іщенко, О. О. Алексєєв та ін. – К. : «Центр учбової літератури», 2015. –544 с., стр. 96.
3. Трасологічні дослідження: Курс лекцій / А.В. Кофанов, О.Г. Волошин, О.В. Літвінова. К.: Київ. нац. ун-т внутр. справ, 2010. – 304 с.
4. Криміналістика [текст] : підручник. / В. В. Пясковський, Ю. М. Чорноус,

А. В. Іщенко, О. О. Алексєєв та ін. – К. : «Центр учбової літератури», 2015. –544 с., стр. 100 – 101.

Котляров Сергій Олександрович,
курсант 3-го курсу факультету
економіко-правової безпеки
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
Науковий керівник:
Єфімов Микола Миколайович,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри криміналістики,
судової медицини та психіатрії
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ПРОВЕДЕННЯ ОБШУКУ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ГРАБЕЖІВ

На подальшому етапі розслідування грабежів найбільш ефективною процесуальною дією, спрямованою на вилучення доказової інформації з матеріальних об'єктів, є обшук. Найбільш важливим є проведення обшуку за місцем проживання грабіжника – рецидивіста. Адже він проводиться для остаточного викриття злочинців, забезпечення збереження доказів, виявлення інформації про особу потерпілого.

Загалом, грабіж – це заволодіння чужим майном відкритим способом, поєднаним із насильством, яке не є небезпечним для життя чи здоров'я особи, або погрозою застосуванням такого насильства. Посягає грабіж на врегульовані законом суспільні відносини власності, право власності на майно, тому безпосереднім об'єктом грабежу варто вважати сукупність суспільних відносин власності з приводу володіння, користування та розпорядження майном, а додатковим безпосереднім об'єктом – свободу й тілесну недоторканність особи [5, с. 254].

Слід зазначити, що основним безпосереднім об'єктом грабежу є встановлений порядок обігу чужого майна. Учинення грабежу порушує відносини власності, унеможливаючи реалізацію власником його права на володіння, користування і розпорядження майном. За наявності кваліфікуючих ознак додатковими безпосередніми об'єктами цього виду злочинів є здоров'я, свобода й тілесна недоторканність особи, а також недоторканність житла чи іншого приміщення громадян. Об'єкт грабежу тісно пов'язаний з його предметом, яким може бути чуже майно, що має певну вартість, і заради заволодіння яким учиняють злочин. Найчастіше під час грабежів викрадають мобільні телефони, гроші, банківські карти,

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

золоті прикраси й інші коштовності. Вибір майна для викрадення здебільшого обумовлений не лише номінальною вартістю предмета, а й можливістю швидко його збути. Грабіж є злочином з матеріальним складом, тобто його вважають закінченим з моменту, коли винна особа вилучила майно та мала реальну можливість розпоряджатися чи користуватися ним [4, с. 9].

Предметом грабежу та розбою є майно, що характеризується трьома основними ознаками: 1) фізичною, тобто сукупністю речей матеріального світу, які можна вилучити, привласнити, спожити, пошкодити, знищити; 2) економічною, або вартісною, грошовою; 3) юридичною: право на майно належить його власникові, фізичній чи юридичній особі, а для злочинця воно завжди є чужим [3, с. 155].

Загалом, метою обшуку повинно бути виявлення знарядь злочину, викрадених предметів та слідів, залишення після нападу на особу (крові, пошкоджених речей тощо) [2, с. 12]. Криміналістично значиму інформацію, можна отримати під час розслідування грабежів шляхом дослідження: замків і замикаючих пристроїв, контрольних пломб і закруток, вузлів і петель (при їх пошкодженні, повторному використанні, відтворенні змісту цифрових і буквених відбитків на пломбі тощо), слідів транспортних засобів (для встановлення технічних даних транспортного засобу, напряму його руху, механізму виникнення слідів в момент події тощо), знарядь правопорушення (для встановлення видової приналежності таких знарядь, способів і послідовності утворення ними слідів, ідентифікації конкретного знаряддя, інструмента (механізму) тощо) [1, с. 9].

Підводячи підсумок, зазначимо, що під час розслідування грабежів на подальшому етапі доцільно проводити обшуки за місцем проживання підозрюваного. Для найбільш якісного його проведення необхідно якісно здійснити всі можливі організаційно-підготовчі заходи, а також застосовувати відповідні тактичні прийоми.

Список використаних джерел:

1. Костира О.М. Криміналістична характеристика та особливості розслідування грабежів та розбоїв, учинених раніше засудженими особами: Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидат юридичних наук, 2019. Дніпро. 20 с.

2. Кравчук П.Ю. Використання спеціальних знань під час розслідування грабежів та розбоїв: Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидат юридичних наук. 2015, Ірпінь, 19 с.

3. Кримінальне право України: особлива частина: підручник / за ред. В.В. Сташиса, В.Я. Тація. Київ: Юрінком Інтер, 2007, 678 с.

4. Ленська Л.В. Психолого – правова характеристика грабежу: Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидат юридичних наук. 2019, Київ. 20 с.

5. Лісниченко Л. Кримінально – правова характеристика грабежів і розбійних нападів. *Підприємництво господарство і право*. 2019. № 1. С. 253-257.

Лісняк Антон Ігорович,

аспірант кафедри криміналістики,

судової медицини та психіатрії

Дніпропетровського державного університету

внутрішніх справ

Науковий керівник:

Чаплинський Костянтин Олександрович,

доктор юридичних наук, професор,

завідувач кафедри криміналістики,

судової медицини та психіатрії

Дніпропетровського державного університету

внутрішніх справ

TO THE ISSUE OF TYPICAL INVESTIGATION SITUATIONS DURING THE INVESTIGATION OF MASS DISTURBANCES

Typical investigative situations are one of the basic scientific categories necessary for the practical implementation of forensic recommendations for the investigation of criminal offenses. Therefore, in the vast majority of investigative techniques, this category is maximally characterized. In addition, on the basis of its basic provisions, separate algorithms of actions of law enforcement officers in relation to the solution of certain problems of criminal proceedings are distinguished. Investigation of mass riots also requires some algorithmization in view of current conditions and changes in legislation. On the significance of the investigative situation, A.V. Ishchenko emphasizes that her study as a forensic category is of theoretical and applied importance. The theoretical significance of the development of this problem in general lies in the objective need to specify the content and concept of this scientific category. Its practical importance is that the determination of the content of investigative situations, their classification, analysis and evaluation make it possible to objectively justify the choice of methods of investigation, which would be most appropriate to the circumstances and tasks of the investigation at a certain stage [2, p. 57].

An investigative situation is a set of circumstances to be proved in a criminal proceeding about a crime, other circumstances arising during the course of investigative actions, officially and informally established, possibly even in

conjunction with aggravation of contradictions between participants, subjects of criminalistic activity and other criminal activities. [6, p. 68]. It is a tactical tool for organizing the work of an investigator in the investigation of a crime, and focuses on the study of the question of analysis (study of the content of its determinants in order to make a tactical decision and the choice of a method of investigation that provides a quick and complete investigation of the crime) and evaluation of the investigative situation [4, p. 337-346]. Concerning the classification of typical investigative situations of the initial stage of investigation of mass unrest, for example, O.P. Kuzmenko, among them by their nature and completeness, identified the following: 1. There have been reports that irrational mass riots have occurred spontaneously. Some active participants of mass riots were detained, organizers are absent. 2. Crowd actions - irrational mass riots complete. There is information about the victims, damage and destruction of property, other material damage. 3. Mass riots of an organized, pre-planned nature continue. There is insufficient information on the actions of the crowd, the consequences of the criminal acts, the active participants and their motives. 4. The active actions of the crowd mentioned above have been completed, but there is reason to believe that a riot escalation is possible [5, p. 112]. This typing seems to be quite interesting and relevant. It solves specific problems in criminal proceedings in this category. That is, the initial stage of investigation of mass unrest is structured by certain situations.

Appropriate in this section is the opinion of M.M. Yefimov, who emphasizes that the investigation of mass riots is in fact always carried out in the aggravation of the situation in the city, district, and region; confrontation of participants of mass riots with local authorities, influential commercial structures or criminal formations significantly influences the situation of the investigation, since it can paralyze it as a result of counteraction to the investigation in the form of intimidation of witnesses, victims, suspects, and sometimes actual sabotage [1, p. 41].

Important for understanding the essence of the investigative situation is the statement of M.S. Kachkovsky, who emphasizes the following: typification of investigative situations is possible provided information about the most important elements and such frequently occurring components, which the scientist divides into two groups, is allocated. The first is information about particular circumstances of the criminal activity (the person who committed the crime, the method, traces of the crime, the subject of the offense and the amount of the harm caused by the crime, links with other crimes). Typical investigative situations, in our opinion, carry the main information and organizational and methodological load in the construction of methods of investigation of criminal offenses related to the deliberate introduction into the Ukrainian market of dangerous products, and the most typical investigative situations of the initial and subsequent stages of the investigation are interrelated [3]. To summarize, in

the investigation of mass unrest, the amount of evidential information that can be seized during effective searches of various categories is quite significant. Therefore, at the initial stage of criminal proceedings, it is desirable to algorithmize the actions of law enforcement officers by constructing specific typical investigative situations.

Список використаних джерел:

1. Єфімов М.М. Розслідування злочинів проти громадського порядку та моральності : навч. посібник. 2-е вид., доп. і перероб. / Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2018. 188 с.

2. Іщенко А. Проблема слідчих ситуацій, як складова навчального курсу криміналістики / А. Іщенко, Г. Щербаков // *Вісник Одеського інституту внутрішніх справ*. 2003. № 2. С. 57–63.

3. Качковський М. С., Типові слідчі ситуації початкового етапу розслідування умисного введення в обіг на ринку України небезпечної продукції[Електронний ресурс]– Режим доступу до ресурсу: <http://www.pravoznaves.com.ua/period/article/40748/%СA>

4. Криміналістика : учебник / под ред. Ю. Г. Корухова, В. Г. Коломацького. М. : Академия МВД СССР, 1984. 458 с.

5. Кузьменко О.П. Початковий етап розслідування масових заворушень. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Київ, 2017. 225 с.

6. Скригонюк М.І. Слідчі ситуації й тактичні операції при розслідуванні масових заворушень. *Вісник Київського нац. ун-ту імені Тараса Шевченка. Юридичні науки*. 2005. № 67-69. С. 120-123.

Ляшенко Артем Сергійович,

курсант факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування
Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ

Науковий керівник:

Приловський Володимир Володимирович,

старший викладач кафедри криміналістики,
судової медицини та психіатрії
Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ

ДІЇ СЛІДЧОГО ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ЗЛОЧИНІВ ПО ГАРЯЧИХ СЛІДАХ

Досить широке відображення в юридичній літературі, стосовно розслідування злочинів в найкоротший термін після їх вчинення, одержав термін «по гарячих слідах». Серед практичних працівників поняття

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

«розслідування злочину по гарячих слідах» не визиває ніяких непорозумінь, але проведеним дослідженням з'ясовано, що однозначного визначення цього поняття і терміну тривалості «гарячих слідів» не існує.

Великий тлумачний словник сучасної української мови визначає, що термін «по гарячих слідах» – це «слідом за подією, не зволікаючи часу; негайно»

Під розслідуванням злочинів по гарячих слідах розуміють діяльність слідчого, оперативних й інших підрозділів поліції по встановленню в передбаченому законом порядку максимальної доказової і значимої інформації про подію злочину, особах, що вчинили це діяння і причетних до його вчинення, а також інших обставинах, що представляють інтерес по даному факту, у найкоротший термін з моменту виявлення злочину.

При цьому увага акцентується на встановленні максимуму доказової інформації, у той час як першочерговою метою такої діяльності вважається встановлення, а при можливості – і затримання особи, підозрюваної у вчиненні злочину. Зазначення щодо найкоротших термінів говорить про те, що особу, яка вчинила злочин, повинно бути встановлено при проведенні першочергових слідчо-оперативних заходів протягом найкоротшого часу (бажано за 24 години, хоча цей термін може бути до 3-днів, в деяких випадках продовжений до 7-10 днів) з моменту одержання повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення (злочин) чи з моменту виявлення такого правопорушення. Розслідування злочину по гарячих слідах повинно розглядатися не як остаточний, а лише як попередній результат діяльності органів внутрішніх справ щодо конкретного протиправного діяння.

При розслідуванні по гарячих слідах час проведення першочергових слідчо-оперативних заходів максимально стискується.

Основними елементами слідчо-оперативного забезпечення розкриття по гарячих слідах є:

1. Типове програмування першочергових і організаційних слідчо-оперативних заходів (також невідкладних слідчих дій).
2. Інформаційне забезпечення діяльності слідчо-оперативної групи в польових або інших реально складених умовах.
3. Організація взаємодії слідчого з оперативним працівником й іншими особами, що беруть участь у розслідуванні злочину, з урахуванням повноважень кожного.
4. Взаємодія оперативного працівника з особами, що співробітничать з оперативними підрозділами на конфіденційній основі.
5. Взаємодія з громадськістю і використання засобів масової інформації.

Успішне розслідування злочинів по гарячих слідах забезпечується відповідною кваліфікованою організацією діяльності слідчого і органу внутрішніх справ.

При виїзді на місце події слідчому необхідно керувати діями всіх членів слідчо-оперативної групи щодо збору в максимальному обсязі всієї значимої інформації про подію злочину, особах, що його вчинили і причетних до вчинення; встановлення очевидців вчиненого злочину, а також осіб, яким що-небудь може бути відомо про подію злочину або про злочинців, що його вчинили (будь-які значимі зведення: імена, прізвиська, прикмети, функціональні й інші особливості)

Для успішної організації розслідування по гарячих слідах слідчому необхідно приділити увагу правильному розподілу сил та засобів і максимально чіткому визначенню обов'язків кожного учасника СОГ, що приймають участь у розслідуванні злочину, встановити, хто, коли і які дії повинен виконувати в силу своїх повноважень.

Для виявлення і затримання злочинців, розшуку викрадених речей, виявлення свідків, надання сприяння при проведенні окремих слідчо-оперативних заходів, установа причин і умов, що сприяли вчиненню злочину, нерідко використовують звертання до населення з проханням допомогти в розслідуванні. Ці звертання публікуються в газетах, а також передаються по телебаченню і радіо. Система даних дій входить складовою частиною в такий значимий елемент розслідування злочинів по гарячих слідах, як використання допомоги громадськості.

При розслідуванні злочину по гарячих слідах особливу роль грає **фактор часу**; у зв'язку з цим першочергові заходи носять специфічний характер і проходять у визначених умовах, що впливають на діяльність усіх співробітників органів внутрішніх справ, які приймають участь у розслідуванні даних злочинів.

Раптовість виникнення ситуації припускає попередню підготовку і планування діяльності слідчо-оперативної групи для того, щоб на момент виявлення злочину чи повідомлення про нього не виникло проблем з організацією діяльності групи щодо проведення першочергових дій. Планування дій може здійснюватися як у рамках планування розслідування в цілому, так і в рамках планування комплексу дій пошукового характеру, спрямованих на встановлення особи чи розшук передбачуваного злочинця.

Дефіцит часу для прийняття і здійснення тактичних рішень має на увазі необхідність одночасного проведення ряду слідчих і оперативних дій, що веде до залучення відповідної кількості співробітників органів поліції. У зв'язку з цим на слідчого накладається велика відповідальність за організацію заходів і контроль за діяльністю осіб, що входять у групу по розкриттю злочину, з метою досягнення злагожденості в роботі.

З іншого боку, саме дефіцит часу найчастіше допомагає при розкритті злочинів по гарячих слідах. Якщо з моменту злочину до його

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

виявлення пройшло мало часу, злочинець не встигає далеко піти від місця події, тим більше – ретельно приховати сліди злочину. Крім того, дефіцит часу не дає йому можливості ретельно обміркувати, спланувати свої показання на випадок затримання. Очевидці (свідки) і потерпілі також зможуть дати більш точні і повні пояснення та показання, якщо їх опитати (допитати) відразу ж після вчинення злочину. У першу чергу з'ясовуються питання, що дозволять установити можливого злочинця й шлях його руху з місця вчинення злочину і звузити коло його пошуку, а також представити подію злочину і розмір заподіяної шкоди загалом. Тому що час на одержання всієї необхідної інформації для розслідування злочину по гарячих слідах обмежений, надалі ці ж питання опрацьовуються більш детально – після затримання злочинця, при проведенні наступних заходів.

Організація роботи з розкриття і розслідування злочинів по гарячих слідах носить **специфічний** характер. При цьому слідчому доцільно використовувати наявні алгоритми, що враховують специфіку кожного виду злочину, відповідно до наявної на момент виявлення злочину інформації.

Значення розкриття злочинів по гарячих слідах визначається широким колом обставин:

- 1) найбільшим збереженням слідів, мінімумом перешкод (як об'єктивного, так і суб'єктивного плану) і, отже, широкими можливостями успішного використання наявної інформації для розшуку злочинців;
- 2) оперативність дій, особливо при високому рівні організації взаємодії, нерідко дозволяє встановити й затримати злочинців на шляхах відходу з місця події, в процесі реалізації злочинного наміру (наприклад, при незаконному заволодінні автотранспортними засобами);
- 3) швидке розкриття злочинів попереджає наступну (до моменту встановлення й викриття) злочинну діяльність затриманих, а також робить істотний профілактичний вплив на інших нестійких осіб;
- 4) це дозволяє заощаджувати сили й засоби органів внутрішніх справ, оскільки несвоєчасне (через значний час після вчинення) розкриття злочину спричиняє витрачання на ці кримінальні справи часу і сил, необхідних для вирішення інших завдань.

Нарешті, практичне значення організації роботи по гарячих слідах полягає й у тому, що навіть при нерозкритті злочину на першочерговому етапі (у строк, що може бути визначений як період роботи по гарячих слідах) здійснені заходи, як правило, дадуть більший обсяг інформації, чим при іншій організації діяльності, і тим самим будуть сприяти успішному завершенню роботи на наступному етапі.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України. – К.: Центр навч. л-ри, 2012. – 292 с. Новий Тлумачний словник української мови. У 3-х томах (200 000 слів). – К.: Вид-во “АКОНІТ”, 2008. – Т. 1. – 928 с.

2. Інструкція з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні: наказ МВС України від 07.07.2017 року № 575 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://document.ua/pro-organizaciyu-vzaemodiyi-organivdosudovogo-rozsliduvannj-doc119907.html>.

3. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. І голов. Ред.. В.Т. Бусел. – К.: Ірпінь: ВТФ „Перун”, 2003. – 1440 с.

4. М. Ю. Будзієвський. Криміналістика (курс лекцій) : навчальний посібник / М. Ю. Будзієвський, О. В. Лускатов, І. В. Пиріг, В. М. Плетенець, К. О. Чаплинський, Ю. А. Чаплинська. — Д. : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2013. — 397 с.

5. Приловський В. В. Визначення поняття «розкриття злочину по гарячих слідах». / Державна політика у сфері кримінальної юстиції та забезпечення правопорядку в Україні : Матеріали науково-практичного семінару (28 лютого 2008 р.). – Дніпропетровськ, 2008. – С. 186-190.

Махтура Катерина Сергіївна,
курсант факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування,
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Плетенець Віктор Миколайович,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри криміналістики, судової
медицини та психіатрії
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ ДОПИТУ НЕПОВНОЛІТНІХ ПОТЕРПІЛИХ ВІД ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ СТАТЕВОЇ СВОБОДИ ТА СТАТЕВОЇ НЕДОТОРКАНОСТІ

Україна, з початку її незалежності, проголошує себе соціальною та правовою державою, діяльність якої здійснюється відповідно до принципу верховенства права, згідно з яким головною цінністю країни є людина, її життя і здоров'я, честь та гідність, недоторканність та безпека [1].

Дане положення вказує на те, що вищезазначені блага є найціннішим та повинні мати ефективний механізм захисту. Однак, в умовах

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

сьогодення, трапляються непоодинокі випадки, коли людина, її життя та здоров'я, честь та гідність, недоторканність та безпека перебувають під загрозою, внаслідок вчинення щодо них окремих правопорушень, в тому числі і злочинів.

Одною з найменш захищених верств населення є неповнолітні, які досить часто стають потерпілими від злочинів, вчинених повнолітніми особами. Так, останнім часом в Україні збільшилася кількість злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканості стосовно неповнолітніх. Зокрема, якщо звернутись до статистики, яку нам надає Генеральна прокуратура України, ми бачимо, що за останній рік (2019 р) було вчинено 64 злочини, передбачених ст. 155 КК України (Статеві зносини з особою, яка не досягла статевої зрілості), 250 злочинів, передбачених ст. 156 КК України (Розбещення неповнолітніх) та 355 зґвалтувань (ст. 152 КК України) [2]. Так, за даними ТСН впродовж 2019 року правоохоронцями було зареєстровано 148 зґвалтувань неповнолітніх [3]. Зазначені статистичні дані вказують на те, що кількість статевих кримінальних правопорушень стосовно неповнолітніх складає 62% від загальної кількості зареєстрованих злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканості.

Зазначені вище дані підтверджують нагальність даної проблеми та вимагають від працівників правоохоронних органів здійснення швидкого, ефективного та неупередженого досудового розслідування. Відомо, що досудове розслідування здійснюється шляхом проведення слідчих (розшукових) дій (далі – СРД), негласних слідчих (розшукових) дій, а також інших процесуальних дій, спрямованих на отримання доказів у кримінальному провадженні.

Відомо, що найбільш поширеною і водночас найбільш складною СРД є допит. Як зазначає В. В. Пясковський складність допиту визначається не тільки тим, що слідчому нерідко протистоїть особа, яка не бажає давати показання, але і тим, що у показаннях добросовісної особи, яка допитується, можуть міститися помилки, перекручування і вигадки, які необхідно виявити і врахувати на шляху встановлення об'єктивних обставин кримінального правопорушення [4, с. 352].

Однак, незважаючи на те, що процесуальним і тактичним особливостям допиту присвячено значну кількість наукових праць та методичних рекомендацій, на практиці трапляється низка прорахунків і недоліків, які допускаються слідчими під час проведення даної СРД, що призводить до зниження результативності досудового розслідування та втрати доказової інформації.

Ураховуючи вищезазначене, пропонуємо більш детально дослідити деякі тактичні особливості проведення допиту неповнолітніх потерпілих від злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканості.

Так, Є. Лук'янов зазначає, що особливості допиту неповнолітніх обумовлені не тільки специфікою їх психіки, а й своєрідним процесуальним порядком проведення в плані забезпечення гарантій об'єктивності – участю педагога, лікарі, законних представників. Допит підлітка потребує глибокого знання особливостей його психіки, виняткового вміння проводити цю слідчу дію, тактовності і стриманості, культури спілкування [5, с. 15].

Тож, для успішного проведення допиту неповнолітнього необхідне вміле використання слідчим не тільки тактичних і психологічних прийомів, розроблених криміналістикою, а й знань педагогіки. Крім того, для належного проведення допиту неповнолітнього потерпілого доцільно детально вивчити наявні матеріали кримінального провадження для з'ясування низки обставин.

Насамперед, необхідно зазначити, що центральне місце при підготовці до допиту малолітньої чи неповнолітньої особи, займає вивчення її особистості.

З цього приводу, слушною буде думка Л. М. Карнеєвої та С. С. Ординського, які вважають, що обізнаність слідчого з умовами життя, особливостями виховання, інтересами, соціальними зв'язками неповнолітніх сприяє встановленню комунікативного та психологічного контактів із ними під час допиту [6, с. 194].

Так, В. Г. Дрьомов, стверджує, що підліток може відчувати в присутності батьків почуття страху, сорому, тощо, чутливо реагувати на емоції батьків, стежити за їх мімікою, жестами, рухами і відповідно до цього давати показання або зовсім відмовитись відповідати на запитання слідчого [7, с. 7].

Також, важливо на початку процедури допиту встановити психологічний контакт шляхом впливу на соціально-психологічні риси підлітка, його психофізіологічний стан (звернення до совісті, справедливості, чесності, правдивості, сміливості, непримиренності до правопорушень тощо).

Таким чином, ураховуючи вищевикладене, можна зробити висновок, що питання проведення допиту неповнолітніх потерпілих від злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканості є дійсно досить актуальним в умовах сучасності. Під час вивчення юридичної літератури стосовно даного питання, ми визначили певний недолік, що стосується участі законних представників під час допиту неповнолітніх потерпілих. З приводу цього, пропонуємо враховувати дані особливості під час проведення допиту, а також враховувати положення ч. 3 ст. 227 КПК України, яка дозволяє у виняткових випадках обмежувати участь законного представника.

Список використаних джерел:

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996. *Відомості Верховної Ради України*, 1996. №1-рп/2016. Дата оновлення: 01.01.2020. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
2. Генеральна прокуратура України. URL: <https://old.gp.gov.ua/ua/statinfo.html>
3. В Україні удвічі зросла кількість зґвалтувань неповнолітніх. URL: <https://tsn.ua/ukrayina/v-ukrayini-udvichi-zrosla-kilkist-zgvaltuvan-nerovnolitnih-1483833.html>
4. Криміналістика : підручник / В. В. Пясковський, Ю. М. Чорноус, А. В. Іщенко, О. О. Алексеев та ін. Київ : «Центр учбової літератури», 2015. 544 с.;
5. Лукьянов Е. Особенности допроса несовершеннолетнего свидетеля и потерпевшего // Закон и жизнь. № 1. 2005. С. 15-18;
6. Карнеева Л. М., Ордынський С. С., Тактика допроса на предварительном следствии. Юридическая литература. Москва, 1990. 208 с.;
7. Дремов В.Г. Показания несовершеннолетнего обвиняемого в советском уголовном процессе: Автореф. дисс. ... канд. юрид. наук. Москва, 1970. 23 с.;

Мінчук Дарія Миколаївна,
курсант факультету економіко-
правової безпеки
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
Науковий керівник:
Бідняк Ганна Сергіївна,
кандидат юридичних наук, доцент,
старший викладач кафедри
криміналістики, судової медицини та
психіатрії Дніпропетровського
державного університету внутрішніх
справ

ВІДБИТКИ ПАЛЬЦІВ ЯК ОСНОВА ІДЕНТИФІКАЦІЇ ОСОБИ ЗЛОЧИНЦЯ

Актуальність теми зумовлена тим, що дактилоскопічні сліди, як відображення морфологічних особливостей рук та рельєфу шкіри, а також унікальні властивості папілярних узорів, їх неповторність, індивідуальність та незмінність здавна цікавили людство. Сучасний стан

криміналістики, що пройшла в своєму розвитку великий шлях від її розрізнених у минулому окремих галузей до чіткої системи наукового знання, характеризується високим рівнем комплексного виконання в цілях правосуддя досягнень науково-технічного прогресу, глибокою розробкою її методологічних проблем, тактики і методики розслідування злочинів. Однією з найгостріших проблем залишається забезпечення належної якості досудового розслідування. Основною метою криміналістики є наукове забезпечення практичної діяльності органів досудового розслідування та прокуратури по боротьбі із злочинністю. Потрібно сказати, що швидке і повне розкриття злочинів досягається в ході саме досудового розслідування

Сьогодні криміналістика дає можливість з високою достовірністю встановити особу за слідами її долоней чи пальців рук. Сліди рук, що виявлені на місці події, є незаперечним доказом того, що певна особа знаходилася на цьому місці.

Відбитки пальців вже більше ста років є золотим стандартом особистої ідентифікації в криміналістичній спільноті. Відбитки пальців та відбитки пальців поєднуються, щоб забезпечити найпотужніший засіб особистої ідентифікації, доступний поліції та судам. Основними візерунками відбитків пальців є петлі, завитки та дуги.

Наука про ідентифікацію відбитків пальців з часом розвивалася від раннього використання відбитків пальців для позначення ділових операцій у Стародавній Вавилонії до їх використання сьогодні як основної технології в пристроях біометричної безпеки та як законних доказів у судах по всьому світі.

Відбитки пальців - це візерунки, утворені піднятими папілярними епідермісами на кінчиках пальців, які містять ряди пір, які з'єднуються з потовими залозами. Після багаторічних досліджень і вивчень було встановлено, що папілярні епідерміси на пальцях і долонях рук, підшвах і стопах ніг протягом усього життя залишаються вірними цілі, в якій вони були зроблені природою, за винятком їх симетрії постійно змінює лише глибока травма [1].

Цей епідерміс, що утворюються протягом перших місяців життя плода, не лише залишаються незмінними протягом життя, але і після смерті, здається, мають своєрідну властивість переживати всі інші впізнавані особливості організму.

Відбитки пальців та відбираються для того щоб забезпечити найпотужніший засіб особистої ідентифікації, доступний поліції та судам. Як це стало таким потужним інструментом, виникає усвідомлення того, що візерунки шкіри епідерміса та їх деталі унікальні, незмінні, універсальні, легко класифікуються та залишають сліди на будь-якому предметі, обробленому голими руками. Розуміння значення відбитків пальців призвело до досліджень методів виявлення, а також до оперативних та стратегічних цілей використання відбитків пальців. Відбитки пальців

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

утворюють певні візерунки, які, схоже, мають загальну схожість за формою та дизайном [2].

Використання відбитків пальців у криміналістиці базується на кількох фундаментальних принципах. Перше - це те, що ймовірність знайти двох людей з однаковими відбитками пальців дуже мала. Насправді двох однакових відбитків пальців ніколи не було виявлено однакових. Американський вчений з криміналістики Галтон підрахував, що ймовірність знайти однакові відбитки становила 1 на 64 мільйони. Другий принцип полягає в тому, що відбитки пальців у людини не змінюються з часом. Картина епідермісу на кінчиках пальців, долонях і підощвах людини при народженні залишається незмінною до смерті. Отже, слідчий може бути впевнений, що відбитки пальців злочинця залишаться незмінними до смерті. Нарешті, достатньо подібності у візерунках епідермісу на пальцях людей, які можна класифікувати. Основними візерунками відбитків пальців є петлі, виверти та дуги, які можна знайти у відбитках пальців. Близько 60 - 65 відсотків населення мають петлеві візерунки, 30 - 35 відсотків - завитки, і лише близько 5 відсотків мають дуги.

Детальний огляд шкіри тертя епідермісу також виявляє, що шлях його розвитку, в більшості випадків, не є безперервним по всій поверхні пальця.

Відбитки пальців поділяються на три категорії: приховані, відомі та латентні. Латентний відбиток пальця - це двомірне відтворення тертя епідермісу пальця об предмети за допомогою потовиділення, олії чи інших забруднень, які покривають поверхню епідермісу, коли пальцем торкається предмета. Ці типи відбитків, як правило, повинні бути помітні завдяки використанню криміналістичних технологій, таких як альтернативні джерела світла, хімічні методи або порошки відбитків пальців. У деяких випадках латентні відбитки можна візуалізувати без використання будь-яких методів обробки відбитків пальців і називаються латентними відбитками.

Незважаючи на те, що термінологія, що використовується для опису процесу ідентифікації відбитків пальців, змінювалася протягом багатьох років, основна методологія, що застосовується експертами-криміналістами, залишається відносно незмінною. Однак одним із аспектів, який змінився, є підвищення рівня обізнаності про основні наукові основи ідентифікації відбитків пальців.

Відбитки пальців, які раніше були перевірені та оцінені експертами з прихованої друку, щоб зробити позитивну ідентифікацію підозрюваних, потім були повторно представлені тим же експертам у новому контексті, що робить імовірним, що не буде відповідності. У цьому новому контексті більшість експертів за відбитками пальців виносили різні судження, що

суперечило власним попереднім рішенням про ідентифікацію. Були подані скарги на те, що не було опублікованих рецензованих досліджень, які безпосередньо досліджували, наскільки люди можуть правильно зіставити відбитки пальців один до одного. Експерименти були проведені з використанням наївних студентів, щоб зіставити зображення відбитків пальців. Результати цих експериментів демонструють, що люди можуть досить добре ідентифікувати відбитки пальців, а точність відповідності може змінюватись як залежно від типу джерела пальця, так і від подібності зображення.

Отже ідентифікація відбитків пальців - найдавніша криміналістична дисципліна, відома людині. Відбитки пальців з часом виявились найбільш швидким, надійним та економічно ефективним засобом, за допомогою якого можна виявити невідомих померлих людей, особливо в умовах масових катастроф. Відновлені відбитки можна вручну порівнювати з відомими записами або шукати через автоматизовану систему відбитків пальців (АІДС) з метою перевірки або встановлення особи. Ідентифікація останків за допомогою відбитків пальців виконує найважливішу і найважчу місію операції з криміналістичної ідентифікації: своєчасне та точне повідомлення сімей про долю рідної людини.

На сьогодні зроблено лише перший крок на шляху до втілення у життя ідеї обов'язкового загального дактилоскопіювання населення України – комп'ютерну обробку дактилоскопічних даних активно використовують під час розшуку безвісно зниклих осіб і встановлення осіб невпізнаних трупів, для організації розшуку злочинців. Складність і багатоаспектність проблеми збирання, дослідження і використання дактилоскопічної інформації в процесі розслідування та розкриття злочинів зумовлюють необхідність подальшої розробки наукових і правових основ діяльності органів прокуратури та слідства, експертів, удосконалення засобів, прийомів, методів роботи з дактилоскопічною інформацією. На сьогодні є велика кількість різноманітних засобів та методів виявлення латентних слідів рук. Наприклад, тільки дактилоскопічних порошків нараховується більше сотні. Розібратися у великому розмаїтті засобів та методів, правильно використати в кожному випадку той або інший спосіб виявлення, допомагає їх класифікація.

Список використаних джерел:

1. Криміналістика: Підручник / За ред. П. Д. Біленчука. – 2-ге вид., випр. і доп. – К.: Атіка, 2001. – 494 с.
2. Криміналістика: Підручник / За ред. В. Ю. Шепітька. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: Ін Юре, 2004. – 520 с.
3. Кузьмічов В. С., Прокопенко Г.І. Криміналістика: Навч. посібник. – К.: Юрінком Інтер, 2001. – 368 с.
4. Майлис Н. П. Судебная трасология. – М.: Экзамен, 2003. – 270 с.

Моргун Вікторія Володимирівна,
курсантка 3-го курсу факультету
підготовки фахівців для органів
досудового розслідування
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
Науковий керівник:
Бублик Надія Сергіївна,
старший викладач кафедри
кримінального процесу факультету
підготовки фахівців для органів
досудового розслідування
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

НОРМОТВОРЧЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОВЕДЕННЯ НСРД ТА ВИКОРИСТАННЯ ЇХ РЕЗУЛЬТАТІВ

Про негласні слідчі (розшукові) дії (далі- НСРД) в Україні вперше було зазначено лише в Кримінальному процесуальному кодексі України (далі – КПК України) у 2012 році. В попередньому КПК України 1960-го року про даний вид слідчих (розшукових) дій ніякої мови не йшлося, а лише передбачалось використання можливостей оперативно-розшукової діяльності для виявлення інформації про джерела доказів [1]. Слідчий надавав доручення органу дізнання про провадження розшукових та слідчих дій і мав право вимагати від органів дізнання допомоги при провадженні окремих слідчих дій. Такі доручення і вказівки слідчого були для органів дізнання обов'язковими (ч.3 ст.114 КПК України) [2, с. 608].

У 2001 році в КПК України 1960 року з'являється така негласна слідча дія, як «Зняття інформації з каналів зв'язку» (ст.ст. 187, 187-1 КПК України) – слідча дія, яка хоч за своєю технологією нічим не відрізняється від аналогічного оперативно-розшукового заходу, служить уже прямим джерелом отримання доказів. Більше того, цю слідчу дію поряд з оглядом місця події дозволяється проводити і до порушення кримінальної справи. Законодавець спеціально обумовлює негласний режим зняття інформації з каналів зв'язку, що забезпечує нерозголошення даних. Проведення розслідувань починає набувати негласного характеру. Таким чином, не просто так НСРД називається саме так. Насправді ніякого особливого значення це не ховає в собі, просто дана слідча дія не має розголошуватися для забезпечення поступового проведення кримінального провадження для отримання точної інформації не розголошуючи ті дії, які було проведено для її отримання. Також такі дії дають певну гарантію, що злочинці не

зможуть заздалегідь дізнатися на якій стадії по збору інформації в справі знаходяться правоохоронні органи, та не зможуть заважати їм у наступних діях, не знищать певні докази, які є важливими в провадженні.

Водночас слід зазначити, що одним з важливих нормативних документів в становленні формування НСРД було прийняття Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» від 18 лютого 1992 року[3]. Норми даного закону вказують на те, що матеріали оперативно-розшукової діяльності використовуються (ст. 10 зазначеного закону): як приводи та підстави для порушення кримінальної справи або проведення невідкладних слідчих дій; для отримання фактичних даних, які можуть бути доказами у кримінальній справі.

У 2001 році до ч. 2 ст. 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» внесено зміни, які почали регулювати вимоги про документування деяких результатів оперативно-розшукових заходів задля використання їх саме у доказуванні в кримінальних справах. Дані зміни мали велике значення, тому що саме документи, які несли певне юридичне значення могли забезпечити більш правильне та точне використання оперативно-розшукової діяльності в даному кримінальному провадженні. В той же час було внесено певні зміни до ч. 2 ст. 65 Кримінально-процесуального закону і до джерел доказів у кримінальних справах – додано протоколи з відповідними додатками, складені за результатами проведення оперативно-розшукових заходів. В таких додатках могли міститися такі документи, які більш доступно могли проявити всю суть тієї справи, до якої залучалися органи, які проводять оперативно-розшукові заходи. Таблиці, наглядні матеріали, фото, відео, інші засоби фіксації та носії інформації додавалися до справи. Загалом дані зміни в законодавству пішли лише на користь для розкриття кримінальних злочинів та досить активно використовувалися працівниками правоохоронних органів та працівниками, які проводили оперативно-розшукову діяльність. Необхідно зазначити, що на сьогоднішній день такі прийоми та засоби також досить часто використовуються у практичній діяльності.

Зміни в державі загалом, та в кримінальній політиці зокрема, були викликані недосконалістю положень кримінального процесуального законодавства та вимагали переосмислення цілей і завдань кримінального судочинства, які мали велике теоретичне і практичне значення. В результаті чого було прийнято новий Кримінальний процесуальний кодекс України та вдосконалено деякі нормативно-правові акти, які реагують порядок та особливості проведення НСРД.

Водночас, паралельно з прийняттям нового КПК України було затверджено Інструкцію про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні [4]. Метою вказаної Інструкції є врегулювання загальних процедур організації проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні, що

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

забезпечують додержання конституційних прав та законних інтересів учасників досудового розслідування, інших осіб, швидко, повне та неупереджене розслідування злочинів, захисту особи, суспільства і держави. Описані конкретні цілі, яких слід досягнути та які насамперед розкривають суть самої негласної слідчої дії. Даний нормативний правовий акт встановлює чіткі завдання НСРД, які доповнюють ті, які описані в КПК України. Даний нормативний документ є основним на який спираються суб'єкти, які уповноважені проводити НСРД, а саме слідчий, прокурор, слідчий суддя

Розглядаючи питання щодо нормотворчого регулювання НСРД слід звернути увагу на не менш важливий законодавчий акт, а саме: Закон України «Про державну таємницю» [5]. Цей закон також можна віднести до нормативних актів, які вказують на особливості проведення НСРД. В ньому зазначено, що рішення про віднесення інформації до державної таємниці приймається уповноваженою на це особою, а саме державним експертом з питань таємниць.

Крім того, з приводу особливостей проведення НСРД не можливо оминати увагою те, що деякі дії можуть бути не таємними, тобто не матимуть певного грифу та є доступними кожному. Такі дії регулюються КПК України та Інструкцією про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій. Особи, які отримали допуск і доступ до державної таємниці мають право ознайомлюватись з таємними документами під час проведення слідчих (розшукових) дій (ст. 22, 27 Закон України «Про державну таємницю»).

Оскільки основними органами, який уповноважені на проведення НСРД є органи досудового розслідування, то обов'язково під час розгляду питання, щодо нормотворчого забезпечення проведення НСРД слід звернути увагу на Наказ МВС від 06.07.2017 № 570 «Про організацію діяльності органів досудового розслідування Національної поліції України»[7]. В правах та обов'язках слідчого чітко сказано, що слідчий має право в порядку, передбаченому КПК України, доручати відповідним уповноваженим оперативним підрозділам поліції проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій. Доручення слідчого щодо проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій є обов'язковими для виконання. Також в даному нормативному документі вказано, що слідчий має право виписувати доручення оперативним підрозділам, які також уповноважені на проведення НСРД, саме на його проведення. В той самий момент оперативний працівник наділяється правами та обов'язками слідчого. В порядку передбаченому ЗУ «Про оперативно-розшукову діяльність» оперативники надають інформацію, яку було отримано в ході НСРД

слідчому, який у свою чергу долучає її до матеріалів кримінального провадження.

Ще одним нормативним правовим актом, який неможливо оминати увагою, слід вважати Наказ Генеральної прокуратури України від 28.03.2019 № 51 «Про затвердження Порядку організації діяльності прокурорів і слідчих органів прокуратури у кримінальному провадженні» [8], в якому описано загальний порядок проведення досудового розслідування та стадія на якій дозволяється проведення НСРД. Згідно даного нормативного акту слідчі (розшукові) дії негласного характеру дозволено проводити одразу після внесення відомостей в Єдиний реєстр досудових розслідувань (ЄРДР).

За допомогою всіх законодавчих актів, а саме Законів України, які стосуються суб'єктів уповноважених на проведення негласних слідчих (розшукових) дій та про проведення таких дій, Інструкції про організацію та проведення НСРД, Кримінального процесуального кодексу України на сьогоднішній день можливо провести якісне досудове розслідування та прийняти законне рішення у кримінальному провадженні у найкоротші строки. Законодавство в повній мірі забезпечує правоохоронні органи, органи прокуратури та суди правами, повноваженнями на проведення НСРД, а також обов'язками, які вони повинні неупереджено виконувати. Через достатній перелік слідчих дій негласного характеру можна обрати, той, який буде більш доцільним в тому чи іншому кримінальному провадженні найбільше.

Список використаних джерел:

1. Кримінально-процесуальний кодекс України 1960-го року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1001-05> (втратив чинність) (дата звернення 20.05.2020).
2. Кримінальний процес : [підручник]. Заг. ред. Ю. М. Грошевого, О. В. Капліної. Х.: Право, 2010. – 608 с.
3. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18 лютого 1992 року. № 2135 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12> URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12>
4. Про затвердження Інструкції про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні: спільний Наказ Генеральної прокуратури України, МВС України, СБУ України, Адміністрації державної прикордонної служби України, Міністерства фінансів України та Міністерства юстиції України від 16.11.2012 № 114/1042/516/1199/936/1687/5 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0114900-12> (дата звернення 16.05.2020).
5. Про державну таємницю: Закон України від 21.01.1994 №3855-ХІІ URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/term/3855-12> (дата звернення 16.05.2020).

6. Про організацію діяльності органів досудового розслідування
Міністерства внутрішніх справ: Наказ МВС України від 09.08.2012 № 686
URL: Про оперативно-розшукову діяльність

Недвиг Владислава Віталіївна,
студентка юридичного факультету
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
Науковий керівник:
Коваленко Ілля Олександрович,
адвокат, викладач кафедри
кримінально-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

КРИМІНАЛІСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЗЛОЧИНІВ У СФЕРІ ВИКОРИСТАННЯ КРИПТОВАЛЮТИ

Сучасне суспільство, прагне все більше полегшити і спростити своє життя, намагаючись не тільки автоматизувати, але і передати деякі процеси життєдіяльності на різні програмно-технічні засоби. І для цього створює штучну «віртуальну» реальність не тільки заради зручності та легкості використання комунікації, а й для проведення дозвілля, певного відпочинку. У зв'язку з цим, в використанні вбачається закономірність та швидкість поширення появи своєрідної електронно-цифрової валюти, якою отримала назву криптовалюта.

Криптовалюта, як своєрідний фінансовий інструмент є електронно-цифровим записом або умовними числовими одиницями до яких звертаються учасники приватних електронних платіжних систем для розрахунків між собою.

Криптовалюта - це різновид нефіатних (приватних) електронних грошей, емісія та облік яких ґрунтується на криптографічних методах, платіжна система яка функціонує децентралізовано в розподіленій комп'ютерній мережі, де платіжні одиниці представлені у вигляді певних електронних монет, курс яких в переважній більшості випадків формується балансом попиту і пропозиції. [3, с. 145].

Дійсно вона, в порівнянні зі звичайними платіжними інструментами має ряд переваг, таких як анонімність її користувачів, незалежність від будь-якої фінансової системи, зручність перекладу і використання, неможливість підробки і т.д. Разом з тим в ряді держав до теперішнього часу правовий статус криптовалюти ніяк не закріплений.

Спираючись на це та зважаючи на вищезазначене, в умовах стрімкого розвитку електронно-цифрової торгівлі і популяризації нових засобів платежу злочинні посягання, які пов'язані з оборотом криптовалюти, набувають останнім часом масовий і системний характер (які починаючи від отримання винагороди за злочинні діяння, точніше «Відмивання грошей» і закінчуючи її розкраданням), несуть тим самим істотну загрозу національному та міжнародному інтересам.

Спираючись на вищенаписане, одне із головних завдань правоохоронних органів полягає в припиненні та розслідуванні майнових злочинів, які на наш погляд і є розкраданням криптовалюти, тому що винні зазіхають саме на відносини власності. При цьому ми виходимо з того, що криміналістика є наукою прикладною, яка покликана забезпечити хід розслідування конкретних кримінальних справ. В даному випадку криптовалюта представляє для нас інтерес як один з елементів криміналістичної характеристики є предмет злочинного посягання розкрадання шляхом використання комп'ютерної техніки в доступному вигляді. Тому слідчому спочатку необхідно визначити предмет злочинного посягання, що сприятиме встановленню ряду інших важливих обставин справи (деякі дані про особу, особи, яка вчинила злочин, про дії осіб, які сприяють у злочинній діяльності, спосіб вчинення злочину, ступеня поінформованості злочинця про обстановку вчинення злочину і т.д.) також підлягає встановленню і сам факт умисного протиправного безоплатного заволодіння чужим майном або правом на майно з корисливою метою.

У зв'язку з вищезазначеним, для більш ефективної протидії та розслідуванні боротьбі зі злочинністю в сфері обігу криптовалюти необхідно більш глибоко, повно і всебічно вивчити предмети, процеси і явища, на які передбачається впливати. [3, с. 145].

При цьому не будь-який предмет, який взаємодіє з особою, яка вчинила злочин, можна віднести до предмету посягання, а тільки той, який безпосередньо пов'язаний з настанням несприятливих наслідків, в нашому випадку криптовалюти.

Під час здійснення розкрадань винна особа впливає шляхом використання комп'ютерної техніки. Так, для розкрадання майна, що належить якійсь фінансовій установі (наприклад кріптовіктам) або розкрадань з кріпторахунків, злочинець використовує програмно-технічні засоби (ноутбук, ПК, смартфон і т.п.), мережеве обладнання, електронно-цифрові носії інформації і інше, щоб заволодіти криптовалютою, однак, незважаючи на те, що злочинець впливає на вказане, предметом його злочинного посягання буде лише те майно (Криптовалюта), яким він заволодів злочинним шляхом, виражене в електронно-цифровому записі про майно або в « записах на рахунках ». [4, с. 121].

В рамках проведеного дослідження шляхів розслідування розкрадань шляхом використання комп'ютерної техніки, необхідно виробити єдиний підхід у правозастосуванні і виборі на його основі комплексу заходів,

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

спрямованих на вдосконалення методики розслідування нових об'єктів правовідносин - криптовалюти, яка в свою чергу не є майном в традиційному розумінні.

Багато років непорушним є постулат, що предметом розкрадання може бути тільки майно, яке відповідає такими ознаками:

економічному (володіє об'єктивною економічною вартістю);

юридичному (правовому) - предмет повинен бути чужим для винного;

фізичному (матеріальному, фактичному, речовому) - предмет повинен - бути матеріальним, мати фізичну форму, бути річчю. [2, с. 156].

Якщо розглянути дві перші ознаки предмета злочину проти власності - економічний і юридичний, то приходимо до висновку про те, що криптовалюти безсумнівно притаманна економічна ознака, оскільки на законодавчому рівні закріплює їх оборот і інші економічні угоди з ними (Майнінг, обмін на офсетні і електронні гроші і т.д.). Визначення наявності юридичної ознаки у криптовалюти не викликає ускладнень, тому що є для винного чужими.

При розгляді третьої ознаки, стосовно криптовалюти, необхідно відзначити, що вона в програмно-технічних засобах власників представлена нічим іншим, як «електричний заряд», які за своєю суттю є матеріальним об'єктом і тому, являє собою ніщо інше як матеріальний об'єкт. По суті являючись певною електронно-цифровою інформацією, її смислова (семантична) складова, не може існувати без набору даних - сукупності знаків, сигналів, в яких вона виражається і які представляють собою певний «фізичний стан».

Криптовалюта має свого роду матеріальну природу ще й внаслідок того, що комп'ютер за своєю суттю «може працювати тільки з матеріальними

образами об'єктів », також з безліччю цих об'єктів, оскільки комп'ютер «не працює з нескінченними множинами». [2, с. 147].

Підсумовуючи наведене, в зв'язку з тим, що криптовалюта представляє собою ніщо інше як структурований набір електронно-цифрових даних, що має матеріальну природу, яка володіє економічними і юридичними ознаками, є нічим іншим як предметом розкрадання, шляхом використання комп'ютерної техніки. Саме цією нормою (ст.190 ККУ) законодавець встановив відповідальність за розкрадання майна, яке має зазначену специфічність речової ознаки.

Існує необхідність у виробленні єдиних підходів до кваліфікації протиправних діянь, предметом яких виступає криптовалюта, в тих випадках, коли криптовалюта викрадається шляхом шахрайства, дані злочинні діяння необхідно кваліфікувати в першу чергу по ст.190 ККУ і проводити ряд заходів по розкриттю і розслідуванню розкрадань шляхом

використання комп'ютерної техніки.

Список використаних джерел:

1. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України. За ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. Київ: Канон: АСК, 2002. 1045 с.
2. Цимбалюк В.С. Латентність комп'ютерної злочинності Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). 2001. № 3. С.178.
3. Хахановський В.Г. Організація підготовки фахівців по боротьбі зі злочинністю у сфері високих технологій. Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). 2001. № 3. С.202.
4. Голубев В.О. Кримінологічна характеристика злочинів у сфері використання комп'ютерних технологій. 2017. С.121.

Остренко Микола Вікторович,
ад'юнкт 1-го року набору
кафедри досудового розслідування
ННІ № 1 Національної академії
внутрішніх справ
Осауленко Олег Анатолійович,
кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри досудового
розслідування ННІ № 1 Національної
академії внутрішніх справ

**ВИКОРИСТАННЯ ЕКСПЕРТНИХ ЗНАТЬ ПРИ ВИЗНАЧЕННІ
РОЗМІРУ НЕМАЙНОВОЇ (МОРАЛЬНОЇ) ШКОДИ**

Актуальність проблеми порядку проведення реабілітації у кримінальному процесі перебуває у дещо виваженому та здебільшого вивіреному положенні в науковому дискусії, потребуючи разом з тим уточнень та доповнень до теоретичних положень. На тлі недосконалого Кримінального процесуального кодексу України, діє ряд законів, підзаконних актів, на кшталт Закону України «Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянину незаконними діями органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування, прокуратури і суду» від 01.12.1994 р. № 266/94-ВР (далі – Закон № 266/94-ВР) [1.], Цивільного кодексу України [2.], Положення про застосування Закону України «Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянину незаконними діями органів дізнання, попереднього слідства, прокуратури і суду», затвердженого наказом Міністерства юстиції України, Генеральної прокуратури України та Міністерства фінансів України від 4 березня 1996 року № 6/5/3/41 [3.]. Норми яких між собою мають одну мету, а саме відшкодування шкоди, завданої діями

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

та/або бездіяльністю органів державної влади, водночас маючи між собою багато протиріч.

Процес реабілітації являє собою комплекс заходів, передбачених для повного та усебічного поновлення у порушених правах реабілітованого. Тому реабілітаційний процес впливає не тільки на кримінальні процесуальні відносини, а також на інші галузеві та міжгалузеві правові відносини, які було порушено неправомірними діями та/або бездіяльністю органів державної влади, перш за все досудового слідства, суду та прокуратури.

Надання особі статусу виправданого обумовлює появу у неї певних прав. Ні в Кримінально-процесуальному кодексі України 1960 року, ні в Кримінальному процесуальному кодексі України 2012 року немає окремої статті, яка була б безпосередньо присвячена правам реабілітованого (виправданого).

Однією з новел чинного КПК України є глава «Відшкодування (компенсація) шкоди у кримінальному провадженні, цивільний позов». Згідно зі ст. 130 цієї глави шкода, завдана незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органу, що здійснює оперативно-розшукову діяльність, досудове розслідування, прокуратури або суду, відшкодовується державою за рахунок Державного бюджету України у випадках та в порядку, передбачених законом. Поруч з цим, у статті 42 КПК України міститься коло прав, одним із яких є право вимагати відшкодування шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органу, що здійснює оперативно-розшукову діяльність, досудове розслідування, прокуратури або суду, в порядку, визначеному законом, а також відновлення репутації, якщо підозра, обвинувачення не виправдалися. У чинному КПК України це право закріплене вперше.

Згідно з пунктом 1 статті 1, пунктом 5 статті 3 Закону № 266/94-ВР підлягає відшкодуванню шкода, завдана громадянину внаслідок незаконного засудження, незаконного повідомлення про підозру у вчиненні кримінального правопорушення, незаконного взяття і тримання під вартою, незаконного проведення в ході кримінального провадження обшуку, виїмки, незаконного накладення арешту на майно, незаконного відсторонення від роботи (посади) та інших процесуальних дій, що обмежують права громадян. У наведених у статті 1 цього Закону випадках громадянину відшкодовується моральна шкода. З таких же позицій виходив Верховний суд України у Постанові пленуму від №4 від 31.03.1995 р. [4.].

Отже, внаслідок незаконного засудження, ухвалення судом виправдувального вироку, позивач має право на відшкодування майнової та немайнової (моральної) шкоди, і право на таке відшкодування виникає в силу прямої вказівки закону: статті 1176 ЦК України, Закону № 266/94-ВР.

Загальні вимоги процесуального права, закріплені у статтях 57-60, 131-132, 137, 177, 179, 185, 194, 212-215 ЦПК України, визначають обов'язковість установлення судом під час вирішення спору обставин, що мають значення для справи, надання їм юридичної оцінки, а також оцінки всіх доказів, якими суд керувався при вирішенні позову. Обов'язком суду при розгляді справи є дотримання вимог щодо всебічності, повноти й об'єктивності з'ясування обставин справи та оцінки доказів.

Стосовно доказування моральної шкоди, то відповідно до частин другої, третьої статті 13 Закону № 266/94-ВР її розмір визначається з урахуванням обставин справи в межах, встановлених цивільним законодавством. Відшкодування моральної шкоди за час перебування під слідством чи судом провадиться виходячи з розміру не менше одного мінімального розміру заробітної плати за кожен місяць перебування під слідством чи судом.

Велика Палата Верховного Суду зазначає, що законодавець визначив мінімальний розмір моральної шкоди, виходячи з установленого законодавством розміру заробітної плати на момент розгляду справи судом, за кожен місяць перебування під слідством та судом. Тобто цей розмір у будь-якому випадку не може бути зменшено, оскільки він є гарантованим мінімумом. Але визначення конкретного розміру відшкодування залежить від таких чинників, як характер і обсяг страждань (фізичного болю, душевних і психічних страждань тощо), яких зазнав позивач, можливості відновлення немайнових втрат, їх тривалість, тяжкість вимушених змін у його життєвих і суспільних стосунках, ступінь зниження престижу, репутації, час та зусилля, необхідні для відновлення попереднього стану, і сама можливість такого відновлення у необхідному чи повному обсязі. При цьому суди не повинні обмежуватися простим множенням суми заробітної плати на кількість місяців, коли порушувалися права особи [5].

Тобто суд повинен з'ясувати усі доводи позивача щодо обґрунтування ним як обставин спричинення, так і *розміру моральної шкоди*, дослідити надані докази, оцінити їх та визначити *конкретний розмір моральної шкоди*, зважаючи на засади верховенства права, вимоги розумності, виваженості і справедливості.

Саме з цією метою під час реабілітаційного процесу потреба у залученні експерта та проведенні різних видів експертиз набуває актуальності і буде гострішою, оскільки повне поновлення у порушених правах та свободах буде виходити за межі кримінального провадження та кримінального процесу, буде охоплювати не тільки майнові відносини, трудові та суспільно-репутаційні, але й морально-компенсаторні. Зазначені питання можуть бути предметом судово-психологічної, соціально-психологічної психолого-психіатричної експертиз, тощо [6, с. 530-540; 7, с. 337-347; 8; 9, с.278; 10, с.337-347; 11 с.253-255].

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Таким чином, можна зробити висновок, що процес реабілітації вимагає не тільки визнання порушення прав реабілітанта, а й подальшої оцінки завданої шкоди судовим експертом.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянинові незаконними діями органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування, прокуратури і суду» від 01.12.1994 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/266/94-%D0%B2%D1%80>.

2. Цивільний кодекс України від 16.01.2003,[Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.

3. Наказ Міністерства Юстиції України, Генеральної прокуратури України, Міністерства фінансів України «Про затвердження Положення про застосування Закону України «Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянинові незаконними діями органів дізнання, попереднього слідства, прокуратури і суду»» № 6/5/3/41 від 04.03.1996, [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0106-96>.

4. Постанова пленуму Верховного суду України від 31.03.1995 року № 4 «Про судову практику в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди». [Електронний ресурс]. Режим доступу: search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/VS95027.htm

5. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 20 вересня 2018 року у справі № 686/23731/15-ц (провадження № 14-298 цс18), [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://ips.ligazakon.net/document/view/C007510?an=1>

6. Ходанович О.В., встановлення індивідуально-психологічних особливостей у справах компенсації моральної шкоди Криміналістика і судова експертиза. Вип. 61. С. 530-540.

7. Сафуанов Ф.С. Харитонов Н.К., Дозорцева Е.Г. и др. Компетентия комплексной судебной психолого-психиатрической экспертизы по делам о компенсации морального вреда // Практика судебно-психиатрической экспертизы / ГНЦС и СП им. В.П. Сербского. Москва, 2005. Сб. 43. С. 337-347.

8. Шкіря М. Визначення моральної шкоди, завданої фізичній особі Юридичний вісник України № 40 (8 - 14 жовтня 2005 року) https://www.ts.lica.com.ua/b_text.php?type=3&id=261797&base=1.

9. Сахнова Т.В. Экспертиза в суде по гражданским делам. Москва, 1997. С. 278.

10. Сафуанов Ф.С., Харитонов Н.К., Дозорцева Е.Г. и др. Компетентия комплексной судебной психолого-психиатрической экспертизы по делам о компенсации морального вреда // Практика

судебно-психиатрической экспертизы / ГНЦС и СП им. В.П. Сербского. Москва, 2005. Сб. 43. С. 337-347.

11. Утехин С. В., Южанинова А. Л. К вопросу о назначении судебной психолого-медицинской экспертизы в делах по нанесению морального ущерба гражданам // Методы психологии. Ростов н/Д, 1997. Т. 3, вып. 1. С. 253-255.

Павелко (Жук) Карина,
студентка юридичного факультету
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
Науковий керівник:
Коваленко Ілля Олександрович,
адвокат, викладач кафедри
кримінально-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ДО ПИТАННЯ ПРОВЕДЕННЯ ОСВІДУВАННЯ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ХУЛІГАНСТВА

Освідування (ст. 241 КПК України) є самостійною слідчою (розшуковою) дією, яку розглядають як різновид слідчого огляду, специфіка якого обумовлюється його об'єктом – тіло живої особи. В теорії кримінального процесу дану слідчу (розшукову) дію відносять до групи нонвербальних, у результаті проведення яких слідчий отримує інформацію, що міститься в об'єктах матеріального світу і виражається в предметно-просторових ознаках, таких як форма, колір, обсяг тощо [4, с. 368].

Основним методом вивчення тіла освідуваної особи є звичайне спостереження за допомогою органів зору. З метою поліпшення умов спостереження можуть використовуватись різноманітні освітлювальні прилади та пристрої. Крім того можуть застосовуватися збільшувальні прилади (лупа) та світлофільтри для відшукання на тілі людини дрібних та слабо контрастних слідів [7, с. 216-217].

Характер і послідовність початкових слідчих дій у справах про хуліганство, як вірно зазначає М.І. Ніколайчик, багато в чому залежить від правильної оцінки слідчої ситуації, що склалася на момент розслідування [6, с. 5].

Дослідженню правових, організаційних, тактичних і технологічних аспектів даної слідчої (розшукової) дії приділяли увагу науковці в галузі кримінального процесу та криміналістики, зокрема, Аленін Ю. П., Єфімов М.М., Коновалова В. О., Капліна О. В., Маринів В., Попелюшко В. О.,

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Савицький Д. О., Тертишник В. М., Харченко К. О., Чаплинський, Шепітько В. Ю. та інші. Дослідниками створено надійне підґрунтя для подальших наукових пошуків правового врегулювання порядку і технології проведення освідування осіб при розслідуванні такого злочину як хуліганство. Необхідно зазначити, що певні зміни до порядку проведення освідування внесено у зв'язку із прийняттям нового Кримінального процесуального кодексу України 2012 року.

Проте практика його застосування свідчить про наявність окремих дискусійних питань, що виникають під час його реалізації, необхідність розроблення пропозицій щодо удосконалення окремих норм і практики їх застосування в процесі кримінального провадження щодо розслідування хуліганства.

Відповідно до ст. 241 КПК України освідування - це слідча (розшукова) дія, яка проводиться слідчим або прокурором щодо підозрюваного, свідка чи потерпілого для виявлення на їхньому тілі слідів кримінального правопорушення або особливих прикмет, якщо для цього не потрібно проводити судово-медичну експертизу.

Єфімов М.М. вказує, що освідування проводилось у 84% вивчених ним кримінальних справ, за якими злочинець був затриманий на місці вчинення суспільно небезпечного діяння. Крім того, за словами науковця, освідуванню підлягали і потерпілі (67%), адже в ході вчинення хуліганських дій часто мають місце випадки заподіяння тілесних ушкоджень [3].

Тобто, опираючись на дослідження Єфімова М.М. можна з впевненістю стверджувати, що освідування є найбільш поширена слідча (розшукова) дія при розслідуванні хуліганства.

В цьому контексті доречно звернутися до роботи С.О. Сафронова, який зазначав, що «...під час розслідування кримінальних справ про тілесні ушкодження завжди рекомендується проводити освідування підозрюваного, потерпілого і, в окремих випадках, свідків-очевидців. Це пояснюється тим, що в процесі розслідування імовірність необхідності встановлення факту бійки, необхідної оборони для даної категорії справ є великою» [8, с. 14].

Наведені С.О. Сафроновим моменти тісно переплітаються з розслідуванням справ по факту вчинення хуліганства. Адже ознаки слідів на тілі з часом змінюються, може мати місце самоушкодження підозрюваного, в деяких випадках неможливо встановити, хто з задіяних осіб є хуліганом – ці фактори вказують на необхідність термінового проведення освідування на початковому етапі розслідування хуліганства.

Серед об'єктів освідування при розслідуванні хуліганства можна виділити наступні :

- 1) підозрюваний, на тілі якого можуть бути особливі прикмети (татування, родимі плями, шрами);
- 2) сліди боротьби, поранення, а також інші ознаки;
- 3) потерпілий, на тілі якого можуть бути різні тілесні ушкодження і сліди злочину ((крові, сечі, інші речові докази біологічного походження);
- 4) свідок, на тілі якого можуть бути сліди, які мають відношення до злочину.

Потрібно зазначити, що освідування для встановлення наявності певних тілесних ушкоджень повинно проводитися негайно після встановлення особи, що йому підлягає. Якщо освідування проводиться через декілька днів чи тижнів, незначні подряпини, синці за цей час зникають, а в медичних документах містяться дані лише про ті тілесні ушкодження, щодо яких проводилося лікування, і відсутні записи про незначні тілесні ушкодження [2, с. 33].

Ці незначні тілесні ушкодження, що мають здатність швидко зникати, не залишаючи слідів, можуть бути втрачені для подальшого їх використання в якості доказів. Тобто ознаки слідів на тілі зникають, або змінюються, що в деяких випадках унеможлиблює встановлення, хто із учасників події був порушником.

На тілі потерпілого також можна виявити певні сліди біологічного походження. Деякі автори та науковці вважають, що освідування потерпілого повинно проводитися тільки в тих випадках, коли його показання неточно відображають подію. Однак на нашу думку все ж такі освідування потерпілого необхідно робити у всіх випадках для встановлення істини та дійсної картини злочину.

З іншого боку, позбавлення слідчого і суду можливості виявити на тілі підозрюваного особливі прикмети і сліди захищаючи почуття їх сором'язливості, означає зробити неможливим встановлення істини багатьох кримінальних справах [5, с. 71-76]. Також деякі проблеми практичного характеру виникають й при примусовому освідуванні потерпілого.

Тому, на нашу думку, освідування підозрюваних повинно проводитися як в добровільному так й в примусовому порядках, а щодо потерпілих, то тут доцільно спробувати роз'яснити мету, ціль та значення цієї слідчої (розшукової) дії для притягнення винного до відповідальності.

Отже, освідування є обов'язковою слідчою (розшуковою) дією на початковому етапі розслідування хуліганства. Вона полягає в огляді обставин, що мають значення для кримінального провадження. В дані категорії справ освідуванню можуть підлягати як підозрюваний, так і потерпілі зі свідками.

Список використаних джерел:

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

1. Кримінальний процесуальний кодекс: Закон України від 13.04.2012 № 4651- VI // Відомості Верховної Ради України. — 2013. — № 9-10, 11-12, 13. — Ст. 88
2. Бурданова В.С. Расследование умышленного причинения вреда здоровью. – Изд. 3-е, ыспр. И доп. / В.С. Бурданова, Л.Н. Никитин. – СПб., 2010. 72.с.
3. Єфімов М.М. Особливості проведення слідчих дій на початковому етапі розслідування хуліганства. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2012. Спеціальний випуск № 1. С. 296-303
4. Кримінальний процес : підручник / Ю. М. Грошевий, В. Я. Тацій, А. Р. Туманянц та ін. ; за ред. В. Я. Тація, Ю. М. Грошевого, О. В. Капліної, О. Г. Шило. – Х. : Право, 2013. 824 с.
5. Маринів В. Правові засади освідування особи. *Вісник прокуратури*. 2003. - № 12(30). С. 71-76
6. Николайчик Н. И. Методика расследования хулиганства : лекция / Николайчик Н. И. – Минск, 1985.
7. Харченко С. В. Особливості освідування неповнолітніх / С. В. Харченко // Актуальні проблеми розслідування злочинів [Текст] : зб. тез доповідей III Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 1 лип. 2014 р.). – К. : Нац. акад. внутр. справ, 2014. С. 215-217.
8. Сафронов С. О. Методика розслідування умисного заподіяння тяжких і середньої тяжкості тілесних ушкоджень : Наук.-практ. посіб. / С. О. Сафронов. - Х., 2003. - 174 с.

Почтова Євгенія Сергіївна,
ад'юнкт кафедри криміналістики,
судової медицини та психіатрії
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ЩОДО ДОПОМОГИ СПЕЦІАЛІСТА ПІД ЧАС ОГЛЯДУ МІСЦЯ ПОДІЇ З ВИЯВЛЕННЯ СЛІДІВ БІОЛОГІЧНОГО ПОХОДЖЕННЯ В УМОВАХ РИЗИКУ ІНФІКУВАННЯ ВІЛ, ТУБЕРКУЛЬОЗОМ АБО ІНШИМИ ІНФЕКЦІЙНИМИ ЗАХВОРЮВАННЯМИ

Під час проведення огляду місця події, впливають ризики інфікування слідчого ВІЛ, туберкульозом та іншими інфекційними захворюваннями, що пов'язані із детальним оглядом об'єктів, вилученням об'єктів зі слідами та самих слідів, що супроводжується тактильним контактом з ними.

Слід додати, що вказаної процедури виявлення та вилучення не можна уникнути. По перше, зобов'язання вилучати речові докази визначено Інструкцією «Про порядок вилучення, обліку, зберігання та передачі речових доказів у кримінальних справах, цінностей та іншого майна органами дізнання, досудового слідства і суду», затвердженою Наказом № 51/401/649/471/23/125 від 27.08.2010 та, як вдало зазначає Г. Щербакова, ігнорування виявлених на місці події слідів крові, або багатьох інших слідів, їх поверхнева фіксація позбавляє можливості: висувати версії щодо ознак події, поведінки її учасників; робити попередні висновки про застосовані предмети й інструменти, механізм їх дії на об'єкт (перешкоду, жертву), напрямок їх руху, спосіб застосування тощо [1, с. 267]. Ми поділяємо цю думку та наголошуємо на тому, що при огляді місця події повинні бути виявлені, зафіксовані і досліджені всі фактичні обставини, які можуть мати доказове значення. Отримані докази нададуть можливість використовувати їх при проведенні інших слідчих (розшукових) дій.

Так, з метою ефективного проведення огляду та безпечного вилучення слідів злочину, усі речовини біологічного походження та порівняльні зразки повинні розглядатися як такі, що становлять підвищену біологічну небезпеку. Зразки потенційно можуть надавати носії ВІЛ/СНІДу, туберкульозу, гепатиту В і С, або інших патогенів [2].

Необхідно зазначити, що в криміналістиці та судовій медицині, під слідами біологічного походження найчастіше розуміють сліди-нашарування речовин, які походять від тіла людини, або такі, щодо яких передбачається зазначене їх походження. Найчастіше на місці події можуть бути вилучені сліди крові, сперми, слини, сечі, калу, піхвових виділень, волосся, частки тканин тіла, а також інші речовини [3, с. 258-259]. Особливу небезпеку біологічних слідів становить те, що у ряді випадків вони можуть бути слабо видимими, або ж взагалі невидимими неозброєним оком. Їх називають мікрооб'єктами.

За визначенням Л.П. Баканової, мікрооб'єкти, – це матеріальні об'єкти, пов'язані з подією злочину, пошук, виявлення, вилучення та дослідження яких у зв'язку з їх малими розмірами, масою ускладнені або неможливі за допомогою неозброєного ока: ці дії можуть бути здійснені спеціальними технічними засобами, що забезпечують можливість роботи з малими кількостями речовини [4].

Отже, виявлення більшості таких слідів потребує застосування сучасної спеціальної техніки. Для виявлення деяких слабо видимих слідів, або ж слідів невеликого розміру достатньо застосовувати звичайні збільшуючі та освітлюючі прилади, для інших – сучасні лазерні, монохромні або ж ультрафіолетові освітлювачі. Та, як зазначає В.І. Цимбалюк, навіть такої техніки може бути недостатньо для виявлення зовсім малих клітин, таких як клітини, або ж таких, що не дають освітлення [3, с. 259].

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Р.І. Благу́та, О.В. Захарова, М.Ю. Ковальська до технічних засобів для виявлення слабковидимих слідів біологічного походження відносять наступні: лупа з підсвіткою, освітлювальні прилади, переносні джерела ультрафіолетового опромінення та зазначають, що огляд поверхонь предметів і одягу слід проводити в косопадаючому світлі з допомогою криміналістичної лупи. При візуальному виявленні підозрілих слідів, приміщення, де проводять огляд, затемнюють і на плями, подібні на кров'яні, спермальні, слинні, направляють ультрафіолетові промені. Кров дані промені поглинає і виявляється у вигляді темних «бархатистих» плям. Сперма і слина флуоресціюють блідо-голубим світінням. Сліди сперми, змішані з кров'ю, не флуоресціюють. Використовувати ультрафіолетове опромінення слід тільки для виявлення малопомітних мікрослідів. Враховуючи, що ультрафіолетові промені руйнують ДНК крові та сперми, освітлювати ними підозрілі сліди рекомендується не більше 5 секунд [5, с. 89].

Слушною є думка І.В. Пирога, що спеціалістом у кримінальному провадженні, надається криміналістична, консультативна, методична та технічна допомога. Криміналістична допомога полягає у підготовці, організації та проведенні певної слідчої (розшукової) дії; виявленні, фіксації, вилученні доказів, підборі зразків для експертного дослідження. Методична допомога з боку спеціаліста під час проведення слідчої (розшукової) дії полягає у роз'ясненнях термінів, що використовуються в окремій галузі знань, правильних назв вилучених об'єктів або їх частин. Іноді під час складання протоколу слідчий записує цю інформацію під диктовку спеціаліста. Технічна допомога слідчому надається під час використання техніко-криміналістичних засобів у процесі проведення слідчих (розшукових) дій; огляді, виявленні, фіксації та вилученні речових доказів; складанні схем, креслень тощо. Консультативна допомога виражається в усних роз'ясненнях, довідках зі спеціальних питань, що можуть виникнути або виникають під час підготовки та проведення слідчих (розшукових) дій, процесуальному оформленні їх результатів [6, с. 262].

Звичайно, що слідчий не може в повній мірі володіти спеціальними знаннями, стосовно правильного застосування техніко-криміналістичних засобів для виявлення, вилучення та фіксації слідів біологічного походження, підборі зразків для експертного дослідження тощо. Тому, ще на підготовчому етапі огляду місця події, а саме, до виїзду на місце огляду, слідчий мусить прийняти рішення щодо залучення спеціаліста.

Однак, незалежно від участі спеціаліста під час огляду місця події, слідчий мусить дотримуватися універсального принципу перестороги, який полягає у сприйнятті кожного об'єкту, з яким він контактує, як потенційно небезпечного з точки зору інфікування, а тому, мусить

використовувати увесь арсенал засобів інфекційного захисту: гумові рукавички, медичну маску та, за можливості, захисний халат, що убезпечить контакт верхнього одягу з потенційно інфікованими поверхнями.

Список використаних джерел:

1. Щербакова Г./ Огляд місця події під час розслідування грабежів та розбоїв/ Г. Щербакова// Науковий часопис Національної академії прокуратури України. – 2016. – № 3. – С. 262–269.
2. Physicalevidencehandbook/ Texasdepartmentofpublicsafety – CrimeLaboratoryService. – [Електронний ресурс] – режим доступу: http://www.crime-scene-investigator.net/evidence_manual_TX.pdf
3. Цимбалюк. В.І./ Правові та медичні особливості огляду трупу/ / Право і суспільство №1, 2015, стр. 255-261
4. Баканова Л. П. (2005). Теоретические и практические основы использования микрообъектов в раскрытии и расследовании преступлений, Ташкент, Академия МВД Республики Узбекистан, 119 с. – [Електронний ресурс] – режим доступу: <http://akadmvd.uz/wp-content/uploads/2005-bakanova-mikroobyekt-ru.pdf>
5. Застосування спеціальних знань і техніко-криміналістичних засобів під час проведення слідчого огляду: метод. рекомендації / укл. Р. І. Благута, О.В. Захарова, М.Ю. Ковальська та ін. Львів: ЛьвДУВС, 2019. 104 с.
6. Пиріг І.В. Теоретико-прикладні проблеми експертного забезпечення досудового розслідування : монографія. Дніпропетровськ : ДДУВС; Ліра ЛТД, 2015. 432 с.

Проценко Анна Миколаївна,
аспірант Харківського науково-дослідного інституту судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса

ПРОБЛЕМИ РЕГУЛЮВАННЯ ДОПИТУ ЕКСПЕРТА ПІД ЧАС СУДОВОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Показання експерта згідно ст.ст. 84, 95 Кримінального процесуального кодексу (далі – КПК) України визнані джерелами доказів у кримінальному провадженні на рівні із висновком експерта, а допит експерта в суді регламентується ст. 356 КПК України. Попри те, що актуальним питанням показань експерта приділено значний інтерес вченими процесуалістами та криміналістами, чимало аспектів допиту експерта залишаються нерозкритими. Аналіз процесуального закону щодо показань та допиту експерта в суді показує, що існує низка прогалин і

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

помилки, пов'язаних з процедурою отримання вказаних свідчень.

Перший недолік стосується використаної законодавцем термінології. Мета виклику експерта на допит формулюється в кримінальному процесуальному законі в різних інтерпретаціях. Згідно п. 2 ч. 5 ст. 69 КПК України експерт зобов'язаний прибути до суду і дати «відповіді на запитання під час допиту». Відповідно до п. 6 ч. 3 ст. 69 КПК України якщо проведення експертизи не є службовим обов'язком особи, яка залучена як експерт, вона має право одержати винагороду за виконану роботу та відшкодування витрат, пов'язаних із проведенням експертизи і викликом для «надання пояснень чи показань». Згідно із ч. 3 ст. 95 КПК України експерт зобов'язаний «давати показання» слідчому судді та суду. Нарешті, згідно ч. 1 ст. 356 КПК України за клопотанням сторони кримінального провадження, потерпілого або за власною ініціативою суд має право викликати експерта для допиту для «роз'яснення» висновку. Підсумовуючи викладене можна відмітити, що законодавець використовує різні терміни щодо свідчень, які надає експерт під час допиту: показання, відповіді, пояснення, роз'яснення, доповнення. На нашу думку різноманітність термінології щодо однієї і тієї ж процедури не сприяє точному розумінню мети допиту експерта і вимагає уніфікації.

У ч. 1 ст. 356 КПК України вказано, що за клопотанням сторони кримінального провадження, потерпілого або за власною ініціативою суду експерт викликається в суд для надання показань щодо проведеної їм експертизи. Перед допитом головуєчий приводить експерта до присяги, в якій він присягає сумлінно виконувати обов'язки експерта. Оскільки показання експерта є джерелом доказів, виникає питання, чи несе експерт кримінальну відповідальність за відмову від давання показань та завідомо неправдиве показання як це передбачено у ст. 384 та ст. 385 кримінального кодексу (далі – КК) України стосовно свідка? В ст. 70 КПК України вказано, що відповідальність експерта настає за завідомо неправдивий висновок, відмову без поважних причин від виконання покладених обов'язків у суді. Ст. 384 КК України регламентує кримінальну відповідальність експерта лише за завідомо неправдивий висновок, а ст. 385 КК України – за відмову експерта без поважних причин від виконання покладених на них обов'язків у суді. З урахуванням того, що експертиза вже проведена, експерт прибув до суду, обов'язки експерта під час допиту в стадії судового розгляду, згідно вимог ч. 5 ст. 69 КПК України, включають тільки дачу відповідей на запитання. На наш погляд очевидна прогалина законодавця щодо відповідальності експерта за відмову давати показання та за дачу завідомо неправдивого показання під час допиту повинна бути усунена шляхом внесення відповідних доповнень у ст. 384 КК України та ст. 70 КПК України.

Згідно із ч. 3 та ч. 5 ст. 356 КПК України питання, що ставляться

експертів, та відомості, які надаються сторонами, мають на меті встановлення (перевірку) достовірності наданого експертного висновку. Достовірність висновку експерта зазвичай розглядається двоюко. Як вказує Ю. К. Орлов, достовірність включає як істинність висновку, тобто відповідність висновків експерта об'єктивної дійсності, так і його обґрунтованість (переконливість, аргументованість) [1, с. 141–142]. Встановлення відповідності висновку іншим встановленим у кримінальному провадженні фактам здійснюється під час оцінки висновку сторонами та судом поза межами допиту експерта. Якщо в результаті оцінки виникають сумніви щодо обґрунтованості (наукової обґрунтованості) результатів проведеного дослідження, то це є підставою для виклику експерта на допит для дачі пояснень.

Аналіз ч. 3 та ч. 5 ст. 356 КПК України щодо частини питань, які ставляться експерту, та всіх відомостей, що надаються сторонами щодо особи експерта, дозволяє висловити такі зауваження. По-перше, питання, щодо «наявності в експерта спеціальних знань та кваліфікації з досліджуваних питань (освіти, стажу роботи, наукового ступеня тощо), дотичних до предмета його експертизи», та «відомості, які стосуються знань, вмінь, кваліфікації, освіти та підготовки експерта» є, на наше переконання зайвими для атестованого експерта (співробітника або не співробітника державної спеціалізованої установи), оскільки інформація щодо особи такого експерта обов'язково вказується у вступі висновку (ч. 1 ст. 102 КПК України) та міститься у державному Реєстрі атестованих судових експертів Міністерства юстиції України. Вказані питання та відомості доцільно ставити експертам, які залучалися як фахівці для проведення експертиз, що не здійснюється у державних спеціалізованих установах (ст. ст. 7, 9 Закону України «Про судову експертизу» [2]). По-друге, вказані питання та відомості спрямовані не на встановлення достовірності висновку, а компетенції експерта.

Згідно ч. 4 та ч. 6 ст. 69 КПК України експерт має право відмовитися від давання висновку, якщо наданих йому матеріалів недостатньо для виконання покладених на нього обов'язків, через відсутність у нього необхідних знань або без залучення інших експертів. В цих випадках експерт складає повідомлення про неможливість проведення експертизи за поставленими запитаннями або без залучення інших осіб (ч. 7 ст. 69 КПК України). Вказане повідомлення є процесуальним документом, який є відповіддю ініціатору проведення експертизи і в якому роз'яснюється причина відмови від надання висновку. Цей документ відіграє істотну роль у випадку, коли після його отримання заінтересованим учасником кримінального провадження експертиза не була проведена, а важливі факти, для з'ясування яких вона була призначена, не встановлені. На наш погляд, вказане повідомлення, причини його винесення, можливість усунення перешкод для експертного дослідження і призначення нової експертизи можуть бути предметом обговорення під час допиту експерта.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Слід зазначити, що у підзаконному нормативному акті Міністерства юстиції передбачений обов'язок експерта надавати роз'яснення, показання чи доповнення з приводу проведеної експертизи або причин повідомлення про неможливість її проведення [3, п.2.2]. Вважаємо, що у кримінальному процесуальному кодексі доцільно передбачити виклик до суду експерта не тільки щодо наданого ним висновку, але й повідомлення про неможливість проведення експертизи з метою з'ясування причин відмови.

Список використаних джерел:

1. Орлов Ю.К. Судебная экспертиза как средство доказывания в уголовном судопроизводстве. Москва: Ин-т повышения квалификации РФЦСЭ, 2005. 264 с.

2. Про судову експертизу: Закон України № 4038-ХІІ від 24.02.1994. *Вісник Верховної Ради України*. 1994. № 28. Ст. 233.; із змінами, внесеними згідно із Законом України № 524-ІХ від 04.03.2020.

7. 3. Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень: наказ Міністерства юстиції України від 8.10.1998 № 53/5; із змінами і доповненнями, внесеними наказом Міністерства юстиції України № 667/5 від 24.02.2020.

Рабчун Вадим Володимирович,
ад'юнкт кафедри досудового
розслідування
Національної академії
внутрішніх справ

PECULIARITIES OF EXAMINATION OF THE PLACE OF THE EVENT DURING THE INVESTIGATION OF HULIGANISM CONCERNING THE LOCKING THE WORK (ACTIVITIES) OF STATE BODIES, INSTITUTIONS AND ORGANIZATIONS

Investigating hooliganism related to the blocking of the work (activity) of government bodies, institutions and organizations is a process of gathering evidential information, as is any other criminal proceeding. One of the important investigative (investigative) actions aimed at this is the various types of investigative review.

The surveyed law enforcement officials identified the review as the most effective investigative (investigative) action in the investigation of crimes qualified in accordance with Art. 296 of the Criminal Code of Ukraine, in 81% of cases. One of the main types of reviews that holds a special place among all

investigative (investigative) actions aimed at gathering information from trace mappings is an overview of the place of the event.

Surveying the scene is of particular importance when investigating hooliganism, which in any case left some traces on material objects: damage to vending machines, breaking of windows and windows, abuse of monuments, obscene inscriptions on fences, buildings, etc. [4, p. 23]. The analysis of materials of criminal proceedings revealed that at the initial stage of investigation of hooliganism related to the blocking of work (activity) of state bodies, institutions and organizations, the following types of examinations are usually carried out: spot inspection – 73 %, inspection of living persons (examination) – 34 %, review of things – 15 %, review of documents – 5 %. Not only is the location of the scene important but also one of the most difficult to prepare and conduct investigative (search) actions. This feature is further complicated by the fact that, as a rule, the investigator does not at the outset know when, where and under what circumstances he will inspect the scene, thereby initiating an investigation into the crime. Initial information about hooliganism, which requires going to the scene, quite often comes suddenly, so all preparation for the review should be carried out in the shortest possible time, determining what and how to do it [2, p. 34]. In general, the inspection of the scene is an urgent investigative action aimed at the investigation of the territory (premises or structures) where the incident containing the signs of the crime occurred [5, p. thirteen].

V.P. Popov, in his turn, considered the review of the scene as a complex of investigative and investigative measures aimed at identifying and securing material evidence and traces of the crime, establishing the mechanism and motives of the crime, using the survey data for the purpose of hot pursuit search [7, with. 8-9]. The main tasks of the EPE are to define the following:- determination of the time of the commission of the alleged crime, the time during which the offender was at the scene;- determination of the crime scene;- identification of the victim, data that characterize his / her identity;- identification of the perpetrators of hooliganism;- determination of the motives and goals of the crime;- establishing the method and tools of hooliganism;- identification of missing items (carried by criminals);- identify the path of approach and departure of criminals from the scene;- identification of ways of approach of the victim;- identification of possible traces that could remain on the perpetrators [6, p. 165].).

By the way, M.M. Yefimov emphasizes that the right tactics of inspection of the scene contributes to obtaining important evidence that indicates the involvement of these persons in the act of hooliganism. Sightseeing tactics have certain characteristics that depend on the particular investigative situation or the situation being examined: the crime scene or the scene (area, premises or damaged houses, vehicles, fences, etc.). The main organizational and tactical measures for reviewing the scene during a hooliganism investigation include the following: defining the limits of the review; arrangement of forces and means

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

(their use); the sequence of inspection of objects; methods of investigating the scene [3, p. 82].

The following persons should be included in the investigation of the scene when investigating a hooliganism related to the blocking of work (activity) of state bodies, institutions and organizations, depending on the investigative situation: obligatory participants: investigator or other authorized person (head of the IOG), employees of criminal police units (to protect the scene, to monitor the behavior of individuals, to survey nearby territory, to interview witnesses, to conduct operational search operations), understood; optional participants: a forensic inspector who works to identify and collect traces left at the scene; an employee of the SECC or a forensic research institute upon request, if necessary, to identify and remove individual traces of a criminal offense; the inspector of security or security services of the object under review [1, p. 55]. To summarize, in the investigation of hooliganism related to the blocking of work (activity) of state bodies, institutions and organizations, the obligatory investigative (search) action is the inspection of the scene. Properly defined review tasks make it possible to direct the activities of police officers to the most important facts necessary to establish a specific criminal proceeding.

Список використаних джерел:

1. Антонюк Е.В. Особенности проведения отдельных следственных (розыскных) действий при расследовании хулиганства, предусмотренного ч. 4 ст. 296 УК Украины // *Международный научно-практический журнал «Право и Закон»*. 2016. № 3. С. 53-58.
2. Возгрин И.А. О первоначальном этапе расследования хулиганства. *Вопросы теории и практики борьбы с хулиганством*. Ленинград, 1975. 112 с.
3. Єфімов М.М. Розслідування злочинів проти громадського порядку та моральності : навч. посібник. 2-е вид., доп. і перероб. / Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2018. 188 с.
4. Крикунов А.О. Расследование хулиганства: лекция. Киев: НИ и РИО КВШ МВД СССР им. Ф.Э. Дзержинского, 1978. 44 с.
5. Макаренко Є.І., Негодченко О.В., Тертишник В.М. Огляд місця події. Навч. Посібник. Дніпропетровськ: Дніпропетровський юридичний інститут МВС України, 2001. 156 с.
6. Осмотр места происшествия: Справочник следователя / Рук. авт. кол. А.А. Леви. М.: Юрид. лит., 1979. 234 с.
7. Попов В.П. Осмотр места происшествия / Под ред. В.А.Хвана. Алма-Ата: Казгосиздат, 1957. 68 с.

Рец Віолетта Володимирівна,
курсант 3-го курсу факультету
підготовки фахівців для органів
досудового розслідування

Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
Науковий керівник:

Павлова Наталя Валеріївна,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри криміналістики,
судової медицини та психіатрії
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

КРИМІНАЛІСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ДОВЕДЕННЯ ДО САМОГУБСТВА ШЛЯХОМ ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРНЕТ- ТЕХНОЛОГІЙ: ВІКТИМОЛОГІЯ ЖЕРТВИ

З розвитком можливостей мережі Інтернет відомі не тільки її переваги, але й недоліки, адже використання універсального винаходу людства недобросовісними користувачами призводить до того, що мережа стає знаряддям вчинення різноманітних злочинів. Не виключенням є й доведення до самогубства шляхом використання Інтернет-технологій. Зовсім недавно дане діяння не було зазначено у диспозиції відповідної статті Кримінального кодексу України як кримінально каране і протиправне, проте, зі збільшенням кількості жертв віртуальних злочинців та удосконаленням ними способів вчинення злочину, з'явилася потреба у криміналізації і всебічному вивченні кримінально-правової та соціальної проблеми для подальшого запобігання несприятливим для суспільства наслідкам.

Доведення до самогубства шляхом використання Інтернет-технологій як кожне кримінально каране діяння містить у собі компоненти, що становлять склад злочину, зокрема, об'єкт, об'єктивну сторону, суб'єкт і суб'єктивну сторону. Проте, у складі об'єктивної сторони слід виокремлювати особу, на яку чинить посягання злочинець, керуючись своїм внутрішнім переконанням – суб'єктивною стороною. Зокрема, особа у даному випадку є жертвою, так званим «віктимом» (з англ. – victim «жертва»).

Сучасна криміналістика, а також окремі розділи кримінології займаються вивченням жертв різних злочинів, а наука, що їх вивчає – віктимологія, – містить дослідження стосовно жертв, доведених до самогубства, шляхом використання Інтернет-технологій.

Віктимологія – це система знань про жертв злочинів, закономірності і чинники їх поведінки, що призводить до злочинних посягань, а також

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

заходи віктимологічного запобігання. Таким чином, базовим поняттям у структурі вчення є жертва злочину, яка відображає конкретну особу із притаманними їй ознаками і властивостями. Крім того, саме жертва злочину володіє певними особливостями, що вирізняє її для злочинця серед усіх інших людей. Така особливість називається віктимністю, тобто вірогідність стати жертвою злочину. Цей феномен може бути індивідуальним, тобто належати конкретній людині, або масовим, тобто належати певній соціальній групі тощо [1].

Доведення до самогубства через мережу Інтернет вчиняється переважно за допомогою психологічного впливу на особу за допомогою демонстрації фото- і відеоматеріалів, шантажу, залякування, спонукання до вчинення певних дій, аж до самого вчинення самогубства, навіть якщо людина цього не бажала тощо. Найвищий показник віктимності у злочинах стосовно віртуального доведення до самогубства мають діти та підлітки. Вікова група охоплює доволі широкий діапазон, починаючи від 10-19 років, проте такий віковий проміжок можна розподілити за двома підгрупами: 10-14 років; 15-19 років [3, с. 5-7]. Бачимо дітей пубертатного періоду і після нього. Ці вікові групи є найбільш вразливими, у зв'язку із статевим дозріванням, проте навіть після його проходження, неповнолітні мають нестійку психіку, складні стосунки з оточуючими і багато інших неприємностей до досягнення повноліття. Перебуваючи у стані дисонансу із батьками і суспільством, неповнолітні знаходять псевдорозуміння і комфорт у соціальних мережах, де на них вже чатують зловмисники.

Важливу роль у механізмі злочинної поведінки відіграє поведінка жертви, тому що, занурившись у віртуальний світ, особа бажає створити там ідеальну себе, викладаючи багато світлин, відео із власного життя і описуючи в деталях домашніх улюбленців, місце, де вона мешкає, друзів тощо. Жертва, не уявляючи, хто перебуває на іншій стороні екрану багатофункціонального пристрою, вільно спілкується, видає необхідну інформацію і довіряє незнайомцю більше, аніж батькам, що зумовлено спільними інтересами. Злочинці встановлюють контакт із потенційною жертвою з тим, щоб вона добровільно забажала потрапити до гри. Саме тому поведінка дитини або підлітка у соціальній мережі виконує роль умови, що сприяє вчиненню злочину [2].

Попри те, що діти і підлітки є психологічно несформованими і нестійкими соціальними групами, вони можуть повірити у легенди, якими злочинець агітує спробувати виконати декілька умов гри. Зокрема, неповнолітнім віру в «інформаційне переродження» особистості, вічне злиття з Мережею, смерть – це не припинення існування, а втеча від несприйняття суспільства і непорозумінь з батьками. Діти і підлітки належать до такої категорії і можуть в це повірити, а до того ж вони живуть в епоху тотальної діджиталізації, тому в перетворення людини у

«кілобайт» неважко повірити [3, с. 6-9].

Серед технік доведення до самогубства виокремлюють також кібербулінг, який характеризується цькуванням особи з різних причин. То можуть бути однокласники, однолітки за допомогою анонімних погроз, кіберсталкінгу (переслідування), флемінгу, публічне викриття та шахрайство, радісне побиття, які провокують виникнення і посилення думок про самогубство. У цьому випадку жертва абсолютно протилежна тій, що бере участь у «групах смерті», вона намагається бути такою, як усі, проте її не приймають. У такому випадку особу навмисно не схиляють до самогубства, проте чинять такі, що є в причинному зв'язку із думками людини про закінчення життя.

Розвиток інформаційних технологій, щоденний доступ до мережі Інтернет є не тільки благом і одним із найкращих надбань людства за останні сто років, проте вони становлять серйозну загрозу життю, фізичному і психічному здоров'ю неповнолітніх. Першочерговим заходом запобігання доведення до самогубства шляхом використання Інтернет-технологій є бесіда батьків зі своїми неповнолітніми дітьми стосовно того, що їм не треба незнайомим особам надсилати власні фото- або відеоматеріали, а також про те, що їх діти можуть на будь-якому етапі розповісти про власні неприємності або скрутну ситуацію, у якій опинилися. Батьки повинні пам'ятати, що це елементарне правило Інтернет-гігієни, яке має бути ними виконано [3, с. 7-12].

Отже, доведення до самогубства через мережу Інтернет вчиняється переважно за допомогою психологічного впливу на особу за допомогою демонстрації фото- і відеоматеріалів, шантажу, залякування, спонукання до вчинення певних дій, аж до самого вчинення самогубства. Першочерговим заходом запобігання доведення до самогубства шляхом використання Інтернет-технологій є бесіда батьків зі своїми неповнолітніми дітьми стосовно Інтернет-гігієни.

Список використаних джерел:

1. Голіна В.В. та ін. Кримінологія : підручник; за ред. проф. В. В. Голіни, Б. М. Головкина ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків : Право, 2014. 439 с.

2. Керик Л.І. Криміналістична характеристика та основи розслідування доведення до самогубства: автореф. дис. канд. юрид. наук. 12.00.09. Х.: НУ «Юридична академія України ім. Ярослава Мудрого», 2013. 21 с.

8. 3. Бастрикін А.І. Злочини проти неповнолітніх в Інтернет-середовищі: до питання щодо віктимологічної профілактики та кримінально-правової оцінки. Актуальні питання попередження злочинності (рос. мовою). Том 11. Вип. №1. 2017. С. 5-12.

Риженко Діана Вікторівна,
студентка юридичного факультету
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
Науковий керівник:
Коваленко Ілля Олександрович,
адвокат, викладач кафедри
кримінально-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ ПРИЗНАЧЕННЯ ЕКСПЕРТИЗ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ НАНЕСЕННЯ ТІЛЕСНИХ УШКОДЖЕНЬ

Слідчому у процесі розслідування часто необхідна допомога особи, яка володіє науковими, технічними або іншими спеціальними знаннями, в цьому випадку залучаються експерти. Однією з форм використання спеціальних знань у кримінально-процесуальній діяльності є проведення експертизи [7, с. 330]. Відповідно до норм КПК України, експертиза проводиться експертною установою, експертом, якщо для з'ясування обставин, що мають значення для кримінального провадження, необхідні спеціальні знання [1]. В свою чергу, дослідження кримінальних проваджень доводить, що проведення експертних досліджень надає відповідь під час вирішення питання про доведеність винуватості особи в злочині, обставини його вчинення та про його кримінально-правову кваліфікацію.

Судово-експертна діяльність здійснюється на принципах законності, незалежності, об'єктивності та повноти дослідження. Незалежність судового експерта й правильність його висновку забезпечується:

- визначеним законом порядком призначення експерта;
- заборонаю втручатися будь-кому в проведення судової експертизи;
- створенням необхідних умов для діяльності судового експерта;
- можливістю призначення повторної експертизи;
- кримінальною відповідальністю експерта за надання невірною висновку та без поважних причин не надання висновку;
- присутністю учасників процесу під час проведення експертизи [2].

Під час досудового розслідування кримінальних проваджень, вчинених проти життя і здоров'я особи, виникають складні завдання медичного характеру, які не можуть бути вирішені внаслідок проведення слідчих дій. Призначається судово-медична експертиза у тому випадку, коли наявне тілесне ушкодження. Вона становить 80 % експертиз, які проводяться. Під час її проведення встановлюється механізм спричинення

шкоди здоров'ю за конкретних обставин та низка інших обставин, які мають важливе значення для досудового розслідування та судового розгляду справи. Експертні висновки являються доказами в кримінальних провадженнях, що вчинені проти життя та здоров'я особи. Спеціальні знання експерта застосовують у випадках, коли істину встановити неможливо. Норми права визначають діяльність експерта як діяльність із застосування спеціальних знань у дослідженні певних явищ чи подій [6, с. 150-151].

Експертиза ступеня тяжкості тілесних ушкоджень є найпоширеніший вид експертизи живих осіб. Питома вага її серед експертиз живих осіб досягає 90 %. Її використовують в кожному випадку, якщо необхідно визначити ступінь вини і міру покарання винного за нанесення тілесних ушкоджень [5, с. 410].

Визначення ступеня тяжкості нанесення тілесних ушкоджень проводиться згідно з Кримінальним і Кримінально-процесуальним кодексами України та «Правилами судово-медичного визначення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень».

У юриспруденції тілесні ушкодження розрізняють за ступенем тяжкості:

- тяжкі (статті 121, 123, 124, 128),
- середньої тяжкості (статті 122, 128),
- легкі (стаття 125) КК України.

Відповідно до Правил судово-медичного визначення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень з медичного погляду, тілесні ушкодження - це зміна анатомічної цілісності тканин, а також органів та їх функцій, що виникає як наслідок дії одного чи декількох зовнішніх ушкоджуючих факторів – хімічних, біологічних, фізичних, психічних [2].

Тяжкі тілесні ушкодження - ті, що є небезпечними для життя, втрата органа або його функцій, розлад здоров'я, який пов'язаний зі стійкою втратою працездатності не менше як на одну третину, невиправне понівечення обличчя, переривання вагітності, душевна хвороба. Для життя небезпечними є ушкодження, які в момент заподіяння або в певні проміжки часу являються загрозливими для життя й ті, що без надання медичної допомоги закінчуються чи можуть закінчитися загибеллю особи.

Тілесні ушкодження середньої тяжкості - це ті, які не є небезпечними для життя людини й призвели до тривалого розладу здоров'я на строк більше трьох тижнів і стійку втрату працездатності менш як на одну третину.

Легке тілесне ушкодження - це ушкодження, наслідком якого являється короточасний розлад здоров'я тривалістю від 6 до 21 дня або незначну втрату загальної працездатності до 10 % [2].

Методика судово-медичної експертизи зі встановлення тяжкості тілесних ушкоджень складається з методів: власні медичні методи та загальнонаукові, загальний діалектичний метод. Використовують такі види

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

власних медичних методів: спектральні, фотографічні, математико-статистичні, хроматографічні, фізико-оптичні, клінічні, морфологічні. До загальнонаукових належать: моделювання, експеримент, опис, спостереження та узагальнення [6, с. 152].

Визначаючи ступінь пошкоджень експерт не має права зазначати у висновках свого акта статтю КК, яка передбачає тяжкість покарання, адже юридична кваліфікація дії, передбаченої законом, проводиться органами розслідування чи суду з врахуванням інших об'єктивних чи суб'єктивних обставин [5, с. 410-411].

Так, 24.10.2018 року, близько 14:30 в кімнаті домоволодіння, розташованого в с. Компаніївка, під час спільного розпиття алкогольних напоїв, між підсудним та потерпілим виникла сварка, в результаті якої, на ґрунті особистих неприязних відносин, діючи умисно та цілеспрямовано, підсудний наніс потерпілому тілесні ушкодження, а саме вдарив навідмаш долонею лівої руки по обличчю, по правій щоці, після цього рукою вдарив один раз в ліве око.

Відповідно до висновку експерта № 672 від 22 листопада 2018 року: у потерпілого малось тілесне ушкодження у вигляді проникаючого поранення склери з випадінням оболонки та вмісту лівого ока, гіфема, гемофтальм лівого ока, що спричинило видалення ока. Враховуючи гостроту зору лівого ока та видалення лівого ока, як наслідок тілесне ушкодження відноситься до тяжких тілесних ушкоджень, яке викликало стійку втрату працездатності [4].

Таким чином, використання спеціальних медично-судових знань, під час проведення судової експертизи в кримінальних провадженнях злочинів проти життя й здоров'я особи, дає можливість знайти відповідь щодо найважливіших питань, які пов'язані із з'ясуванням механізму вчинення злочину, встановленням характеру та ступеня шкоди, спричиненої здоров'ю, а також встановити особу, яка підлягає обвинуваченню за скоєне діяння відповідно до чинного Кримінального кодексу України.

Список використаних джерел:

5.Кримінальний процесуальний Кодекс України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI [Електронний ресурс] : [Режим посилання] : URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>

6.Про судову експертизу : Закон України від 25.02.1994 р. № 4038-XII [Електронний ресурс] : [Режим посилання] : URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12>

7.Правилами судово-медичного визначення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень від 17.01.1995 р. [Електронний ресурс] :[Режимпосилання] : URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/z0255-95>

8.Справа № 391/847/18, Архів Компаніївського районного суду Кіровоградської обл., 2018 р.

9.В. Д. Мішалов, Т. В. Хохолева, В. Т. Бачинський, В. В. Войченко, Г. Ф. Кривда, Є. Я. Костенко (за загальною редакцією В. Д. Мішалова). Судова медицина. Підручник. – Київ, 2018. – 575 с. [+167 іл.]

10. Гула Л. Особливості проведення судово-медичної експертизи з визначення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень / Л. Гула, В. Черепушак // Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Юридичні науки. - 2018. - Вип. 20. - С. 149-154. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnulpurn_2018_20_24.

11. Криміналістика (курс лекцій): навчальний посібник/ М.Ю.Будзієвський, О.В.Лускатов, І.В.Пиріг, В.М.Плетенець, К.О.Чаплинський, Ю.А.Чаплинська. –Д.: Дніпроп. держ.ун-т внутр. справ, 2013. –397с.

Русило Марина Олексіївна,
курсант факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
Науковий керівник:
Павлова Наталя Валеріївна,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри криміналістики, судової
медицини та психіатрії
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

СУЧАСНЕ ТЕХНІКО-КРИМІНАЛІСТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОРГАНІВ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Діяльність слідчого є пізнавальною та потребує різних інструментів та технік для забезпечення повного обсягу виконання роботи. У криміналістичній науці для позначення знарядь працівники органів досудового розслідування використовують різні поняття, а саме: "технічні засоби", "науково-технічні засоби", "техніко-криміналістичні засоби", "оперативна техніка" та інші, але всі вони об'єднані спільною назвою "криміналістична техніка".

Криміналістична техніка - це один із основних розділів криміналістики, що виник у результаті досягнень природничо-технічних наук у практику боротьби зі злочинністю. Методи застосування фізики, хімії, біології, медицини та інших галузей використовуються для виявлення слідів злочину та отримання інформації з метою кримінального судочинства та подальшої діяльності слідчого.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Такі вчені як В.Я. Коддін та М.П. Яблоков дають визначення предмету криміналістичної техніки на інформаційному підході та вважають, що це не тільки виявлення та збирання доказів, а також накопичення й аналізування інформації про подію, що розслідується, технічні засоби та способи запобігання злочинів [1].

Зазвичай криміналістичну техніку використовують при проведенні слідчих (розшукових) дій для аналізу та протоколювання матеріальної частини злочину, виявлення, вилучення і збереження доказів, їх попереднього дослідження, а також при підготовці отриманих об'єктів для експертизи та вирішення подальших завдань слідства. Науково-технічні засоби криміналістики можуть використовуватися окремо або в комплектах. Спеціальні комплекти науково-технічних засобів розроблені у вигляді слідчих валіз, портфелів, оперативних сумок тощо. Слідча валіза (портфель, сумка) - це невід'ємна частина технічного засобу, а саме комплект техніко-криміналістичних засобів (матеріалів; приладдя, інструментів) для роботи з матеріальними доказами під час проведення огляду, обшуку та інших слідчих (розшукових) дій.

Згідно статті 33 Закону України «Про систему досудового слідства України та статус слідчих» йдеться про те, що матеріально-технічне забезпечення органів досудового розслідування здійснюється в порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України [3]. Тому забезпечення криміналістичною технікою залежить безпосередньо від влади.

На практиці у підрозділах досудового розслідування слідчі комплекти є трьох типів: універсальні (призначені для вирішення найрізноманітніших завдань), спеціалізовані (для роботи спеціаліста-криміналіста, спеціаліста-вибухотехніка та ін.) і набори зі змінним змістом (формуються безпосередньо перед виконанням певної слідчої (розшукової) дії). Останнім часом в Україні розпочали розробку комплектів науково-технічних засобів вузької спрямованості (тобто залежно від ситуації): комплект пошукових засобів слідчого (набір-пошук); комплект науково-технічних засобів огляду місця дорожньо-транспортної події; комплект науково-технічних засобів для огляду місця пожежі (набір-пожежа); комплект науково-технічних засобів для огляду вибухових пристроїв і місця вибуху (набір-вибух); комплект науково-технічних засобів для роботи з мікрооб'єктами (набір-мікро); комплект науково-технічних засобів для роботи зі слідами рук (дактилоскопічний набір); комплект слідчого для огляду документів; одорологічний комплект [4].

Сьогодні застосування сучасних технік дає можливість отримати потрібну інформацію у короткий проміжок часу. Дуже зручний та необхідний такий вид криміналістичної техніки, як пересувна криміналістична лабораторія (далі-ПКЛ) - автомобіль спеціального призначення (як правило, мікроавтобус) із розміщеним у його кузові

комплексом приладів і апаратів, різними криміналістичними комплектами для провадження досліджень на місці події. Нажаль, використання такого автомобіля є рідкістю, адже зазвичай на практиці застосовують традиційні та більш бюджетні криміналістичні засоби. Але все ж таки широкого застосування криміналістичні пересувні лабораторії набули на базі різних моделей автомобілів, наприклад, «Газель», які є менш коштовними машинами. Останнім часом намагаються використовувати автомобілі імпортного виробництва високої прохідності (наприклад, «Mazda»). Зокрема, пересувна криміналістична лабораторія на базі транспортного засобу Renault Dokker 1.5D MT Expression укомплектована криміналістичною та оглядовою технікою, яка йде в укомплектуванні Національної поліції. Така пересувна криміналістична лабораторія закуповується з метою належного криміналістично-технічного забезпечення слідчих (розшукових) дій. Оперативне застосування таких лабораторій на місцях вчинення тяжких, особливо тяжких та резонансних кримінальних правопорушень надасть змогу більш якісно та результативно виявляти сліди злочину (матеріальні докази). Обладнання, яким буде укомплектовано пересувні криміналістичні лабораторії дозволить експертам-криміналістам працювати за будь-яких погодних умов та у будь-який час доби. Типова ПКЛ містить такі комплекти науково-технічних засобів: комплект пошукових засобів; комплект для роботи зі слідами; комплект для роботи з мікрочастинами; комплект для огляду і дослідження документів; комплект для роботи з трупом; фотокомплекти; комплект відеоапаратури; комплект освітлювальної апаратури; набір інструментів; набір пакувальних засобів; комплект засобів сигналізації та зв'язку; комплект засобів забезпечення безпеки; комплект допоміжних засобів [5].

Також, не менш важливим є портативний набір «Молекула» призначений для роботи з мікрооб'єктами на місці події. Його габаритні розміри 205-90-50 мм, маса - 0,8 кг. Такі набори мають більшу популярність та застосування, аніж пересувна криміналістична лабораторія. Портативний набір для роботи з мікрооб'єктами "Молекула" також є на забезпеченні органів досудового розслідування, а комплектацію та наявність даного набору можна прослідкувати на офіційній сторінці, де всі державні та комерційні тендери на одному знаходяться сайті – ProZorro, у розділі «Витратні матеріали для криміналістичних досліджень» [6].

Перелічувати усі засоби криміналістичної техніки, які знаходяться у використанні органів досудового розслідування можна довго, але проблема забезпечення все ж таки є. Не вистачає сучасного приладдя (сканерів, аналізаторів, тощо) для повного забезпечення роботи слідчих та інших працівників Національної поліції.

Отже, забезпечення техніко-криміналістичними засобами органів досудового розслідування є на достатньому рівні, але все ж таки існують

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

підрозділи, яким необхідно сучасне обладнання та поновлення застарілої техніки. Адже така криміналістична техніка як набір «Молекула» або пересувна криміналістична лабораторія це засоби, які забезпечують якісну роботу слідчих та сприяють розкриттю злочинів.

Список використаних джерел:

1. Криміналістика: учебник / Т.С Волчецкая, В.Я. Колдин, В.Л. Крылов, ред. профессор Н.П. Яблоков 2-е изд., перераб., 2001. 718 с.
2. Про організацію діяльності органів досудового розслідування Національної поліції України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0918-17?lang=ru> .
3. Криміналістика: [навч. посіб.] / Р. І. Благута, Р. І. Сибірна, В. М. Бараняк та ін. ; за заг. ред. Є. В. Пряхіна. К. : Атіка, 2012. 496 с.
4. ProZorro публічні закупівлі. Пересувна криміналістична лабораторія на базі транспортного засобу Renault Dokker 1.5D MT Expression або еквіваленту укомплектована криміналістичною та оглядовою технікою. URL: <https://www.prozorro.gov.ua/tender/UA-2018-07-04-000964-a>.
5. ProZorro публічні закупівлі. Витратні матеріали для криміналістичних досліджень. URL: <https://prozorro.gov.ua/tender/UA-2017-05-03-000523-b>.

Сафонова Тетяна Русланівна,
студентка юридичного факультету
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
Науковий керівник:
Коваленко Ілля Олександрович,
адвокат, викладач кафедри
кримінально-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ДО ПИТАННЯ ПРОТИДІЇ КІБЕРЗЛОЧИННОСТІ

У ХХІ столітті кібернетична безпека є одним із найважливіших питань, що дає поштовх до глибокого аналізу, розробки та впровадження високотехнологічних рішень для запобігання та виявлення кіберзагроз.

Як зазначено в законодавстві, кібербезпека - це захист життєво важливих інтересів людини та громадянина, суспільства та держави в процесі використання кіберпростору, що забезпечує стійкий розвиток інформаційного суспільства та цифрового комунікаційного середовища,

своєчасне виявлення, запобігання та нейтралізацію реальних та потенційних загроз для України [1, п. 5 ч. 1 ст. 1].

Для багатьох напрямків діяльності важливо забезпечити інформаційну безпеку, включаючи галузі науки, техніки та технологій (насамперед ІТ), які ускладнюють безпеку кіберпростору держави, деякі об'єкти, згадані в її інфраструктурі тощо. Такими об'єктами, зокрема, є:

- ІТ підтримки кіберпростору країни (підприємства, установи тощо);
- інформаційні ресурси країни (підприємства, установи тощо);
- ІС та інтелектуальні системи різних класів;
- технології забезпечення об'єктів різного рівня;
- процеси управління кібербезпекою об'єктів різної природи [2, с.

81].

Варто зазначити, що розвиток ІТ-технологій сприяє поширенню технік та технологій кібератак, а хакери мають багато можливостей для використання вразливості кібербезпеки та досягнення своїх злочинних цілей. Кібератаки - це спрямовані (навмисні) дії в кіберпросторі, які здійснюються за допомогою електронних комунікацій (включаючи інформаційно-комунікаційні технології, програмне забезпечення, апаратні засоби, інші технічні та технологічні засоби та обладнання) і спрямовані на досягнення однієї або декількох наступних цілей: порушення конфіденційності, цілісності, доступності електронних інформаційних ресурсів, що обробляються (передаються, зберігаються) в комунікаційних та / або технологічних системах, отримуючи несанкціонований доступ до таких ресурсів; порушення безпеки, стійкого, надійного та регулярного режиму роботи комунікаційних та / або технологічних систем; використання системи зв'язку, її ресурсів та електронних комунікацій для кібератак проти інших об'єктів кіберзахисту [1, п. 4 ч. 1 ст. 1].

Сьогодні одним із найпоширеніших видів кібератак є фішинг. Фішинг - це низка шахрайських дій, спрямованих на розкрадання персональних даних користувачів Інтернету та неправомірне привласнення коштів за допомогою отриманої інформації. Як правило, зловмисники полюють на паролі, номери банківських карток, а також на конфіденційні дані клієнтів для різних платіжних систем, інтернет-банкінгу та онлайн-кредитних послуг. Крім того, кіберзлочинці діють за різними схемами, бо ж сфера їх діяльності максимально широка.

Для отримання цінної інформації хакери використовують:

1. Розсилку спаму на електронні адреси. Фішинг-листи виглядають як повідомлення надійної організації. Однак, натиснувши на посилання, ви не зможете отримати доступ до фактичного веб-сайту компанії. Натомість ви потрапляєте в пастку шахрая.

2. СМС-повідомлення з посиланнями на фішинг-сайти чи вірусні матеріали. Ця схема працює трохи інакше, ніж електронна розсилка, оскільки жертвам зазвичай пропонують брати участь у неіснуючих

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

розіграшах або надсилати якісь деталі, щоб виграти. Зазвичай текстові повідомлення також вказують на посилання, за яким треба перейти, або номер телефону, який потрібно набрати. Іноді, в таких СМС-повідомленнях також просять оплатити вартість доставки неіснуючого призу або інших "пов'язаних" платежів [3].

3. Інтернет-матеріали, замасковані під офіційні джерела. Шахрайство, коли зловмисники копіюють будь-які сайти, часто вони є інтернет-магазинами. При цьому використовуючи схожі доменні імена та однаковий дизайн. Користувачі Інтернету вважають, що вони перебувають на веб-сервері існуючого магазину, який має хорошу репутацію. Після прийняття рішення про придбання товару потерпілий реєструється в системі.

Хоча фішери використовують досить складні схеми для отримання особистої інформації, є кілька важливих рекомендацій, які допоможуть захистити себе:

- оновляйте програмні засоби, зокрема, браузер, антивірус, операційну систему;
- особливо будьте обережні, коли «від банку» потрібна секретна інформація (скажімо, ваш пароль до системи клієнт-банк). Справжній банк спілкується лише захищеним каналом, наприклад, коли ви ввійшли в систему «Клієнт-Банк»;
- ретельно перевіряйте, чи немає в листі розбіжностей. Наприклад, нуль замість літери "О". Наведіть курсор на адресу відправника і подивіться, якою буде реальна адреса. Якщо можливо, порівняйте адресу з попередніми справжніми листами від банку. Перевірка орфографічних помилок;
- ні в якому разі не натискайте на посилання та додатки, вводьте адреси в браузері вручну [4];
- якщо ви відкрили хакерський ресурс та встигли зробити деякі дії, а потім помітили небезпеку, негайно залиште ресурс та очистіть кеш-пам'ять комп'ютера, зробіть повне сканування вірусів, а також надішліть скаргу на підозрілий сайт в Державний департамент кіберполіції [3];
- не відповідайте на СМС, де необхідно вказати реквізити платіжної картки, пароль чи особисті дані, що стосуються безпеки;
- зберігайте спокій. Не поспішайте, перевірте все, перш ніж реагувати;
- відкривайте повідомлення лише з перевірених осіб чи органів;
- якщо ви відповіли на СМС, надали банківські реквізити, а потім запідозрили, що це смішинг (вид фішингу), ви повинні негайно повідомити про це банк [4].

Таким чином, одним із пріоритетних напрямків в політиці країни залишається протидія кіберзлочинності та рівень кібербезпеки. Проте,

нормативне регулювання не встигає за розвитком технологій, що загострює проблему кіберзлочинності. Щороку з'являються нові та вдосконалені види кібератак, як наприклад фішинг. Тому необхідне більш широке розповсюдження інформації про відомі види Інтернет-шахрайства та як захиститися від них.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» від 05.10.2017 № 2163-VIII // (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2017, № 45, ст. 403). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2163-19>

2. Ткаченко О. Кіберпростір і кібербезпека: проблеми, перспективи, технології / О. Ткаченко, К. Ткаченко // Цифрова платформа: інформаційні технології в соціокультурній сфері. - Київ: Вид. центр КНУКіМ. - 2018. - № 1. - с. 75-86.

3. Дворак І. Що таке фішинг та як від нього захиститися? – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://loando.ua/statis/shho-take-fishing-ta-yak-vid-nogo-zahistitisy>

4. ЕМА. Школа кібербезпеки – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.ema.com.ua/citizens/cyber-safety-school/shahrai-telefonujut-nadsilajut-sms-i-elektronni-listi/>

Сенько Анастасія Вадимівна,
аспірант кафедри криміналістики,
судової медицини та психіатрії
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Чаплинський Костянтин Олександрович,
доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри криміналістики,
судової медицини та психіатрії
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

**TO THE QUESTION OF CONDUCTING THE INTERVIEW DURING
THE INVESTIGATION OF THEFT OF PASSENGER LUGGAGE IN
THE AIRPORTS**

The investigation of any criminal offense requires the National Police to respond as quickly as possible and to carry out the most appropriate procedural steps at the appropriate stage of the investigation. One of the most common investigative (investigative) actions in criminal proceedings of various categories is interrogation. It also does not lose its relevance in the investigation

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

of thefts of passengers' luggage at airports. It should be emphasized at the outset that interrogation is a rather complicated procedural step in the context of its conduct and optimal results. Therefore, providing appropriate guidance on its preparation and implementation is absolutely necessary for law enforcement practical units.

With regard to defining the concept of interrogation, it should be noted that some scholars define it as a series of logically interconnected questions that are asked by an authorized person in a certain sequence: chronological, logical, tactical, reverse, psychological [4, p. 70]. Other forensic scientists emphasize that the interrogation consists of receiving and fixing in the established criminal-procedural form the subject of investigation of information through direct communicative contact, and the subject of interrogation is the established information as any data that is relevant for establishing the truth in case [6, p. 151]. That is, interrogation in the above definitions is characterized by a question and a certain communicative contact.

In our opinion, the definition of O.V. Dulova, is clearer, who formulates interrogation as an investigative and judicial action, which consists in receiving and fixing testimony about the circumstances relevant to the case directly from the interrogated person, who is a victim, a victim, a suspect, and which is conducted in strict accordance with the criminal procedural law [2, p. 306]. In this case, there is an extension of the definition through the mention of litigation, and all other characteristic elements of the investigative (investigative) action under investigation remain.

We consider it appropriate to emphasize that ensuring optimal results of the interrogation begins from the moment of organizational and preparatory activities. Due to their correct identification and application, the interviewee will in any case provide the investigation with a certain amount of information. Among the activities of the preparatory phase of the interrogation I.F. Panteleyev defines the following: determination of the subject of questioning; determining the number of persons to be questioned; study of the person interviewed; establishing the method of calling for questioning and the order of its conduct; preparation of the place of interrogation; invitation to participate in the questioning of third parties; determining the technical support of the questioning; drawing up an interrogation plan [5, p. 48]. A.F. Volobuyev stresses the presence of such organizational and preparatory measures of the investigated procedural action as: careful, complete and comprehensive study of the materials of criminal proceedings; determining the order of interrogation (the number of persons subject to interrogation and the sequence of their conduct); obtaining information about the interviewee; familiarization with some special issues; invitation of persons whose participation in the questioning is mandatory; scheduling interrogation; determining the time and place of the interview; preparing the place for the interrogation [1, p. 295-297]. In our opinion, the most

tactically correct formulated preparatory actions of law enforcement agencies are as follows: 1) to conduct an interrogation immediately, to minimize the period of time from the moment of need for interrogation to its holding; 2) choose the right way of summoning a person for questioning in order to exclude undesirable disclosure of this fact and influence of interested persons; 3) determine the number of participants in the questioning; 4) obtain full information about the offender's identity, use this information to establish psychological contact with the interrogator and determine the tactics of the interrogation; 5) create an environment where the suspect could focus on the content of the interrogation; 6) to formulate the most important issues in such a way that they are not suggestive; 7) record information after the suspect's story is completed so that interruptions in the testimony do not interfere with the reproduction of events; 8) use technical means as additional means of fixing readings for a more complete reflection of the progress and results of the interrogation [3, p. 114-115]. The survey of law enforcement officials identified the most common organizational and preparatory measures for questioning in the investigation of passenger luggage at airports, according to respondents: study of criminal proceedings - 71%; collection of baseline data on the subject of questioning - 69%; study of the person interviewed - 56%; determination of the technical support of the interrogation - 45%.

To summarize, interrogation is one of the most common investigative (investigative) actions in investigating theft of passenger luggage at airports. The most common organizational and preparatory measures for conducting interrogation in investigating theft of passengers' luggage at airports, according to the respondents: study of criminal proceedings; the collection of raw data concerning the subject of questioning; study of the person interviewed; determining the technical support of the interrogation.

Список використаних джерел:

1. Криміналістика: Підручник / [В.Д. Берназ, В.В. Бірюков, А.Ф. Волобуєв]; за заг. ред. А.Ф. Волобуєва; МВС України, Харк. нац. ун-т внутр. справ. – Х.: ХНУВС, 2001. – 666 с.
2. Криминалистика: учебное пособие / А.В. Дулов, Г.И. Грамович, А.В. Лапин и др.; Под ред. А.В. Дулов. – Мн.: ИП «Экоперспектива», 1998. – 415 с.
3. Криминалистическая методика расследования отдельных видов преступлений: Учеб. пособие в 2-х ч. Ч. 2 / Под ред. А.П. Резвана, М.В. Субботиной. М.: ИМЦ ГУК МВД России, 2002. – 232 с.
4. Порубов Н. И. Тактика допроса на предварительном следствии / Н. И. Порубов. – М. : БЕК, 1998. – 208 с.
5. Следственная тактика : учеб. пособие по курсу «Основы криминалистики / под ред. И.Ф. Пантелеева. – М., 1982. – 78 с.
6. Следственные действия : учебник для магистров / М.В. Савельева. А.Б. Смушкин. – М. : Юрайт, 2012. – 273 с.

Сиротюк Іван Юрійович,
курсант 4-го курсу
Навчально-наукового інституту № 1
Національної академії
внутрішніх справ
Науковий керівник:
Вакулик Ольга Олексіївна,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри криміналістики,
судової медицини
Національної академії
внутрішніх справ

ЗАСТОСУВАННЯ НОВІТНІХ ТЕХНОЛОГІЙ У КРИМІНАЛІСТИЦІ ЗАДЛЯ ЯКІСНОГО ТА ОПЕРАТИВНОГО ПРОВЕДЕННЯ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ

Відповідно до Указу Президента України «Про першочергові завдання щодо впровадження новітніх інформаційних технологій» від 20 жовтня 2005 р. № 1497/2005 [4] визнано одним із пріоритетних напрямів державної політики. Новітні технології не оминули жодної сфери, зокрема правоохоронної.

В епоху діджиталізації, тобто інформаційної трансформації, яка має забезпечити кожному громадянину рівні можливості доступу до послуг, інформації та знань, що надаються на основі інформаційно-комунікаційних технологій та в період, коли темпи розвитку злочинності зростають в геометричній прогресії, виникає необхідність розвитку старих та створення новітніх технологій у криміналістиці, що сприятиме полегшенню у розкритті злочинів.

Звісно, криміналістичні технології та методи, що використовуються в протидії, профілактиці злочинів та їх запобіганні, з'являються щодня. Однак, на освоєння таких технологій потребує часу, зусиль і фінансових витрат. Тому, лише «спільні зусилля практиків і теоретиків дозволять скоротити розрив між злочинним і законним використанням сучасних цифрових технологій, будуть сприяти підвищенню якості розслідування...»[2, с.27]

Найпоширенішими технологіями, що доступні в кожному практичному підрозділі є застосування аудіо-, фото- та відеофіксація за допомогою технічних засобів.

Переваги застосування звуко- та відеозаписувальних технічних засобів полягають в тому, що доказова інформація, отримана з їх допомогою, відрізняється об'єктивністю, наочністю, відсутністю

викривлень під впливом часу та багаторазового відтворення, забезпечує високу якість фіксації, компактність, надійність, швидкість і зручність в застосуванні технічних засобів фіксації, перебуваючи у формі електронного документа.

Найбільш доцільним та рекомендованим до застосування є застосування відеофіксації. Зокрема безперервної відеофіксації, що дозволяє проводити процесуальні дії без участі понятих, особливо у випадках, коли здійснюються процесуальні дії, що пов'язані з доступом до державної таємниці, за відсутності в понятих певного рівня доступу.

Відеозапис не підміняє фотозйомку, а доповнює її, дає можливість фіксувати об'єкти не лише в статисти, а й у динаміці. Практиці проведення слідчих (розшукових) дій відомі непоодинокі випадки, коли на відеоносіїві наочно видно емоційний стан, у якому допитуваний дає показання, емоційні особливості мови, її індивідуальні ознаки, міміку та жестикуляцію, чого не виявлено у протоколі, на фотознімку відображено знаряддя злочину, про яке у протоколі також не згадується.

Однак застосування одних лише технічних засобів аудіо-, фото- та відеофіксації неможливе без протоколювання як основного виду фіксації процесуальних дій під час досудового розслідування(ст. 103 КПК України). Матеріали, що отримані в результаті аудіо-, фото- та відеозйомки процесуальних дій долучаються до протоколу у формі додатків, про що зазначається у протоколі.

До непоширених, однак сучасних інноваційних методів, які можуть у ряді випадків бути незамінними порівняно з існуючими, належить «Віртопсія» (віртуальна аутопсія) – наступний напрям розвитку аутопсії, який дозволяє отримати необхідну інформацію про травми кісток і м'яких тканин, не вдаючись до механічного розтину тіла. Цей метод вже впроваджений у судово-медичну експертизу ряду країн (Німеччина, Франція, Велика Британія, США). Віртопсія дає змогу отримати 3D зображення з можливістю поглянути на подію у віртуальній реальності (наприклад, дорожньо-транспортну подію).[5, с. 152]

Поширюються такі методи, як метод 3D-сканування, метод сферичної панорами, система оптичної візуалізації(RUVIS).

Та проблематика застосування технічних засобів фіксування кримінального провадження полягає в тому, відповідно до ст. 107 КПК України, рішення про фіксацію процесуальної дії за допомогою технічних засобів під час досудового розслідування приймає особа, яка проводить відповідну процесуальну дію[1]. Тому, якісна та професійна підготовка кадрів дозволить повноцінно виконувати завдання, що стоять перед працівниками правоохоронних органів.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України(станом на 08.04.2020). Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/4651-17>

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

2. Ищенко Е. П. У истоков цифровой криминалистики // Вестник Университета имени О. Е. Кутафина (МГЮА). 2018. № 3. С.15–28.

3. Стратегія розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 10 липня 2019 р. № 526-р. (станом на 08.05.2020).

Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/526-2019-%D1%80>

4. Указ Президента України «Про першочергові завдання щодо впровадження новітніх інформаційних технологій» від 20 жовтня 2005 р. № 1497/2005

Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1497/2005>

5. Материалы Международного конгресса и научно-практической школы «Актуальные вопросы судебной медицины и экспертной практики» // Судебная медицина: наука, практика, образование. 2018. Том 4. № 1с. 175 с.

Стеценко Регіна В`ячеславівна,
студентка юридичного факультету
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
Науковий керівник:
Єфімов Микола Миколайович,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінально-
правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ОБШУКУ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ НЕЗАКОННОГО ПОВОДЖЕННЯ З НАРКОТИЧНИМИ РЕЧОВИНАМИ

Чинний Кримінальний процесуальний Кодекс України передбачає таку слідчу дію, як обшук. Відповідно до ч. 1 ст. 234 КПК України обшук проводиться з метою виявлення та фіксації відомостей про обставини вчинення кримінального правопорушення, відшукування знаряддя кримінального правопорушення або майна, яке було здобуто у результаті його вчинення, а також встановлення місцезнаходження розшукуваних осіб [1, с. 234].

У ст. 30 Конституції України встановлюється, що проникнення в житло або в інше володіння особи для проведення обшуку чи огляду

можливо тільки за вмотивованим рішенням суду [2, с. 30].

Проведення обшуку можливо тільки на підставі ухвали слідчого судді, як того вимагає ч. 2 ст. 234 КПК України. Ухвала слідчого судді про дозвіл на обшук житла чи іншого володіння особи з підстав, зазначених у клопотанні прокурора, слідчого, надає право проникнути до житла чи іншого володіння особи лише один раз [1, с. 234].

Для початку проведення обшуку особливо коли він проходить в приміщеннях, де знаходиться багато кімнат, на ділянках з великою кількістю споруд і не рівномірним рельєфом, або при проведенні обшуку по одному кримінальному провадженні вважають доцільним створення і розробка плану його проведення. Розробка даного плану здійснюється на основі відомостей які є в кримінальному провадженні та інших даних [3, с. 28]

У плані необхідно передбачити: 1) час та місце проведення; 2) склад слідчо-оперативної групи; 3) склад і кількість понятих; 5) хід цієї слідчої дії; 6) розподіл обов'язків між учасниками обшуку, виконувани ними дії; 7) тактичні прийоми обшуку; 8) технічні засоби, на які буде проводитись фіксація; 9) результати обшуку; 10) фіксація ходу і процесу обшуку.

При проведенні обшуків у провадженнях про незаконний обіг наркотичних засобів важливо, щоб у слідчій дії приймав участь інспектор-криміналіст організувати допомогу спеціально навчених розшукових собак, застосовувати технічні пошукові засоби та пристосування, набір експрес-тестів для попереднього виявлення наркотиків.. Інспектор-криміналіст може надати допомогу слідчому у виявленні таємних місць для зберігання наркотиків, слідів рук на пакувальному матеріалі та інших мікрооб'єктів, за допомогою яких можна свідчити про причетність обшукуваних до вчинення злочину даної категорії [3, с. 28].

При обшуку даної категорії злочину, як правило, відшуковуються і вилучаються такі предмети: наркотики і інші психотропні речовини ; предмети і пристосування для їх зберігання, виготовлення, переробки зі слідами наркотиків або інших психотропних речовин (ваги, посуд, упаковка тощо); гроші та інші кошти , цінності, предмети, придбані шляхом незаконних операцій з наркотиками ; документи, які мають значення для справи (квитанції на відправлення різного роду посилок, багажу, різних упаковок, підроблені медичні рецепти проїзні документи, записи, листи, записні книжки), телефони, сім-карти, комп'ютерна техніка, банківські картки, різного роду документи(квитанції) про транзакції [4, с. 68].

Найбільш розповсюджені схованки у провадженнях даної категорії:

➤ у особи - це одяг (кишені, спеціальні схованки в рукавах, під вишивкою і дрібними аплікаціями на сукнях, пояси для панчів); взуття, схованки в підборах; на тілі особи - під пахвами, у волоссі, під перукою, природні отвори тіла особи.

➤ автотранспорті - під ковпаками коліс, під сидіннями, в

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

аккумуляторах і під ними, у подушках(декоративних) , у бензобаках, виймаках для запасних колес та в інших місцях. Під час перевезення іншими машинами або іншими транспортними засобами можуть використовувати ручну поклажу, валізи з подвійним дном, скляну тару;

➤ у приміщеннях (квартири, дома, інші будівлі, а також горища, підвали) – у вимикачах освітлення, розетках, електродзвониках, кондиціонерах, порожнечах дверних конструкцій, віконних ручках, предметах меблів (шафи, ніжки і шаблони столів і стільців); різні предмети (телевізори, радіо, фотоапарати, жіночі косметички або шухлядки, книги і т.д.);

➤ на місцевості - у ємкостях, закопаних у землі; у частинах огорожі; у погребях ; у надвірних будівлях (лазнях, сараях, гаражах, собачих будках і т.п.); у дуплах дерев; у вигрібних ямах, криницях тощо [3, с. 30].

Слід звернути увагу на сліди свіжої штукатурки, побілки фарбування стін, наявність шпалер, дощок, що відрізняються за своїм зовнішнім виглядом від всієї стіни, на більш глухий звук при простукуванні стінки, відсутність вапна або штукатурки у пазах між дошками тощо. Необхідно буди пильними щоб не потрапити в міні пастки які встановлюються наркоділками .

При проведенні обшуку в квартирі, де мешкають дві чи більше особи, а незаконним обігом наркотичних засобів займається одна з них; необхідно враховувати, що боячись бути викритою домашніми, остання, як правило, не схильна зберігати наркотики у місцях спільного користування і тому віддає перевагу місцям і предметам, якими користується переважно тільки вона [5, с. 43].

Ще одною важливою частиною є обшук території біля будинку та присадибної ділянки,при дослідженні потрібно звернути увагу на всю рослинність яка на фоні іншої виглядає зів'ялою або надто зеленою.

Щодо речовин які були виявлені в рідкому стані, а саме (ампулах пробірках тощо) або порошкоподібному стані, їх слід обгорнути ватою і обережно помістити у картоні коробки або пластикові пакети(контейнери). Все повинно бути герметично і надійно закрито ,мати пломбу або печатку і відповідний запис внести до журналу [5, с. 45].

За весь час обшуку треба зробити якісні кольорові фотографії або зробити відеозйомку наркотиків, що є речовими доказами. Це особливо важливо, якщо вилучені великі партії наркотиків [4, с. 70].

Підсумовуючи, зазначимо, що задля проведення повторного обшуку, в цілях підтвердження інформації про місце знаходження наркотиків, необхідно допитати учасників попереднього обшуку, скласти схеми приміщень і ділянок біля будинку, де був обшук, і шляхом співставлення виявити упущення.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний Кодекс України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI [Електронний ресурс] : [Режим посилання] : URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>
2. Конституція України [Електронний ресурс] : [Режим посилання] : URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
3. Особливості розслідування незаконного виробництва, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, пересилання чи збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів: Методичні рекомендації для практичних підрозділів Національної поліції України. – Х. : ХНУВС, 2017
4. Науково-методичні рекомендації УДК 343.575:[343.132+343.98](477) [Електронний ресурс] : [Режим посилання] : URL: http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/1157/osoblivosti_dosudovogo_rozsliduvannya_ne.pdf?sequence=2&isAllowed=y
5. Розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних зі збутом наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів : методичні рекомендації / Укладачі: Бідняк, Н.В. Павлова, І В. Пиріг, К.О. Чаплинський, Ю. А. Чаплинська, Н П Черняк, В.І. Слипченко, Дніпропетровськ: Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, 2013. 64 с.

Усаткін Денис Геннадійович,
аспірант кафедри криміналістики,
судової медицини та психіатрії
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Чаплинський Костянтин Олександрович,
доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри криміналістики,
судової медицини та психіатрії
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ СПОСОБІВ ЗДІЙСНЕННЯ ГРУПОВОГО ПОРУШЕННЯ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ

Спосіб учинення кримінального правопорушення є центральним елементом криміналістичної характеристики будь-якого кримінального правопорушення. Особливе значення встановлення способу злочину має при розкритті та розслідуванні групового порушення громадського

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

порядку.

З огляду на специфіку злочинного діяння слід зазначити, що відомості про спосіб групового порушення громадського порядку є фактичною базою для:

- висунення й перевірки слідчих версій щодо причетності конкретних осіб до учинення кримінального правопорушення;
- реконструкції обстановки злочинної події;
- встановлення й виявлення слідової картини злочину;
- виявлення обставин, що сприяли або перешкоджали груповому порушенню громадського порядку;
- виявлення точної кількості осіб, які брали участь у груповому порушенні громадського порядку;
- встановлення відомостей про особу правопорушника.

На підставі аналізу фундаментальних наукових розробок учених (С. М. Зав'ялов, Г. Г. Зуйков, М. І. Порубов, С. С. Чернявський) можна зазначити, що спосіб вчинення злочину необхідно розглядати у поєднанні його компонентів (підготовка, безпосереднє вчинення та приховування).

У науковій літературі вчені по-різному підходять до визначення основних способів учинення вказаного кримінального правопорушення.

Так, О. В. Антонюк окреслила основні способи учинення хуліганства відповідно до знарядь скоєння злочину. Зокрема, знаряддя злочину (вогнепальна зброя – ВЗ, холодна зброя – ХЗ, спеціально пристосовані предмети для нанесення тілесних ушкоджень – СП) використовувалися для:

- порушення громадського порядку: ВЗ – 1%, ХЗ – 7%, СП – 4%;
- створення шуму, який призводить до зриву громадських заходів: ВЗ – 3%, ХЗ – 1%, СП – 3%;
- порушення спокою громадян за місцем проживання, громадських місцях: ВЗ – 5%, ХЗ – 1%, СП – 7%;
- пошкодження майна: ВЗ – 2%, ХЗ – 8%, СП – 17%;
- зриву масових заходів: ВЗ – 2%, ХЗ – 6%, СП – 15%;
- тимчасового припинення нормальної діяльності установи, підприємства чи організації: ВЗ – 2%, ХЗ – 8%, СП – 14%;
- тимчасового припинення руху громадського транспорту: ВЗ – 0%, ХЗ – 4%, СП – 11% [1, с. 39].

Аналіз матеріалів кримінальних справ і проваджень дозволив С. С. Герасимчуку дійти висновку, що серед способів вчинення хуліганства, пов'язаного з опором представникові влади або громадськості, який виконує обов'язки з охорони громадського порядку, можна виділити такі:

- цинічні тілорухи в поєднанні з нецензурною лайкою та нанесенням побоїв (72 %);

– створення шуму, який призводить до зриву масових заходів (23 %); порушення спокою громадян у громадських місцях (28 %);

– опір представникові влади (83 %); опір представникові громадськості, який виконує обов'язки з охорони громадського порядку (17 %) [2, с. 40].

У кримінальних провадженнях про групове порушення громадського порядку важливе значення має і встановлення способів приховування злочинних дій. За даними вивчення справ даної категорії до основних способів приховування кримінального правопорушення можна віднести такі: 1) давання неправдивих свідчень у разі викриття або висунення неправдивого алібі; 2) відмова від давання показань; 3) знищення слідів злочину та речових доказів; 4) вплив на сумлінних учасників процесу (свідків, потерпілих, членів злочинної групи, які співпрацюють зі слідчим).

Список використаних джерел:

1. Антонюк О.В. Способи вчинення хуліганства з використанням вогнепальної або холодної зброї чи предметів, спеціально пристосованих для нанесення тілесних ушкоджень. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*: збірник наукових праць. 2016. № 3. С. 217-223.

2. Герасимчук С.С. Розслідування хуліганства, пов'язаного з опором представникові влади або громадськості, який виконує обов'язки з охорони громадського порядку. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук (спец. 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність) / Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ. Дніпро, 2018. 220 с.

Філонова Марта Сергіївна,
здобувач ступеня вищої освіти
ННІ № 2 НАВС

Науковий керівник:
Шведова Олена Вікторівна,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри
криміналістичного
забезпечення та судових
експертиз ННІ №2 НАВС

СЛІДИ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ ТА МЕХАНІЗМ ЇХ УТВОРЕННЯ

Вогнепальна зброя – це спеціально виготовлені пристрої, конструктивно призначені та придатні для ураження цілі на відстані снарядом (куля, шрот, картеч), що одержує направлений рух у стволі за

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

рахунок енергії згорання порохового чи іншого заряду, які не мають прямого господарсько-побутового, виробничого, спеціального призначення [2, с.131].

Сліди пострілу – це матеріальні предмети, які несуть ознаки застосування вогнепальної зброї та боєприпасів. До них відносяться: зброя, боєприпаси, кулі, патрони, гільзи, снаряди, кіптява, порошинки, поясок обтирання, сліди зберігання тощо.

Під час пострілу з автоматичної зброї розрізняють три стадії: зарядження зброї; здійснення пострілу; вилучення гільзи із патронника [1, с.135].

Сліди зарядження. При зарядженні утворюються сліди від загинів магазину, нижньої поверхні затвора, переднього зрізу затвора (досилача), патронника, зачепа викидача.

До *слідів пострілу* відносяться: сліди від бойка ударника, сліди від патронного упору, стінок патронника та деяких інших деталей зброї.

Слідами вилучення гільзи є сліди від зачепа викидача, патронника, відбивача, вікна кожуха.

Для вирішення практичних завдань, зокрема ідентифікаційних, суттєве значення мають сліди бойка, патронного упору, викидача та відбивача. Інші сліди, зазвичай, малоінформативні.

Сліди пострілу з вогнепальної зброї на перешкоді. Зовнішні ознаки слідів пострілу залежать від виду зброї та боєприпасів, що застосовувались, матеріалу перешкоди, в яку проведений постріл та від його дистанції. Визначаючи дистанцію, розрізняють:

- а) постріл впритул (повний упор, неповний упор);
- б) постріл з близької відстані;
- в) постріл з далекої відстані.

Під час зіткнення кулі чи шроту з перешкодою виникають сліди у вигляді пробоїн, вм'ятин, тріщин, розривів, слідів кіптяви тощо. Такі сліди поділяються на основні та додаткові.

Основні сліди пострілу виникають від безпосереднього впливу снаряду перешкоду. В результаті утворюються пробоїни (наскрізні або сліпі отвори), вм'ятини (у твердому, частіше металевому предметі) і відщепи, відколи (в дереві, на крихких перешкодах). В області вхідного отвору спостерігається поясок обтирання, а на шкірі людини – поясок осаднення.

На підставі криміналістичного вивчення основних та додаткових слідів пострілу встановлюють факт застосування вогнепальної зброї, вид зброї та боєприпасів, визначають вхідний і вихідний отвір, напрямок, відстань пострілу та місцезнаходження особи, яка його здійснювала.

Для встановлення різних обставин пострілу важливе значення має характер такого основного сліду пострілу, як пробоїна. Розрізняють

пробоїни наскрізні, коли снаряд подолав перешкоду на всю його товщину, та сліпі, коли він зупинився всередині перешкоди. У сліпій пробоїні розрізняють вхідний отвір і канал, а в наскрізній отвір – ще й вихідний отвір.

На крихких твердих переполах (цегельній, бетонній стіні, на склі тощо) вихідний отвір більше вхідного і в перетині має форму конуса, який розширяється в бік польоту кулі. У пластичних переполах, до яких умовно можна віднести предмети з металу і дерева, діаметр вхідного отвору близький до калібру кулі. При ударі кулі в скло утворюються радіальні і концентричні тріщини.

В еластичних виробках (матеріали одягу) вхідний отвір звичайно менше калібру кулі або ж цілком відсутній дефект (гумові виробки), тому що еластична перепона розтягується при ударі в неї кулі, пропускає кулю, а потім отвір знову стискається, утворюючи точкове пошкодження. Відмінність розміру вихідного отвору від вхідного виражена тим більше, чим більше товщина перепони.

Окрім основних слідів пострілу в судовій балістиці вивчаються і *додаткові, або супутні пострілу сліди*. Такі сліди це наслідки дії порохових газів, їх тиску, полум'я тощо.

Додаткові сліди виникають від впливу факторів, супутніх близькому пострілу: динамічна і термічна дія газів, які утворюються при пострілі в каналі ствола; відкладення кіптяви і незгорілих порошинок; відкладення продуктів мастила каналу ствола або осалки кулі, удару ствола при пострілі в притул. Такі сліди утворюються за рахунок викидання з каналу ствола під час пострілу продуктів згоряння пороху, мастила, часток металу оболонки кулі, ствола тощо, які розсіюються в повітрі чи осідають на перешкоді в межах її досяжності.

До додаткових слідів відносяться:

а) відсутність частини тканини («мінус тканина») та розриви тканини одягу. Розриви можуть мати лінійну, хрестоподібну або променеподібну форму, що залежить від виду зброї, виду тканини і типу переплетення ниток;

б) сліди обпалення, обвуглювання у вигляді зміни волокон текстильних тканин, їх скручування. На шкірі тіла людини утворюються сліди опіку;

в) відкладення кіптяви пострілу, що характеризується: величиною зони відкладення; кольором (залежить від виду пороху); однорідністю чи різномірністю відкладення; формою відкладення (кільцеподібна, променеподібна, плямиста). Зазвичай в центральній зоні відкладення кіптяви - безпосередньо навколо вхідного отвору колір її темніший, так як відкладення тут найбільш інтенсивне;

г) відкладення незгорілих порошинок. Ця ознака характеризується величиною зони, інтенсивністю відкладення, видом порошинок (незгорілі, напівобгорілі);

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

д) сліди від удару ствола при пострілі в притул (штанцмарка);
е) сліди мастила каналу ствола. Такі сліди виникають навколо вхідного отвору у вигляді дрібноточкових бризок маслянистої речовини. Залишаються при стрільбі з вичищеного і змащеного каналу ствола зброї.

Про вогнепальний характер пошкодження можна судити на підставі комплексу ознак у слідах, а не за однією з них. Дані ознаки виявляються в ході проведення огляду місця події та наступного експертного дослідження вилучених об'єктів [2, с.139-142].

Аналізуючи вищесказане, можна зробити висновок про те, що вивчення та ретельне дослідження слідів вогнепальної зброї, а також механізму їх утворення, дає змогу розв'язати багато питань ідентифікаційного, діагностичного та ситуаційного характеру.

Список використаних джерел:

1. Шеремет А. П. Криміналістика : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів 2-ге вид. К. : «Центр учбової літератури», 2009. 472 с.
2. Криміналістика : підручник / В. В. Пясковський, Ю. М. Чорноус, А. В. Іщенко та ін. Київ: ЦУЛ, 2015. 544с.

Харламова Яна Юріївна,
курсант факультету економіко-
правової безпеки

Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Бідняк Ганна Сергіївна,
кандидат юридичних наук, доцент,
старший викладач кафедри
криміналістики, судової медицини
та психіатрії Дніпропетровського
державного університету
внутрішніх справ

ОКРЕМІ АСПЕКТИ КЛАСИФІКАЦІЇ ТРАСОЛОГІЧНИХ СЛІДІВ

Сліди є невід'ємною частиною нашого життя. Вони супроводжують будь-які зміни, що відбуваються в матеріальному світі. Вивчення слідів є предметом дослідження багатьох вчених, які знаються не лише в області криміналістики, а і в кримінально-процесуальних дослідженнях. Їм присвячений великий розділ, який називається трасологією.

Трасологія один із розділів криміналістики, в якому вивчаються теоретичні основи розслідування, закономірності виникнення слідів, що відображають механізм злочину; розробляють рекомендації щодо застосування методів і засобів виявлення слідів, їх фіксації, вилучення і аналізу з метою встановлення обставин, що мають суттєве значення для розкриття, розслідування та попередження злочинів [1]. Предметом вивчення трасології є матеріальні сліди. На сьогодні криміналістика не визначає єдиної класифікації слідів. Тому спочатку розглянемо загальну характеристику слідів.

Загальноприйнятим вважається класифікація слідів за матеріальним станом на: сліди-предмети; сліди-речовини; сліди-відображення.

За розміром всі сліди поділяються на макро- і мікросліди.

Окремої уваги вимагають сліди-відображення, які класифікуються на різних підставах:

- за видом енергії впливу: механічні, хімічні, термічні, фотохімічні.
- за джерелом походження виділяють сліди людини, знарядь і інструментів, транспортних засобів і тварин.
- за ступенем сприйняття: видимі, маловидимі, не видимі.
- за ступенем деформації: об'ємні і поверхневі.
- за ступенем переходу частини одного об'єкта на інший(нашарування та відшарування).
- за напрямком впливу двох об'єктів один на другий розділяють на: динамічні та статичні.
- за зоною відображення на слідосприймаючій поверхні (локальні та периферичні) [2].

Тобто, якщо слід пальця руки, виявлений на місці правопорушення, буде описаний як динамічний, то буде зрозуміло, що в ньому не відображені приватні ознаки папілярного візерунка. Якщо ми вказуємо, що він об'ємний, то буде зрозуміло, що він утворений в результаті деформації поверхні і т.д. Тому особі, що складає протокол, потрібно максимально повно використовувати цю класифікацію при описі слідів.

Таким чином, класифікація слідів має не стільки теоретичне, скільки практичне значення. Кожен слід, знайдений на місці події, підлягає обов'язковому опису в протоколі з використанням вищенаведених класифікацій. Один і той же слід може характеризуватись за кожним з видів слідів, і чим повніше він описаний, тим більше інформації отримає особа, що вивчає даний протокол.

Список використаних джерел:

1. Майлис Н. П. Судебная трасология: учебник [для студентов юрид. вузов] / Н. П. Майлис. – М. : Изд-во «Экзамен», 2003. – 272 с.
2. Шиканов В. И. Микроследы: понятие, криминалистическое значение, процессуальный статус / В. И. Шиканов // Проблемы Советского государства и права. – Иркутск, 1974. – Вып. 7. – С. 97-103.

3. Кустанович С. Д. Судебно-медицинская трасология / С. Д. Кустанович. – М. : Медицина, 1975. – 168 с.

Хованова Діана Олексіївна,
курсант 3-го курсу факультету
економіко-правової безпеки
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
Науковий керівник:

Єфімов Микола Миколайович,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри криміналістики,
судової медицини та психіатрії
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПРОВЕДЕННЯ ДОПИТУ ІНОЗЕМЦІВ, ЯКІ ПІДОЗРЮЮТЬСЯ У ВЧИНЕННІ ШАХРАЙСТВА

Допит, як окрема слідча (розшукова) дія займає особливе місце на стадії досудового розслідування шахрайств вчинених іноземцями на території України. Це зумовлено тим, що за результатами її проведення можливо виявити всі можливі обставини вчинення кримінального правопорушення. Але, зазначимо, що досягнення мети одержання доказової інформації, можливе за умови постійного вдосконалення майстерності, професіоналізму та обізнаності особи, яка проводить допит. Тому у цій роботі ми приділили увагу тактичному прийому – постановці питань під час допиту іноземців, які підозрюються у вчиненні шахрайства.

Спочатку, ми окреслимо визначення поняття «допит». Так, Р.С. Белкін визначав допит як процесуальну дію, що полягає в отриманні показань (інформації) про подію, яка стала предметом кримінального судочинства, осіб, які проходять у справі, причини й умови, що сприяли вчиненню й приховуванню злочину [1]. В свою чергу, М.І. Порубов визначає допит як серію логічно пов'язаних між собою запитань, що ставляться слідчим у певній послідовності: хронологічній, логічній, тактичній, зворотній, психологічній [2].

Зазначимо, що Салтєвський М. В. першою слідчою дією у справах про шахрайства визначав допит потерпілого [3]. При цьому вчений акцентує увагу на необхідність застосування тактичного прийому – постановка запитань, зокрема до них відносяться наступні: де, через кого, при яких обставинах потерпілий познайомився зі злочинцем, яку мету при

цьому мав, що обіцяв шахрай, що вимагав і що одержав, які документи пред'явив; хто, крім нього, був присутній при цьому; скільки разів відбувалася зустріч, де; чи змінилося місце зустрічі; як представлявся шахрай, яку посаду називав, на що посилався; в чому виражалися матеріальні збитки, заподіяні потерпілому; прикмети речей, документів, цінностей, грошей, які потерпілий передав злочинцю.

У свою чергу Львов С.А. окреслив перелік питань до потерпілого в рамках тактичного прийому-постановка запитань, зокрема, до них відносяться: чи можете Ви назвати національність або громадянство іноземця; якою мовою розмовляв підозрюваний; чи відома Вам мета перебування іноземця на території України; чи можете Ви назвати термін перебування іноземця в Україні; чи має підозрюваний іноземець, в Україні родичів, близьких, знайомих; якщо злочин скоєно в складі групи, чи відомий потерпілому її національний склад, наявність або відсутність міжрегіональних злочинних зв'язків [4].

На підтримку зазначених позицій вчених, ми окреслили перелік питань, які рекомендовано поставити потерпілому: що, де, коли, за яких обставин потерпілий познайомився зі злочинцем, яку мету при цьому переслідував, що обіцяв шахрай, що він одержав, хто крім нього був присутній при цьому, скільки разів відбувалася зустрічі, де, чи змінювалося місце зустрічі, як відрекомендувався шахрай, чи називав країну свого походження, за якими рисами потерпілий може назвати країну походження, чи вказував підозрюваний на раптову потребу у виїзді за кордон, чи вбав потерпілий потребу у виїзді за кордон у діях підозрюваного чи займав якусь посаду, у чому виражався матеріальний збиток, прикмети речей, документів, цінностей, грошей, які передав злочинцю, також потрібно встановити громадянство підозрюваного його манери поведінки, певні вербальні особливості, зовнішні ознаки і властивості шахрая.

Під час розслідування злочинів, учинених іноземцями, і за наявності підстав уважати, що іноземець, залучений до кримінального провадження, має певні привілеї та імунітети, слідчий повинен з'ясувати та перевірити це питання, шляхом направлення запиту до МЗС України.

Звертаємо увагу на те, що права іноземця, який підозрюється у вчиненні кримінального правопорушення є значно розширені, урахувавши особливості його правового статусу. Згідно з п. 18 ч. 3 ст. 42 КПК України підозрюваний, обвинувачений має право користуватися рідною мовою, отримувати копії процесуальних документів рідною або іншою мовою, якою він володіє, та в разі необхідності користуватися послугами перекладача за рахунок держави. Також, відповідно до п. 6 ч. 3 ст. 42 КПК України підозрюваний, обвинувачений, який є іноземцем і тримається під вартою, має право на зустріч з представником дипломатичної чи консульської установи своєї держави, яку йому зобов'язана забезпечити адміністрація місця ув'язнення[5].

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Отже, результативність проведення усього досудового розслідування шахрайства, підозрюваним якого виступає іноземець, залежить від оперативного та якісного проведення допиту. Слідчий повинен враховувати всі особливості правового статусу підозрюваного та організувати проведення допиту так, щоб не порушити прав іноземця. Застосування таких тактичних прийомів як постановка запитань та викриття неправди в показаннях, допоможе досягнути мети виявлення всіх можливих обставин вчинення кримінального правопорушення.

Список використаних джерел:

1. Белкин Р. С. Криминалистическая энциклопедия / М. : БЕК, 1997. 342 с.
2. Порубов Н. И. Тактика допроса на предварительном следствии / М. : БЕК, 1998. 208 с.
3. Салтевський М. В. Криміналістика. Підручник: У 2 ч. Ч. 2. Харків: Консум, 2001. 528 с.
4. Львов С. А. Некоторые тактические особенности производства допроса иностранных граждан. *Юристъ-Правоведъ*. 2017. №. 3 (82).
5. Кримінальний процесуальний кодекс України: Кодекс України, Закон, Кодекс від 13.04.2012 № 4651-VI // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2013, № 9-10, № 11-12, № 13.

Цісар Богдана Олександрівна,
курсант факультету економіко-
правової безпеки

Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Бідняк Ганна Сергіївна,

кандидат юридичних наук, доцент,
старший викладач кафедри
криміналістики, судової медицини
та психіатрії Дніпропетровського
державного університету
внутрішніх справ

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ОТРИМАННЯ ДАКТИЛОСКОПІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ

У криміналістиці одним із самих перших є вчення про сліди рук людини, з огляду на історію виникнення та використання в процесі розкриття та розслідування злочинів. Вивчення розвитку дактилоскопічних

знань, особливості їх застосування у в діяльності органів досудового розслідування та прокуратури уможлиблюють виділити окремі події, що характеризують головні риси становлення цього цікавого розділу криміналістичної науки та необхідного виду діяльності, що сприяє розкриттю та розслідуванню злочинів. Взагалі, дактилоскопічні сліди, як відображення морфологічних особливостей рук та рельєфу шкіри, а також унікальні властивості папілярних узорів, їх неповторність, індивідуальність та незмінність здавна цікавили людство [1].

Що ж таке відбитки пальців? У криміналістиці існує таке поняття «відбитки пальців» зазначається, що це спосіб ідентифікації особистості, заснований на унікальності малюнка папілярних узорів пальців людини. Ідентифікація за відбитками пальців використовується не лише в криміналістиці, а ще й в прикордонних, банківських та інших сферах. Щоб з безпрецедентною точністю підтвердити особистість використовують відбиток пальця, його неможливо забути або передати іншому. Для прикладу використання відбитку пальця ми можемо зазначити, що сенсори Touch ID в останніх iPhone і iPad, MasterCard вирішили запропонувати абсолютно логічне рішення – використовувати відбиток пальця замість ПІНкоду банківської картки.

Відбитки пальців дали ключові докази у незліченних випадках серйозних злочинів. Але все ж є деякі ситуації, в яких відновити відбитки пальців може бути важко або неможливо, і це може спричинити головний біль для судових слідчих. Шукаючи вирішення цієї проблеми деякі дослідники, почали розуміти, що відбиток пальців можна використовувати набагато більше, ніж просто унікальний зразок хребта.

Відбиток пальця утворюється, коли поверхня нігтьової фаланги контактує з поверхнею. Палець залишає після себе сліди від поту та будь-яких інших речовин, присутніх на пальці, яких підозрюваний, можливо, доторкнувся. Ці речовини осідають за характерною схемою хребтів, наявних на кінчику пальця донора. Більшість відбитків пальців невидимі неозброєним оком і потребують хімічного процесу розвитку, щоб візуалізувати їх. А новіші процеси можуть отримати набагато більше інформації про власника відбитків пальців, чого вони торкнулися, що вони їли та навіть які наркотики вони вживали.

Відбитки пальців дали ключові докази у незліченних випадках серйозних злочинів. Але все ж є деякі ситуації, в яких відновити відбитки пальців може бути важко або неможливо, і це може спричинити головний біль для судових слідчих. Шукаючи вирішення цієї проблеми, такі дослідники, як я, почали розуміти, що відбиток пальців можна використовувати набагато більше, ніж просто унікальний зразок хребта.

Ми певним чином створили простий метод вивчення відбитків пальців таким чином для використання поліцією, але деякі досягнення були досягнуті. Наприклад, дослідники показали, що контакт з наркотиками або вибуховими речовинами може бути встановлений за

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

відбитками пальців, і це може допомогти звузати список можливих підозрюваних.

Якщо ми думаємо ширше, ніж криміналістика, відбитки пальців можуть дати дуже захоплюючі можливості для майбутнього медичного тестування. Наприклад, відбиток пальців - це дуже зручний спосіб дати пробу в тесті на наркотики. Це набагато швидше і простіше, ніж здавати кров або сечу, і набагато складніше підробляти, оскільки вона містить ідентифікаційні патерни містять не тільки піт підозрюваного, але й сліди будь-яких речовин, яких підозрюваний торкнувся. Це може бути дуже корисним свідченням, якщо відбитки пальців містять кров жертви чи вибухонебезпечні сполуки, оскільки вони миттєво пов'язують підозрюваного з цими речовинами. Але навіть тоді відбиток пальців не дає жодних слідчих наслідків, якщо підозрюваний не знаходиться в базі даних про відбитки пальців.

Ось де можуть з'явитися нові способи аналізу відбитків. Нещодавно дослідники показали, що речовини, які покривають мобільний телефон, можуть змінюватись залежно від того, кому належить пристрій через масив харчових продуктів, косметики, медикаментів та інших забруднень навколишнього середовища, до яких ми належимо. піддаються впливу. За тією ж логікою речовини на відбитках пальців повинні відрізнитися аналогічно, і були зроблені деякі ранні спроби продемонструвати це.

Якщо це доведеться, цей принцип означатиме, що відбиток пальців може дати молекулярний підпис, який може розкрити аспекти життєдіяльності та оточення людини, такі як їх робота, харчові звички або медичні проблеми. Це може допомогти поліції розібратися, кому належать відбитки. Відбитки пальців робляться не тільки з речовин, яких ви торкнулися, але і з речовин, які виводяться з ваших екринних залоз (потові залози, розташовані на кінчиках пальців). Оскільки піт може містити сліди речей, які ви поглинули, це означає, що відбитки пальців можуть містити сліди наркотиків, які ви приймали. У недавній роботі з клінічної хімії ми з колегами показали, що можна виявити вживання кокаїну, героїну та морфіну з одного відбитка пальця.

Ці речовини напрочуд поширені серед відбитків пальців широкої популяції. Наприклад, у 13% споживачів наркотиків, які ми перевірили, були відбитки кокаїну на відбитках пальців, ймовірно, взяті з банкнот або інших забруднених поверхонь. Але фактичний споживач наркотиків здасть до 100 разів більше у своїх відбитках. Більше того, наркотики все ще можна виявити навіть після миття користувача, оскільки речовини постійно виводяться після вживання. Це означає, що ми можемо розпізнати відбитки пальців споживачів наркотиків та тих, хто не вживає наркотики.

Хоча це може здатися тривожним, що так багато користувачів, які

не вживають наркотики, кокаїн мають на кінчиках пальців, варто зазначити, що тест набирає кількості десятків пікограм (0,0000000001 г) наркотику. Отже, це не означає, що ми стикаємося з надзвичайною ситуацією в галузі охорони здоров'я. Наші методи просто стають більш чутливими до крихітних слідів, тому нам зараз легше виявити речі, які могли б уникнути уваги раніше. [3].

На сьогодні всі підрозділи дактилоскопічних досліджень та обліків Експертної служби МВС об'єднані між собою за допомогою відомчої телекомунікаційної мережі. Це дозволяє оператору з робочого місця АДІС, яке встановлене в обласному центрі перевірити сліди за масивом Центрального дактилоскопічного обліку ДНДЕКЦ МВС.

Слід зазначити, що автоматизація дактилоскопічних обліків не лише сприяла результативності дактилоскопічних перевірок, а й викрила ряд проблемних питань, пов'язаних із формуванням дактилоскопічних масивів. При кодуванні відбитків з дактилокарт, оператори АДІС стикаються із рядом недоліків, які виникають під час дактилоскопіювання осіб, а саме:

- нечіткі, неконтрастні зображення відбитків, не всі зони візерунків відображені, замість відбитка стоїть відтиск;
- відбитки пальців рук на дактилокарті «забиті» друкарською фарбою або, навпаки, не відображені внаслідок малої кількості фарби;
- відбитки накладаються один на інший, виконані зі зрушенням в процесі прокатки пальця;
- відсутні контрольні відтиски пальців та долонь рук, що не дозволяє оперативно впевнитися у правильності порядку розташування відбитків, та не дає можливості працювати з слідами долонних поверхонь;
- папір дактилокарти, на якій здійснюються прокатка неякісний, волокнистий тощо;
- інформаційні дані про особу заповнені не повністю, нерозбірливим почерком, що у разі ідентифікації не дозволяє визначити установочні дані особи.

З плином часу криміналістична наука стрімко та активно розвивається, не зупиняється на досягнутому і розширяє список біометричних ідентифікаторів, відомості про яких включені до бази даних правоохоронних органів України. В майбутньому до відомостей про відбитки пальців і ДНК буде додаватися інформація про райдужні оболонки очей осіб, а також відбитки долонь рук і ступні ніг, а також дані про голос людини.

Список використаних джерел:

1. Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та Науково-методичні рекомендації з питань підготовки та призначення судових експертиз: затв. наказом Міністерства юстиції України від 08.10.1998 № 53/5 (у ред. наказу Міністерства юстиції України від 26.12.2012 № 1950/5) [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

www.rada.gov.ua.

2. Інформаційно-методичний лист з правил поводження з об'єктами-носіями, на яких можуть бути залишені як сліди рук, так і сліди біологічного походження осіб, причетних до учинення злочину при огляді місця події та в лабораторних умовах / ДНДЕКЦ МВС України. К., 2012. – 5 с.

3. Криміналістика: учебник / Т. В. Аверьянова, Р. С. Белкин и др. М.: НОРМА – ИНФРА-М, 2000. – 990 с.

4. Іщенко А. В. Історія використання дактилоскопічних знань: від витоків до перших спроб узагальнення / А. В. Іщенко, Х. М. Коцюлим // Матеріали Міжнародного круглого столу «Проблеми теорії та практики судової експертизи» (м. Луганськ, 18 травня 2012 р.) [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://kkrimlguvd.org.ua>.

5. Рогатюк І. В. Напрями удосконалення використання дактилоскопічної інформації в діяльності органів досудового розслідування та прокуратури / І. В. Рогатюк // Часопис Київського університету права. – 2014. – № 1 [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chkup_2014_1_69.

6. Свобода Є. Й. Деякі аспекти правового регулювання дактилоскопічної реєстрації. Вісник Академії адвокатури України. 2010. № 3. С. 148-153.

Черкас Катерина Шалвівна,
курсант факультету економіко-
правової безпеки

Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Єфімов Микола Миколайович,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри криміналістики,
судової медицини та психіатрії
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ДО ПИТАННЯ ПРОВЕДЕННЯ ДОПИТУ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

Допит є найбільш розповсюдженою слідчою (розшуковою) дією при розслідуванні більшості кримінальних правопорушень. В той же час,

тактика його проведення є досить складною як в розрізі підготовчих дій, так і безпосереднього застосування тактичних прийомів.

Основним завданням допиту – є забезпечення повноти та достовірності одержаної інформації, оскільки допитуваний, навіть у випадках, коли прагне до викладу правдивої інформації, не завжди може одразу згадати деякі обставини, не завжди знає, які саме факти і деталі цікавлять слідчого та може помилятися. Ще складніша ситуація виникає тоді, коли допитуваний дає неправдиві показання, замовчує про окремі обставини, відмовляється від показань, прагне будь-якими методами перешкодити слідчому у встановленні істини у кримінальному провадженні [3, с. 236].

Стосовно підготовчого етапу, слід зазначити, що важливим є момент планування досліджуваної процесуальної дії. Зокрема, окремі науковці вказують, що планування підготовки до проведення допиту включає в себе три основних елементи:

а) організаційний – забезпечення раціонального проведення допиту (коли і де доцільно провести його з позиції раціонального використання бюджету часу і можливостей слідчого, яких учасників, технічні засоби залучити);

б) змістовний – визначення повноти і взаємозв'язку обставин, які підлягають встановленню;

в) тактичний – встановлення відповідних засобів і прийомів вирішення конкретних завдань допиту (кого допитати раніше, яку інформацію необхідно зібрати або перевірити для викриття неправдивих показань, який рівень «готовності» допитуваного для реалізації намічених тактичних прийомів) [4, с. 60].

Слід наголосити на тому, що на практиці зазвичай виникають ситуації впливу на свідків та потерпілих. В свою чергу, І. А. Бобраков їх поділяє на чотири групи в залежності від: інформаційної ознаки – ситуації, коли вплив здійснюється таємно від суб'єкта розслідування, та ситуації, щодо яких є відомості й вони контролюються слідством; за наявністю ознаки внутрішнього конфлікту та його ступеня – гостро конфліктні та з прихованим конфліктом; за досягнутими результатами – завершену, завершену частково та незавершену; за результатами діяльності щодо їх подолання – ситуації, які не подолано, що призводять до «розвалу» справи, та ситуації, які подолано у повному обсязі або частково [1, с. 59].

Стосовно робочого етапу, необхідно наголосити на тому, що під час допиту потерпілого надзвичайно важливим є встановлення з ним психологічного контакту.

Спектр тактичних прийомів, які застосовуються з метою налагодження психологічного контакту з потерпілим, є досить широким, зокрема, до них можна віднести такі, як:

а) отримання згоди на спілкування, що характеризується зняттям психологічного бар'єра у допитуваного;

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

- б) пошук спільних або збіжних інтересів;
- в) вибір принципів, за якими відбуватиметься спілкування;
- г) виявлення тем, небезпечних для спілкування;
- г) індивідуальний вплив та адаптація до допитуваного;
- д) побудова довірливих стосунків [5, с. 4].

Важливим для встановлення психологічного контакту є прояв людських відношень до співрозмовника, демонстрація доброзичливості й неупередженості, розуміння проблем, що хвилюють неповнолітнього. Не слід негативно оцінювати окремі якості неповнолітнього, вживати висловлювання, що принижують його гідність. Тому необхідно ґрунтовно вивчати особистість неповнолітнього, обставини його життя, ставлення до предмета допиту та осіб, яких можуть стосуватися його показання, відповідний психологічний стан. Безумовна перевага надається тактичним прийомам переконання особи, спонукання її до дачі правдивих показань. Наприклад, слід наголосити на дотриманні прав і свобод допитуваної особи, врахування її інтересів.

Під час проведення допиту можна демонструвати поінформованість про обставини життя допитуваного, наголошувати на їх розумінні. Доцільно роз'яснити, що залучені особи (законні представники, педагог) покликані допомогти, вирішити певну проблемну ситуацію. Варто підкреслити забезпечення таємниці досудового розслідування, нерозголошення отриманих даних [2, с. 95].

Підводячи підсумок, зазначимо, що для проведення допиту працівникам правоохоронних органів необхідно здійснити ряд організаційно-підготовчих заходів, а також визначити перелік та спосіб застосування відповідних тактичних прийомів.

Список використаних джерел:

1. Бобраков И.А. Воздействие преступников на свидетелей и потерпевших и криминалистические методы его преодоления: дис. канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 / М., 1997. 230 с.
2. Ікаєв А. Особливості допиту неповнолітніх під час розслідування втягнення неповнолітніх у злочинну діяльність. 2019. №4. С. 94–99.
3. Криминалистика: учебник / под. ред. Н.П. Яблоков. 2-е изд., перераб. и доп. М.: Юристъ, 2001. 718 с.
4. Особливості провадження допиту підозрюваного (обвинуваченого) з метою недопущення тортур та інших порушень прав людини: [посіб.] / В.К.Весельський, В.С. Кузьмічов, В.С. Мацишин, А.В. Старушкевич. Київ : Нац. акад. внутр. справ України, 2004. С. 60–61.
5. Філонов Л. Б. Психологія слідчої діяльності. Москва : Акад. МВД ССРСР, 1983. 80 с.

Черновол Ярослав Сергійович,
курсант факультету економіко-
правової безпеки

Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Бідняк Ганна Сергіївна,

кандидат юридичних наук, доцент,
старший викладач кафедри

криміналістики, судової медицини та
психіатрії Дніпропетровського
державного університету внутрішніх
справ

ТАКТИЧНІ ОПЕРАЦІЇ В РОЗСЛІДУВАННІ ЗЛОЧИНІВ

Проведення досудового розслідування злочинів у сфері службової діяльності є складним і трудомістким процесом, який обумовлюється насамперед механізмом учинення названої категорії кримінальних правопорушень. Зокрема, для останнього характерним є використання злочинцем службових повноважень, авторитетності займаної посади, наявних корумпованих зв'язків; технологізація злочинної діяльності; вжиття заходів, спрямованих на протидію розслідуванню, тощо. Відповідно в більшості випадків розслідувати злочини у сфері службової діяльності неможливо без проведення комплексу слідчих (розшукових), негласних слідчих (розшукових) дій, оперативно-розшукових та організаційних заходів. Такі комплекси прийнято іменувати тактичними операціями.

Тактичні операції під час розслідування будь-якого злочину застосовуються як засоби вирішення проміжних тактичних завдань, обумовлених конкретною слідчою ситуацією, у випадку неможливості цього зробити шляхом проведення одиничних слідчих (розшукових) дій або інших заходів. При цьому зміст тактичної операції для кожного конкретного випадку з розслідування злочину буде індивідуальним, оскільки комплекс заходів буде варіюватися. Криміналістична наука формує типові тактичні операції для окремих видів, груп злочинів. Однак моделі таких операцій є орієнтовними для слідчого (детектива), оперативного працівника, прокурора. Тобто типові тактичні операції є своєрідними варіантами поведінки слідчого під час розслідування конкретного злочину, які можуть видозмінюватися з урахуванням наявної вихідної інформації. Водночас запропоновані типові тактичні операції не є нормативною лінією поведінки особи, котра провадить досудове розслідування.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Під час розслідування злочинів у сфері службової діяльності слідчий повинен усвідомлювати, що вказані злочини часто вчиняються у співучасті й сукупно. Більше того, злочинці нерідко вживають заходів, націлених на протидію виявленню й розслідуванню вказаної категорії злочинів.

Для розслідування злочинів у сфері службової діяльності характерними типовими тактичними операціями є “Виявлення епізодів”, “Встановлення очевидців”, “Пошук і збереження документів”, “Встановлення співучасників”, “Подолання протидії”, “Пошук майна”, “Розшук злочинця”, “Затримання злочинця” та інші.

Натомість можна зустріти формування типових тактичних операцій для окремих видів злочинів у сфері службової діяльності – привласнення, розтрати майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем; шахрайства; зловживання владою або службовим становищем; отримання неправомірної вигоди; незаконного збагачення тощо. Разом із тим, питання про типові тактичні операції під час розслідування вказаних злочинів висвітлювалися згідно з положеннями нині недіючого кримінально-процесуального законодавства.

Тому, вважаємо за необхідне сформуванню типові тактичні операції для групової методики розслідування злочинів у сфері службової діяльності з урахуванням, по-перше, положень чинного кримінального процесуального законодавства, по-друге, особливостей сфери службової діяльності, типових способів їх учинення, в тому числі технологій злочинної діяльності, особливостей особи злочинця, слідової картини, а також, по-третє, типових слідчих ситуацій, у яких провадиться досудове розслідування згаданої категорії злочинів, і тактичних завдань, що підлягають вирішенню за таких умов. Причому варто вказати на їх цілісний вплив на формування тактичних операцій. Це означає, що згадані фактори повинні враховуватися одночасно й паралельно, а не відокремлено один від одного.

Список використаних джерел:

1. Шевчук В. М. Значення тактичних завдань для формування тактичних операцій / В. М. Шевчук // Юридична наука. – 2014. – № 3. – С. 7-16.
2. Шепітько В. Ю. Організаційно-тактичні засоби: поняття та значення / В. Ю. Шепітько, В. А. Журавель // Питання боротьби зі злочинністю : зб. наук. пр. – Х. : Право, 2009. – Вип. 18. – С. 185-192.
3. Шепітько В. Ю. Криміналістична тактика (системно-структурний аналіз) : [монографія] / В. Ю. Шепітько. – Х. : Харків юридичний, 2007. – 432 с.

Черняхівський Богдан Вікторович,
ад'юнкт кафедри криміналістичного
забезпечення та судових експертиз
навчально-наукового інституту № 2
Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник:
Юсупов Володимир Васильович,
доктор юридичних наук,
старший науковий співробітник,
професор кафедри криміналістичного
забезпечення та судових експертиз
Навчально-наукового інституту № 2
Національної академії внутрішніх справ

УЧАСТЬ СПЕЦІАЛІСТА У ПРОВЕДЕННІ ОГЛЯДУ МІСЦЯ ПОДІЇ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ КІБЕРЗЛОЧИНІВ

Якісне проведення слідчого огляду об'єктів у сфері інформаційних технологій є важливим елементом стратегічних, тактичних та оперативних методів реагування держави на кіберзагрози, що, у свою чергу, стимулює наукову спільноту до розробки та удосконалення криміналістичних прийомів, методів і засобів протидії кіберзлочинності.

Особливості розслідування злочинів у сфері комп'ютерних технологій тривалий час є предметом дослідження учених-криміналістів, зокрема: Т. В. Авер'янова, К. І. Белякова, П. Д. Біленчука, В. В. Бірюкова, В. Б. Вехова, І. Ю. Михайлова, О. В. Орлова, О. І. Мотляха, О. Р. Росинської, М. В. Салтевського, В. Г. Хахановського, С. С. Чернявського та багатьох інших.

У той же час практика слідчої діяльності, пов'язаної з кіберзлочинністю, потребує системної імплементації в практичну діяльність наукових розробок щодо проведення слідчого огляду, пов'язаного з пошуком, власне оглядом та фіксацією цифрових (електронних) доказів, що дозволить сформулювати методичне обґрунтування для закріплення нових слідчих практик у процесуальній правовій площині.

Ефективність протидії кіберзлочинам залежить від стану готовності слідчих, з організаційно правової точки зору, та спеціалістів-криміналістів, у частині матеріально-технічного забезпечення, однак спільним знаменником такої готовності є наявність постійно оновлюваних методик роботи з віртуальною інформацією в електронному (цифровому) середовищі, її виявленню та документуванню (фіксацією).

Так, у кримінальному провадженні щодо кіберзлочину слідчий огляд може проводитися у місцях збереження й обробки комп'ютерної інформації, підданої злочинному впливу (знищенню, перекрученню,

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

блокуванню чи шифруванню), знаходження комп'ютерного обладнання, яке використовувалося при вчиненні злочину (наприклад, у разі розповсюдження комп'ютерного вірусу після незаконного проникнення в комп'ютерну мережу), місцях збереження інформації, отриманої злочинним шляхом (при несанкціонованому заволодінні інформацією в електронній (цифровій) формі), місцях порушення правил експлуатації комп'ютерів, комп'ютерних систем або мережі, виявлення шкідливих наслідків (знищення, блокування, модифікації, копіювання інформації, порушено алгоритм роботи комп'ютера, комп'ютерної системи або мережі). [1]

Слід зазначити, що середовище вчинення кіберзлочину умовно можна поділити на матеріальне (комп'ютерно-технічне устаткування, приміщення в якому воно знаходиться) та нематеріальне інформаційне середовище, тобто цифрове (електронне). Особливість огляду цифрового (нематеріального) середовища полягає в тому, що предметом даного злочину є інформація, яка зберігається в електронно-обчислювальних машинах (комп'ютерах), автоматизованих системах, комп'ютерних мережах або на носіях такої інформації, передається через комп'ютерні мережі чи мережі електрозв'язку.

Специфіка кіберзлочину визначає, що для досягнення цілей кримінального провадження одних речових доказів не достатньо, тому не менш важливим являється процесуально грамотна та технічно правильна фіксація інформації в комп'ютерах, комп'ютерних мережах та системах, що, власне, і обумовлює обов'язкову участь спеціаліста у проведенні огляду місця події. З огляду на зазначене участь спеціаліста у сфері комп'ютерних технологій за відповідним напрямком є одним із ключових елементів забезпечення слідчого огляду у кримінальному провадженні вказаної категорії.

При цьому окремі вчені, розділяючи учасників слідчої/слідчо-оперативної групи на дві категорії «обов'язкових» та «факультативних», відносять спеціалістів до другої категорії.[2] Однак нематеріальна (цифрова) складова слідчої картини кіберзлочину не дозволяє погодитися з указаним узагальненим твердженням та навіть теоретичним припущенням про незалучення до слідчого огляду спеціаліста для роботи з програмно-технічними засобами та елементами інформаційно-технологічної сфери.

Адже звичайний користувач, володіючи лише базовими навиками і розумінням принципів функціонування комп'ютерного обладнання та програмного забезпечення, не може достатньою мірою обґрунтувати способи виконання тих чи інших дій/маніпуляцій з комп'ютерною технікою, підтвердити їх доцільність та правильність, що, у свою чергу,

приведе до упушення (недотримання) принципу належності зібраних доказів у кримінальному провадженні.

Так, огляд інформації в електронній (цифровій) формі потребує максимально обережного поводження з елементами комп'ютерного обладнання та програмного забезпечення з огляду на такі фактори, як великий обсяг інформації в електронній формі, наявність права інтелектуальної власності на окрему частину інформації, яка оглядається, наявність прихованої інформації, доступ до якої базовий користувач ПК не в змозі отримати, та, що найбільш суттєво, ризики втрати інформації через необережні дії та можливий запрограмований автоматичний запуск алгоритму її знищення.

Таким чином, при наданні допомоги слідчому у проведенні слідчого огляду ключовим завданням для спеціаліста є пошук так званих внутрішніх слідів злочину, тобто, слідів, залишених в електронній формі, які можуть бути виявлені, оглянуті та зафіксовані за допомогою відповідного програмного забезпечення на комп'ютерному носії. У даному випадку слід концентрувати увагу на: інформації, що зберігається на комп'ютерних носіях (зміни у файловій системі; шкідливі програмні засоби та небезпечні файлові програми); програмах-файлах з прямим посиланням на веб-сторінки в мережі Інтернет; програмах, які автономно здійснюють копіювання, блокування, модифікацію чи знищення інформації; файловому програмному забезпеченні для підбору паролів доступу тощо.

Оскільки файлова система є сукупністю особливих інформаційних одиниць-файлів, спеціальних службових таблиць (каталогів, таблиці розділів, завантажувальних записів, таблиць розміщення файлів) і кластерів, ці зміни можуть виражатися в зміні місцеположення і вмісту файлів; зміні формату або характеристик файлів; створенні чи вилученні файлів; зміні вмісту спеціальних службових таблиць та зміні стану кластерів. Дія одного інформаційного об'єкта на інший може бути виявлена між двома відомими станами інформаційного об'єкта за ознаками зміни змісту формату файлових характеристик та за зміною алгоритму роботи програми [3, с.16].

Так, у контексті документування кіберзлочину в ході слідчого огляду спеціаліст вирішує наступні завдання: діагностика апаратних засобів (комп'ютери, ноутбуки, планшети, жорсткі диски, флеш-накопичувачі, картки пам'яті, мобільні пристрої тощо); визначення функціонального призначення, характеристик, алгоритму роботи й структурних особливостей, стану виявленого програмного системного й прикладного забезпечення; пошук, виявлення, аналіз та оцінка цифрових даних, виготовлених користувачем або створених прикладними програмами для організації інформаційних процесів у комп'ютерній системі; ідентифікація електронних (цифрових) файлів/каталогів, їх ототожнення з файлами/каталогами на інших носіях інформації. [4]

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Слід наголосити, що успішність проведення слідчого огляду вимагає урахування рекомендацій спеціаліста для забезпечення можливості призначення та проведення судового експертного дослідження вилучених об'єктів в рамках комп'ютерно-технічної експертизи чи експертизи програмного забезпечення. Зокрема, слід враховувати необхідність коректного завершення усіх працюючих програмних засобів, що убезпечить від потенційної можливості втрати важливої інформації (доказів) чи її псування.

Варто враховувати, що при вилученні комп'ютерного обладнання, яке є потенційним джерелом доказів, саме спеціаліст забезпечує професійність дій з ним для унеможливлення визнання такого обладнання недопустимим доказом, а також запобігти фактичному видаленню, зміні доказової чи оперативної інформації.

Підсумовуючи викладене, доцільно доповнити не лише нормативно-правовий базис слідчої діяльності, а й продовжувати напрацювання нових науково-дослідницьких розробок, які відповідають умовам постійного програмно-технічного прогресу та зміні принципів функціонування віртуального інформаційного середовища, що формує якісну методичну основу для висококваліфікованої, професійної взаємодії слідчого та спеціаліста у процесі документування кіберзлочинів.

Список використаних джерел:

1. Організація огляду місця події. Аналіз криміналістично-значимої інформації при розслідуванні злочинів у сфері комп'ютерної інформації: Вісник прокуратури - № 12/[А. Старушкевич]; ред.кол. М. К. Якимчук (голов. ред.) та ін. Київ: НАПУ, 2003. – с. 77-78;
2. Поливанюк В. Д. Тактичні особливості проведення огляду місця події при розслідуванні злочинів, вчинених у банківській системі України з використанням сучасних інформаційних технологій / Вісник Запорізького національного університету. – № 1. – 2011. – С. 243-248;
3. Кукарникова Т. Э. Электронный документ в уголовном процессе и криминалистике: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Т. Э. Кукарникова. – Воронеж, 2003. – 28 с.;
4. Злочини у сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку: спеціальні питання кваліфікації, проведення слідчих (розшукових) дій, призначення комп'ютерно-технічних судових експертиз : наук.-практ. посіб. / Б. Б. Теплицький, Л. Г. Шарай, К. М. Ковальов, С. А. Кузьмін. - К.: ПАЛИВОДА А. В., 2019. - 168 с.

Чугай Євгенія Миколаївна,
курсант факультету підготовки
фахівців для органів досудового
розслідування,

Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Плетенець Віктор Миколайович,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри криміналістики,
судової медицини та психіатрії
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ЗАСТОСУВАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАНЬ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ НЕЗАКОННИХ ЗАВОЛОДІНЬ ТРАНСПОРТНИМИ ЗАСОБАМИ

Не дивлячись на те, що сучасні протиугонні системи здатні забезпечувати високий рівень безпеки транспортних засобів від протиправних посягань, рівень учинення незаконних заволодінь автомобілями, обладнаних системами захисту, залишається сталим через постійне винайдення злочинцями нових способів вчинення зазначених злочинів шляхом застосування новітніх технологій усунення перешкод, несанкціонованого подолання логічного захисту й радіоелектронних команд сигналізації, що свідчить про відсутність ефективних методик виявлення й розслідування такої категорії злочинів.

Аналіз чинного кримінального процесуального законодавства України [1] свідчить, що під час розкриття та розслідування незаконних заволодінь транспортними засобами основними формами використання спеціальних знань є: а) участь спеціаліста у процесуальних діях – забезпечує результативність виявлення та якість вилучення слідів, предметів, документів, а також своєчасність надання консультацій тощо; б) проведення судових експертиз – забезпечує встановлення причинно-наслідкових зв'язків та встановлення механізму злочину, придатність приладів та засобів до вчинення злочину, дає можливість ідентифікувати викрадений автомобіль; в) особисте використання спеціальних знань слідчим – забезпечує правильність висунення слідчих версій, вибору організаційно-тактичних прийомів проведення процесуальних дій, своєчасність призначення експертиз та ін.

Використання спеціальних знань під час розкриття та розслідування кримінальних правопорушень розглядуваної категорії, як правило, обмежується проведенням судових експертиз і особистим використанням

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

спеціальних знань слідчим, рівень яких є невисоким, з метою встановити спосіб (механізм) подолання системи захисту автомобіля.

В цілому, у кримінальних провадженнях цієї категорії призначаються переважно автотоварознавчі, трасологічні й експертизи матеріалів і речовин. Вкрай рідко призначаються інші види експертиз, у тому числі, експертиза спеціальних технічних засобів, хоча слідова картина незаконних заволодінь автомобілями, обладнаних сучасними системами захисту, представлена найрізноманітнішими слідами, а відтак можливості експертних досліджень є значно ширшими.

Відповідно, типовими слідами можуть бути: діагностичне обладнання, підготовлені блоки управління двигунів; різноманітні радіоелектронні пристрої та механічні засоби, призначені для протиправного проникнення в автомобіль, запуску двигуна та приховування слідів кримінального правопорушення; сліди ушкоджень навколишніх предметів; комп'ютерна техніка і сліди застосування тощо. Зважаючи на це, визначимо особливості призначення окремих видів судових експертиз в провадженнях про незаконне заволодіння автомобілем з урахуванням типової слідової картини злочину.

Експертиза комп'ютерної техніки і програмних продуктів вирішує такі питання: 1) чи міститься на даному носії інформація стосовно (зазначити, яка інформація цікавить) і у якому вигляді; 2) чи містить носій досліджуваного комп'ютера інформацію про певні (зазначити, які саме) дії користувача; 3) чи піддавався досліджуваній накопичувач певним процедурам з метою знищення інформації; 4) чи могла бути створена зазначена інформація на цьому комп'ютері чи вона перенесена з іншого носія; 5) яким чином інформація (зазначити, яка саме) перенесена до досліджуваного комп'ютера (носія); 6) яка технологія та хронологія створення електронного документа (зазначити електронний документ та певний зміст); 7) які атрибути (час друку, редагування, створення, видалення) файлів, що містять інформацію стосовно... (зазначити зміст) та ін. [2].

Проте слід зазначити, що така експертиза не в змозі вирішити питання про: а) функціональну приналежність радіотехнічних засобів («код-грабберів», ретрансляторів радіосигналів, програматорів і емуляторів модуля дистанційного управління центральним замком); б) можливості відключення систем сигналізації різного спектру; в) можливості проникнення у салон автомобіля конкретних марок та запуску їх двигунів; г) можливість використання об'єктів представлених на дослідження для несанкціонованого доступу до автомобілів та запуску двигунів; д) можливості придушення радіосигналів, у тому числі GPS і GSM (конкретних типів, моделей сигналізації).

Наприклад, обвинувачений в квітні 2017 року придбав у не встановленої досудовим розслідуванням особи у м. Київ оригінальний блок керування автомобільною сигналізацією «Sheriff» у вигляді брелока та за допомогою програмного забезпечення на своєму ноутбучі марки «Dell», знаходячись за місцем свого проживання, переробив зазначений пристрій, змінивши його програмне забезпечення, у спеціальний технічний засіб негласного отримання інформації типу «код-граббер». Згідно з висновком судової експертизи наданий на дослідження предмет – оригінальний блок керування автомобільною сигналізацією «Sheriff» у вигляді брелока знаходиться у робочому стані; виготовлений промисловим способом з заміною рідної прошивки пристрою; призначений для глушіння сигналу рідного брелока від автомобільної сигналізації, отримання кодів від сигналізації та підміни рідного брелока на граббер для управління автомобільною сигналізацією; відноситься до спеціальних технічних засобів негласного отримання інформації [3].

Проте слід підкреслити, що проведення зазначеної експертизи здійснюється, як правило, Центром судових і спеціальних експертиз Українського НДІ спеціальної техніки та судових експертиз СБУ у кримінальних провадженнях за ст. 359 КК України «Незаконні придбання, збут або використання спеціальних технічних засобів отримання інформації». Зокрема, згідно з Переліком видів спеціальних технічних засобів негласного отримання інформації, зазначені технічні засоби можуть відноситися до спеціальних технічних засобів, призначених для негласного проникнення до транспортних засобів [4].

Таким чином ми вважаємо, що в практичній діяльності державних спеціалізованих установ судової експертизи Експертної служби МВС України доцільно більш широко використовувати сучасні можливості експертних досліджень для формування належної доказової бази вини підозрюваних у вчиненні незаконних заволодінь автомобілями, обладнаних сучасними системами захисту. Зокрема, радіотехнічна експертиза «код-граббера», радіотехнічна експертиза «ретранслятора радіосигналів і радіостанцій», радіотехнічна експертиза «програматора та емулятора штатного модуля дистанційного управління центральним замком», радіотехнічна експертиза «глушителів радіосигналів» може вирішити такі питання: якою є функціональна приналежність представленого на дослідження обладнання тощо.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (Дата звернення 21.01.2020).
2. Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень: наказ Міністерства юстиції України від 08.10.1998

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

р. № 53/5. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98> (Дата звернення 23.01.2020).

3. Вирок Каховського міськрайонного суду Херсонської області від 13.02.2018: справа № 658/3017/17 // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/72216025> (Дата звернення 23.01.2020).

4. Деякі питання щодо спеціальних технічних засобів для зняття інформації з каналів зв'язку та інших технічних засобів негласного отримання інформації: постанова Каб. Міністрів України від 22.09.2016 № 669. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/669-2016-n> (Дата звернення 25.01.2020).

Чуркін Василь Васильович,
курсант 3-го курсу факультету
економіко-правової безпеки
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
Єфімов Микола Миколайович,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри криміналістики,
судової медицини та психіатрії
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ПРОВЕДЕННЯ ДОПИТУ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ОТРИМАННЯ НЕПРАВОМІРНОЇ ВИНАГОРОДИ

Ефективність проведення слідчих (розшукових) дій, насамперед допитів, часто залежить від ступеня обізнаності слідчого з окремих виробничих питань, наприклад, специфіки технології виробництва, характерних особливостей фінансово-господарської діяльності установи чи організації. На початковому етапі розслідування така обізнаність сприяє оптимальному висовуванню слідчих версій, ініціюванню гласних і негласних слідчих (розшукові) заходів, призначенню судових експертиз, залученню спеціалістів і, зрештою, обиранню ефективних тактичних прийомів подолання протидії досудовому розслідуванню, зокрема й викриттю неправдивих показань [1, с. 48].

Дії службової особи в інтересах того, хто пропонує, обіцяє чи надає неправомірну вигоду, досить різноманітні. Поряд із, так би мовити, «традиційними», наприклад, видачею певних дозволів, виділенням земельних ділянок, прийняттям на роботу тощо, нині набувають

«популярності» такі більш витончені їх форми, як: передача за заниженими цінами державної власності підприємницьким структурам поза аукціонами; укладання збиткових для держави комерційних угод про передавання в оренду будинків та інших об'єктів; видача банківських кредитів без одержання зобов'язань щодо їх повернення; сприяння у створенні фіктивних підприємств без належного оформлення й реєстрації; фальсифікація матеріалів документальних перевірок та ін. [4, с. 30].

Черговість допитів осіб, за їх процесуальним статусом, в умовах слідчої ситуації обирає слідчий, проте перш ніж допитувати основних фігурантів події, спочатку доцільно отримати інформацію від очевидців протиправних діянь та інших свідків, із певних заяв та документів. Такими зокрема можуть бути:

– заяви або повідомлення працівників, посадових осіб виробничих підрозділів підприємств, організацій чи установ, де відбуваються розкрадання, громадськості або окремих громадян;

– повідомлення з контрольно-ревізійних органів, які виявили нестачу майна чи порушення у фінансово-господарській діяльності за результатами ревізій, інвентаризацій, перевірок, аналізу техніко-економічних показників;

– повідомлення із суміжних виробничих організацій, підприємств та установ, їх фінансово-господарських та виробничих підрозділів, а також підприємств, що забезпечують постачання та перевезення сировини, окремих частин, агрегатів чи готової продукції;

– із матеріалів оперативних підрозділів правоохоронних органів, органів державних інспекцій про виявлені ними факти привласнення, розтрати або заволодіння чужим майном [2, с. 71].

У разі, якщо заявник (потерпілий) повідомляє про вимагання в нього неправомірної вигоди (тобто йдеться про ознаки кримінального правопорушення, передбаченого ч. 3 ст. 368 КК України), під час його допиту обов'язково з'ясовують таке: обставини місця й часу, за яких відбулося вимагання неправомірної вигоди службовою особою; коли, у який час, повинна відбутися передача предмета неправомірної вигоди, що саме має бути передано (точна сума коштів, розмір цінностей, вартість наданих послуг, виконаних робіт тощо) й за виконання яких саме дій (бездіяльності); ознаки зовнішності службової особи, яка вимагає неправомірну вигоду, особливі прикмети, місце розташування службового приміщення, як до нього потрапити, особливості обстановки; чи відомо заявникові про факти одержання фігурантом неправомірної вигоди від інших осіб; чи не пов'язано вимагання неправомірної вигоди відомим службовій особі фактом учинення заявником злочину (правопорушення)[4, с. 32-33].

Схожої точки зору дотримується і В. О. Коновалова, відзначаючи, що особливості вивчення даних про особу допитуваного – це діяльність слідчого, яка переважно перебуває поза процесуальною її

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

регламентацією. А отже, дані про конкретну особу слідчий отримує з різних джерел, зокрема тих, що мають як процесуальний, так і непроцесуальний характер. Такими даними є матеріали кримінального провадження, показання свідків, характеризуючі документи, інформація, отримана за результатами оперативно-розшукової діяльності [3, с. 65–66].

Підводячи підсумок, зазначимо, що розслідування випадків отримання неправомірної вигоди вимагає від працівників правоохоронних органів швидких та ефективних процесуальних дій. Серед першочергових слідчих(розшукових) дій необхідно виокремити допити різних категорій осіб. Адже орієнтуюча інформація для визначення певних напрямів розслідування надходить якраз під час допиту потерпілого та свідків.

Список використаних джерел:

1. Давиденко В. С. Обставини, що підлягають з'ясуванню, та особливості порушення кримінальних справ про привласнення, розтрату або заволодіння чужим майном шляхом зловживання службовою особою своїм службовим становищем / *Вісник прокуратури*. 2010. № 3 (105). С. 68-73.

2. Давиденко В. Тактика викриття неправдивих показань при розслідуванні економічних злочинів, *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2019. №1. С 45-57.

3. Коновалова В. Е. Допрос: тактика и психология / Харьков: Консум, 1999. 266 с.

4. Татаров О. Ю. Актуальні питання досудового розслідування одержання неправомірної вигоди службовою особою / Татаров О. Ю., Чернявський С. С. // *Науковий вісник національної академії внутрішніх справ*. № 3. 2014. С 27-40

Чучко Сергій Віталійович,
ад'юнкт кафедри криміналістики,
судової медицини та психіатрії
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

КРИМІНАЛІСТИЧНИЙ АНАЛІЗ ШАХРАЙСТВ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ КУПЛЕЮ-ПРОДАЖЕМ ТОВАРІВ ЧЕРЕЗ МЕРЕЖУ ІНТЕРНЕТ

У зв'язку з науково-технічним прогресом і розвитком інформаційних технологій, останні десятиліття відбувається стрімке зростання угод через Інтернет. Для більшості населення така форма «віртуальної» торгівлі стала зручною і цілком задовольнила їхні потреби, істотно зекономила час. Проте, форми цивільних правовідносин поки не достатньо врегульовані,

що тягне за собою значну кількість порушень, в тому числі і в сфері торгівлі товарами і послугами, а велика їх кількість може містити склад злочину.

В ході вивчення матеріалів судово-слідчої практики по шахрайствам досліджуваної категорії, ми звернули увагу на існування певної закономірності в підготовчих діях шахраїв. Ці дії включали в себе: вибір товару, який буде пропонуватися для продажу і визначення його характеристик; створення портфолію; вибір доменного імені; реєстрація хостингу під сайт; створення веб-дизайну і необхідних інформаційних та тематичних сторінок; наповнення інтернет-магазину товарами, реклама продукції; обрання способу здійснення розрахунків і т.д.

При цьому, шахрайські дії відбувалися різними особистостями, наприклад, від імені підприємців, які пропонують товар; здійснюються від імені юридичної особи, яка оформила відповідні документи для здійснення підприємницької діяльності, дані про яку розміщені в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб; здійснюються від імені неіснуючого особи; здійснюються особою, яка мала наміри придбати товар.

Зараз в інформаційній мережі існує величезна кількість інтернет-магазинів, власники яких пропонують різні товари та послуги. Одні магазини працюють з оформленням документів, необхідних для офіційного функціонування таких суб'єктів підприємницької діяльності, інші - працюють з приховуванням деякої інформації про юридичну адресу, анкетних даних тощо. Тим часом, законодавчо вимоги до порядку створення таких магазинів мало визначені, що не заважає шахраям створювати інтернет-магазини, а потім їх ліквідувати. Це створює підґрунтя для існування магазинів в мережі Інтернет, що діють за принципом фірм-одноденок.

У той же час, як показав аналіз кримінальних проваджень і судових рішень, найбільш поширеними в мережі Інтернет є випадки обману з боку фіктивних фізичних осіб, що розміщують оголошення про продаж неіснуючих товарів і отримують за них передоплату.

У деяких випадках товар може існувати насправді, але через прагнення наживи особа, що запропонувала придбати товар, не збирається його передавати або намагається перепродати товар кільком особам. У той же час, слід зазначити, що шахрайство є поширеним на сайтах інтернет-аукціонів, на яких різні суб'єкти виставляють свої лоти і пропонують неіснуючі товари або істотно завищують рівень якості пропонованих товарів. Як показує практика, серед таких інтернет-аукціонів домінуюча позиція належить «ОЛХ» і «Aukro».

Проблема інтернет-аукціонів полягає в тому, що організатори таких «віртуальних торгів» в основному посилаються на те, що за правилами аукціону особа, що заплатило більше, виграє і отримує товар. При цьому, гроші учасникам такого аукціону не повертаються, а особа, яка начебто виграло, взагалі може не існувати.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Згідно з нормами цивільного права України товар, який продавець передає або зобов'язаний передати покупцеві, має відповідати вимогам якості в момент його передачі покупцеві, якщо інший момент визначення відповідності товару цим вимогам не встановлено договором купівлі-продажу [1]. Тим часом, шахраї нерідко йдуть всупереч цим нормам і пропонують фальсифікований товар, заздалегідь розуміючи цей факт.

Нерідкі випадки, коли шахраї отримують гроші за товар, який повинен складатися з великої кількості вузлів і комплектуючих, але в результаті покупець отримує товар низької якості і без надання всієї складової.

У більшості випадків обман відбувається відносно покупців. Між тим, не застрахованими від обману є і продавці, які часто теж стають потерпілими. В основному це стосується ситуацій, коли покупець і продавець заздалегідь домовляються про накладене платежі, але покупець, застосовуючи обман, отримує товар і не платить гроші за нього.

Отже, існує безліч шахрайських схем із заволодіння грошима громадян, які здійснюють операції через Інтернет. Найчастіше жертвою від шахрайства стає покупець. Тим часом, продавець також не є застрахованим від дій шахраїв і не повинен втрачати пильність при здійсненні угод в віртуальному просторі.

Список використаних джерел:

1. Цивільний Кодекс України // Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2003. №№ 40-44, ст. 356.

Scutt Anastasia,

Cadet of Dnepropetrovsk State of
the University of Internal Affairs

Supervisor:

Pavlova Natalia,

Doctor of Law, Associate Professor,
Associate Professor of Forensics,
forensic medicine and psychiatry
Dnepropetrovsk State of the
University of Internal Affairs

INTERACTION OF THE INVESTIGATOR WITH THE SPECIALISTS DURING THE PRESIDENCY INVESTIGATION

In Ukraine, the study of the problems of the interaction of the investigator with the specialists is very relevant, because the investigator does not have in various fields of scientific knowledge and advanced technical thought. The

range of tasks that can only be accomplished with the help of specialist knowledge applied during investigative (search) actions with the participation of a specialist is constantly expanding.

First of all, it should be noted who should be understood as a specialist, according to Art. 71 of the Code of Criminal Procedure of Ukraine (hereinafter - the CPC of Ukraine) is a specialist in criminal proceedings is a person who possesses special knowledge and skills in the application of technical or other means and can provide advice during pre-trial investigation and judicial review on issues requiring relevant specialized knowledge and skills.

Considering the available in the science proposals for the distribution of forms of interaction of the investigator with the specialist, we can conclude that it is more appropriate to divide them into procedural rather than procedural interaction. The procedural form may include: 1) consultations in the form of oral explanations, tips on special knowledge, etc .; 2) to carry out preliminary experiments at the request of the investigator, who are issued a certificate or act, which may be considered as other documents in the proceedings; 3) exchange information and discuss the evidence gathered, the presentation of substantiated versions, and the determination of ways to resolve them [2, p. 14-15].

Giving the investigator the right to engage a specialist in the investigation opens the possibility for a deep study of the subjects and phenomena relevant to the field of pre-trial investigation. The use of specialist knowledge extends the scope and quality of the evidence obtained, allows for a more complete and comprehensive assessment of the interconnection of objects and phenomena relevant to criminal proceedings.

It should be noted that it is necessary to distinguish an expert from a specialist, because they have different procedural status. The specialist uses his special knowledge, assists the investigator in the conduct of investigative actions, namely: in the search, detection, fixation and removal of evidence, the use of technical means, and the expert examines the direction directed to him for the examination of evidence and draws conclusions for the questions before him. are relevant to criminal proceedings. That is, the expert examines the evidence obtained and draws conclusions from it and which is of probative value, and for the specialist, it only helps to collect evidence.

It is therefore important to think carefully about what functions the specialist will perform and how they will assist. In practice, there are individual cases involving the involvement of a specialist defense lawyer, as well as investigators personally. Although the CPC of Ukraine states that the refusal of the investigator to involve a specialist should be justified and set out in the protocol of the investigative (investigative) action. As the competitiveness of the prosecution and defense side is implemented in Ukraine, there is an equal opportunity to involve specialists in investigative (investigative) actions.

Today, the investigator has ample opportunity to select specialists who work in the departments of research and expert forensic centers, research institutions of judicial expertise of the Ministry of Justice of Ukraine, judicial

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

and expert institutions of the Ministry of Health of Ukraine, the Expert Service of the Security Service of Ukraine, etc. According to the Instruction “On the Organization of Interaction of Pre-trial Investigation Bodies with Other Bodies and Subdivisions of the National Police of Ukraine in Prevention, Detection and Investigation” No. 575 of 07.07.2017, it is stated that the forensic technician is a part of the Investigation Team and his duties [3].

In my opinion, participation of a specialist in criminal proceedings will allow to conduct better pre-trial investigation. An investigator who plans to conduct an investigative (search) action should find out: what kinds of special knowledge will be required to assist in the conduct of an investigative (search) action; what a specialist can do during investigative (investigative) actions; whether it is necessary to involve one specialist or a group of specialists.

References:

1. Kovalev V. « Interaction of the investigator with the staff of the expert service of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine»: dissertation. 12.00.09, 2008. 202.

2. Order from 07.07.2017 №575 « About approval of the instruction on the organization of interaction investigators with other bodies and units of the National Police of Ukraine in the prevention, detection and investigation of criminal offenses »: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0937-17>

Шерстюк Максим Павлович,

курсант факультету підготовки

фахівців для підрозділів

превентивної діяльності

Дніпропетровського державного

університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Єфімов Микола Миколайович,

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри криміналістики,

судової медицини та психіатрії

Дніпропетровського державного

університету внутрішніх справ

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ПРИЗНАЧЕННЯ ЕКСПЕРТИЗ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ УМИСНОГО ВБИВСТВА, ВЧИНЕНОГО В СТАНІ СИЛЬНОГО ДУШЕВНОГО ХВИЛЮВАННЯ

У випадках, коли слідчий у процесі розслідування виявляє заплутані обставини, можуть призначатися різноманітні експертизи. Відповідно до

чинного КПК України, експертиза проводиться експертом за зверненням сторони кримінального провадження або за дорученням слідчого судді чи суду, якщо для з'ясування обставин, що мають значення для кримінального провадження, необхідні спеціальні знання [2]. В свою чергу, дослідження матеріалів кримінальних проваджень доводить, що проведення різних видів експертних досліджень надає відповідь на запитання щодо відмежування вказаного діяння від інших кваліфікованих вбивств.

Загальними методологічними засадами проведення судової експертизи під час розслідування «афективних» злочинів є застосування принципу презумпції психічного здоров'я та принципу доведення висновків. Згідно з першим принципом особа, яка вчиняє протиправне діяння, вважається здатною усвідомлювати свої дії та керувати ними у повному обсязі, доки зворотне не буде доведено. Другий принцип констатує, оскільки акт експертизи є джерелом доказів, а висновки – доказами у кримінальному провадженні, вони мають бути належно доведені. Тобто кожний висновок має ґрунтуватися на конкретних фактичних даних, зафіксованих у матеріалах провадження, а не на довільних умовиводах експерта [4, с. 14].

Стан фізіологічного афекту може тривати від декількох секунд до декількох хвилин, після чого настає різкий спад емоційного збудження, на зміну приходить стан спустошення, сильної втоми, приходить поступове усвідомлення скоєного, що може супроводжуватися почуттям розкаяння у вчиненому, жалем до потерпілого. Часто особи після вчиненого ними, самі намагаються допомогти жертві або ж здійснюють акти автодеструктивної поведінки.

У доктрині кримінального права та кримінальному законодавстві України термін «стан сильного душевного хвилювання» вживається для позначення раптового емоційного процесу, викликаного поведінкою потерпілого, що протікає швидко і бурхливо та певною мірою знижує здатність особи усвідомлювати свої дії та керувати ними. Стан сильного душевного хвилювання належить до обставин, що пом'якшують кримінальне покарання (п. 7 ч. 1 ст. 66 КК України). Також закріплене воно у статтях 116 (Умисне вбивство, вчинене у стані сильного душевного хвилювання), 123 (Умисне тяжке тілесне ушкодження, заподіяне в стані сильного душевного хвилювання) розділу 2 – «Злочини проти життя та здоров'я особи», що в науковій літературі відноситься до привілейованих складів злочинів, тобто характеризується обставинами, що значно знижують суспільну небезпечність, а відповідно і караність діяння [3, с. 452].

До чинників, що можуть спричинити стан сильного душевного хвилювання як законодавець, так і Пленум Верховного Суду України відносять:

– насильство. Таким, що може призвести до виникнення

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

фізіологічного афекту, Пленум ВСУ визнає як фізичне (заподіяння тілесних ушкоджень або побоїв), так і психічне (наприклад, погроза завдати фізичної, моральної чи майнової шкоди) насильство. Основною вимогою до такого насильства, на думку М.І. Мельника та М.І. Хавронюка, є «спроможність викликати в особи стан сильного душевного хвилювання». Автори слушно зазначають, що реальна можливість того чи іншого насильства, систематичного знуцання або тяжкої образи спричинити стан сильного душевного хвилювання повинна вирішуватись також з урахуванням таких обставин справи, як характер дій потерпілого, особливості психічного стану винного, характер відносин потерпілого з винним, обстановка, за якої застосовувалось насильство чи завдавалась тяжка образа» [1, с. 283];

– тяжку образу, до якої відноситься «явно непристойна поведінка потерпілого, що особливо принижує гідність чи ганьбить честь винного або близьких йому осіб»;

– систематичне знуцання, яке може виражатись в особливо цинічному глузуванні, тривалому кепкуванні над особою, образі, що має багаторазовий характер; також може проявлятися у фізичному насильстві, безжалісному, грубому поводженні з потерпілим, що завдає йому фізичних та психічних страждань (позбавлення їжі, води, одягу), принизливому ставленні до потерпілого [3, с. 283-284].

Так, 24.05.2015р. близько 19.00 год. в с.Теляж Сокальського району Львівської області, гр. С. по місцю проживання в приміщенні літньої кухні, під час чергового побутового конфлікту зі своїм чоловіком гр. Б., перебуваючи в стані сильного душевного хвилювання, зумовленого систематичними знуцаннями останнього над нею та безпричинними її побиттями, умисно завдала останньому кухонним ножом два удари в грудну клітку.

З висновку судово-психіатричного експерта вбачається, що гр. С. під час спричинення потерпілому тілесних ушкоджень перебувала у стані фізіологічного афекту, як психологічній підставі для юридичного висновку про стан сильного душевного хвилювання, який виник в наслідок безпричинного побиття з боку п'яного потерпілого та на фоні систематичних знуцань з боку останнього [5].

Судово-психологічна експертиза емоційних станів пов'язана з виявленням в особи, яка скоїла злочин, сильного душевного хвилювання (стану фізіологічного афекту), стресу і фрустрації. Кваліфікована оцінка емоційних станів підслідної особи багато в чому визначається обсягом інформації про особу та її поведінку. Дуже важливим є також опитування свідків, у ході якого стає можливим оцінити, як виглядала підслідна особа перед злочином і в момент його скоєння, які особливості в її поведінці спостерігались після того, що сталося. Вже на перших етапах слідчих

(розшукових) дій необхідно з'ясувати у підслідної особи:

- її соматичний стан напередодні злочину (наявність нервових, соматичних та інших захворювань, хронічної втоми, безсоння та ін.);
- особливості особистих стосунків підслідного з жертвою (наявність конфлікту, його причину, перебіг, способи вирішення та ін.);
- особливості взаємин з жертвою, наявність спільних знайомих, захоплень тощо.

При призначенні судово-психологічної експертизи емоційних станів, як наголошує В.Л. Васильєв, слідчий у зіставленні формулює такі типові запитання:

- Які індивідуально-психологічні особливості підслідної особи?
- Які особливості особистих стосунків підслідної особи і жертви?
- Як виявлені особисті характеристики могли вплинути на особливості поведінки підслідної особи в досліджуваній ситуації?
- В якому психологічному стані перебувала підслідна особа в момент скоєння злочину?
- Чи перебувала підслідна особа у стані фізіологічного афекту або в іншому емоційному стані, що суттєво вплинуло на її поведінку? [1, с. 543-544].

Таким чином, призначення експертиз є однією з найбільш розповсюджених форм опосередкованого використання спеціальних знань при розслідуванні умисного вбивства, вчиненого в стані сильного душевного хвилювання. У ході їх проведення слідчими з'ясовуються обставини щодо події злочину, характеру дій кожного учасника події, а також відомості, що мають тактичне значення.

Список використаних джерел:

12. Васильєв В. Л. Фізіологічний афект слід відрізнити від патологічного, який розглядається як гострий короткочасний психічний розлад, що виник раптово / В. Л. Васильєв // Юридическая психология. – № 5. – 2011. – С. 32-37.

13. Кримінальний процесуальний кодекс України : прийнятий Верховною Радою України Законом №4651-VI від 13.04.2012 р. ; відп. за вип. В. А. Прудников. – Х. : Право, 2016. – 392 с.

14. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України // за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. – Київ: Канон: АСК, 2002. – 1045 с.

15. Первомайський В. Б. Методичні засади експертної діагностики короткочасних афективних станів у кримінальному процесі: методичні рекомендації / В. Б. Первомайський, В. Р. Ілейко, А. В. Канищев. – К., 2010. – 28 с.

16. Справа № 454/1885/15-к, Архів Сокальського районного суду Львівської обл., 2015 рік.

З М І С Т

Коротаєв Володимир Миколайович, Кірін Роман Станіславович ПЕРСПЕКТИВИ ПІДГОТОВКИ СУДОВИХ ЕКСПЕРТІВ-ПРАВНИКІВ.....	3
Пиріг Ігор Володимирович ДО ПИТАННЯ КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СУДОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ.....	6
Степанюк Руслан Леонтійович, Шевцов Сергій Олександрович ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ ПРАЦІВНИКІВ ПІДРОЗДІЛІВ КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОРГАНІВ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ.....	10
Чаплинська Юлія Анатоліївна ОСНОВНІ НАПРЯМИ РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ОРГАНІВ ПРОКУРАТУРИ УКРАЇНИ.....	12
Чаплинський Костянтин Олександрович, Чередник Катерина Олегівна SOME ASPECTS OF OVERCOMING OF COUNTERACTION TO INVESTIGATION OF FRAUDS COMMITTED ON THE REAL ESTATE MARKET BY CRIMINAL GROUPS.....	16
Шинкаренко Ігор Ростиславович, Шинкаренко Ірина Ігорівна ПРОФАЙЛІНГ ЯК МЕТОД УБЕЗПЕЧЕННЯ ОБ'ЄКТІВ АВІАЦІЙНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ.....	20
Щербаковський Михайло Григорович ТАКТИКА ОЗНАЙОМЛЕННЯ ПІДОЗРЮВАНОВОГО З ВИСНОВКОМ ЕКСПЕРТА.....	24
Юсупов Володимир Васильович ОТРИМАННЯ ЗРАЗКІВ ДЛЯ ЕКСПЕРТИЗИ У КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ ПРО КОРУПЦІЙНІ ЗЛОЧИНИ.....	27
Аксьонов Василь Васильович, Кожевніков Валерій Вікторович ВИЯВЛЕННЯ ОЗНАК ІНСЦЕНУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ ПІД ЧАС ОГЛЯДУ МІСЦЯ ПОДІЇ.....	30

Александрова Олена Миколаївна ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОВНОТИ ТА ДОСТОВІРНОСТІ ЗРАЗКІВ ДЛЯ СУДОВОЇ ПОЧЕРКОЗНАВЧОЇ ЕКСПЕРТИЗИ.....	33
Bidniak Hanna REVIEW OF DOCUMENTS BY EMPLOYEES OF THE NATIONAL POLICE OF UKRAINE DURING THE IMPLEMENTATION OF OFFICIAL DUTIES.....	38
Вінцук Вікторія Володимирівна ПРАКТИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ СУЧАСНОЇ КЛАСИФІКАЦІЇ ОРГАНІЗОВАНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ.....	41
Воробей Олена Вячеславівна, Косьміна Анна Володимирівна ДЕЯКІ ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ СУДОВО-ПОЧЕРКОЗНАВЧОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ПІДПИСІВ, ВИКОНАНИХ З НАСЛІДУВАННЯМ ПІДПISУ ІНШОЇ ОСОБИ.....	45
Герасимчук Сергій Сергійович ОКРЕМІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАНЬ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПРОТИ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ.....	48
Єфімов Микола Миколайович ДО ПИТАННЯ ПРИЗНАЧЕННЯ ЕКСПЕРТИЗИ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ МОРАЛЬНОСТІ.....	50
Жеребко Олександр Іванович ПРАВОВІ ЗАСАДИ ПРОВЕДЕННЯ ЕКСПЕРТИЗИ.....	54
Завдов'єва Ірина Геннадіївна, Дяченко Олена Миколаївна ЕКСПЕРТНІ ПОМИЛКИ: КЛАСИФІКАЦІЯ, ПРИЧИНИ ТА УМОВИ ВИНИКНЕННЯ.....	57
Заєць Інеса Сергіївна ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАНЬ ПРИ ПРОВЕДЕННІ АВТОРОЗНАВЧОЇ ЕКСПЕРТИЗИ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ.....	60
Зарубей Вікторія Володимирівна ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ РІШЕНЬ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ З ПИТАНЬ ПРОВЕДЕННЯ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ, ПОВ'ЯЗАНИХ З ВТРУЧАННЯМ У ПРИВАТНЕ СПІЛКУВАННЯ.....	63

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО
РОЗСЛІДУВАННЯ**

Калюга Тетяна Олегівна, Тіщенко Світлана Олександрівна
ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ УЧАСТІ СПЕЦІАЛІСТА В ОГЛЯДІ
ДОКУМЕНТІВ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ШАХРАЙСТВА В СФЕРІ
ТУРИЗМУ.....66

Калюжнюк Анастасія Олександрівна
ДАКТИЛОСКОПІЧНІ МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЯК СУЧАСНИЙ
ЗАСІБ ІДЕНТИФІКАЦІЇ ОСОБИ В СТРУКТУРАХ
ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ.....70

Климчук Михайло Павлович
ОСОБЛИВОСТІ ПРИЗНАЧЕННЯ МОЛЕКУЛЯРНО-ГЕНЕТИЧНИХ
ЕКСПЕРТИЗ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ЗАВІДОМО
НЕПРАВДИВИХ ПОВІДОМЛЕНЬ ПРО ЗАГРОЗУ БЕЗПЕЦІ
ГРОМАДЯН, ЗНИЩЕННЯ ЧИ ПОШКОДЖЕННЯ ОБ'ЄКТІВ
ВЛАСНОСТІ.....74

Коваленко Ілля Олександрович
ДО ПИТАННЯ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ
ШАХРАЙСТВА В СФЕРІ БАНКІВСЬКИХ ЕЛЕКТРОННИХ
ПЛАТЕЖІВ.....77

Коваленко Володимир Вікторович
ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ДОПИТУ ПРИ
РОЗСЛІДУВАННІ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ.....79

Косенко Наталя Олександрівна
ТРАСОЛОГІЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ СЛІДІВ, ЗАЛИШЕНИХ
ТРИКОТАЖНИМИ РУКАВИЧКАМИ, ПОКРИТИХ СПІНЕНИМ
ЛАТЕКСОМ.....83

Kotenko Svitlana Oleksandrivna, Talipova Larisa Anatoliyivna
TECHNIQUES AND METHODS OF PHOTOGRAPHING OF
PHYSICAL EVIDENCE IN CONDUCTING JUDICIAL
MERCHANDISING EXPERTISE.....90

Кокорін Олег Володимирович, Чернов Вадим Геннадійович
ОСОБЛИВОСТІ ТРАСОЛОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ СЛІДІВ
ЗНАРЯДЬ ЗЛОМУ.....92

Косміна Наталя Миколаївна
ЕКСПЕРТНІ ПОМИЛКИ В ЕКСПЕРТИЗАХ НАРКОТИЧНИХ
ЗАСОБІВ ТА ПСИХОТРОПНИХ РЕЧОВИН.....94

- Коцюба Сергій Анатолійович, Чіпець Олександр Іванович**
ЗАГАЛЬНІ НАПРЯМИ РОЗСЛІДУВАННЯ НЕЗАКОННОГО
ПЕРЕМІЩЕННЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЕМ ВОГНЕПАЛЬНОЇ
ЗБРОЇ.....96
- Лазарєв Владислав Олександрович, Сіроух Ірина Володимирівна**
ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАТЬ ПРИ
РОЗСЛІДУВАННІ ЗВІДНИЦТВА ТА ВТЯГНЕННЯ
НЕПОВНОЛІТНЬОГО В ЗАНЯТТЯ ПРОСТИТУЦІЄЮ.....99
- Макаренко Євген Іванович**
ОБІГ ЗБРОЇ В УКРАЇНІ ПОТРЕБУЄ РЕГУЛЮВАННЯ НА РІВНІ
ЗАКОНУ.....102
- Нестеренко Сергій Дмитрович, Стулов Олексій Олександрович**
ПРАВОВИЙ СТАТУС СУДОВОГО ЕКСПЕРТА: АКТУАЛЬНІ
ПРОБЛЕМИ РЕГЛАМЕНТАЦІЇ.....106
- Обитоцька Марія Володимирівна**
ОКРЕМІ АСПЕКТИ ОГЛЯДУ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ГРУПОВОГО
ХУЛІГАНСТВА.....113
- Павлова Наталя Валеріївна**
ПРИЙНЯТТЯ РІШЕННЯ ПРО СПОСІБ ВИЛУЧЕННЯ
ДОКУМЕНТІВ У СПРАВАХ ЩОДО ШАХРАЙСТВ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ
НЕРУХОМІСТЮ.....115
- Перлін Станіслав Ігорович, Лозова Світлана Миколаївна**
ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ АСТІОН-КАМЕР У
КРИМІНАЛІСТИЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ.....118
- Плетенець Віктор Миколайович**
СТАН ТА ШЛЯХИ РОЗВИТКУ КРИМІНАЛІСТИЧНОГО
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОДОЛАННЯ ПРОТИДІЇ КРИМІНАЛЬНОМУ
СУДОЧИНСТВУ.....120
- Приловський Володимир Володимирович**
ВЗАЄМОДІЯ ЧЛЕНІВ СОГ НА МІСЦІ ВЧИНЕННЯ
КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ.....123
- Пясковський Вадим Валерійович, Вовчек Дар'я Віталіївна**
ЗАЛУЧЕННЯ ПЕДАГОГІВ І ПСИХОЛОГІВ ДО ДОПИТУ
НЕПОВНОЛІТНІХ ОСІБ.....128

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО
РОЗСЛІДУВАННЯ**

- Репринцева Юлія Костянтинівна**
КРИМІНАЛІСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ДЕЗОМОРФІНУ.....131
- Свобода Євгенія Юріївна, Михальчук Тетяна Володимирівна**
ОСОБЛИВОСТІ ФОТОГРАФІЧНОЇ ФІКСАЦІЇ МІСЦЯ ДТП.....133
- Сухомлин Юлія Володимирівна**
ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПОДАВАННЯ, РОЗГЛЯДУ ТА ВИРІШЕННЯ
КЛОПОТАНЬ ПРО ПРИЗНАЧЕННЯ ТА ПРОВЕДЕННЯ
ЕКСПЕРТИЗИ.....136
- Ткаченко Яна Володимирівна**
АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ
СВІДОЦТВ ПРО РЕЄСТРАЦІЮ ТРАНСПОРТНИХ ЗАСОБІВ.....140
- Улибіна Ліонелла Юріївна, Гарбуз Марія Володимирівна**
ПРОБЛЕМИ НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ, ЯКІ
ПОСТАЮТЬ ПЕРЕД ФАХІВЦЯМИ СУДОВОЇ ТОВАРОЗНАВЧОЇ
ЕКСПЕРТИЗИ В УМОВАХ ЦИФРОВОГО СУСПІЛЬСТВА.....143
- Черненко Анатолій Павлович, Прокопенко Катерина Миколаївна**
ОКРЕМІ ПРОБЛЕМИ УЧАСТІ СПЕЦІАЛІСТА У
КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ ЩОДО
НЕПОВНОЛІТНІХ.....146
- Черненко Анатолій Павлович, Шиян Анатолій Григорович**
ВИСНОВОК СПЕЦІАЛІСТА ЯК ПРОЦЕСУАЛЬНЕ ДЖЕРЕЛО
ДОКАЗІВ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ.....149
- Філіпенко Наталія Євгенівна**
ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ ПРИНЦИПІВ ЕКСПЕРТНОЇ ПРЕВЕНЦІЇ..152
- Фурман Ярослав Володимирович**
ПОНЯТТЯ ТА ЗАВДАННЯ СУДОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ.....156
- Харченко Сергій Володимирович**
ПЛАНУВАННЯ ПРОВЕДЕННЯ СЛІДЧОЇ (РОЗШУКОВОЇ) ДІЇ ІЗ
НЕПОВНОЛІТНІМИ ПІДОЗРЮВАНИМИ.....158
- Шило Ірина Вікторівна, Книш Софія В'ячеславівна**
ЗЛОЧИННІСТЬ НЕПОВНОЛІТНІХ, ПРОБЛЕМИ ТА СПОСОБИ
ВИРІШЕННЯ.....161

Шиян Анатолій Григорович ПРОЦЕСУАЛЬНІ ДЖЕРЕЛА ДОКАЗІВ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ: НОВЕЛИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ.....	163
Аллахвердієва Ельміра Валєгівна ПРОБЛЕМАТИКА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКСПЕРТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	166
Баштан Павло Олегович ГЕНЕЗА ГАБІТОЛОГІЇ ЯК РОЗДІЛУ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ТЕХНІКИ.....	169
Біла Олена Юрїївна ТАКТИКА ПРОВЕДЕННЯ ОГЛЯДУ МІСЦЯ ПОДІЇ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ КРАДІЖОК.....	172
Бідняк Валентин Анатолійович ЗАЛУЧЕННЯ СПЕЦІАЛІСТІВ ДО СЛІДЧОГО ОГЛЯДУ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ЗЛОЧИНІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ НЕЗКОННИМ ВИКОРИСТАННЯМ БЮДЖЕТНИХ КОШТІВ У ГАЛУЗІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я.....	175
Бойко Ольга Василівна ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАНЬ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ ДОПИТУ.....	178
Бондаренко Олексій Сергійович РОЛЬ ПРОКУРОРСЬКОГО НАГЛЯДУ НА СТАДІЇ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ.....	181
Бондаренко Олексій Сергійович ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ДОПИТУ МАЛОЛІТНІХ ТА НЕПОВНОЛІТНІХ ОСІБ.....	183
Брік Максим Ігорович ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ОБШУКУ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ СУТЕНЕРСТВА.....	185
Буждиганчук Євдокія Юрїївна ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПРОВЕДЕННЯ СЛІДЧОГО ЕКСПЕРИМЕНТУ У СПРАВАХ ПРО СУТЕНЕРСТВО.....	187

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО
РОЗСЛІДУВАННЯ**

Васильченко Валерія Віталіївна
ПІДГОТОВЧИЙ ЕТАП ПРЕД'ЯВЛЕННЯ ДЛЯ ВПІЗНАННЯ ПРИ
РОЗСЛІДУВАННІ РОЗБОЇВ.....190

Венгерова Юлія Віталіївна
CHARACTERISTICS OF CRIMINAL ACTIONS AT THE STAGE OF
THE OPENING OF THE TOURIST BUSINESS.....193

Виріжок Вікторія Дмитрівна
ЗНАЧЕННЯ ДАКТИЛОСКОПІЧНОГО АНАЛІЗУ В УМОВАХ
СУЧАСНОСТІ.....195

Vorobets Khrystyna Olehivna
DNA-ANALYSIS AS A METHOD OF CRIMINAL
INVESTIGATION.....197

Гапонова Кароліна Віталіївна
ТАКТИЧНІ УМОВИ ПРОВЕДЕННЯ СЛІДЧОГО ЕКСПЕРИМЕНТУ
ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ХУЛІГАНСТВА.....199

Гненна Олена Юріївна
ПІДГОТОВЧИЙ ЕТАП ДОПИТУ ПІДОЗРЮВАНОВОГО ПРИ
РОЗСЛІДУВАННІ ВБИВСТВА ПО НЕОБЕРЕЖНОСТІ.....202

Голобок Едуард Олегович
ВЗАЄМОДІЯ СЛІДЧОГО І ОПЕРАТИВНОГО ПРАЦІВНИКА ПРИ
РОЗСЛІДУВАННІ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ.....204

Голобородько Вікторія Вікторівна
ОКРЕМІ АСПЕКТИ ТАКТИКИ ОГЛЯДУ МІСЦЯ ПОДІЇ В УКРАЇНІ
В ПОРІВНЯННІ З США.....207

Горбач Ірина Олександрівна
ДО ПИТАННЯ ПРО НЕЗАКОННЕ РОЗГОЛОШЕННЯ ЛІКАРСЬКОЇ
ТАЄМНИЦІ.....210

Гришко Юлія Юріївна
ОКРЕМІ АСПЕКТИ СУТНОСТІ ТИПОВОЇ СЛІДЧОЇ
СИТУАЦІЇ.....213

- Данатарова Вікторія Михайлівна**
ОСОБЛИВОСТІ ТИМЧАСОВОГО ДОСТУПУ ДО РЕЧЕЙ І ДОКУМЕНТІВ ОПЕРАТОРІВ ТА ПРОВАЙДЕРІВ ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЙ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ШАХРАЙСТВА, ВЧИНЕНОГО З ВИКОРИСТАННЯМ ЗАСОБІВ МОБІЛЬНОГО ЗВ'ЯЗКУ.....215
- Дегтяр Вікторія Андріївна**
ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ПРАКТИЧНОЇ РЕАЛІЗАЦІЇ ЗАВДАНЬ КРИМІНАЛІСТИКИ: СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ.....218
- Дементьев Микола Володимирович**
ПОНЯТТЯ ДОСТОВІРНОСТІ ВИСНОВКУ ЕКСПЕРТА.....221
- Демідова Владислава Вадимівна**
ДО ПИТАНЯ ВИЗНАЧЕННЯ ОБСТАВИН, ЩО ПІДЛЯГАЮТЬ ВСТАНОВЛЕННЮ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ЖОРСТОКОГО ПОВОДЖЕННЯ З ТВАРИНАМИ.....223
- Демидко Олександр Геннадійович**
КІБЕРЗЛОЧИНИ ТА ОСОБЛИВОСТІ МЕТОДИКИ ЇХ РОЗСЛІДУВАННЯ.....226
- Dumykhina Julia**
PROBLEMS OF IDENTIFICATION OF UNKNOWN CORPSES OF MILITARY SERVANTS.....229
- Дяченко Валерія Романівна**
ДЕЯКІ АСПЕКТИ ДОПИТУ ПОТЕРПІЛОГО ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ МОРАЛЬНОСТІ.....231
- Заверико Руслана Олегівна**
КЛАСИФІКАЦІЯ СУБ'ЄКТІВ ЕКСПЕРТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....235
- Загоровська Ілона Олегівна**
ОГЛЯД ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ ТА СЛІДІВ ПОСТРІЛУ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ НАСИЛЬНИЦЬКИХ ЗЛОЧИНІВ, ВЧИНЕНИХ ОЗГ.....237
- Ікрамова Олександра Станіславівна, Єфімов Микола Миколайович**
ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАНЬ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ КРАДІЖОК.....240

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО
РОЗСЛІДУВАННЯ**

Калініченко Аліна Олександрівна, Єфімов Микола Миколайович
ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ДОПИТУ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ
ГРАБЕЖІВ ТА РОЗБОЇВ.....243

Калюжна Аніта Олександрівна
ЩОДО ОСНОВНИХ ПОЛОЖЕНЬ ТРАСОЛОГІЇ В
КРИМІНАЛІСТИЦІ.....246

Капінус Марія Андріївна
ОКРЕМІ ПИТАННЯ ТАКТИКИ ОБШУКУ ПІД ЧАС
РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ,
ПЕРЕДБАЧЕНИХ СТ. 146 КК УКРАЇНИ.....249

Каратай Дмитро Костянтинівич
ІД ПАСПОРТ ГРОМАДЯНИНА УКРАЇНИ ЯК ОБ'ЄКТ
ЕКСПЕРТИЗИ ДОКУМЕНТІВ.....252

Кириченко Вікторія Леонідівна
ОКРЕМІ ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ СЛІДЧОГО ЩОДО
ВСТАНОВЛЕННЯ ОСУДНОСТІ ОСОБИ.....254

Кир'янова Вероніка Олегівна
ГОТОВНІСТЬ СЛІДЧОГО ДО ПОДОЛАННЯ ПРОТИДІЇ
РОЗСЛІДУВАННЮ У СУЧАСНИХ УМОВАХ.....256

Клименко Аліна Іванівна
ОСОБЛИВОСТІ ПРИЗНАЧЕННЯ ЕКСПЕРТИЗИ ПРИ
РОЗСЛІДУВАННІ ШАХРАЙСТВА.....259

Коптяєва Анастасія Юріївна
ТРАСОЛОГІЯ – КРИМІНАЛЬНЕ ВЧЕННЯ ПРО СЛІДИ.....262

Котляров Сергій Олександрович
ОКРЕМІ АСПЕКТИ ПРОВЕДЕННЯ ОБШУКУ ПІД ЧАС
РОЗСЛІДУВАННЯ ГРАБЕЖІВ.....266

Лісняк Антон Ігорович
TO THE ISSUE OF TYPICAL INVESTIGATION SITUATIONS
DURING THE INVESTIGATION OF MASS
DISTURBANCES.....268

Ляшенко Артем Сергійович ДІЇ СЛІДЧОГО ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ЗЛОЧИНІВ ПО ГАРЯЧИХ СЛІДАХ.....	270
Махтура Катерина Сергіївна ОСОБЛИВОСТІ ДОПИТУ НЕПОВНОЛІТНІХ ПОТЕРПІЛИХ ВІД ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ СТАТЕВОЇ СВОБОДИ ТА СТАТЕВОЇ НЕДОТОРКАНОСТІ.....	274
Мінчук Дарія Миколаївна ВІДБИТКИ ПАЛЬЦІВ ЯК ОСНОВА ІДЕНТИФІКАЦІЇ ОСОБИ ЗЛОЧИНЦЯ.....	277
Моргун Вікторія Володимирівна НОРМОТВОРЧЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОВЕДЕННЯ НСРД ТА ВИКОРИСТАННЯ ЇХ РЕЗУЛЬТАТІВ.....	281
Недвиг Владислава Віталіївна КРИМІНАЛІСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЗЛОЧИНІВ У СФЕРІ ВИКОРИСТАННЯ КРИПТОВАЛЮТИ.....	285
Остренко Микола Вікторович, Осауленко Олег Анатолійович ВИКОРИСТАННЯ ЕКСПЕРТНИХ ЗНАТЬ ПРИ ВИЗНАЧЕННІ РОЗМІРУ НЕМАЙНОВОЇ (МОРАЛЬНОЇ) ШКОДИ.....	288
Павелко (Жук) Карина ДО ПИТАННЯ ПРОВЕДЕННЯ ОСВІДУВАННЯ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ХУЛІГАНСТВА.....	292
Почтова Євгенія Сергіївна ЩОДО ДОПОМОГИ СПЕЦІАЛІСТА ПІД ЧАС ОГЛЯДУ МІСЦЯ ПОДІЇ З ВИЯВЛЕННЯ СЛІДІВ БІОЛОГІЧНОГО ПОХОДЖЕННЯ В УМОВАХ РИЗИКУ ІНФІКУВАННЯ ВІЛ, ТУБЕРКУЛЬОЗОМ АБО ІНШИМИ ІНФЕКЦІЙНИМИ ЗАХВОРЮВАННЯМИ.....	295
Проценко Анна Миколаївна ПРОБЛЕМИ РЕГУЛЮВАННЯ ДОПИТУ ЕКСПЕРТА ПІД ЧАС СУДОВОГО ПРОВАДЖЕННЯ.....	298
Рабчун Вадим Володимирович PECULIARITIES OF EXAMINATION OF THE PLACE OF THE EVENT DURING THE INVESTIGATION OF HULIGANISM CONCERNING THE LOCKING THE WORK (ACTIVITIES) OF STATE BODIES, INSTITUTIONS AND ORGANIZATIONS.....	301

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО
РОЗСЛІДУВАННЯ**

- Рец Віолетта Володимирівна**
КРИМІНАЛІСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ДОВЕДЕННЯ ДО
САМОГУБСТВА ШЛЯХОМ ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРНЕТ-
ТЕХНОЛОГІЙ: ВІКТИМОЛОГІЯ ЖЕРТВИ.....304
- Риженко Діана Вікторівна**
ОСОБЛИВОСТІ ПРИЗНАЧЕННЯ ЕКСПЕРТИЗ ПРИ
РОЗСЛІДУВАННІ НАНЕСЕННЯ ТІЛЕСНИХ УШКОДЖЕНЬ.....307
- Русило Марина Олексіївна**
СУЧАСНЕ ТЕХНІКО-КРИМІНАЛІСТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ОРГАНІВ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ.....310
- Сафонова Тетяна Русланівна**
ДО ПИТАННЯ ПРОТИДІЇ КІБЕРЗЛОЧИННОСТІ.....313
- Сенько Анастасія Вадимівна**
TO THE QUESTION OF CONDUCTING THE INTERVIEW DURING
THE INVESTIGATION OF THEFT OF PASSENGER LUGGAGE IN
THE AIRPORTS.....316
- Сиротюк Іван Юрійович**
ЗАСТОСУВАННЯ НОВІТНІХ ТЕХНОЛОГІЙ У КРИМІНАЛІСТИЦІ
ЗАДЛЯ ЯКІСНОГО ТА ОПЕРАТИВНОГО ПРОВЕДЕННЯ СЛІДЧИХ
(РОЗШУКОВИХ) ДІЙ.....319
- Стеценко Регіна В'ячеславівна**
ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ОБШУКУ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ
НЕЗАКОННОГО ПОВОДЖЕННЯ З НАРКОТИЧНИМИ
РЕЧОВИНАМИ.....321
- Усаткін Денис Геннадійович**
ОСОБЛИВОСТІ СПОСОБІВ ЗДІЙСНЕННЯ ГРУПОВОГО
ПОРУШЕННЯ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ.....324
- Філонова Марта Сергіївна**
СЛІДИ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ ТА МЕХАНІЗМ ЇХ
УТВОРЕННЯ.....326
- Харламова Яна Юрїївна**
ОКРЕМІ АСПЕКТИ КЛАСИФІКАЦІЇ ТРАСОЛОГІЧНИХ
СЛІДІВ.....329

Хованова Діана Олексіївна ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПРОВЕДЕННЯ ДОПИТУ ІНОЗЕМЦІВ, ЯКІ ПІДОЗРЮЮТЬСЯ У ВЧИНЕННІ ШАХРАЙСТВА.....	331
Цісар Богдана Олександрівна ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ОТРИМАННЯ ДАКТИЛОСКОПІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ.....	333
Черкас Катерина Шалвівна ДО ПИТАННЯ ПРОВЕДЕННЯ ДОПИТУ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ.....	337
Черновол Ярослав Сергійович ТАКТИЧНІ ОПЕРАЦІЇ В РОЗСЛІДУВАННІ ЗЛОЧИНІВ.....	340
Черняхівський Богдан Вікторович УЧАСТЬ СПЕЦІАЛІСТА У ПРОВЕДЕННІ ОГЛЯДУ МІСЦЯ ПОДІЇ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ КІБЕРЗЛОЧИНІВ.....	342
Чугай Євгенія Миколаївна ЗАСТОСУВАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАНЬ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ НЕЗАКОННИХ ЗАВОЛОДІНЬ ТРАНСПОРТНИМИ ЗАСОБАМИ.....	346
Чуркін Василь Васильович, Єфімов Микола Миколайович ОКРЕМІ АСПЕКТИ ПРОВЕДЕННЯ ДОПИТУ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ОТРИМАННЯ НЕПРАВОМІРНОЇ ВІНАГОРОДИ.....	349
Чучко Сергій Віталійович КРИМІНАЛІСТИЧНИЙ АНАЛІЗ ШАХРАЙСТВ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ КУПЛЕЮ-ПРОДАЖЕМ ТОВАРІВ ЧЕРЕЗ МЕРЕЖУ ІНТЕРНЕТ..	351
Scutt Anastasia INTERACTION OF THE INVESTIGATOR WITH THE SPECIALISTS DURING THE PRESIDENCY INVESTIGATION.....	353
Шерстюк Максим Павлович ОКРЕМІ АСПЕКТИ ПРИЗНАЧЕННЯ ЕКСПЕРТИЗ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ УМИСНОГО ВБИВСТВА, ВЧИНЕНОГО В СТАНІ СИЛЬНОГО ДУШЕВНОГО ХВИЛЮВАННЯ.....	355

Наукове видання

*Матеріали
науково-практичного семінару*

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ**

29 травня 2020 року

Підп. до друку 28.05.2020 р. Формат 60x84/16. Гарнітура – Times. Друк. трафаретний.
Папір офісний. Ум.-друк. арк. 11,25. Обл.-вид. арк. 11,75. Тираж 100 прим.

Редакційно-видавниче відділення відділу організації наукової роботи ДДУВС
49005, м. Дніпро, просп. Гагаріна, 26, т. (056)370-96-59
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру ДП № 164-р від 07.08.2013